

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03273

MAYNE FIR YOR IN SOVYET-
RUSLAND

Jerzy Edison

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

קצת מילין צונטר
" אמאל
אלטער
יבין יעמאל
פאלעס
אין א. א. א.

מיינע פיר יאָר אין סאַוויעט-רוסלאַנד

יצחק עדיסאן

ליינע פיר יאר
אין
סאוועט-רוסלאנד

1953

פארט

I. EDISON
QUATRE ANNEES EN U.R.S.S.

148 rue de Chemie Vert
Paris Xe France.

ארויסגעגעגעבן מיט דער מיטהילף
פון דער קולטור-אפטיילונג
ביים „דזשאינט“
אין פראנקרייך

הילע געצייכנט פון **פ ע ז**

ה ק ד מ ה

וועגן סאָויעט־רוסלאַנד זענען שוין געשריבן געוואָרן אומ־
צייליקע ביכער. מיר מיינען דאָ נישט די פראַפּאָנאָדע־ביכער, וואָס
ווערן אַרויסגעגעבן דורך דער סאָויעטישער רעגירונג, דורך קאָמ־
ניסטישע פּאַרטייען, אָדער דורך זייערע אָפּענע און פאַרמאַסקיר־
טע מענטשן. מיר מיינען דאָ די ביכער, וואָס זענען געשריבן גע־
וואָרן דורך לעבעדיקע עדות, וועלכע האָבן אויף זייער אייגענער
פּלייצע אַדורכגעמאַכט די דערפאַרונגען פון סאָויעטישן רוסלאַנד.
מיר מיינען דאָ די אומצייליקע באַשרייבונגען נישט פון די תּלּוּנִים,
נאָר פֿון זייערע קרבנות. נישט פון די, וואָס האָבן געהאַלפּן אויפ־
שטעלן און העלפּן פאַרהוילן דעם אמת פון דער דאָזיקער מאַנסטער־
דיקטאַטור, נאָר פֿון די, אויף וועלכע די דאָזיקע אוממענטשלעכע
דיקטאַטור האָט אַרויפגעלייגט אירע הענט.

מייסטנטייל זענען די דאָזיקע ביכער, וואָס דערציילן אונז
דעם נאַנצן גרויל פון רוסישן קאָמוניזם, געשריבן דורך פּראַפּעסאָ־
נעלע שרייבער אָדער דורך מענטשן, וואָס האָבן אַמאָל פאַרנומען
דאָרטן הויכע אַמטן און האָבן שפּעטער איבערגעריסן מיט דער דאָזי־
קער מאַכט און האָבן באַשלאָסן צו דערציילן פאַר דער וועלט „דעם
גאַנצן אמת“.

דאָס בוך, וואָס דער לייענער האָט איצט אין דער האַנט, איז
נישט געשריבן דורך קיין פּראַפּעסיאָנעלן שרייבער און נישט דורך
קיין וויסנשאַפטלער. אינם דאָזיקן בוך דערציילט אונז דער מחבר,
מיט זיין גאַנצער פּשטות און אָפּטמאָל אפילו נאַאוווימעט, דאָס אלץ,
וואָס ער האָט אַדורכגעמאַכט אין די מלחמה־יאָרן אין סאָויעט־
רוסלאַנד.

דאָס בוך פּרעטענדירט נישט אויף קיין ליטעראַטור. עס איז
אַ דאָקומענט.

די גאַנצע וועלט געפינט זיך איצט אינם שאַטן פון דעם בלור־
טיקסטן און אוממענטשלעכסטן רעזשים, וואָס האַלט צווישן אירע
פּויסטן די לעבנס פון עטלעכע הונדערט מיליאָן פּאַרשקלאַפּטע
מענטשן און וואָס וויל זיך אויך אויסגיסן אויף די איבעריקע טיילן
פון דער פּרייער וועלט.

דעריבער איז יעדעס וואָרט, וואָס ווערט געזאָגט, כדי אַראָפּ־
צורייסן דעם שליער פון דאָזיקן טאָטאַליטאַריזם, א נוצלעך וואָרט.

און דעריבער איז דאָס דאָזיקע בוך „מיינע פיר יאָר אין סאָ־
ויעט־רוסלאַנד“ — א נוצליך און נויטיק בוך.

דערמיט וויל איך אויסדרוקן אַ דאַנק
דעם הי האַנצין פון זאָנדענבורג (דענע־
מאַרק), וועלכער האָט מיר געשאַפן די
נויטיקע באַדינגונגען אַנצושרייבן דאָס
דאָזיקע בוך.

דאָס בוך איז געווידמעט די אלע
הונדערטער טויזנטער און מיליאָנען
אומשולדיקע קרבנות פון דער סטאַליניס־
טישער טיראניע.

קאפיטל איינס

דאָס בוך, וואָס איך שרייב דאָ, איז נישט קיין בוך, נאָר אַ דאָקומענט. ס'איז אַ דאָקומענט אָן שום פירושים און קאָמענטארן. ס'איז נישט מער ווי אַ פֿאַטאָגראַפיע, אויפגעכאַפט אויף אַ קלישע. אָדער אַ בילד, וואָס איז אָפגעשפיגלט אין אַ וואַסער — אָן שום פאַרבן און באַפּוצונגען.

עס איז אַ בילד פון געשעענישן, וואָס האָבן מיט מיר פאַר-סירט זינט עס איז אויסגעבראַכן די מלחמה אין 1939 און אַ בילד פון די איבערלעבענישן, וואָס איך האָב געהאַט אויף דער סאָויע-טישער ערד.

ס'קאָן זיין, אז ווען כ'וואָלט געהאַט די מעגלעכקייט צו שרייבן טאָג-ביי-טאָג, אזוי ווי די געשעענישן האָבן פאַסירט, וואָלט די אלע באַשריבענע פאַקטן געווען נאָך פשוטער און זיי וואָלטן נאָך מער געווען אַן אויסשטראַלונג פון מיין גאַנצן צושטאַנד פון נישט-דערפאַרונג און אפילו פון אַ געוויסער היִלפּסלאַזיקייט, אין וועלכער די אלע געשעענישן האָבן מיך געטראָפן. אָבער איך האָב מיך שוין זינט דעמאָלט אָנגעזאַפט מיט לאַנגע יאָרן פון סאָויעטישער דער-פאַרונג, און די דאָזיקע דערפאַרונג ליגט שוין ווי אַ הותם אויף דעם דאָזיקן בוך.

ווען די מלחמה איז אויסגעבראַכן אין 1939, האָב איך געוווינט אין קליינעם פּוילישן שטעטלע וויעזשניק אין דער קעלצער גובערניע.

דאָס שטעטלע געפינט זיך אין אַ טאָל. עס איז אַרומגע-רינגלט מיט קלענערע און מיט גרעסערע בערג, וועלכע ציען זיך אויף שטחים לאַנג און באַהעפטן זיך מיט די אזוי גערופענע בערג

פון הייליקן קרייזן. די בערג זענען באדעקט מיט סאָסנע ביימער
און זייער מחיהדיקער ריח איז איינס פון די שטענדיקע מיטבאָגליי-
טערס פון מיינע זכרונות פון די פריסטע קינדעריאָרן.

איבערן שטעטל וויעזשבניק פליסט אַ קליינער טייך קאָמינע-
נאָ, וועלכער שפּיגלט אין זיך אָפּ די שטיקער הימל, וואָס הענגען
צווישן די אַרומיקע בערג. אָבער דער טייך קאָמינענאָ איז נישט
געווען בלויז סתם אַ טייכל, וואָס איז געפלאָסן אינמיטן פון שטעטל.
ס'איז געווען אַ מין „ליניע“, וואָס איז באַשטימט געוואָרן דורך
דער פּוילישער רעגירונג ווי אַ גרענעץ צווישן צוויי טיילן פון דער
שטאַט. ווייל דאָס שטעטל אונזער וויעזשבניק מיט אירע 36
טויזנט איינוווינער איז טראַץ דער געאָגראַפישער איינטיקייט, באַ-
שטאַנען פון צוויי באַזונדערע און גאַנץ גענויע אָפּגעטיילטע העלפּטן.

איינ העלפּט איז געווען באדעקט מיט פאבריקן און מיט גרובנס
און האָט געהייסן סטאַראַכאָוויצע. די דאָזיקע שטאַט־טייל האָט מיט
זיך פאַרגעשטעלט אַ וויכטיקן קנופֿ-פונקט אין דעם פּוילישן פּלאַן צו
אינדוסטריאַליזירן און עלעקטריפּיצירן דאָס לאַנד, עס איז געווען
איינער פון די צענדליקער פונקטן אין דעם אזוי גערופענעם צענ-
טראַלן אינדוסטריעלן געביט (צ. א. פ.), און היות די רעגירונג האָט
דאָס דאָזיקע שטעטל באַטראַכט פאַר אַ וויכטיקן צענטער פון איר
מלוכה־אינדוסטרי, האָט זי אַרויסגעגעבן אַ גזרה, אז קיין יידן
טאָרן אין דער דאָזיקער שטאַט־טייל נישט וווינען. ווי אזוי אַ רע-
גירונג, מיט אַן אָפּיציעלער דעמאָקראַטישער קאָנסטיטוציע קאָן
אַרויסגעבן אזאַ גזר־דין קעגן אַ טייל פון איר באַפעלקערונג, וואָס
זענען דורך הונדערטער יאָרן געווען פולע כירגער פון לאַנד, דאָס
איז איינע פון די סודות פון פּוילישן האַלב־פּאַשיסטישן מלוכה
אַפּאַראַט. אָבער אזוי איז עס געווען. די רעכטע זייט פון דער שטאַט
איז געווען באַוווינט אויסשליסלעך דורך פּאָלאַקן און די לינקע
זייט — מייסטנטייל דורך די צוועלף טויזנט וויעזשבניקער יידישע
תושבים.

און פונקט אזוי ווי די שטאַט האָט זיך אונטערגעשיידעט מיט
איר באַפעלקערונג, אזוי איז אויך דאָס גאַנצע אויסזען פון די
צוויי באַזונדערע שטאַט־טיילן געווען אַנדערשטיק.
סטאַראַכאָוויצע איז געווען אַן אינדוסטרי־שטאַט מיט צענדלי-
קער פאבריק־קווימענס, וואָס האָבן געטיילט אין הימל אַרײַן און

האָבן באַדעקט די שטאָט מיט אייביקן רויך; וויעזשבניק דאָקעגן איז געווען אַ טיפּיש יידיש שטעטלעך, איינס פון די טיפּישע אָרגאַניזם - צעלן, פון וועלכע ס'איז באַשטאנען דער גרויסער יידישער ישוב אין פּוילן.

אינמיטן פונם שטעטל האָט זיך געפונען אַ מאַרק מיט דער געוויינלעכער טומאה, וואָס האָט — בפרט אין די תּגאָרטעג — אָנגע-געוואָרפן אַ פרעמדקייט און אפילו אַן אימה אויף דער יידישער באַפעלקערונג. בלויז אַ קליינע צאָל הייזער זענען געווען געמויערטע. די אָרימקייט פון דער גרעסטער טייל פון דער יידישער באַפעלקערונג האָט זיך געוואָרפן אין די אויגן אריין שוין גלייך ביים באַטראַכטן די האַלצערנע הייזקעס און האַלב-אַפּגעפּליקטע חורבות אין וועלכע ס'האָבן געוווינט 90 פּראָצענט פון די יידישע איינוווינער.

די ענלעכקייט פון וויעזשבניק צו אַנדערע שטעטלעך איז גע-ווען אַ פּולשטענדיקע און זי האָט זיך אויסגעדרוקט אין דער אידענטישקייט פון דער סאָציאלער סטרוקטור.

וויעזשבניקער יידן האָבן זיך, אזוי ווי אין דוב קליינע פּראָ-ווינץ-שטעטלעך, פּאַרנומען מיט מלאכות: מיט שניידעריי, שוסטעריי און טישלעריי. זעלטן ווער פון די יידישע קינדער האָט טאַקע גע-האַט די פּרווילעגיע צו געניסן פון אלע זיערע, דורך דער נאַטור-באַשטימטע, קינדער-יאָרן. שוין ביי צוועלף יאָר האָבן וויעזשבניקער קינדער אָנגעהויבן שווער און ביטער צו אַרבעטן. מייסטנטייל האָט מען זיך שוין אין דער דאָזיקער פּריער עלטער אָנגעדונגען צו רייכע-רע באַלעבאַטיס אויף דער לער, און אזא מיין לער איז פּאַקטיש גע-ווען אַ פּאַרשלייערטע פּאַרם פון „פּאַנשטשונע“, ווייל די לערע איז הויפטזעכלעך באַשטאנען אין אָפּטוען כלערליי שווערע עבודות (וואָס האָבן גנמרי נישט געהאַט, קיין שייכות מיטן לערנען דאָס פּאַך), פּאַרן אַרבעט-געבער. דערביי איז דאָס דאָזיקע פּאַך-לערנען פּאַרבונדן געווען מיט אַ האַפּענונגסלאָזער און אויסזיכטלאָזער צו-קונפט, ווייל די מלוכהשע פּאַבריקן זענען פּאַרן יידישן יוגנטלעכן געווען טאַבו. ווייל די פּוילישע פּאַבריק-דירעקטאָרן האָבן שוין גוט אַכטונג געגעבן, אז דורכן טויער פון זיערס אַ פּאַבריק זאָל נישט איבערטועטן קיין יידישער אַרבעטער. די דאָזיקע עבודה האָבן די פּוילישע דירעקטאָרן אויסגעפירט נאָך מיט פּיל יאָרן פּריער, איי-דער היטלער האָט אין דייטשלאַנד אינגעפירט די נירענבערגער גע-

זעצן. און אין דאָזיקן פרט איז די פּוילישע רעאקציע געווען דער אויסרייטער פון היטלעריזם.

און דער דאָזיקער אַנטיסעמיטישער סם האָט אויסגעפילט נישט בלויז די שפיצן פון דער פּוילישער געזעלשאַפּט.

די רעאקציע האָט געזאָרגט דערפאר, אז דער אַנטי־יידישער גיפּט זאָל זיך אויסשפּרייטן איבער די איבעריקע אַברים פון דער פּוילישער געזעלשאַפּט.

איך האָב פּריער געזאָגט, אז וויעזשבניק איז געווען אַרומגע־רינגלט מיט בערג און מיט סאָסנע־ביימער, וואָס האָבן מיט זייערע ריחות אָנגעזאָפּט אַלע מיינע קינדער־יאָרן. אָבער דאָס וואָס די נאָר־טור האָט געגעבן מיט אַזאַ שפּע, איז פאַר אונז פאַרחתמעט געווען דורך מענטשן ... פאַר א יידיש קינד איז דאָס ליגן אויף די זאַמדן פון דער שטאָטישער פּלאַזשע אָדער אַ שפּאַציר אין די אַרומיקע וועלדער געווען פאַרבונדן מיט סכּנות נפשות. די פּוילישע יוגנט איז געווען אַדורכגעפּרעסן מיט יידן־האַס און נישט איינמאָל איז אַ יידיש קינד אַהיימגעקומען מיט אַ צעשפּאַלטענעם קאָפּ פון אַ שקאַצישן שטיין.

די פּוילישע נאַציאָנאַל־דעמאָקראַטישע פּאַרטיי (די ענדעקעס) האָט אין אין וויעזשבניק געהאַט איינע פון אירע הונדערטער פעס־טונגען און די אַנטיסעמיטישע אַקציע איז געפּירט געוואָרן נישט בלויז קעגן יידן, נאָר אויך קעגן פּאָלאַקן, וואָס האָבן אַרויסגעוויזן א סימן פון פּריינטשאַפּט לַגבי די „פּוילישע בירגער פון יידישער אָפּשטאַמונג“.

אַ פּאָליאַק, וואָס איז באַגאַנגען אַ „פאַרבּרעכן“ און האָט גע־קויפט אין א יידיש געשעפּט, האָט דערפאר באַצאָלט דערמיט, וואָס מ'האַט אים אָנגעקלעפּט אַ צעטל אויף די פּלייצעס מיטן אויפ־שריפט: „דער דאָזיקער הוּזיר קויפט ביי יידן“. מ'האַט געדאַרפּט זיין באַמת איינער פון די חסידים אומות העולם, כדי אין די דאָזיקע באַ־דינגונגען נאָך צו האָבן אַ מגע ומשא מיט יידן.

אַלזא נישט בלויז דער טייך קאַמעננאַ האָט אָפּגעטיילט די יידישער טייל שטאָט פון דער פּוילישער, עס איז אויך געפּלאָסן אַ טייך מיט קינסטליך־פאַרפּלאַנצטער שנאה, וואָס האָט געשאפּן אַ מחיצה צווישן ביידע טיילן פון דער באַפעלקערונג. אָבער דערביי מוז אויך געזאָגט ווערן, אז נישט אַלע פּאָליאַקן

האָבן זיך אזוי פאסיוו אונטערגעגעבן דער העצע־פאָליטיק פון די ענ־דעקס און פון די אָפיציעלע רעגירונגס־קרייזן. סטאראַכאוויצע האָט אויך געהאט אַ גרויסע צאָל אַרבעטער, וואָס זענען געווען אָרגאַניזירט אין דער פּוילישער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי און וואָס האָבן זיך אַקענגעשטעלט דעם פינצטערן איינפלוס פון די ראסן־פרעדיקער. אָבער ווי שטענדיק אין אזא פּאַל זענען זיי, די ערלעכע עלע־מענטן, געווען די פּאַסיווע, בעת די קעמפּערישע כוליאנעס האָבן מיט זיך פּאַרגעשטעלט דעם גרויסן און זייער ווייטיקלעכן אַקטיוו פון דער פּוילישער באַפעלקערונג.

אָבער הגם דאָס ייִדישע וויעזשבניק איז אַדומגענומען געווען צווישן די דאָזיקע טאָפּלעטע קלעשטשעס פון עקאָנאָמישער אויסזיכט־לאָזיקייט און פון אַ שטעטיקן אַנטיסעמיטיזם, איז אָבער דאָס ייִדי־שע געזעלשאַפּטלעכע לעבן, טראָץ דעם אלעם, געווען רייך און פּרוכטבאַר.

די יידן האָבן ווי אין אַן אינסטינקטיוון דעפּלעקס געבונדן זיך אין פּאָליטישע און עקאָנאָמישע קערפּערשאַפּטן.

ייִדישע באַלמעלאַכעס האָבן געהאַט זייערע האַנטווערקער־פּאַר־ריינען; שניידער זענען געווען אָרגאַניזירט אין אַ שניידער פּאַרטיי, שוסטער — אין אַ שוסטער־פּאַרטיי. פּאָליטישע פּאַרטייען האָבן דאָן, צווישן די וויעזשבניקער יידן, געהאַט אַ רייכן גרונט.

שטאַרק זענען געווען די ציוניסטישע און רעליגיעזע אָרגאַניזאַציעס, נישט ווייניקער שטאַרק די לינקע פּועלי ציוניסטן, דער „החלוץ“. יידן האָבן זיך געטוליעט צו די האַפּענונגען, וואָס זענען געלעגן ווי קערנער אין די שאַלעכצן פון די פּאַרטייען. אַ סך פון דער ייִדישער יוגנט האָט געטרוימט וועגן עולה זיין קיין ארץ־ישׂראל און האָט אין די שכנותדיקע שטעטלעך און דערפֿער אַדורכ־געמאַכט הכשרה. אַנדערע זענען געווען טעטיק אין אַנדערע פּאַר־מען פון פּאָליטישער און געזעלשאַפּטלעכער אַרבעט, אין ספּאַר־ט־קלובן („מכבי“ און „שטערן“) און אויף פיל אַנדערע געביטן.

די געזעלשאַפּטלעכע רייפּקייט איז גענאָנגען פּאַראַלעל מיט דער שאַרפּער אַרימקייט און נויט. ייִדישע שטובן זענען ממש איבערגעד פּלאַסן פון דער דאָזיקער אַרימקייט. אין איין צימער האָבן אָפּט מאַל געווינט צו אַכט און צו צען פּערזאָנן. קיין וואסער־לייטונג איז אינם שטעטל אונזערן בכלל נישט געווען. נאָך וואַסער האָט מען

געדארפט גיין צו א ברונעם. אויך אין בלאַטיקע און רעגנדיקע טעג איז דאָס געווען אַ מאָזאָליאָדיקע מלאכה, אָבער אין ווינטער־דיק־גליטשיקע וועטערן איז עס געווען פארבונדן מיט ממשותדיקע געפארן.

דאָס הויז אין וועלכן איך האָב געווינט מיט מינע עלטערן, האָט געהאַט דעם גרעסטן הויף אין שטעטל. עס איז באַווינט געווען דורך 39 יידישע פאַמיליעס און דער איינציקער קריסט איז דאָרט געווען דער סטרוזש.

מיין פאָטער איז געווען אַ האַלץ־סוחר, ער האָט וואַכנלאַנג פארברענגט אין די וועלדער און ווען ער פלעגט אהיימקומען מיט זיין הויך געשטאַלט און בלאַנדן, קנאַכיקן קאַפּ, האָט ער מיט זיך אַריינגעברענגט אין די שטובן די לופט פון וועלדער, פון בלעמער, און פון ווייטע, אומענדליכע שטחים.

די מוטער מינע איז געווען דעם טאַטנס קעגנזאץ — סיי אין געשטאַלט און סיי אין כאַראַקטער. אַ דערצויגענע אין אַ רעליגיעזער פאַמיליע איז זי ימים וליַלה געווען פאַרטוען אין אָפּהיטן יידיש־קייט און יעדן שבת פלעגט זי פאַר אַ חברה ווייבער פאַרלייענען די צאנה־וראנה. דאָס גאַנצע הויז איז געווען אַ פאַרביקער קאַליי־דאָסקאַפּ פון מערקווירדיקע געשטאַלטן. אזוי למשל, האָט אין איי־נער פון די דירות געווינט אַן אַלטער בעל־עגלה, יאָסל כאַראַפּ, וועלכער פלעגט ווינטער־צייט ארייננעמען צו זיך אין שטוב אריין דאָס פערד און האָט עס געהאַלטן נעבן בעט פונקט אזוי ווי א שטוב־מענטש. געווען אינעם הויז אַ ייד, אַ פראַפּעסיאָנעלער עין־הרע־שפרעכער. דאָס שטעטעלע האָט זיך טאַקע אָנגעזאפּט מיט מאָדערנע אידעען און אידעאָלאָגיעס, אָבער דער דאָזיקער עין־הרע אָפּשפרע־כער האָט זיך קיינמאָל נישט באַקלאָגט אויף ארבעטלאָזיקייט.

מען האָט אינעם הויף אונזערן געקאַנט טעאָרעטיש — אָפלעבן דאָס גאַנצע לעבן און נישט דאַרפן דערפון קיינמאָל ארויסגיין, ווייל צווישן די לאַקאָטאַרן האָבן זיך געפונען פארשידענע געשעפטן, אַ שניידער, אַ שוסטער, אַ צאָן־טעכניקער, אַ דאָקטאָר, און אפילו אַ באַנקע־שטעלער.

און נאָך אַ זאך האָט זיך געפונען אינם הויף וואָס דאָס האָט שוין די קאַמיעניצע געמאַכט אינגאַנצן אומאָפהענגיק פון דער ארוד־

מיקער שטאָט און לחלוטין זעלבסטשטענדיק; און דאָס איז געווען — אן אייגענער ברונעם.

די לאַקאָטאָרן אונזערע האָבן נישט געדאַרפט שלעפּן קיין וואַ-סער פון ווייטע פּלומפּן. דער דאָזיקער פּאַקט האָט אלע אונזערע איינוווינער ארויפגעצויגן אויף אַ שטאַפּל העכער אין דער סאַציאַלער הערראַרכיע. דער פּאַקט, וואָס מיר האָבן געהאַט אן אייגענעם ברונעם האָט אונז געשטעלט אין איין רייע מיט דער שטאַטישער שלאַכטע און מען האָט אונז שטאַרק מקנא געווען.

די סביבה אין וועלכער איך האָב מיך דערצויגן איז געווען אַ קליינבירגערלעכע. אָבער קליינבירגערלעך איז עס געווען בלויז אין באַראַקטער, וואָס שייך עקאָנאָמישע קלאַסיפיקאציע איז שווער אוועק-צושטעלן ערגיץ אויף אַ טאַבעלע די סאַציאלע גרופע פון אייביקע אַרימעלייט, וועלכע האָט אין דער גרעסטער מערהייט באַוווינט די יידישע שטעטלעך אין פּוילן.

וואָס שייך פּאַליטיק, בין איך נאָך געווען צו יונג, כּוּזאַל האָבן אן אויסקרויסטאליזירטע שטעלונג צו וועלכער ס'זאָל נישט זיין פּאַרטיי. אָבער כּ'האָב מיט גרויס פלייס און מיט ליידנשאַפט צוגע-הערט זיך צו די דערציילונגען פון עלטערע חברים, וועלכע האָבן געהערט צו קאָמוניזירנדיקע אָרגאַניזאציעס. נישט תּופּס זייענדיק דעם עצם פון פּאַרטייאישער אידעאָלאָגיע האָב איך אָבער געשלאָנגען מיט ביידע אויערן די דערציילונגען וועגן דעם גן-עדן, וואָס ציט זיך אויף דער צווייטער זייט פון פּוילנעס מורחדיקער גרעניץ.

אין מיין קינדערישער פּאַנטאַזיע האָב איך מיר פּאַרגעשטעלט, אז ביז צו דער גרעניץ-ליניע איז אַלץ פינצטער און אימהדיק און אדורכגעזאַפט מיט אומרעכט און מיט טרערן און בלוט. אָבער גלייך ווי מען שפּאַנט אריבער די גרעניץ-ליניע, הויבט זיך אָן אַ מדינה, וווּ אַלץ איז אַנדערש: די — ערד, די בנינים, דער הימל, די זון, די מענטשן. אַלץ איז דאָרט ווייס און גרין און ליכטיק. איבער דער ערד וואַלנערן זיך גאַנצע שטיקער גליק, מען דאַרף זיך אפילו נישט אַראָפּבויגן דערצו. עס איז גענוג אַ קוועטשט צו טאָן אַ קנעפּל, ווייל דאָרטן איז פּאַראַן אַ הויכע, אַ פּאַנטאַסטיש אַנטוויקלטע טעכניק.

נישט בלויז איך, ווי אַ קינד, האָב געהאַט דעם דאָזיקן גלויבן, אַ סך דערוואַקסענע זענען אין דאָזיקן פּרט געווען נישט בעסער

ווי קינדער און האָבן ארומגעטראָגן אין זייערע געדאַנקען די דאָזיקע פּאַרשטעלונגען.

דאָס איז אָבער געווען אַ נישט־אַרגאַניזירטער גלויבן, וואָס האָט באַפאַרבט מיט אַ טיף־גראַבנדיקע סימפּאַטיע יענע מדינה, וווּ אַלע זענען גלייך אין קעגנזאַץ צו דער פּוילישער מדינה, וווּ איבער די טראַטואַרן איז געשווומען אַזאַ בייזער ראַסן־האַס. אַרגאַניזירטע קאָמוניסטן איז געווען ווייניק און די מאַכט האָט זיי מוראדיק גערודפּט.

אין אָנהויב 1939, ווען צווישן פּוילן און נאַצי־דייטשלאַנד האָט נאָך געדויערט דער האַניק־חודש, האָט די וויעזשבינקער פּאַר־ליציי אַרעסטירט פּאַר פּאַרוואַרפן רוטע פענדלעך די צוויי יוגלעך: דעם 15 יאָריקן שניידער־געזעלן הערשל וואַלדמאַן און דעם 16־יאָר־ריקן בעקער מלך דריינודל. מען האָט זיי געמית'ט און געשלאָגן און טראָץ אַלע אינטערווענצן האָט מען זיי אוועקגעזעצט אויף דער באַד־שולדיקונגס־באַנק און זיי זענען פּאַרמשפּט געוואָרן אויף שווערע תּפּיל־ס־ה־שטראַפּן: וואַלדמאַן האָט באַקומען 6 יאָר און דריינודל 5 יאָר. אין גאַנצן שטעטל איז געווען תּש־ה־באַב. מען האָט געטראָגן ליכט אין די שולן, געלאָפּן אויפן בית־עולם, געריסן קברים. היות די לעבעדיקע קאָנען נישט העלפּן, זאָלן זיך כאַטש די טויטע מיען. אָבער דאָס אַלץ האָט ווייניק־וואָס געהאַלפּן און מען האָט ביידע יוגלעך איבערגעפירט אין תּפּיסה.

די מלחמה, וואָס איז אויסגעבראָכן דעם ערשטן סעפטעמבער, איז נישט געקומען פּלוצלונג, נאָר האָט זיך אָנגערוקט בהדרגה ווייז. שוין אין יולי האָט די רעגירונג אדורכגעפירט אַ נישט־אַפיציעלע מאַביליזאַציע און אין דער לופּט איז געשטאַנען דער מוראדיקער אָנזאָג פון קומענדיקן געשפּענסט — די דאָזיקע מורא איז אָבער געשטאַנען מייסטנטייל צווישן די יידן, וואָס האָבן געהאַט דעם ביי־טערן פּאַרטעס פון דעם, וואָס ס'דערוואַרט זיי.

וואָס שייך, די פּאָליאַקן, האָבן פיל פון זיי זיך געטרייסט דער־מיט, וואָס זיי וועלן אונטער דער הערשאַפּט פון היטלערן זיך קאָנען פּראַנק און פּריי אָפּרעכענען מיט דעם ביסל יידן. זיי האָבן די דאָזיקע טרייסט ארויסגעזאָגט אָפּן, אָן שום באַהעלטעניש.

מיין מיטעלער־ברודער האָט זיך שוין זינט אַ יאָר געפונען אין מיליטער. ער האָט געדינט אין סאַנאַק. מיין עלטערער ברודער

איז געווען אן אויסגעדינטער סאָלדאַט און אַלס רעזערוויסט האָט ער איצט, אין די דאָזיקע אומרואיקע יוליטעג באַקומען אַ מאָבי־ליזאַציע־קאַרטע, צוזושטעלן זיך קיין פּשעמישל, אין צענטן ארטי־לעריע־פּולק. ווען מיר זענען צוריקגעקומען פון דער באַן, ווהיין מיר האָבן באַגלייט דעם ברודער, איז אין מיניע עלטערן פאָר־געקומען אן ענדערונג, וואָס האָט זיי פּולשטענדיק צובראַכן. איך האָב געקוקט אויף זיי און אין זייערע געזיכטער האָב איך געזען שאַטנס פון דעם, וואָס האָט זיך מיט אַזאַ מוראדיקער שוואַרצקייט אָנגערוקט איבער אונזער אלעמענס קאַפּ.

דעם ערשטן סעפטעמבער האָבן זיך די דאָזיקע שאַטנס אָנ־גענאַסן מיטן גאַנצן פיזישן גרויל. 6 אַ זייגער אינדערפרי איז געווען דער ערשטער לױט־אַלאָרם. ביים צווייטן אַלאָרם, ניין אַ זייגער, איז אויפן מאַרק־פּלאַץ אונזערן אַראָפּגעפּאַלן די ערשטע באַמבע און דער שטורעם־ווינט, וואָס איז דעמאָלט צעווייגט געוואָרן מיטן מאַרש פון די היטלע־ר־חיילות אויף דער פּוילישער ערד, האָט שוין באַלד אין אָנהויב גענומען רייסן קודם כל שטיקער פון דער יידישער באַפעלקערונג. און דער דאָזיקער שטורעם־ווינט האָט זיך שוין זינט דעמאָלט נישט אָפּגעשטעלט, ביז דער גאַנצער פּערט־האַלבן מיליאָר ניקער יידישער ישוב איז נישט אויסגעריסן און פּאַרטיליקט געוואָרן. כמעט ביז צו די וואַרצלען.

קאפיטל צוויי

גלייך ביים אנהויב פונם קריג איז קלאָר געוואָרן, אז דאָס וועט נישט זיין קיין געוויינלעכע מלחמה מיט פּאַזיציע־קאַמפּן און מיט אַפּענסיוועס און קעגן־אַפּענסיוועס.

פונם מאַרש פון די נאַצישע חיילות איז געווען צו זען, אז גי-כער וועט עס זיין אן עקספּעדיציע פון די געפּאַנצערטע נאַצישע אָפּטיילונגען קעגן פּוילן. און כאָטש דער פּוילישער מאַרשאַל רידן־שמיגלי האָט מיט אַזוי פיל האַפּערדיקייט געהאַלטן אין אָנהויב אַ רעדע, אַז „מיר וועלן נישט אַוועקגעבן קיין קנאַפּ פון מאַנטל“, האָט ער אַליין מיט זיין האַנדלונג באַוויזן, אז ער מיינט עס נישט מע-טאַפּאַריש, נאָר בפּעל ממש. אז ער האָט טאַקע נישט בדעה אַוועק-צוגעבן קיין קנאַפּ פון זיין אייגענעם מאַנטל, ווייל ער האָט עס מיט זיך מיטגענומען, אַנטלויפּנדיק פון אָנגעפּאַלענעם פּוילן און איבער-לאָזנדיק דאָס פּאַלק מיט דער אַרמיי אויף הפּקר.

אין אונזער שטעטל וויעזשבניק זענען באַלד אינם ערשטן טאָג פון קריג פּאַרגעקומען זאכן, וואָס האָבן אַריינגעוואָרפּן דאָס שטעטל אין אַ צושטאַנד פון בהלה.

גלייך נאָכן אָפיציעלן קאָמוניקאַט וועגן דער נאַצישער אינ-וואַזיע, האָבן די פּאָליאַקן אויפּגעהערט צו לאַכן און צו חוּזקן פון די איבערנעשראַקענע יידישע שכנים. די פּאָליציי און שטאַטישע באַ-אַמטע צוזאַמען מיטן סטאַראַסטע, זענען גלייך אַוועק פון דער שטאַט, מיטנעמענדיק מיט זיך אַלע וויכטיקע דאָקומענטן און אַרכיוון. אויך די קריגס־פּאַבריקן האָבן זיך געגרייט צו עוואַקואירן די וויכטיקסטע מאַשינען מיט מאַטעריאַלן. זיי האָבן זיך נישט געקאַנט דעמאָלט פּאַרשטעלן, אז אַזעלכע עוואַקואַציעס זענען בכלל נישט מעגלעך אין

די באדינגונגען פון א בלייך-קריג — אויף אזעלכע קליינע שטחים. אויפן דריטן טאָג האָבן דייטשע אַראָפּלאַנען אויפגעהערט אַראָפּצוואַרפן צושטערן און צינד־באַמבעס, נאָר האָבן אָנגעהויבן אַראָפּצוואַרפן דעסאַנטן, מייסטנטייל 16 און 17 יעריקע יינגלעך.

מיט די דאָזיקע דעסאַנטן האָט זיך די באַפֿעלקערונג אָפּגערעכנט גלייך אופֿן אָרט. מ'האָט זיי נישט איבערנענטפֿערט אין די הענט פֿון דער מיליטערישער מאַכט, נאָר מקיים פֿסק געווען מיט קאַלט געווער. און דאָן האָט זיך באַוויזן אויפֿן בנין פֿון מאַניסטראַט אַ פּלאַקאַט, וועלכער האָט ענדגילטיק גע'חתמ'עט דעם פּאַקט, אַז דאָס שטעטל אונזערס האַלט ביים אַרײַנפֿאַלן צו די דייטשן אין די הענט אַרײַן. די מאַכט האָט גערופֿן די יוגנט צו פּאַרלאָזן די שטאָט און צו לאָזן זיך אויפֿן וועג קיין מזרח, וווּ די פּוילישע אַרמײַ דאַרף רעאַרגאַניזירן זירט ווערן און שטעלן אַ ווידערשטאַנד דעם שונא. דער דאָזיקער רוף איז אָבער נישט געווען פּאַרזען מיט קיין ממשותדיקן אָנווייז, ווי אזוי אָנצוקומען אויפֿן מזרח, ווייל קיין פּאַסאַזשיר־צוגן האָבן שוין אין די דאָזיקע טעג נישט קורסירט.

די פּאַבריקן אין סטאַראַכאָוויצע האָבן אויפגעהערט צו אַר־בעטן און מען איז שוין געווען אינפֿאַרמירט, אַז די דייטשן געפינען זיך אין טשענסטאָכאָוו, 60 קילאָמעטער פֿון אונזער שטעטל. און צום סוף איז געקומען דאָס לעצטע קאַפיטל, וואָס האָט דאָס שטעטל אונזערס ענדגילטיק איבערגעליפֿערט אין די הענט פֿון די נאַציס.

פּאַרטאָג האָט זיך אויפֿן שאָסיי דערהערט דאָס שטאַלענע גע־רויש פֿון טאַנקען און אין צענטער פֿון שטעטל זענען שטיין געבליבן עטלעכע פֿון די דאָזיקע נאַצישע געפּאַנצערטע מחבלים. מיר זענען געלעגן אלע צוזאַמענגעקנוילטע אין דער דירה אונזערע און פּאַסיר־ווע און רעזיגנירטע געוואַרט אויף די נאָענטסטע געשעענישן. פּלוצ־לונג האָט עמיצער אַ קלאַפּ געטאָן אין דער טיר אונזערע. און אייר דער עמיצער פֿון אונז האָט באַוויזן צו ענטפֿערן, זענען אַרײַנגעקומען צוויי יינגע, צעשמייכלטע און פּרײַלעכע דייטשן.

זיי האָבן געפּרעגט, צי עמיצער פֿון אונז האָט ביי זיך געווער און האָבן זיך באַגונגענט מיט אונזער ענטפֿער, אַז ניין. זיי האָבן נאָך אפּילו צוגעגעבן, אַז מיר האָבן נישט קיין סיבה מורא צו האָבן און זענען מיט דער זעלבער פּרײַלעכקייט אַרויס פֿון שטוב. דאָס איז געווען אונזער ערשטער צוזאַמענטרעפֿ מיטן שונא,

מיטן פארניכטער פון 6 מיליאָן פון אונזער פּאָלק. דער צוזאַמענ-
טרעף איז געווען כמעט אן אידלישער און פון דאָזיקן צוזאַמענ-
טרעף איז שווער געווען פאַרויסצווען, אז מיט זייער איבערטערטן
די פּוילישע ערד האָט זיך פאַרן יידישן פּאָלק אָנגעהויבן דאָס פינצ-
טערסטע בלאַט אין אונזער געשיכטע.

דער נאַנצער מאַרק איז שוין פול געווען מיט אָנגעקומענע
נאַצישע חיילות, מיט מיליטער-לייט, וואָס זענען געשטאַנען אויפן
מאַרק און האָבן זיך קעגנזייטיק ראַזירט. די דרייטערע פון אונז
זענען געוואָרן מיט זיי היימיש און עס האָבן זיך אפילו אָנגעהויבן
צו פאַרקניפן מסחרים צווישן יידן און דייטשע סאַלדאַטן. איך אליין
האָב מיך צוזאַמען מיט נאָך יידישע יינגלעך אַריינגעזעצט אין זייערס
אָ לאַסטראַויטאַמאַביל און די זעלנער האָבן אונז מכבד געווען מיט
וויין און מיט שאַקאַלאַד.

איך האָב אפילו געזען דאָן אן אומגעוויינלעך בילד פון אַ
וויינענדיקן דייטשן זעלנער.

ער איז געזעסן ביים יידישן פּריזידענט יאַנקל וויגדאַראַוויטש
און האָט מיט אַ טרערן-דורכגעזאַפּטער שטימע דערציילט, אז ער
וויינט אויף זיין פרוי און קינדער, וועלכע ער האָט געמוזט איבער-
לאָזן אין קאַבלעניץ.

אין אלגעמיין זענען די באַציאונגען צווישן דעם דייטשן מיר
ליטער און דער יידישער באַפעלקערונג געווען אַזעלכע, אז פיל יידן
זענען אויפגעריכט געוואָרן. מען האָט אָנגעהויבן צו מאַכן געשעפטן
און ניט איינעם האָט אָנגעהויבן צו גיין מאַטעריעל בעסער ווי פריער.
די קאַמפן צווישן פּוילישן מיליטער און דער נאַצישער מלחמה
מאַשין זענען דערווייל אָנגעגאַנגען נעבן וואַרשע און לובלין, אָבער
גרויסע שטיקער פון דער פּוילישער טעריטאָריע זענען שוין געלעגן
אונטערן שטייול פון די נאַצים און דער אַרגאַניזירטער ווידערשטאַנד
פון די פּוילישע חיילות איז שוין פאַקטיש געווען אַ צושמעטערטער.
און דאָ איז דערווייל באַקאַנט געוואָרן די אויפטרײַסלנדיקע ידיעה,
אז די סאָויעטישע אַרמיי איז אריבער די פּוילישע גרענעץ פון
מזרח און אז מאַלאַטאָו האָט דערקלערט, אז די רויטע אַרמיי נעמט
אונטער איר שוץ די ווייס-רוסישע און אוקראַינישע איינוווינער.

דער פאַקט, וואָס די קאָמוניסטישע אַרמיע זענען אריין קיין
פּוילן האָבן ביי פיל פון אונז שטעמלדיקע איינוווינער גלייך אריינ-

געגעבן דעם געדאנק אריבערצוטראגן זיך אין די מזרח-געביטן.
ביי מיר אליין איז עס געווען א ווילן נישט בלויז זיך צו ראטע-
ווען פון דער נאצישער ממשלה, וועלכע האָט נאָך אגב אין יענעם
פּעריאָד נישט אַרויסגעוויזן ביי אונז אין שטעטל אירע בלוטיקע ציין,
נאָר אין טיפּן הינטערבאווסטזיין איז אויך געלעגן ביי מיר א דראנג
אַריבערצוגיין אויף יענער לעגענדארער ערד, אויף דער ערד, וווּ „אַלע
זענען גלייך“, וווּ עס הערשט אַזאַ גערעכטיקייט און יושר מיט אַ
וווילטאָג פאַר אַלע אָן אונטערשיד פון רעליגיע, פון ראַסע, פון
נאַציאָנאַליטעט. . .

איך האָב דעם באַשלוס שנעל אָנגענומען.

פון איין זייט האָט געטריבן דער קאָשמאַר פון די נאַציס און
פון דער צווייטער זייט האָט געלאָקט די ליכט פונם לאַנד פון סאָ-
ציאַליזם. כ'האָב מיך אויף שנעל צוגעפּנערעדט מיטן פירער פון
„החלוץ“, מיט קלמן קאַנער. ער איז געווען אַ 26 יעריקער ענער-
גישער בחור. פון מיליטער האָט מען אים אָפּגעוואָרפן צוליב זיין
נידריקן וווקס. אין וויעזשביניק האָט ער געווינט ערשט צוויי יאָר,
ער איז דאָ אַהערגעקומען אין 1937 מיט די עלטערן פון כּמיעלניק.
טראָץ דער קורצער צייט איז ער דאָ שנעל אויסגעוואַקסן צום פירער
פון היגן „חלוץ“, און ער איז געוואָרן דאָס האַרץ און די נשמה
פון דער פּאַרטיי. ער איז געווען אן אויטאָדידאַקט, אַן אָנגעשטאַפּ-
טער מיט וויסן, וואָס ר'האַט דעראַבערט מיט גרויס מי און מאָזאַ-
ליעס. זיין דערפּאָלג אין דער פּאַרטיי האָט ער אויך געהאַט צו
פאַרדאַנקען זיין רעדנערישן טאַלאַנט און זיין שאַרפן אָרגאַניזאַ-
טאָרישן הוש.

מיר האָבן זיך שנעל אדורכגערעדט און אָן שום וואַקלענישן
באַשלאָסן צו פאַרלאָזן די שטאָט. איך האָב געוואָלט מיטנעמען אויך
אַ יונג מיידל, וואָס האָט געווינט אויפן הויף אונזערן, איינע פון די
צוויי טעכטער פֿון שמשון פרימערמאַן. איר נאָמען איז געווען עוואַ,
זי האָט געהאַט אַ פּאָר גרויסע בלויע אויגן און שוואַרצע האָר. מיר
האָבן צו זיך זעלמן אויסגערעדט אַ וואָרט, מיר האָבן אָבער ביידע
געפילט צו זיך אַ סאָרט נישט-גלייכניגליכטיקייט, וואָס ס'איז דער
אָנהויב פון אַ דערוואַכט געפיל פון רייה-ווערנדיקע קינדער. כ'האָב
איר אָפּטמאַל נאָכגעקוקט ווי זי פלעגט מיט אן איידל־קייט פון אַ
יונגער סאַרנע שפּרייזן איבערן פּעלד, וואָס הינטער אונזער הויז. איך

פלעג אָפּטמאַל אומבאַמערקטערהייט, פון הינטער אַ פּלויט אפּער, שעהנווייז באַטראַכטן אירע באַוועגונגען. כ'האַב אויך באַמערקט, אז זי האָט מיך באַשאַנקען מיט דער זעלבער נישט־גלייכגילטיקייט און דאָס האָט נאָך מער געוועקט אין מיר א וואַרעם געפיל.

איך האָב דעריבער געטראַכט וועגן מיטנעמען איר צוזאַמען אין וועג אַרײַן, אָבער כ'האַב נישט געווסט, ווי אזוי דאָס צו מאַכן. נישט איך האָב געהאַט די דרייַסטקייט איר דאָס צו זאָגן פּערזענלעך און נישט כ'האַב געהאַט די קלענסטע זיכערקייט, אז אירע על־טערן וועלן מסכים זיין אויף אזא זאַך, און אַ געטריבענער פון די ביידע אומזיכערקייטן האָב איך סוף כל סוף נישט געקאַנט אין מיר גובר זיין די נישט־דרייַסטקייט און כ'האַב פּאַרלאָזן די שטאַט מיטן חבר מיינעם, דעם פירער פון „החלוץ“.

ס'איז געווען באַלד אינדערפרי. דורך די שפּאַרעס פון די לאַדנס האָב איך געזען, ווי ס'האַבן זיך אַרײַנגעגעבעט די ערשטע שטראַלן ליכט. נישט אויפּוועקנדיק קיינעם פון די שטוביקע האָב איך מיך אַרויסגעשאַרט פון דער שטוב, וווּ אין דרויסן האָט שוין געוואַרט אויף מיר קלמן קאַנער. מיר האָבן זיך שוויינגנדיק באַגריסט. מיר האָבן זיך געלאָזט גיין דורך אַ הינטער־גאַס צום שאַסי, וואָס האָט געפירט קיין אַסטראָוועיץ. דאָס האַרץ איז אונז ביידע געווען פּאַרקלעמט און מיר האָבן נישט אויסגערעדט צו זיך קיין וואָרט.

כ'האַב מיך צום לעצטן מאַל אומגעקוקט. דאָס שטעטל מיינס איז געלעגן אין אַ צושמאַלצן גאַלד פון א זון־אויפגאַנג. די קאַנטורן פון די הייזלעך האָבן זיך אויסגעשיילט פונם ליכטיקן געפיל ווי פעל־זיקע אינזלען. יעדע ליניע פון די הייזלעך, דער ליכטיק־בלוייער פּאַס פונעם טייך, די העלע פּאַסן פון די געסלעך האָבן זיך גענומען אויס־שיילן פונם געפיל, ווי אויפּטויכנדיקע שיפלעך.

כ'האַב געפרוּווט אַראַפּדריקן דעם וואַקסנדיקן צער מיט דער טרייסט, אז כ'פּאַרלאָזן דאָס שטעטל אויף א קורצער צייט בלויז, אַז בקרוב וועל איך מיך אומקערן צוריק. אבער אזוי ווי דער זון־באַפּלעקטער געפיל, וואָס האָט זיך אויפגעהויבן פון טאַל, אזוי איז אויך דער דאָזיקער טרייסט נישט געווען מער ווי אַן אילזויע ...

קאפיטל דריי

מיר זענען געגאנגען מיט שנעלע טריט. פון ביידע זייטן האָבן זיך געברוינט און געגילדעט פוילישע האַרבסט־ביימער און דער זאמר האָט אויך געגלאַנצט מיט גאַלדענע פֿלעמלעך. וואָס ווייטער מיר האָבן זיך אָפּגערוקט פון שטעטל אלץ מער האָט קאָנער באַקומען לשון. אַ פֿלוצלונגדיקער ענטוויאַזם האָט פֿלוצים גענומען פון אים אַרויסשפּאַרן און עס האָט אים אַזש גע־הויבן, ווען ער האָט גענומען רעדן וועגן דעם לאַנד פון דער גרויסער אַקטאָבער־דעוואָלוציע, צו וועלכן מיר דערנענטערן זיך מיט יעדן טריט. ער האָט געזאָגט, אז ער קאָן זיך שוין נישט דערוואַרטן צו זען דעם ערשטן רויט־אַרמיער.

איך האָב געשוויגן, טויזנטער טרויעריקע געדאַנקען האָבן מיר געפֿיקט אין מוח און אפילו די נאָנטקייט פון גרויסן גן־עדן האָט מיך נישט געפֿרייט. מיר האָבן אדורכגעמאַרשירט דורכן שטעטל אַסטראָך־וויעץ און זעקס אַ זיגער פאַרנאַכט זענען מיר שוין געווען אין אַזשאַראָוו. מיר האָבן זיך געהאַט דערווייטערט 59 קילאָמעטער פונעם שטעטל אונזערן.

אין אַזשאַראָוו האָבן מיר איבערגענעכטיקט ביי אַ קרוב פון אַ ייד, אַ צאָנד־טעכניקער, וואָס האָט געווינט ביי אונז אויפן הויף, אין וויעזשבינק. כ'בין געווען מיר און פאַרמאַטערט און כ'האַבן קוים געענטפּערט אויף די פּראַגעס פון די שטוביקע, אָבער טראַץ דער אויסגעשעפט האָבן איך נישט געקאָנט איינשלאָפּן.

אין קאַפּ האָבן מיר אזוי ווי אַ סטאַדע מיט מוראַשקעס געעג־בערט פאַרשידענע געדאַנקען. צום ערשטן מאָל בין איך געשלאָפּן אין דער פרעמד, נישט וויסנדיק וואָס ס'דערוואַרט מיך. ס'האַט

מיך געגריזשעט דער פארדרום, וואָס כ'האַב נישט גערעדט מיט עוואס
עלטערן און וואָס כ'האַב נישט געפועלט ביי זיי, זי זאָל מיט מיר
מיטגיין, און האָב מיר בשום אופן נישט געקאָנט שענקען, וואָס
כ'האַב אזוי שנעל רעזיגנירט פון פלאַן.

כ'האַב גענומען טראַכטן וועגן צוריקגיין און וועגן פארריכטן
דעם פעלער. די שעה'ן אונטערן פרעמדן סופיט האָבן זיך געצויגן
ווי קלעפיקע סמאָלע. ווי דערלעבט מען שוין דעם פרימאָרגן! פאַר-
טאָג האָב איך נישט געקאָנט לענגער איינליגן, כ'האַב אויפגעוועקט
קאַנער'ן און אים געזאָגט קורץ, אז אויב ער וויל, זאָל ער גיין וויי-
טער, איך דאַקענן גיי צוריק.

קאַנער האָט מיך א וויילע אָנגעקוקט מיט זיינע קלוגע, דורכ-
דרינגליכע אויגן און דאָן האָט ער רואיק געזאָגט, אז איך רעד ווי
אַ קינד. מיר געפֿונען זיך שוין, האָט ער געזאָגט, נישט ווייט פון
דער רוסישער דעמאָקראַציע-ליניע, און צוריקגיין איצט וואָלט געווען
אַן אומזין, בפרט נאָך, אז מיטן מאַמענט, ווען מיר וועלן אריבער-
גיין די גרענעץ, וועלן מיר זיין אימשיטאָנד צו שרייבן רעגולערע
בריוו אַ זויים, און דער עיקר — און דערין האָבן מיר ביידע גע-
גלויבט באַמונה שלימה — איז דאָך דער קריג נישט מער ווי אַ
פראַגע פון עטלעכע וואָכן און דער גאַנצער אומנאָרמאַלער צושטאַנד
וועט זיך בקרוב צוריק סטאַביליזירן.

מיר האָבן פארלאָזט אַזשאַראָוו און האָבן ווייטער גענומען
שפּרייזן אויף מזרח, נענטער צום גורל אונזערן.

אויפן וועג זענען מיר שוין נישט געווען קיין צוויי, עס האָבן
זיך אָן אונז, אויפן שאַסיי, אָנגעשלאָסן נאָך אַנדערע יידישע יוגנט-
לעכע, וואָס זענען געגאַנגען אויפן מזרח מיט די זעלבע פלענער.
מיסמנטייל זענען עס געווען יידישע בחורים פון שכנותדיקע שטעט-
לעך וואָס האָבן פארלאָזט די הימען, כדי פונקט אזוי ווי מיר צו
געפינען דאָס גליק אויף דער אַנדערער זייט.

נאַנץ פּוילן איז דעמאָלט געווען די סצענע פון הונדערטער
טויזנטער אזעלכע עול־הרגל'ניקעס, וואָס זענען אַרויסגעטריבן גע-
וואָרן פון די הימען זייערע — אָדער אונטער דער פיזישער בייטש
פון די נאַצים אָדער געיאָגמע פון אַ דראַנג צו דערגרייכן דאָס
נישט־דערגרייכבאַרע.

פארן אַנקומען קיין אַפּאַטאָוו, זענען מיר שוין געווען אַ גרופע

פון עלף מאן, צווישן זיי זענען געווען עטלעכע קאמוניסטן, וואָס האָבן אַדורכגעמאַכט תּפּיס־שטראַפּן פּון 8 און פּון צען יאָר און וואָס זענען באַפּרייט געוואָרן צוזאַמען מיטן פּאלן פּון דער פּוילישער מלוכה.

וואָס שייך זיי — איז דער גאַנצ זייערער געווען אַ מער זי כּערער ווי אונזער. אויב מיר האָבן געשפּרייזט מיט אַ געוויסער מורא אין די הערצער — מיט דער געוויינלעכער מורא פארן אומד באַקאַנטן — זענען זיי גענאנגען מיט אַן אויסגעוויינלעכער האָר פּערדיקייט און מיט דער פּולשטענדיקסטער איבערצייגונג, אז זיי גייען צו אַן אבסאָלוטן גליק. כּאָמט אויפן וועג האָבן זיך אָפּט באַ ווּזן דייטשן אויף פּערד און אויף מאַטאַציקלען און די גאַנצע לופּט איז נאָך געווען אָנגעגליט מיט מלחמה, דאָך האָבן זיי אונטערגע ברומט סאָוועטישע לידער און זיי האָבן מאַרשירט, נישט ווי זיי וואָלטן געטריבן געוואָרן פּון אַ געפּאר, נאָר פּארקערט, ווי זיי וואָלטן באַגליקט געוואָרן מיט אַן אומגעריכט גליק.

נאָכמיטאָג האָבן מיר פּלוצלונג דערזען פּונדערווייטנס דעם גרויען ברייטן פּאַס פּון דער ווייסל און פּון דער גרינקייט פּון די פּעל־ דער האָבן זיך גענומען ארויסשילן די היזלעך פּון שטעטל ראַכאָוו. די בריק איז געלעגן אַן אויפגעריסענע אין וואסער — אזוי ווי אַ גרויסע, טויטע מאַסע פּון אַ מאַנסטרוואַלער חיה. דאָס האָט דאָס פּוילישע מיליטער אויפגעריסן די בריק נאָכן צוריקציען זיך אויף דער צווייטער זייט.

מיר האָבן געזוכט אַן אָרט, וווּ אַריבערצוגיין אויף דער צווייטער זייט, אָבער איבער די ארויסגעשטאַרצנדיקע בריק־טיילן — איז עס געווען אוממעגלעך.

מיר האָבן סוף כל סוף געפינען אַ פּויער, וועלכער האָט זיך אונטערגענומען אונז אריבערצושיפן אויף אַ לודקע. אין אַ מינוט אַרום זענען מיר שוין געשווימען איבער די ברייטע שטאַלענע וואַ סערן פּון דער ווייסל. אויפן צווייטן זייט ברעג איז געווען דאָס דאָרף יוזעפּאָוו.

איינער פּון אונזער גרופּע האָט דאָ געהאַט וווינען זיינס אַ מומע, אָבער איין בליק אויפן דאָרף איז גענוג געווען צו זען, אז ס'איז צוועקלאָז צו זוכן דאָ דעם שפור פּון אַ מענטש.

פּון ביידע זייטן שאָסיי זענען געשטאַנען בלויז סטערטשנדיקע

קוימנס, ווי וואנזיניקע געשפענסטער. ערשט אינם שכנותדיקן לערפל מאַקאוו האָט ער געטראָפֿן די מומע זיינע, פֿון וועלכער מיר האָבן זיך דערוווסט, אז די קויל־פֿאַרברענטע הייזער אינם פֿריערדיקן דאָרף זענען נישט געווען קיין רעזולטאַט פֿון מלחמה־אַפֿעראַציעס. דאָס דאָרף יוזעפֿאָוו איז באַוווינט געווען דורך דייטשע פֿאַ־מיליעס, קאָלאָניסטן, וואָס האָבן דאָ געהאַט רייכע פעלדער און רייך־איינגעאָרדנטע ווירטשאַפטן. בעת דאָס פֿוילישע מיליטער האָט זיך צוריקגעצויגן, פֿאַרברענענדיק די בריק, האָבן זיי פֿאַרשלאָסן די דייטשן אין די כאַלופֿעס און זיי פֿאַרברענט צוזאַמען מיטן לעבע־דיקן אינווענטאַר, דערביי זענען אויך געפֿאלן עטלעכע ייִדישע קרבנות, צווישן זיי — דער מאַן מיט אַ קינד פֿון דער מומע.

אין יענער צייט — דאָס זענען געווען די ערשטע פֿאַר וואָבן פֿון דייטשער אָקופּאַציע — האָבן נאָך אזעלכע ידיעות וועגן מענטשן־מאָרד געמאַכט אויף אונז אַן אויפֿטרייסלענדיקן איינדרוק, כאַטש די קרבנות זענען דאָ אויך געווען דייטשן, וואָס האָבן שפּעטער זיך געבאָדן אין אונזער בלוט. שפּעטער זענען מיר געוואָרן אָפּגעטעמפּט און פֿאַרגליווערט און אפילו גלייכגילטיק, ווען ידיעות וועגן מאָרדן אומשולדיקע מענטשן האָבן אָנגעהויבן אָנצוקומען פֿון יעדן פּונקט אין דעם נאַצי־פֿאַרפּעסטען פּוילן.

אויפֿן ווייטערדיקן וועג האָבן מיר וואָס אַמאָל אָפּטער געזען בלאַנקענדיקע זיך פּוילישע זעלנער, וואָס האָבן פֿאַרלוירן זייערע פּוילקן, האָבן אוועקגעוואָרפֿן דאָס געווער און זענען געגאַנגען צוריק אויף די ערטער פֿון וואָנען זיי האָבן געשטאַמט. זיי האָבן מיט זיך פֿאַרגעשטעלט אַ פּאַטעטיש בילד — מיט זייערע אַראָפּגעריסענע פּאַנגאַנעס און שמוציקן הולך זענען זיי געווען אַ סימבאָל פֿון אַן אונטערגענאַנגענער מלוכה.

עטלעכע פֿון אונזער גרופּע האָבן, זעענדיק די דאָזיקע טרויע־דיקע רעשטלעך פֿון אַן אַרמיי, דרייסטער און העכער גענומען זינד גען דעם אינטערנאַציאָנאַל. איבערהויפּט שטראַלן פֿאַר פֿרייד די, וואָס האָבן אין פּוילן אָפּגעשמאַכט לאַנגע יאָרן אין די תּפּיסות. איינס זענען זיי זיכער: וואָס־וואָס, אָבער קיין תּפּיסות זענען אין רוסלאַנד נישט פֿאַראַן. אויב אפילו עמיצער פֿאַרזינדיקט זיך קעגן דער מלוכה אָדער קעגן אַ צווייטן בירגער, נעמט מען אים אַריין אין

אזא ספעציעלע איבערדערציאונגס-שולע און דאָרט מאַכט מען פון אים אַ מענטש.

זיי האָבן זיך פֿאַנאַנדערנערעדט מיט אויפגעוויקלטע צינגער. איינער האָט דערציילט, אז ער האָט אַ ברודער אין רוסלאַנד, וווּר הין ער איז אוועק נאָך אין 1934. קיין בריוו פון אים האָט ער טאַקע נישט, ווייל די פּוילישע רעגירונג, איז ער זיך משער, האָט נישט דערלאָזט קיין ידיעות פון יענעם גליקלעכן לאַנד; אָבער ער איז זיכער, אז דער ברודער זיינער איז דאָרטן אַ שניִרלסטאַלין. גלייך ווי ער וועט אריבערקומען קיין רוסלאַנד וועט ער אים אויפּזוכן און ער וועט אין יענעמס זכות זיכער גלייך ווערן אַ קאָמיסאַר.

אויך די אַנדערע האָבן זיך גענומען פארטיילן מיט פּאַסטנס. און דווקא מיט גוטע פּאַסטנדלעך: קאָמיסאַרן, טשינאָוויקעס, די רעקטאָרן און כמעט מלוכה-פירער. זיי האָבן דאָך אַ סך דערפאַר-רונג הינטער זיך: די פּוילישע תּפּיסות, און אַ סך קוואַליטעטן: אַ גלויבן אין די קליינע אותיותלעך פון סטאַליניזם.

דאָס נאָענטסטע שטעטל, אָפּאָלע, איז געווען אן אמתער עולם התּוהוּ. קיין פּאָליציי איז בכלל נישט געווען און דאָס שטעטל האָט מיט זיך פּאָרגעשטעלט אַ וואַנדערנדיקן לאַגער פון פּליטים פון אלע ווינקלעך פון פּוילן — פון לאָדזש, פון וואַרשע, פון ראַדאָם; אויך פּאָליאַקן זענען דאָ געווען, וואָס האָבן גענומען דעם וואַנדער-שטעקן און האָבן זיך געלאָזט אינם „לאַנד פון סאָציאַליזם“.

מיר זענען אַרױנגעגאַנגען אינם הויז פון אָפּאָלער באַלעכאַס שפּיזומאַן. ער איז געווען אַ פאַרמעגלעכער סוחר, וואָס האָט געפירט מסחרים מיט דער גאַנצער אומגענוגט. ער האָט אונז אָפּגעגעבן אַ צימער און האָט אונז געגעבן צו עסן פון שענסטן און פון בעסטן. אין דער שטאָט האָט מען זיך געריכט, אז די רויטע אַרמיי, וועלכע איז שוין געשטאַנען נישט ווייט פון לובלין, וועט דאָ בקרוב אַרױנגקומען און וועט איבערנעמען די מאַכט, דעריבער האָט די גרעסטע טייל פון אונזער גרופע באַשלאָסן צו בלייבן אין אָפּאָלע און וואַרטן אויף דער „באַפּרייאַונג“, ווייל נאָך וואָס דאַרפן מיר זיי אַקעגן-גיין, אויב זיי וועלן דאָ אַליין בקרוב קומען.

אין מאַנכע ווױונגען האָט מען אפילו אָנגעהויבן אַרויסהענגען אויף די ווענט בילדער פון די סאָויעטישע פירער. מען האָט עס געטאַן פּראַנק און פּריי — קיין פּאָליציי איז נישט געווען און די

קלאנגען, אז די „סאָויעטן גייען“ זענען געווען וואָס אַמאָל מער עקשנותדיקע. די באַפעלקערונג האָט זיך שוין אַפילו געגרייט — גלייך די די שטאַט וועט „באַפרייט“ ווערן דורך דער רויטער אַרמיי, צו באַשטימען פאַר שטאַט־קאָמיסאַר דעם אַלטן קאָמוניסט, פילאַר־סקי, וועלכער איז אָפגעזעסן אין די פאַרשידנסטע פּוילישע תּפּיסות. מיר האָבן זיך דעריבער אוועקגעזעצט אינם שטעטל און אויס־געקוקט די אויגן אויפן מזרח־שאַסי, האָפּנדיק צו דערזען די ערשטע אָפטיילונגען פון סאָויעטישן מיליטער. אָבער אין א צוויי טעג ארום איז געקומען די אַנטווישונג. עס איז באַוווּסט געוואָרן, אז די רויטע אַרמיי ציט זיך צוריק, אַז די דעמאָקראַטיע־ליניע צווישן רוסלאַנד און דער נאַצישער „גענעראַל־נובערניע“ וועט זיין צען קילאָמעטער לענגראַויס די טייכן בונג — און — סאַן.

עס איז נישט געווען קיין אַנדערע עצה, ווי צו לאָזן זיך ווייטער אין וועג אַריין — איבער פּשעוואַרסק, יאַראָסלאָוו און פּזשע־מישל. מיר זענען געווען איצט אַ געשלאָסענע גרופּע פון 15 מאַן. אויפן וועג האָבן מיר באַגעגנט גרויסע אָפטיילונגען מיט דייטשן מיליטער און מיט זייערע טאַנקען און האַרמאַטן, וואָס האָבן גע־צויגן אין דער ריכטונג פון פּזשעמישל.

ווען מיר זענען אָנגעקומען קיין פּזשעמישל, האָט זיך אַרויס־געוויזן, אז מיר געפונען זיך אויף דער סאַמער גרענעץ־ליניע. די שטאַט וועלכע איז אדורכגעשניטן דורכן טייך סאַן, איז איינגעטיילט געווען אין צוויי טיילן. די לינקע זייט האָט זיך געפונען אונטער דער אָקאָפּאַציע פון די דייטשן און די רעכטע — אונטער די סאָויעטן. דער טייך האָט מיט זיך פאַרגעשטעלט די גרעניץ.

דאָס גאַנצע פּראָבלעם איז איצט באַשטאַנען אין אַריבערבאַקומען זיך איבערן דאָזיקן פּאַס מיט וואַסער, וואָס פאַר אונז איז עס געווען נישט אַ געוויינלעכער טייך, נאָר דער סעזאַס־טויער, וואָס פירט גלייך אין גן־עדן אַריין...

ביי דער דאָזיקער וואַסער־גרעניץ האָט שוין געוואַרט אַן ערך 600-700 יידן מיט פּרויען און קינדער. אַ טייל האָט שוין געוואַרט צוויי־דריי טעג אונטערן פּרייען הימל און די לאַגע זייערע האָט זיך געוואַקלט צווישן האָפּענונג און פאַרצווייפּלונג. דער גאַנצער ברעג טייך האָט אויסגעזען ווי אַ צעלייגטער לאַגער מיט אַ וואַנדערנדיקן שבט, וואָס האָט גענומען מיט זיך אַלע נויטיקע מַטל־מילים און האָט

זיך געלאזט אויף גאָטס באַדאָט. אויף וואָס האָט מען געוואַרט?
אויף דער דערלויבניש פון דער סאָוועטישער מאַכט אריבערצור
גיין דאָס וואַסער.

דאָס איז געווען די ערשטע ווייטיקלעכע פראגע וואָס האָט
מיר ווי אַ בין, אַ עיטאָך געטאָן אין באַוווסטזיין. פאַרוואָס געדויערט
עס ביי זיי אזוי לאַנג אַרויסצוגעבן אַזאַ פשוטע און מענטשלעכע
פאַראַרדנונג? צי דאַרפן זיי דען וואַרטן אויף אַן אינסטרוקציע פון
אַ העכערער מאַכט, כדי אַדורכצולאָזן דורכן וואַסער־פאַס די דאָזיקע
מחנה פאַרצווייפלטע, אויסגעהונגערטע און היימלאָזע מענטשן? ווי
קומט עס, וואָס די דאָזיקע מאַכט, וואָס איז געבויט אויף צדק און
אויף גערעכטיקייט, זאָל האַנדלען אזוי לאַנגזאַם ביי אַזאַ נאַטיר
לעבן אַקט פון עלעמענטאַרער מענטשליכקייט? כ'האָב עס נישט
געקאַנט תּוֹפּס זיין, אָבער די חברים מיינע האָבן עס מיר אויסגע־
טייטשט מיט מלחמה־באַדינגונגען.

און צוליב די דאָזיקע מלחמה־באַדינגונגען איז די פּליטים־
מאַסע וואָס אַמאָל מער געוואַסן. אַ טייל דרייַסטעדע האָבן גע־
פרוווט אַריבערשפּריוון די ברויך אָדער אַריבערשיפן זיך אויף לוד־
קעס טראַץ דעם, וואָס די פאַראַרדנונג צו עפענען די שערי רחמים
איז נאָך נישט אָנגעקומען. האָט מען זיי אָבער פון דער צווייטער
זייט צוריקגעטריבן מיט אַ ברוטאַלקייט, וואָס האָט שוין לכל
הדעות נישט האַרמאָניזירט מיטן כאַראַקטער פונם אויסגעטרוימטן
סאָוועטן־לאַנד.

די לאַגע פון די אָנגעלאָפענע פּליטים איז ענליך געווען צו
דער לאַגע פון די יידן, וואָס זענען אַנטלאָפן פון מצרים און זענען
שטיין געבליבן ביים ברעג פון רויטן ים. דאָרט אָבער האָט זיך
געפונען אַ משה, וואָס האָט פאַר זיי געשפּאַלטן די וואַסערן, ווער
זועט דאָ זיין דער משה? ..

דערווייל זענען צוליב די שרעקלעכע באַדינגונגען פון לעבן
אויפן פּרייען פעלד שוין געווען די ערשטע קרבנות. פיל זענען קראַנק
געוואָרן און עטלעכע קינדער זענען געשטאַרבן און מען האָט זיי
קובר געווען אויפן אָפענעם פעלד. אויך אונזער לאַגע האָט זיך פאַרער־
גערט פון טאַג־צורטאָג. דאָס געלט, וואָס מיר האָבן זיך מיטגענומען
פון דער היים, איז ביסלעכווייז אויסגעגאנגען און מיר זענען שטיין
געבליבן פאַרן געשפענסט פון הונגער.

מיר האָבן אדורכגעפירט א באראמונג און ס'איז באשלאָסן גע-
וואָרן נישט צו וואַרטן אויף דער אָפיציעלער פאראַרדנונג פון די
סאָויעטן, וואָס האָט כלומרשט געזאָלט פאַר אונז עפענען די סאָ-
וועטישע טעריטאָריע. מיר האָבן אויסגעקליבן צוויי חברים, זיי
זאָלן זיך אריבערשיפן אין דער פינצטערניש אויף דער סאָוועטישער
זייט, דאָרטן מעלדן זיך דירעקט צום קאָמאַנדיר פון דער גרעניץ-
אָפטיילונג, דערציילן קליפ און קלאָר, אז מיר זענען אַ גרופע גע-
וועזענע קאָמוניסטישע טוער און סימפאטיקער און באַקומען אזוי
אַרום אַן אָפיציעלן „פּראָפּוסק“ אריינצופאַרן אין אויסגעטרוימטן
לאַנד אריין. דער גורל איז געפאלן אויף א געוויסן וורובעל פון
קעלן, וואָס האָט געהאַט הינטער זיך אן 8 יעריקן אורטייל אין דער
תפיסה אין וואַנקי און אויף א צווייטן פעלדמאַן, פון אָפּאַטש-
נע, אויך א „געזעסענער“ אין דער תפיסה פון ראַדאָם. זיי האָבן
ביידע געקאָנט רעדן רוסיש און האָבן זיך — סיי אין הינזיכט פון
זייערע תפיסה-קוואַליפיקאציעס און סיי אין הינזיכט פון שפּראַך-
קענטשאַפט — אַמבעסטן געטויגט פאַר דער ראַלע פון אונזערע
דעלעגאטן.

זיי זענען אונטערן מאַנטל פון דער נאַכט אריבערגעפאַרן דעם
טייך און — פונקט אזוי ווי די נאַכט-פינצטערניש האָט זיי צוגע-
דעקט פאַר אונזערע אויגן — אזוי זענען זיי צוגלייך מיט די נאַכט-
שאַטנס לחלוטין פארשווונדן.

במשך פון די נאָענטסטע דריי טעג און דריי נעכט איז נישט
געקומען פון זיי קיין שום ידיעה. די לאַגע איז דאָ דערווייל געוואָרן
אומדערטרעגלעך. די פליטים-מחנה איז געוואָרן אָנגעשוואַלן און
ס'האָבן זיך אָפּגעשפּילט דאַנטע-סצענעס צווישן די אויסגעמאַטער-
טע און פארצווייפלטע מענטשן.

וואָס האָט געקאָנט געשען מיט די צוויי שליחים אונזערע?
נישט אַנדערש, נאָר זיי זענען דער'הרג'עט געוואָרן דורך די דייטשן
וואָס באַוואַכן אונזערן ברעג פֿון סאַן. דער סוף איז געווען,
אַז מיר האָבן שוין לענגער נישט געקאָנט וואַרטן. מיר האָבן אָנ-
גענומען דעם דעצידירנדיקן באַשלוס — אריבערגיין אליין די גרע-
ניץ, אָן א לעגאלער „פּראָפּוסק“.

מיר זענען אָפּגעגאַנגען א צוויי-דריי קילאָמעטער לענגראַויס
דעם טייך און דאָרטן האָבן מיר אָנגעטראָפּן א פּויער, וואָס האָט

זיך אונטערגענומען מיטן שיפל זיינעם אריבערצופירן אונז אויף דער צווייטער זייט.

די נאכט־פינצטערניש האָט גענומען אראָפּנידערן אויף די ביי־ מער־שפיצן און האָט זיך ווי שוואַרצער לאַק צעגאַסן איבערן גאַנצן חלל. דאָס וואַסער פונם טייך האָט אן אָנגעזאפּטס מיט דער טעג־ לעכער ליכט, געשטראַלט מיט אַ בלאַסער שוין אַקעגן דעם מיט שאַטנס אָנגעגאַסענעם הימל און צווישן די פעך־שוואַרצע ברעגעס. מיר האָבן זיך מיט קלאַפעדיקע הערצער אריינגעזעצט אינם שיפל. דער פויער האָט אַ ריר געמאַן מיט דער וויאַסלע. עס האָט זיך דעהערט אַ שטילער, טויבער פּליוסק. דאָס שיפל האָט זיך גענומען אָפּרוקן פון שוואַרצן ברעג און איז אַרויס אויפן וואַסער. די שטילקייט האָט זיך פאַרפלאַנטערט מיט דער פינצטערניש און שווינגנדיק און מיט אַ כסדר־וואַקסנדיקער אומראַיקייט האָבן מיר זיך געגליטשט איבער דער וואַסערדיקער טאַפּליע.

פון דער צווייטער זייט איז געשטאַנען אַ שטומער פינצטערער ברעג מיט טונקלע בימען שטאַמען, וואָס האָבן געקוקט אויף אונז מיט זייער אומהימלעכער שוואַרצקייט. וואָס דערוואַרט אונז דאָרט נאָכן אראָפּגיין פון דער יבשה? ווי אזוי וועלן מקוים ווערן אונזערע האָפּענונגען? דאָס שיפל איז צוגעשווומען צו אַ טרוקעניש און איז שטיין געבליבן. דער פויער האָט מיט אַ באַוועגונג פון דער האַנט געהייסן אונז אַרויסשטייגן. מיר האָבן, וואַקלדיקע, זיך אויפגע־ שטעלט און אַריבערגעשפּרייזט דעם הילצערנעם קאַנט פונם שיפל און דערפילט אונטערן פיס דעם ערשטן אָנריר פון יבשה. אין אַ וויילע אַרום האָט דאָס שיפל זיך גענומען צוריקגליטשן צום אַקעגנ־ איבערדיקן טרוקעניש. מיר האָבן דערפילט, אז מיר זענען אויף אַן ערד.

אויף דער סאָוועטישער ערד.

קאפיטל פיר

צונלייך מיטן אריבערשיפן זיך אויף דער צווייטער זייט טייך, האָט אין מזרח ארויסגעקאלערט זיך א ריזעדיקער רויטער זון־קיי־לעך און דאָס אַקאַרשט־פינצטערע פעלד איז שטיין געבליבן אין א צופלאַמטער ליכט.

דער „סאָוועטישער“ ברעג פונעם טייך האָט זיך לגמרי נישט אונטערשיידעט פון דעם נאַצי־שן — די זעלבע גרעזער, די זעלבע ביימער און קוסטעס. די מערהייט פון דער גרופע אונזערע האָט באַשלאָסן נאָכצופאַלגן זייער קאָמוניסטיש געוויסן און נישט באַ־ננוגענען זיך מיטן גנב'ענען די גרעניץ, נאָר אַוועקגיין אין דער קאָמענדאַטור און מעלדן אַפיציעל וועגן זייער אַנקומען און ביי דער געלעגנהייט „ראַפּאָרטירן“ וועגן די צוויי פארשוונדענע דעלעגאַטן.

איך און קאַנער האָבן נישט געפילט זיך פאַרפליכטעט פאַר דער סאָוועטישער מאַכט אַפּצונעבן אַ ראַפּאָרט וועגן אונזער קומען. מיר האָבן דעריבער געהאַנדלט „נישט דיסציפלינירט“ און אַנ־שטאַט אַוועקצומאַרשירן אין דער סאָוועטישער מיליטערישער קאָ־מאַנדאַטור און אַנזאַגן זיי די בשורה, אז מיר זענען דאָ, האָבן מיר זיך געלאָזט מיט אַ זייטיקן וועג אין שטעטל אַריין.

גלייך ביים איבערטרעטן די שוועל פון דער שטאָט, האָבן מיר באַגעגנט דעם ערשטן אַטריאַד פון דער רויטער אַרמיי.

אַ סך פון די זעלנער זענען געווען אַנגעמאָן אין וואַטענע הויזן מיט פופייקעס. פיל פון זיי האָבן געטראָגן די ביקסן אויף ליינונטענע גרינע פאַסקעס. די הויטלען און די שינעלן זענען געווען אַפּגעלאָזן און שמוציק. דער ערשטער איינדרוק איז געווען נישט

קיין געהויבענער, אָבער כ'האָב עס מיר גלייך אויסגעטייטשט (מיט דער הילף פון קאַנערן), אַז אין אַ סאַציאליסטישער פּאָלקס-אַרמיי איז נישט וויכטיק דער אויסערלעכער גלאַנץ. פאַרקערט, דווקא מיט דער דאָזיקער געוויינלעכקייט און פּשטות דעמאָנסטרירן זיי, אַז זיי זענען קינדער פון פּאָלק און גרייט צו דינען די אינטערעסן פון פּאָלק... עס איז געווען אַ גאַנץ אויסטערלישע אויסטייטשונג, אָבער ס'האָט זיך געלייגט אויפן שכל.

אין שטאַט איז געווען פּריילעך. די מיקראָפּאָנען האָבן אריינגע-
גאַסן אין די גאַסן גאַנצע שטראַמען מיט רויט-אַרמייאישע לידער
און דער עולם האָט מיטגעזונגען און אפילו מיטגעטאַנצט. אומע-
טום האָבן געפלאַטערט רויטע פענער און ציווילע יונגעלייט האָבן
זיך אַרומגעדרייט באַזוואַפנטע מיט ביקסן.

עפּים אינעווייניק האָט פאַרלאַנגט פון מיר, כ'זאָל מיך אונ-
טערגעבן דעם שטראַם פון שמחה, וואָס פליסט איבער דער שטאַט,
און אויך באַטייליקן זיך אין דער אלגעמיינער האַפּערדיקער שטי-
מונג, אָבער כ'בין געווען צופיל אויסגעמאַטערט פיזיש, אַז כ'זאָל
קאָנען מיטמאַכן די דאָזיקע פּרייד. טיף אין האַרץ האָב איך באַ-
דויערט, וואָס כ'בין נישט מיטגעגאַנגען מיט דער קאָמוניסטן-גרוד
פע צו דער קאָמענדאַנטור. ווער ווייסט? ס'איז גאַנץ מעגלעך,
אַז יעדער פון זיי טראָגט שוין אַ פּאָר שליפעס פון אַ קאָמיסאַר.

די גאַסן זענען געווען אויסגעפלאַקאַטירט מיט פאַרשיידענע
פּאַרטעטן.

מאַרקסן מיט ענגעלסן האָב איך דערקענט. די איבעריקע
פּנימער זענען מיר געווען פּרעמד, עפעס קאַלטע, פאַרשלאָסענע
פּנימער, וואָס האָבן ביי מיר נישט אָנגעצונדן קיין פונק פון וואַ-
רימקייט. פון באַן-וואַקזאַל זענען אָפּגעפאַרן גרופן מיט פּרייווי-
ליקע אויף אַרבעט קיין טיף רוסלאַנד. די שמחה זייערע איז גע-
ווען אומגעהויער גרויס. זיי האָבן פאַרטויבט דעם גאַנצן שטח אַרום
וואַקזאַל מיט זייערע פּרייד-רופן. אָבער מיר איז געווען גענוג קאַ-
לעמוטנע אויפן האַרץ. פון גרעניץ-פּאַס, פֿון יענער זייט פּזשע-
מישל, זענען אָנגעקומען ידיעות וועגן דער פאַרצווייפלטער לאַגע
פון דער כּסדר וואַקסנדיקער צאָל פּליטים. מען האָט דערציילט וועגן
צענדליקער געשטאַרבענע אויפן גרעניץ-פּאַס.

די פאַרצווייפלטע פּליטים האָבן זיך — דערציילט מען —

געפרוויט אדורכרייסן מיט געוואלט אויף דער סאָוועטישער זייט און זענען ברוטאל צוריקגעשטויסן געוואָרן. דער יקרות אין דער שטאָט איז געווען אן אומדערטרעגלעכער. פאר אַ גלאַז טיי אָן צוקער האָט מען געצאָלט 4 זלאָטעס. די געשעפטן זענען געשטאַנען אויס-געלידיקטע. סאָוועטישע אָפיצירן מיט זעלנער זענען ארומגעגאַנגען אין איבער די געוועלבער, מיט גרויסע טשעמאָדאַנעס און האָבן אָפגעקויפט, וואָס ס'האָט זיך געלאָזט: מלבושים, שטאָפן, ווייזערס צו זייגערלעך, פראָשקעס צו קאָפּווייטיק, וואַטע, זוילן צו שיד, טשוועקעס און שפילקעס צו גראַמאָפאָנען. אלץ איז געווען סחורה און אלץ האָבן זיי אַרײַנגעשאַרט, אזוי ווי די היישריקן, אין די טשעמאָדאַנעס אַרײַן.

סוף כל סוף האָב איך באַשלאָסן צו פאַרלאָזן די טומלדיקע, הונגעריקע שטאָט, און פאַרן קיין לעמבערג, וווּ כ'האָב געהאַפט מיך צו טרעפן מיט מיין ברודער, וועלכער איז דאָרט באַטאַנט געווען אַלס באַרימטער ספּאָרטלער.

דאָס פאַרן פון פּזשעמישל קיין לעמבערג איז נישט געווען קיין געוויינלעכע באַן-רײַזע, ס'האָט אין זיך געהאַט אַלע עלעמענטן פון אַוואַנטורע, צופאַל און לאַטעריע. דער סוף איז געווען, אז כ'האָב מיך דערשלאָגן קיין לעמבערג, וואָס עס האָט מיט זיך פאַר-געשטעלט אן אמתן מיש-מאַש פון צענדליקער טויזנטער פליטים פון אַלע עקן פּוילן. בייטאָג האָט זיך די געשוואָלענע מענטשן-מאַסע באַוועגט איבער די אָנגעפראָפטע גאַסן און ביינאַכט איז מען געשלאָפן אין שולן, בתימדרשים, אויף שטיגן פון הייזער און אויפן וואַקזאַל.

די דאָזיקע זיבן מעת לעת פון פּרייהייט האָבן מיר דער-ווײַל נישט געגעבן מער ווי שלאָפּלאָזיקייט, הונגער, מאַטערניש און אַ פיזישע און גייסטיקע דערשעפונג.

קאפיטל פינף

וואָס טוט מען ווייטער? וועגן דעם איז מיר שוין אָבער נישט אויסגעקומען צו זאָרנן. ווייל דאָ האָט זיך אריינגעמישט אַ פאַקטאָר, אויף וועלכן כ'האַב מיך להלומין נישט געריכט און וועלכער האָט אַרויפגעלייגט אַ הותם אויף מיין גאַנץ ווייטערדיקן לעבן. גייענדיק, דעם דריטן טאָג, איבער איינער פון די לעמבערגער גאַסן, האָבן מיך אַרומגערינגלט צוויי רויט־אַרמיער מיט איין ציר ווילן און האָבן מיך אַ פּרעג געטאָן: „דאָקומענטי יעסט? קיין דאָקומענטן האָב איך נישט געהאַט, נאָר בלוז אַ צעקנייטשטע מעטריקע.

איינער פון די רויט־אַרמיער, האָט אַריינגעלייגט די מעט־ריקע אין דער קעשענע אַרײַן און האָט מיך געהייסן גיין, און אזוי האָט מען מיך אַדורכגעפירט דורך דער לעגיאָנוו גאַס, דאן דורך דער קאַזשימיעזשאַווסקע גלייך אין דער תּפּיסה אַרײַן, אין די באַרימטע לעמבערגער „ברײַגידקעס“.

אויפן פּאַרטער אין צימער נומער איינס, האָט מען מיר באַ־פּוילן אויסצוטאָן די שיד און בעת מעשה האָט אַ צווייטער באַ־אַמטער געפּרעגט ווען און וווּ כ'בין געבוירן געוואָרן און צי כ'האַב געהערט אַמאָל צו עפּעס אַן אָרגאַניזאַציע. כ'האַב דערויף געענט־פּערט, אז כ'האַב געהערט צו אַ ספּאָרט־קלוב „מכבי“. און דער דאָזיקער ענטפּער האָט אים וואַרשיינלעך צופּרידגעשטעלט, ווייל ר'איז אַרויסגענאַנגען אין אַ צווייט צימער. אין אַ מינוט אַרום איז אָבער אַרויסגעקומען פון דאָרט אַן אנדערער פּאַרשוין און האָט מיך געפּרעגט, וואָס דאָס באַדייט אזוינס „מכבי“? כ'האַב אים אויפגעקלערט די פּונקציעס און צילן פון דאָזיקן ספּאָרט־קלוב

און כ'האָב אים גלייכצייטיק דערצייילט וועגן דעם גאַנצן וועג מיין
נעם פון וויעזשבניק און וועגן דער גרופע מיט חברים, מיט וועלכע
כ'בין צוזאַמען אַריבער די גרעניץ.

ער האָט זיך דאָס אַלץ גענוי פארצייכנט אין אַ נאָטיץ-ביכל
און ער איז ווידער אַרויס, איבערלאָזנדיק מיך אליין אינם צימער
מיט צוויי פאַרקראַטעוועטע פענסטער. ס'זענען אָבער נישט אַדורך
קיין פינף מינוט און ער איז ווידעראַמאָל צוריקגעקומען און האָט
געזאָגט צו מיר: דאָס, וואָס די חברים דייע האָבן דיך פאַרוי-
כערט, אז אין ראַטן-פֿאַרבאַנד זענען נישט פאַראַן קיין תּפּיסות איז
טאַקע אמת. אָבער דאָס אַלץ איז גערעדט געוואָרן וועגן געוויינ-
לעכע מענטשן, אָבער נישט וועגן ענגלישע שפּיאָנען. דו אָבער,
איז ער גלייך אַריבערגעגאַנגען אין אַ ברוטאַלן און דראַקענדיקן טאָן,
ביזט אַן ענגלישער אַנענט און דו וועסט ביי אונז פאַרפּוילט
ווערן אין די תּפּיסות.

כ'האָב נישט געגלויבט מייע אייגענע אויערן. וויצלט ער
זיך, אפשר? אויב אזוי, איז עס אַן אויסטערלישער חוש
פאַר הומאָר.

ער האָט אָבער נישט אויסגעזען, ווי ער וואָלט זיך געוויצלט.
פאַרקערט, ער האָט מיך אָנגענומען פאַר אַ קלאַפּע, און אָנגעהויבן
מיט מיר צו שאַקלען.

— זאָג בעסער דעם אמת וועגן דיין שפּיאָנאַזש-טעמיקייט
פאַר דער ענגלישער רעגירונג, וועלן מיר דיך באַפּרייען, טאָמער
נישט, וועט זיין אַ קלאַג צו דייע יאָרן.

כ'האָב אים דערויף געענטפערט, אז כ'האָב נאָך איבערהויפּט
נישט געזען קיין איין ענגלענדער פאַר די אויגן. אז כ'בין דאָ
אַהערגעקומען, כדי צו געפונען אַ היים אינם יושרדיקן לאַנד פון
די סאָוויעטן. טאָמער אָבער האָב איך נישט געפונען קיין חן ביי
אים אין די אויגן, טאָ זאָל ער מיך צוריקשיקן, פון וואַנען איך
בין געקומען.

דערויף האָט ער געזאָגט, שוין אַ ביסל מילדער, אז איך וועל
דאָ איבערנעכטיקן אין דער תּפּיסה און כ'זאָל מיך איבערשאַקלען
און מסכים זיין צו זאָגן דעם אמת. ער האָט מיך איבערגעגעבן אין
די הענט פון אַ תּפּיסה-וועכטער, מיט אַ פּאַק שליסלען, און יענער
האָט מיך קודם כל נאָכאַמאָל באַזוכט, און צוגענומען דאָס געלט.

דעם זיינער מיט די שנוראָוואַדלעם און דאָן האָט ער מיך דורך אַ לאַנגער ריי מיט קאָרדיראַרן צוגעפירט צו אַ טיר, און האָט מיך אַרײַנגעשטויסן אינעווייניק.

דאָס צימער איז געווען גרויס און אין ערשטן מאָמענט האָט זיך מיר אויסגעדוכטן, אז ס'איז ליידיק. אָבער גלייך האָב איך, אַ דערשיטערטער דערזען, ווי די גאַנצע פּאָדלאָגע איז געווען באַליינט מיט ענגצונױפגעפרעסטע קערפערס פון ארעסטירטע. די קעפּ זענען געווען אָנגעשפּאַרטע אָן דער וואַנט און די פיס צו די פּיס. עס איז מיר פינצטער געוואָרן אין די אויגן. וווּ איז דאָ פּאַראַן אַ פּלאַץ פאַר מיר? איינער פון די נאָענט־לינגנדיקע האָט אויפגעהויבן דעם קאָפּ און האָט מיך אַ פרעג געטאָן, צי כ'האָב אַ פּאַפּיראַס. דערהערנדיק, אז יאָ, האָט ער גלייך געמאַכט נעבן זיך אַן אָרט און כ'האָב מיך געהאַט וווּ אוועקצולייגן. כ'האָב מיך שטיל אַ פרעג געטאָן: וויפּל מענטשן זענען דאָ פּאַראַן אין דאָזיקן ציר מער. דערויף האָבן זיך אלע שכנותדיק לינגנדיקע צעלאכט און גע־זאָגט, אז דאָס איז נישט קיין צימער נאָר אַ צעלע. די ליכט האָט געברענגט אַ גאַנצע נאַכט. כ'האָב נישט געקאָנט אַנטשלאָפּן ווערן. די שלייפן האָבן מיר געהאַקט, דאָס בלוט האָט גערוועזן אַרומגע־קרייזט אין די אַדערן; די לופט איז געווען אַ שטיקנדיקע, דער עולם איז צוליב דער היץ געווען בלוז אין אונטערוועש און ס'האָט זיך פון די קערפערס געטראָגן אַ שטיקנדיקע פּאַרע. ס'האָט מיך געאיבלט און אין קאָפּ האָט זיך מיר געמישט אזוי ווי אין אַ קרענק. פּאַרטאָג האָט דער עולם זיך אויפגעשטעלט און דורך אַ טונקלען קאָרדיראַר האָט מען זיך אַדורכגעשטופּט אין אַ טואַלעטע אַרײַן.

כ'האָב מיך באַוועגט ווי אין אַ פינצטערן קאַשמאַר. נאָכן צוריקגעקומען אין דער צעלע, האָט אונז דער „סטאַראַסטע“ אויסגעשטעלט אין רייען צו זעקס און ווען ס'איז אַרײַנגעקומען דער תּפּיס־העלסטער אין דער באַגלייטונג פון צוויי געהילפּן און האָט אַ פרעג געטאָן דעם סטאַראַסטע: סקאַלקאַ לודיעי? האָט אים יענער געענטפּערט: 69. דער תּפּיס־העלסטער האָט איבער־געצײלט דעם עולם, דאָן האָט ער אַ זאָג געטאָן: דאָ סווידאַניאַ, און דער גאַנצער עולם האָט אים צוריקגעענטפּערט: דאָ סווידאַניאַ, גראַזשדאַנין נאַטשעלניק.

די גאנצע סצענע האָט אויסגעזען אויסטערליש פריינטלעך
און אידליש.

אויף פרישטיק האָבן מיר באַקומען אַ שוואַרץ וואַסער, וואָס
האָט געטראָגן דעם זייער פּרעטענזיאַנעלן נאָמען פון קאווע און
550 גראַם ברויט, וואָס איז געווען ליימיק און פייכט און מ'האָט
געקאָנט דערפון קנעטן מענטשעלעך, אָבער אַראַפּשלינגען האָב
איך עס בשום אופן נישט געקענט און כ'האָב עס צעטיילט
צווישן עולם.

אַלע אַרעסטאַנטן זענען געווען באַוואַקסן מיט בערד, בלוז
די קעפּ זענען געווען אַפּראַזירט. דער עולם האָט מיך גענומען
אויספּרעגן, פאַרוואָס מ'האָט מיך איינגעזעצט און איך האָב זיי
דערויף געענטפּערט, אז די גאַנצע זאַך איז אַ מיספּאַרשטענדניש,
אַז אַרעסטירט האָט מען מיך ווי אַן ענגלישן שפּיאַן, מען האָט מיר
אָבער צוגעזאָגט צו באַפּרייען גלייך נאָכדעם, ווי כ'וועלן זאָגן
דעם אמת.

דער עולם האָט עפּעס געשמייכלט אונטער דער נאָז. צי האָבן
זיי געשמייכלט דערפון, וואָס מ'האָט מיך חושד געווען אין ענג-
לישן שפּיאַנאזש, צי דערפון, וואָס כ'גלייב די צוואַנגעכצן
פון נ. ק. וו. ד.?

אין דער צעלע זענען געווען 42 יידן. די איבעריקע זענען באַ-
שטאַנען פון אוקראינער און פּאָלאַקן. אויף דער פּראַגע מיינער,
ווי לאַנג זיי זיצן שוין, האָט מען מיר געענטפּערט: אז אַ גרויסער
טייל זיצט שוין דריי וואָכן. דאָס האָט מיר אָבער אויסגעזען אומ-
מעגלעך. סטייטש? די רויטע אַרמיי געפינט זיך דאָ ערשט נישט
מער ווי אַ צען טעג! אָבער די פּראַגע איז מיר גלייך פאַרענט-
פּערט געוואָרן.

זיי זענען ס'רוב געווען פליטים, וואָס זענען דאָ אָנגעקומען
קיין לעמבערג גלייך ווי ס'איז אויסגעבראַכן דער קריג און נישט
האַבנדיק וווּ צו נעכטיקן, האָבן זיי זיך אַריינגעצויגן אין דער
תּפּיכה צוזאַמען מיט די פּאַמיליעס זייערע און דאָ האָבן זיי
גענעכטיקט במשך פון עטלעכע טעג. אַ געוויסן פּרימאַרגן אָבער,
ווען זיי זענען אויפגעשטאַנען, האָבן זיי נישט געקאָנט עפענען די
טירן. פּונדרויסן זענען געהאַנגען שלעסער. ס'האָט זיך אַרויסגע-
וויזן, אז די זעלבע נאַכט האָבן אַריינמאַרשירט די סאָויעטן און

האָבן קודם כל פאַרשלאָסן די אלע, וואָס האָבן זיך געפונען אין די צעלן. די פראָטעסטן מיט די געשרייען פון די צופעליקע ארעסטאַנטן האָבן אָנגערטראָפן אויף אַ טויבע וואַנט.

מיט עטלעכע טעג שפּעטער האָבן די סאָוועטישע וועכטער אָפגעטיילט די פרויען מיט די קינדער און האָבן זיי ערגיץ אוועק געפירט. וווהין? דאָס האָט קיינער נישט געווסט. נאָך מיט עטלעכע טעג פריער האָט מען געהערט דאָס קינדערישע געוויין פון די שכנותדיקע צעלעס. די ארעסטאַנטן האָבן נישט געגלויבט, אז מ'האָט די ווייבער זייערע מיט די קינדער ארויסגעלאָזט אויף דער פּרוי, ווייל אין אזא פאל וואָלט כאַטש איינער פון זיי באַקומען פון אויסנווייניק אַ פּעקל. די געשיכטע מיט די צופעליק ארעסטירטע איז געווען אַ טראַגיקאַמישע, אָבער מיר האָט גערונצלט די הויט בעת כ'האָב געקוקט אויף די עטלעכע צענדליק צופעליקע קרבנות פון דער סאָוועטישער גערעכטיקייט.

צו מיטאַג צייט האָט מען מיר דערלאָנגט אַ לעפל מיט אן אַלומיניום שיסל אָנגעפילט מיט אַ געזאלצענע פליסיקייט מיט גרויפן און מיט נישטגעשיילטע קאַרטאָפּל. דער געשטאַנק פון דער דאָזיקן זוף איז געווען נישט בעסער ווי פון דער פאַראַשע, וואָס איז געשטאַנען אין ווינקל פון דער צעלע. אָבער די איבלדיקע ריחות מיט דער פינצטערניש און גרויטיט און פאַרצווייפלונג פון די מענטשלעכע געזיכטער זענען ביסלעכווייז געוואָרן אַ שטענדיקע דעקאָראַציע, צו וועלכע איך האָב מיך שנעלער צוגעוויינט ווי כ'האָב מיך געריכט.

יעדן אינדערפרי האָט דער עלטסטער פון דער צעלע באַשטימט צוויי פון די ארעסטאַנטן אויסצוקערן די פּאָדלאָגע און אַרויסצוטראָגן די פאַראַשע. דער סטאַראַסטע אליין איז געווען אַ ווילער מענטש, אן אוקראינער, פון באַרוף איז ער געווען אן אינזשיניער־טעכנאָלאָג. ער האָט מיט דער פּרוי זיינער און מיט א פאַר חדשימדיק קינד פאַרנומען א פיר־צימערדיקע דירה אין לעמד בערג און ווען די רוסן זענען אריין האָבן זיי רעקוויזירט די וווינונג און אים האָט מען אוועקגעפירט אויף די „בריינדקעס“. ער דער־צוילט די געשיכטע מיט אַ גלייכגילטיקייט פֿון אַ מענטש, וואָס איז אָנגעזאפט מיט אַ האַפּענונגסלאָזער רעזיגנאַציע.

איך קאָן דאָס אלץ נישט באַגרייפן און באַרואיק אים, אז דאָס

אלץ איז נישט מער ווי א צייטווייליקער ארעסט און מ'וועט אים
בקרוב ארויסלאָזן. עס איז דאָס זעלבע מיספארשטייעניש, וואָס
מיט מיר. אָט וועט ער זען, אז באַלד וועט מען מיך ארויסרופן
צום אויספאָרשונגנדיכטער און יענער וועט דערזען די לעכערלעכ-
קייט פון דער באַשולדיקונג, אז כ'בין אַן ענגלישער שפיאָן און
מ'וועט מיך פריילאָזן. אָבער די האַפּערדיקייט מיינע איז אַ ביסל
בלאַסער געוואָרן, ווען ס'זענען אַדורך די ערשטע פּאַר מעתלעך און
מען האָט מיך, טראַץ דעם צוזאָג, נישט גערופן.
כ'האָב געבעטן דעם סטאַראַסטע, ער זאָל וועגן דעם אינטער-
ווענירן ביים נאַטשאַלניק בעת דעם מאַרגנדיקן דיזשור. דער נאַ-
טשאַלניק האָט דערויף קורץ געזאָגט: ניטשעוואָ, דער קאַמיסאַר
האָט אוודאי פיל אַרבעט און ער וועט מיך רופן שפעטער. דער
שפעטער האָט זיך גענומען ציען אזוי ווי גומע און אז סוף כל
סוף איז ער געוואָרן אַ בלאַסער און נישט אַנזעעוודיקער פונקט
ערגיץ אין דער אוממענדלעכקייט.

קאפיטל זעקס

צוויי וואָכן זענען שוין אדורך, ווי מ'האָט מיך ארעסטירט. כ'האָב מיך שוין צוגעווינט צום ליימענעם ברויט, צו דער שטיג קענדיקער זופ צו די אינזעקטן. אממייסטן האָבן די ארעסטאנטן געליטן דערפון, וואָס ס'איז נישט געווען וואָס צו רויכערן. מ'האָט פארקויפט די לעצטע שטיקלעך מלבושים דעם וועכטער, ער זאָל ברענגען דערפאר מאַכאַרקע.

א געוויסן פרימאָרגן האָט דער וועכטער געעפנט די טיר און געזאָגט: סאָביעראַטיעס ס'וועשטשאַמי, באַניאַ! דאָס הייסט, מיר זאָלן זיך פארנעמען מיט די זאכן און גיין אין באַד אַרײַן. דאָס איז געווען אַ שטיק דערפרישונג אין אונזער כסדרדיקער אַטמאָספערע פון צעפּוילטקייט. איך האָב מיך געפּילט, ווי מען וואָלט מיך ארויסגענומען פון אַ קבר און איבערגעלופטערט אויף דער זון. נאָך דער באַד האָט מען אונז אָפּגעשוירן, אָפּראַזירט און אויסגעפאַרעוועט די וועש.

איצט בין איך שוין פּולשטענדיק ענליך צו די איבעריקע מיט ארעסטאנטן. איך פאַרשעלט די חברים מינע פאַר די ליגנס, וואָס זיי האָבן מיר אַנדערציילט וועגן דעם גן־עדן אין רוסלאַנד. איך טראַכט אָבער: און אפשר האָבן זיי אַליין נישט געוואוסט? אפשר זענען זיי אַליין אָפּגענאַרט געוואָרן דורך אַנדערע?

אין דער צעלע איז הייס, דער עולם גייט ארום אין די וועש, איינער פון די ארעסטאנטן, אַ ייד פון עטלעכע און פּערציק יאָר, פון צוויזמיר, איז אינמיטן דער נאַכט געשטאַרבן. ער האָט געהייסן הירשבערג. אינדערפרי האָט מען באַמערקט, אז ער איז טויט, וואָר-שיינלעך געשטאַרבן אין שלאָף פון אַ האַרץ אַטאַק. אַ צווייטער

ייד — ראָזנבלום פון יאָראָסלאָוו — האָט זיך אַוועקגעשטעלט זאָגן קדיש.

די גאַנצע צעלע האָט געוויינט. דאָס ערשטע מאָל האָב איך געזען דערוואַקסענע מענער אזוי אומפאַרשעמט וויינען. דער גאַנצער צער, וואָס איז געווען אין אונז אויפגעזאַמלט, די גאַנצע פאַרצווייפֿ-לונג אונזערע האָט געפינען אן אָפּפלוס אינם אויסברוך פון געוויין. דער טויט פונם אַרעסטאַנט איז געווען בלוז אַ פּרעטעקסט. מיר האָבן, ווייזט אויס, אַלע געוואָרט אויף אַ געלעגנהייט נישט צו שטיקן אין זיך לענגער די יסורים, און ארויסצוברעכן מיט אַ געיאָמער.

צוויי וועכטער מיט צוויי אַרעסטאַנטן האָבן ארויסגעטראָגן דעם מת. איינער פון אונזערע געפאַנגענע, וואָס האָט כמעט שטענדיק געשוויגן, האָט זיך איצט ארויסגעוויזן פאַר אַ דאָקטאָר. ער האָט געהייסן אַדאַם ראָלניצקי און איז געווען אַ מאַיאָר אין דער פּוילישער ארמיי, אין פּיפטן פּולק פון דער לייכטער אַרטילעריע. ערב דער קאַפיטולאַציע האָט ער אַראָפּגעוואָרפן פון זיך די מיליטערישע קליידער און האָט געלאָזט זיך אין וועג אַריין, כדי אומצוקערן זיך צו דער פּאַמיליע זיינער, אַ פּרוי מיט פיר קינדער. אָבער ביי דער גרעניץ האָט מען אים פאַרהאַלטן און נאָכן אָפּזיצן 8 טעג אין ראַווא רוסקאַ האָט מען אים איבערגעפירט אין די בריגידקעס.

בעת איינעם פון די נאָענטסטע טעג האָט דער וועכטער געעפנט די טיר און האָט אויסגערופן דעם נאָמען פון דאָזיקן דאָקטאָר און האָט צו אים געזאָגט: „זאַביעראַיסיאַ ז' וויעשטשאַמי". ער האָט זיך אַ האָפּערדיקער מיט אונז געזעגנט גלויבנדיק, אז מען וועט אים איצט ארויסלאָזן אויף דער פּריי.

מיר האָבן אים מקנא געווען, אָבער מיר האָבן אים גלויכצייטיק פאַרגינגען פון גאַנצן האַרץ. מיר האָבן אויך געזען דערין אַ סימן, אז אויך פאַר אונז זענען די אייזערנע טירן נישט געשלאָסן אויף אייביק.

אין דער צעלע אונזערע האָט דערווייל אויפגעהערט צו הערשן דער אידילישער שלום בית. איינער פון די פּאָליאַקן, אַ געוויסער ציגאַנעק, איז געווען אַ כראָנישער פאַרברעכער און ער האָט, זיך אַ געוויסן טאָג גענומען באַדימען, ווי ער האָט בעתן קריג ראַבירט

ידישע געשעפטן. א צווייטער, א לעמבערגער אונטערוועלטניק, קאָוואַלסקי, האָט דערציילט מיט שטאַלין, ווי ער האָט געהאַט יידישע שויבן און ווי די ענדעקעס האָבן אים פאַר יעדער שויב באַצאָלט צוויי זלאָטעס.

דאָס רעדן זיינס האָט מיך אונטערגעהויבן. מיין גאַנצער צאַרן, וואָס האָט געגליט אין מיר זינט דעם אַרעסט, האָט זיך געווענדעט קעגן דעם דאָזיקן כולגאַן. ער איז געווען אפשר 1.80 די הויך, א ברייטפלייציקער און אַ בייניקער פאַרשוין, אָבער דאָס געשטאַלט זיינס האָט מיך נישט אָפגעשראַקן, כ'האָב אים אַ כאַפ געטאָן ביי דער טאַליע, אַ דריי געטאָן אים צוויי מאָל אין דער לופטן און אַזא שלידער געטאָן אין דער וואַנט, אז פון מויל און פון דער נאָז האָט זיך אים געלאָזט אַ שטראָם מיט בלוט. דער סטאַראַסטע האָט גענומען קלאַפן אין דער טיר און אין אַ ווילע ארום האָט מען דעם צעבלוטיקטן קאָוואַלסקין אוועקגענומען ערגיץ אויף אַ טראַגבעטל. אַ נ. ק. וו. דראַגענט האָט מיך אויסגע־פרעגט, פאַרוואָס כ'האָב עס געטאָן און כ'האָב אים דערציילט אַלין בפרטיות און דער סטאַראַסטע האָט עס באַשטעטיקט.

ווידער האָבן גענומען פֿליסן אויסזיכטלאָזע נעכט און טעג. די גרויע קלעפיקייט פון דער צעלע איז געוואָרן אַלין געדריכטער און האָט זיך גענומען פאַרציען אַרום האַלדז מיינעם ווי אַ פעטליע. כ'בין געלעגן אין די נעכט אַקעגן איבער דער אָנגעצונדענער, שטעכיקער קאַמפ און כ'האָב געטראַכט וועגן דער פאַרגאַנגענהייט, וואָס איז געווען אַזוי נאָענט, ממש מיט די פינגער אָנצורירן, וואָס איז אָבער אין דער אמתן געווען אַזוי אומענדלעך ווייט.

וואָס קומט איצט פאַר אינם שטעטל מיינעם, וויעזשביניק? כ'האָב פֿלוצלונג דערפילט די שאַרפע ריחות פון די סאַסנע־ביימער, כ'האָב דערהערט דעם ווייכן געפליסטער פונם טייך, פאַר די אויגן זענען מיר שטיין געבליבן די געזיכטער פון אַלע מיינע נאָענטסטע. ווער האָט אַוועקגעשטעלט די דאָזיקע וואַנט צווישן מיר און זיי? וואָס פאַראַ פינצטערע האַנט האָט אָנגעמאַכט דעם דאָזיקן מוראַדיקן הורבן?

כ'האָב פֿלוצלונג דערהערט דעם נאָמען מיינעם. כ'האָב אַ צאַפל געטאָן. ווער רופט עס? פאַר די אויגן האָט אויפגעטייכט די ווירקלעכקייט — די צעלע מיט די צוזאַמענגעקאַדערטע גופים

פון די ארעסטאנטן. אין דער טיר איז געשטאנען דער וועכטער
און האָט געזאָגט צו מיר: זאָביעראַיסיא ז' וויעשמשאַמי. דאָס
האַרץ האָט מיר א ציטער געטאָן. דער קאַשמאַר מיינער איז
געענדיקט.

מיט איין שפרונג געפין איך מיך אויפן קאָרידאָר. דער וועכ-
טער באַפעלט מיך צו האַלטן די הענט אויף הינטן. אינם טונקל-
באַלויכטענעם קאָרידאָר פירט מען א צווייטן געפאַנגענעם און
איך מוז מיך אויסדרייען צו דער וואַנט, כדי נישט צו זען יענעם
געזיכט, בעת מען פירט אים אדורך.

דער וועכטער פירט מיך דורך לאַנגע טונעלן און דורך טרעפ
און ער שטעלט מיך אָפּ פאַר אַן אייזערנער טיר. די טיר עפנט
זיך, אינעווייניק איז אַ ביוראָ. מיט אַ קלאַפּעדיק האַרץ טרעט איך
איבער די שוועל. איך דערמאָן מיך, ווי מ'האַט מיר דעם ערשטן
טאָג, ביים אַרעסטירן, געזאָגט, אז אויב כ'וועל זאָגן דעם גאַנצן
אמת, וועט מען מיך פריי לאָזן. איך גיי אריין אין צימער מיטן
גאַנצן אמת אויף די ליפן. כ'בין נישט באַגאַנגען קיין שום
פאַרבּרעכן, כ'האָב פאַר די דאָזיקע לייט גאַרנישט צו באַהאַלטן.
כ'גיי אַריין גרייט צו זאָגן דעם גאַנצן אמת. אָבער טיף אין האַרץ
זאָגט אַ צווייפל: צי וועלן אויך זיי האַלטן זייער צוזאָג?

קאפיטל זיבן

אין צימער הינטער א טישל זענען געזעסן צוויי ציוויל-גע-
קליידעטע מענער. איינער פון זיי האָט מיר אָנגעוויזן מיט א שפיץ
פינגער אויף א שטול און געזאָגט:
— סאַדיסיא.

כ'האָב געפרווט אַרויסדרינגען פונם טאָן פון זיין שטימע,
וואָס פאַר א גורל ס'דערוואָרט מיך. אָבער די שטימע זיינע איז
געווען טרוקן און מאַט. ערשט ווען כ'האָב דערהערט די ערשטע
פראַגע איז מיר פינצטער געוואָרן אין די אויגן, אין קעגנזאָץ צו
דער סאַמע ערשטער אויספאַרשונג, ווען יענער נ. ק. וו. ד. אָפיציר
האָט נאָך געהאַט געוויסע ספקות, צי כ'בין טאַקע אַן ענגלישער
אַגענט, האָט איינער פון די ציוויליסטן ביים שרױברטיש אַ פּרעג
געטאָן מיך פון הינטן אַרום:

— זאָג אונז, ווו ס'נעפינט זיך די צענטראַלע פון ענגלישן
שפּיאַנאַזש ביראָ?

נישט מער און נישט ווייניקער. בלוז דעם אַדרעס זאָל איך
אים זאָגן. כ'האָב מיט א מאָדנע רואיקע שטימע געענטפערט אים,
אַז נישט בלוז בין איך נישט קיין אַגענט, נאָר אז כ'האָב קיינמאָל
אין לעבן נישט געזען קיין ענגלענדער פאַר די אויגן. דערויף האָבן
זיך ביי אים די אויגן אָנגענאַסן מיט אַ גרינער רציחה און ער
האָט שפּיציק אַ קוויטש געטאָן:

— ווריאָש! די הינטישער זון!

דאָס איז ווייזט אויס געווען אַ באַשטימטער סיגנאַל, ווייל
אין זעלבן מאָמענט האָט דער צווייטער זיך אויפגעשטעלט, ער איז
מיר פּלוצלונג אויפגעוואַקסן הינטערן דוקן, האָט אַ שלעפּ געטאָן

ביים פיסל פונם בענקל אויף וועלכן כ'בין געזעסן, און כ'בין א פאל געטאן אויף דר'ערד צוזאמען מיטן אומגעקערטן בענקל. לינגנדיק אויף דר'ערד האָב איך פלוצלונג דערשפירט א טעמפן קלאַפ איבער די פלייצעס. דאָס האָט דער תליון מיינער זיך אוועק געשטעלט איבער מיר און האָט מיך גענומען באַדעקן מיט א גומען קניפל.

דער פלוצלונגדיקער ווייטיק האָט מיך פון אָנהויב פולשטענדיק פאַרלאַזשירט, באַלד אָבער בין איך אַריינגעפאלן אין א ווילדער רציחה. א נעפל פון צאָרן האָט מיר פאַרדעקט די אויגן און האָט מיר פאַרגאַסן דאָס באַוווסטזיין און נישט אָנגעבנדיק זיך קיין חשבון פון דעם, וואָס כ'טו, האָב איך אַ כאַפ געטאָן די טאַבור רעטקע און כ'האָב אים געטאָן אַזאַ שטאַרקן זבענק איבערן קאַפּ, אַז פונם בענקל איז מיר פאַרבליבן בלוויז אין דער האַנט אַ פיסל. כ'האָב דאָן אַ געשריי געטאָן, אַז ווער ס'וועט זיך דערוועגן צו מיר צוצוקומען וועט האָבן דעם זעלבן סוף.

אויפן ווייטיקלעכן געשריי פונם צעבלוטקטן סלעדאָוואַטעל זענען פון אַ זייטיקן צימער אַריינגעלאָפן פיר מאַן. דעם פאַרווונד דעמין אויספאַרשונגס-ריכטער האָט מען אַרויסגעפירט דורך אַ הינד טער-טיר און דאָן זענען זיי געבליבן מיט מיר פנים אל פנים און האָבן מיך אַ רגע שווייגנדיק אָנגעקוקט, ווי כ'בין געשטאַנען און האָב שווער געטעמט פאַר אויפּרעגונג. כ'האָב דערוואַרט, אַז זיי וועלן זיך גלייך וואַרפן אויף מיר און צערייסן אויף שטיקער, אָבער צו מיינן גרויסער שטוינונג האָבן זיי מיך געהייסן צוריק אַוועקזעצן און האָבן מיך מכבד געווען מיט אַ פאַפּיראַס.

זיי האָבן מיר אָנגעהויבן צו שטעלן פון אלע זייטן פראַגן : ערשטנס זאָל איך זיי זאָגן, פאַרוואָס כ'האָב פאַר די מיטאַרעס-טאַנטן אין דער צעלע אויסגערעדט אויף די רוסן ? און צווייטנס, זאָל איך זיי זאָגן, ווער ס'איז געווען דער ענגלישער אַגענט מיט וועלכן כ'שטיי אין קאַנטאַקט ? און דריטנס זאָל איך זיי דערקלערן, וואָס ס'באַדייט אַזוינס מכבי ?

כ'האָב זיי געענטפערט, אַז אויף די רוסן האָב איך פאַר קיינעם נישט אויסגערעדט, אַז מיט קיין שום ענגלישן אַגענט שטיי איך נישט אין קאַנטאַקט און אַז מכבי איז דער נאָמען פון אַ יידישן

ספארט־קלוב, אויפן אָנדענק פון דער גבורה פון די יידישע מכבעער, וועלכע האָבן געקעמפט קעגן די רוימער.

די ענטפערס מיינע האָבן זיי אריינגעוואָרפן אין אַ ווילדן גרימצאָרן. זיי האָבן זיך אַ וואָרף געטאָן אויף מיר ווי די היישע־ריקן. מ'האָט מיר אָנגעטאָן קייטלעך אויף די הענט און איינער האָט מיר צוגעשטעלט צום קאָפּ אַ רעוואָלווער, זאָגנדיק, אז אויב כ'וועל נישט זאָגן דעם גאַנצן אמת, וועט מען מיך דערשיסן ווי אַ הונט. זיי האָבן מיר געגעבן אַ האַלבע שעה זיך איבערצולייגן. דריי פון זיי זענען אַרויס און בלויז איינער איז געבליבן מיט מיר כדי מיך צו היטן.

מיר האָבן זיך אַ וויילע שטום אָנגעקוקט — און און דער נ. ק. וו. דראַגענט. און פּלוצלונג האָב איך באַמערקט אין די אויגן זיינע אַ היימיש פּלעמל, וואָס האָט מיך טאַקע נישט אָפּגענאַרט. ער האָט פאַרשטאַנען דעם בליק מיינעם און האָט גערועזע אַ צוק געטאָן מיט אַ מוסקול פון געזיכט. ער האָט סוף כל סוף אָנגעד־הויבן צו רעדן צו מיר, אזוי ווי כ'האָב מיך געריכט, אין אַ רייד נעם יידיש. ער זאָגט מיר, אז ר'איז אַ ייד פון באַרקאָוו. די פּאָר ווער־טער זיינע האָבן ביי מיר אַרויסגערופן אַ קרענקונג און אַ פאַרדרום. איך פרעג אים, פאַרוואָס ער האָט דערלאָזט, אז מען זאָל מיך אזוי מערדערלעך שלאָגן. ער ענטפערט דערויף גאַרנישט. ער האַלט דעם בליק געווענרעט אָן אַ זייט און עצה'ט מיך, כ'זאָל זאָגן דעם גאַנצן אמת. איך ענטפער אים, אז אַלץ, וואָס כ'האָב געזאָגט איז געווען אמת, אז כ'האָב גאַרנישט באַהאַלטן, אז כ'האָב נישט, וואָס צו באַהאַלטן. כ'בעט אים דערביי, אז ער זאָל מיר לויזער מאַכן די קייטלעך אויף די הענט, ווייל זיי שניידן מיר איין די הענט. ער מאַכט זיך אָבער נישט הערן, ער האַלט טאַקע די מאַרנע פעאיקייט נישט צו קוקן מיר אין די אויגן און נישט צו דערלאָזן צו זיך ווערטער, וועלכע ער וויל נישט הערן.

פון דער צווייטער זייט טיר דערהערט זיך אַ שאַרף און אין אַ מינוט ארום קומען ווידעראַמאָל אַריין די איבעריקע דריי פאַר־שוניען. זיי שמועסן זיך אַ וויילע אַדורך מיטן שומר מיינעם, מיטן באַרקאָווער ייד און רעדן עפעס געדיכט, פון וועלכן כ'פאַרשטיי נישט קיין וואָרט. ווייזט אויס, אז זיי האָבן עפעס אָנגענומען אַ באַשלוס, ווייל זיי דרייען זיך אַלע אויס צו מיר. איינער פון זיי

בייגט מיר אַרונטער דעם קאַפּ און די איבעריקע נעמען מיך ממיתן מיט אייזערנע פּרענטן. איך פיל, אז כ'ווער שוואַך, אז כ'פּאַרליר די כוחות, איך קען מיך נישט ווערן, ווייל כ'האַב געשמידטע הענט. סוף כל סוף נעמען מיר אַרומקרייזן שוואַרצע פּליטערלעך פאַר די אויגן און איך פאַל אין הלשות. עמיצער גיסט אויף מיר וואסער און איך כאַפּ מיך אויף.

דאָס צימער איז געווען ליידיק. איבער מיר איז געשטאַנען בלויז דער ייד, וועלכער האָט מיך עפעס געפרעגט. איך האָב אים גאַרנישט געענטפּערט, דער קאַפּ איז מיר אַרומגעשוומען ווי א פּרעמדער קערפּער. ער האָט מיר אַראָפּגענומען די קייטעלעך און האָט אַריינגערופן דעם וועכטער, וועלכער האָט מיך גענומען צוריק פירן אין דער צעלע. דאָס גיין איז מיר אָבער אָנגעקומען שווער. כ'האַב מיך געוויגט אויף די שיכורע פיס. דער וועכטער האָט מיך אונטערגעהאַלטן, ער האָט גאַרנישט גערעדט. וואָס טראַכט ער וועגן דער פּונקציע, וועלכע ער פירט אויס? ער איז שוין מסתמא צוגעוויינט צו דער דאָזיקער פּראָפעסיע זיינער און זיין האַרץ רע-אַגירט שוין מסתמא אינגאַנצן נישט, ווען ער דאַרף אַרויספירן די צעבלומטיקע און צעבילטע קרבנות פון דאָזיקן טאַרטורן-צימער.

ער פירט מיך אַ האַלב-פאַרהלשטן און ער בלייבט שטיין פאַר אַן אייזערנער טיר. ער שטופּט מיך אַרײַן אינעווייניק. די צעלע איז אַן אַנדערע, נישט יענע, אין וועלכער כ'בין געזעסן פריער. צווישן דעם עולם אַרעסטאַנטן דערקען איך גלייך אַ באַקאַנט פנים. ס'איז דער דאָקטאָר אַדאַם ראַלניצקי, וועלכער איז מיט מיר געווען אין דער פּריערדיקער צעלע און וועלכן מען האָט געהאַט אַרויסגערופּן „ס' וויעשטשאַמי". ער האָט דעמאָלט געמיינט, אז מען גייט אים באַפּרײען, אָבער מ'האַט אים ווייזט אים בלויז אויסגעהערט אין דעם זעלבן טאַרטורן-צימערל און איצט זיצט ער ווידעראַמאָל אַ געפאַנגענער — דאָ. ער האָט צו מיר אַ שמיכל געטאַן און האָט מיר דעליקאַט אָנגענומען ביים אַרעם.

דאָס פנים מיינט איז געווען געשוואַלן און איבערן גאַנצן קערפּער זענען געווען שוואַרצע פּרענגעס פון די קלעפּ. ראַלניצקי האָט אַרויסגענומען זיינס אַ העמד און האָט מיר קודם כל אָפּגע-ווישט דאָס בלוט. ערשט איצט האָב איך דערפילט אַ בייסנדיקן

ווייטיק אין אלע אברים, אממייסטן האָט מיר וויי געטאָן צווישן די פיס.

ראָלניצקי האָט זיך משער געווען, אז מ'האָט מיר מסתמא געטאָן דאָרט אַ שטארקן קאָפע. בעת ער האָט מיך באטרעכט, האָב איך מיר פלוצלונג אָפגעגעבן אַ השבון, אז די תליונים האָבן מיך אָפגעהאלטן אינם אויספאָרשונגס־צימער גאַנצע 12 שעה. אין יעדע פון די צוועלף שעה איז געווען אויסגעפילט מיט קלעפּ — מיט טרוקענע פויסטן קלעפּ, מיט טעמפע קלעפּ מיט דעם גומענעם קניפּל, מיט ווייטיקלעכע קלעפּ פון דעם אייזערנעם פּרענט.

די איצטיקע צעלע איז געווען אַ קלענערע ווי די פריערדיקע. אינעווייניק האָבן זיך געפונען בלויז 46 מענטשן. אָבער דער רע־זשים איז דאָ געווען אַ פיל שטרענגערער ווי פריער. יעדע פּאָר מינוט האָט דער וועכטער געעפנט די „ביזשומערקע“ און האָט אריינגעקוקט אינעווייניק. מיר זענען אזוי אַרום אומאויפהערלעך געווען אונטערן אויג פון דער תפיסה־מאַכט.

ראָלניצקי האָט זיך נעבן מיר אוועקגעזעצט און האָט מיך אַ וויילע שוויינגדיק אָנגעקוקט. דאָן האָט ער מיך געפרעגט מיט אַ טרויעריקן שמייכל, צי מ'האָט וועמען פון אונזערע אַרעסטאַנטן פון דער פריערדיקער צעלע „באַפרייט“. איך האָב אים געזאָגט, אַז מ'האָט אַרויסגערויפֿן בלויז דעם אַרעסטאַנט שישקאָ. ראָלניצקי האָט אַ שאַקל געטאָן מיטן קאָפּ. יאָ, דאָס ווייסט ער. שישקאָ איז דאָ טאַקע געווען איין טאַג און דאָן האָט מען אים ווידער אַרויסגערופֿן ווהיין — ווייסט ער נישט.

כ'האָב געפרעגט דעם דאָקטאָר, צי מ'האָט אים אויך אזוי גע־שלאָגן ווי מיר, האָט ער געזאָגט, אז אינגאַנצן אויף „טרוקן“ איז ער נישט אַרויס פון דאָרט, אָבער מען האָט אים נישט אזוי צע־מית'ט ווי מיר. ביי דער אויספאָרשונג האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז די נ. ק. וו. ד. האָט גענוי געוויסט פון יעדן וואָרט, וואָס ער האָט אַרויסגערעדט אין דער צעלע. ער האָט אַ וויילע געשווייגן און דאָן האָט ער שטייל ווי פאַרשעמט, צוגעגעבן: זיי האָבן דאָס אַלץ געוויסט פון שישקאָ. שישקאָ איז געווען אַ פּראָוואַקאַטאָר.

ערשט איצט, ווען די ערשטע ווייטיקן האָבן אָנגעהויבן צו פאַרבלאַסן, האָב איך געהאַט געדולד זיך אַרומצוקוקן איבער דער צעלע. ווער זענען זיי, מיינע איצטיקע מיטאַרעסטאַנטן? דער עלט־

סטער אין צעלע איז געווען דער 74-יעריקער גענעראל זארוסקי. ער איז געווען אינגאנצן גרוי, אָבער טראַץ זיין עלטער איז ער געווען זייער קרעפטיק און רירעוודיק. אינם געשטאַלט זיינעם איז געלעגן אַ רואיקע מאַיעסטעטישקייט און ער האָט ארויסגערופן צו זיך דרך ארץ מצד אַלע אַנדערע אחים לצרה. דער איבעריקער עולם האָט אים פאַרטראַטן אין אַלע אַרבעטן, וואָס ס'איז אויסגעקומען צו טאָן אין דער צעלע. ווען ס'איז לַמשל געקומען זיין ריי ארויס צוטראַגן די פאַראַשע, האָבן זיך שטענדיק געפונען אַנדערע, וואָס האָבן עס פאַר אים געטאָן. דער גענעראל זארוסקי איז געווען אין די דאָזיקע פינצטערע באַדינגונגען פון אַ סאָוועטישער תּפּיסה צעלע — ווי אַ רואיק און אָפּגעזונדערט אינזל. עס האָט געווייעט פון אים מיט אַ סטאַיציזם און מיט אַן אַריסטאָקראַטישקייט, אויף וועלכן ס'איז נישט געפאלן קיין שפּרענקעלע פון דעם תּפּיסה לעבן, וואָס לייגט גלייך אַ חותם אויף יעדנס געזיכט.

אַ חוץ דעם גענעראל זארוסקי האָבן זיך אין דער צעלע געפונען נאָך עלטלעכע אַנדערע אָפיצירן, דער שעה פון דער קראַקעווער באַן-ליניע און צוויי יידישע ראַבינער — דער ראַבינער גראַאויער פון גאַליציע, פון אַ קליין שטעטלעע הינטער לעמבערג און דער ראַבינער פעלדמאַן. אויך זיי זענען געווען אַרומגערינגלט מיט אַ דרך ארץ מצד די איבעריקע אַרעסטאַנטן און זיי זענען באַדינט געוואָרן דורך אַ זשוואַוון בחור, אַ געוויסן גראַסמאַן.

אַ צווייטער אַרעסטאַנט גראַפּטמאַן, אַ שטיוול-פּוצער אין ווין, איז באַשולדיקט געוואָרן דורך דער נ. ס. וו. ד., אז ער האָט זיך פאַרנומען מיט אַדורכפירן מענטשן קיין ווילנע. שטיוול-פּוצעריי איז נישט געווען ביי אים בלויז קיין פּרנסה-פּאָך, ער האָט אויך אויך ליב געהאַט דעם אויסטערלישן קאַנטאַקט, וואָס ער האָט גע- האָט מיט זיינע קליענטן בעת דער קורצער אָפּעראַציע פון אָפּפּוזן יענעמס שיד. דעם אינטערעסאַנטסטן קליענט זיינעם האָט ער גע- האָט מיט עלטלעכע וואָכן צוריק, אין די טעג, ווען די פּוילישע מלוכה האָט געהאַלטן אין צאַנקען. עפעס אַ הויכער, עלעגאַנט געקליידעטער מאַן האָט אַרויפגעשטעלט אַ פּוס אויף זיין קעסטלע און בעת גראַפּטמאַן איז אים פלינק אַרומגעטאַנצט מיט דער באַרשט איבערן קאַמאַש, האָט אים יענער פּלוצלונג אַ פרעג געטאָן:

— דו ווייסט כאַטש, וועמען דו פּוצסט איצט די שיד?

גראפטמאן האָט צו אים ארויפגעקוקט אַ פארווונדערטער, האָט אָבער אים נישט דערקענט. אַ ווילע האָט יענער געשוויגן, ווען גראפטמאן האָט אָבער פארענדיקט דאָס פּוּצן, האָט יענער אים דערלאנגט אַ ס'ער דאָלאַר און געזאָגט:

— דו האָסט איצט אָפּגעפּוּצט די שייך ביים פּוּלישן אוי-סערן מיניסטער בעק.

דאָס איז געווען זיין באַליבט מעשה'לע, מיט וועלכן ר'האָט זיך געגרויסט און וואָס איז אוודאי פארבליבן זיין בעסטע דער-נערונג פון די דאָזיקע משונהדיקע מלחמה-טעג.

אין דער צעלע איז אויך געווען אַ באַקאַנטער יידישער טרע-גער פון לעמבערג, מאַקס בולבעניק. ביז מיט עטלעכע יאָר צוריק איז ער געווען אַ פשוטער משא-טרעגער, דאָן אָבער האָט ער זיך דערשלאָגן צו אַ לאַסט-אויטאָ. און ווען דאָס געשעפט איז אוועק, האָט ער זיך געקויפט נאָך פיר אַזעלכע אויטאָס. ווער ווייסט צו וואָס פאַראַ קאַריערע ער וואָלט דערגאַנגען, ווען נישט דאָס, וואָס די מלחמה האָט פּלוּצלונג איבערגעשניטן זיין גאָלדענעם באַרג-אַרויף. ביים אויסברוך פונם קריג האָט די מיליטערישע מאַכט רע-קוויזירט ביי אים פֿיר וואָגנס און מיטן פינפטן האָט ער פאַר אַ נישקשהדיקן אָפּצאָל אַריבערגעפירט אַ פּוּלישע פּאַמיליע קיין רר-מעניע. דאָרט איז ער געווינער געוואָרן, אז די רוסישע אַרמיי איז אַריבער די אַלטע סאָויעטישע גרעניץ און האָט אָקופירט לעמבערג. היות ער האָט אין לעמבערג געהאַט איבערגעלאָזט זיין פרוי מיט דריי קינדער, האָט ער באַשלאָסן זיך אומצוקערן. אביסל האָט אים אויך געלאָקט די פּערספּעקטיוו פון אָנהויבן אַ ניי לעבן אונטערן „סאָציאַליזם“. ביי דער גרעניץ, ביי שניאַטין, האָט מען אים אַרע-סטירט און אַהערגעברענגט דאָ אין די בריגידקעס. זיין באַגער צו זיין נאָענט מיט דער פרוי און די קינדער זיינע איז אזוי ארום כמעט אינגאַנצן מקוים געוואָרן. ער געפינט זיך טאַקע נאָענט פון דער פּאַמיליע, ווייל דאָס פּענסטער פון דער צעלע גייט טאַקע ארויס אויף דער סלאָגעטשנע גאַס, דאָרטן, וווּ ס'געפינט זיך זיין הויזגעזינר. עס איז געווען טראַגיש צו זען, ווי דער געוועזענער טרעגער איז געזעסן און האָט שעהנווייז געקוקט אויף דער בלינדער און טעמ-פּער וואַנט, וואָס האָט אים, ווי דער טייך סמבטיון, אָפּגעטיילט פון זיין פּאַמיליע. דער גענעראַל זאַרוסקי האָט אים האַלב איראַגיש

און האַלבערנסט טיטולירט „מיניסטער“, ווייל טראַץ דעם, וואָס ר'איז געווען אַן אַנאַלפּאַבעט און האָט נישט געקאָנט נישט שרייבן און נישט לייענען, האָט ער אָבער געהאַט אַ שלל מיט לעבנס־חכמה און ס'איז געווען אַ נחת מיט אים צו רעדן.

די צוויי רבנים און נאָך עטלעכע פרומע יידן פון דער צעלע אונזערער האָבן געגעסן בלויז פּאַסטנע ברויט, ווייל דאָס איבעריר־קע איז געווען טרפה. זיי האָבן אויך צוויי מאָל אין טאָג געדאוונט. אויסטערליש און אומהיימליך האָט געווירקט דאָס בילד יעדן פּרי־מאָרגן, ווען די יידן האָבן זיך אוועקגעשטעלט אין אַ ווינקל און האָבן געדאוונט שחרית. זייערע שאַטנס האָבן געטאַנצט איבער די ווענט און האָבן געשאפן אויסטערלישע בילדער.

אין דער זעלבער צייט, ווען די יידן האָבן מיט האַלב־געשלאַך סענע ליפן געפֿליסטערט דאָס שחרית־דאוונען, האָט דער גענעראַל זאַרוסקי געמאַכט זיין טעגלעכע מאָרגן־גימנאַסטיק, וועלכע ער האָט קיינמאָל נישט אַדורכגעלאָזט. זיין אַלט אָבער מאָדנע פּריש און יונגטליך געשטאַלט האָט אויף אלעמען געמאַכט אַ באַרואיקנדיקן איינדרוק. דער גאַנצער קערפּער זיינער איז געווען ווונדערבאַר טאַט־טואירט. דער גענעראַל האָט דערציילט, אז די דאָזיקע טאַטואיר־רונג האָט אים געמאַכט אַ יאַפּאַנישער קינסטלער, וועלכער איז געווען דער איינציקער אין דער וועלט, וועלכער האָט באַזיצט די דאָזיקע תורה אויף אַזאַ מייסטערהאַפּטן אופן. נאָך אין דער יוגנט זיינער איז דער גענעראַל פאַרשיקט געוואָרן דורך דער צאַרישער רעגירונג אויף 12 יאָר קיין סיביר. פון דאָרט האָט אים אָפּגע־גליקט צו אַנטלויפן קיין יאַפּאַן, וווּ ער האָט על פי צופאַל גע־טראַפן דעם מערקווירדיקן טאַטואירונג־קינסטלער. ער האָט שוין זינט דעמאָלט געזען פאַרשידענע ספּעציאַליסטן פון טאַטואירן, אָבער קיינער קאָן זיך אפילו נישט פאַרגלייבן צום יאַפּאַנער, וועלכער איז געווען אַ גאָט־געבענטשטער קינסטלער.

אין דער צעלע אונזערער האָט זיך ביסלעכווייז אָנגעהויבן איינצושטעלן אַ מנהג פון פירן דיסקוסיעס אויף פאַרשידענע וויסנ־שאפטלעכע טעמעס. פון אָנהויב פלעגן עס זיין בלויז צופעליקע און אָפּגעריסענע שמועסן צווישן גענעראַל און די ראַבינער. שפּע־טער אָבער זענען די דאָזיקע שמועסן איבערגעגאַנגען אין אמת־

דיקע לעקטאראטן מיט פראגן און מיט דיסקוסיעס, אין וועלכע עס האָט אַנטיילגענומען דער גאַנצער עולם.

אינטערעסאַנט, אז דער טרעגער בולבעניק, וועלכער איז גע-
ווען א פולשטענדיק רויער מענטש און אן אנאלפאבעט, האָט אָבער
ממש באַווונדערט אלע מיט זיין פשוטער פאַלקס-חכמה און שטענ-
דיק, ווען ער פלעגט נעמען אַ וואָרט, פלעגן זיך אלע צו אים צו-
הערן מיט גרויס אינטערעס און באַווונדערט זיין לאַגיק, וועלכע
איז געווען ביי אים אַ נאַטירלעכע, אזוי ווי אַ ווילדער פלאַנץ, וואָס
וואקסט אויף אַ פאַרלאָזט פּעלד.

פאַר מיר זענען די דאָזיקע אָפטמאָל טיפע וויכוחים געווען
ממש אַ דערקווונג. איך האָב מיר געפילט ווי אין אַ הויך-שול און
איך האָב ממש געשלאָנגען די רייד, איבערהויפט פון די אינטער-
ליגענטן. איך גלויב, אז אויף אן אמתדיקן אוניווערסיטעט וואָלט
איך נישט גענאָסן אזוי פיל, וויפיל כ'האָב גענאָסן צווישן די פיר
ווענט פון דער דאָזיקער צעלע. די דאָזיקע דעבאַטן האָבן פון אַנהויב
בלויז געדינט אוועקצוטרייבן די האָפענונגסלאַזיקייט און די גרוי-
קייט פונם תפיסה-לעבן, אָבער ביסלעכווייז האָט צו די דעבאַטן
אָנגעהויבן אויפצווואַכן אן אמתדיקע ליידנשאַפט און די „וויסנ-
שאַפטלעכע שעה'ן“, וואָס האָבן אָנגעהויבן איינגעאָרדנט צו ווערן
וואָס אַמאָל רעגולערער, זענען געוואָרן אַ נישט-אָפּרייסבאַרער טייל
פון אונזער גרויער רוטין.

אַ געוויסן טאָג, אין מיטן פון אזאַ דעבאַטע אויף אַ טעכנישער
טעמע, האָט זיך געעפנט די טיר און ס'זענען אריינגעקומען צוויי
נייע אַרעסטאַנטן. איינעם האָב איך גלייך דערקענט, דאָס איז גע-
ווען דער זעלבער פעלדמאַן, וועלכן מיר האָבן געהאַט אַריבערגע-
שיקט איבער דער גרעניץ, כדי אויסצופועלן פאַר אונז אַ „פראַ-
פוסק“ ביים סאָוועטישן קאָמאַנדיר. דאָס איז געווען דער זעלבער
פעלדמאַן, וועלכן מיר האָבן שוין געהאַלטן פאַר אַ דערשאַסענעם
דורך די דייטשן, ווייזט אויס, אז ער איז נישט דערשאַסן געוואָרן
דורך די דייטשן און אז ער האָט אויך נישט געמאַכט קיין קאָמיר-
סאַרישע קאַריערע ביי די סאָוועטן, כאָטש ער איז געווען אַ
לאַנגיעריקער קאָמוניסט. פאַרקערט, דער גורל האָט אים פונקט
אזוי ווי מיר אריינגעוואָרפן אין אַ תפיסה פון זיינע „אויסליזער“.
דער צווייטער איז געווען אַ בחור פון אונזער שטעטל וויעזש-

בניק, וועלכעס ער האָט פאַרלאָזט סך הכל מיט 4 טעג צוריק. איך בין צו אים צוגעפאלן און האָב אים גענומען באַוואַרפן מיט פראַגן וועגן דעם, וואָס ס'הערט זיך אין וויעזשבניק.

עס האָט זיך מיר געדאַכטן, אז אין די אויגן זיינע ליגט נאָך אַ פאַרגליווערטס דאָס בילד פון אונזער שטעטל, וואָס ער האָט געזען מיט געציילטע מעת-לעתן צוריק. ער האָט מיר איבערגעגעבן, אז מיינע צוויי ברידער האָבן זיך אומגעקערט גאַנצערהייט פון דער מלחמה. די ערשטע פאָר האָניקטעג פון דער דריי טשער אָפּפאַציע זענען שנעל אַריבער. די נאַצישע פּויסט האָט זיך אָנגעהויבן אַראָפּלאָזן אויף דער יידישער פּלייצע. מען האָט שוין איינגעפירט די געלע לאַטע און דאָס גיין איבער די גאַסן האָט אָנגעהויבן צו זיין געפערלעך, צוליב דעם, וואָס די דייטשן האָבן דאָרט, אזוי ווי אומעטום, גענומען „כאַפּן אויף אַרבעט“. וואָס שייך מיין פאָטער, האָט ער באַקומען אַ דערלויב־ניש צו פירן שפּייד־אַרטיקלען און מאַטעריעל האָט עס מיין פאַמיליע אָנגעהויבן צו גיין גוט און איר איינציקער זאָרג איז געווען דער זאָרג זייערער וועגן זייער מוזיק, דאָס הייסט וועגן מיר.

דער חבר מיינער האָט מיר אויך איבערגעגעבן נייעס וועגן דעם מיידל, וועלכע כ'האָב געהאַט בדעה מיטצונעמען מיט מיר אויף מיין וואַנדער־וועג. זי האָט חתונה געהאַט מיט מיין ברודערס אַ חבר, מיט שעיה דרעקסלער און צוזאַמען מיט זיין פאַמיליע איז זי אַוועק קיין לוצק. ס'איז מיר אַ וויילע טרויעריק געוואָרן אויף דער נשמה פון דער דאָזיקער ידיעה, אָבער באַלד האָב איך מיך געטרייבט מיטן געדאַנק, אז ווען ס'וואָלט מיר דעמאָלט געלונגען איר מיטצונעמען, וואָלט זי איצט אודאי געלעגן ערגיץ אין אַ סאָויעטישער תּפּיסה צוגלייך מיט מיר.

מיין חבר, פּישל גאַלדגרוב, איז ארעסטירט געוואָרן ביים ארי־בערגיין די גרעניץ. בעת דער רעוויזיע האָט מען ביי אים געפונען אַ „ביתר־לעגיוטימאַציע, וועלכע ער האָט פאַרנעסן צו פאַרניכטן. די נ. ק. וו. ד.־אַגענטן האָבן אים חושד געווען נישט מער און נישט ווייניקער, נאָר אז ער איז דער אַרגאַניזאַטאָר פון אַן ענגלישן שפּיאַנאַזש־נעץ. פאַרוואָס עפעס פון אַן ענגלישן און נישט פון אַ פראַנצויזישן אָדער טערקישן, איז מיר עד היום נישט באַווסט. גאַלדגרוב איז געווען אַ גייסטיק נישט באַלאַנסירטער בחור. די

דאָזיקע גייסטיקע נישט־נאַרמאַלקייט איז געווען ביי זיי אַ פאַמיליע־
זאַך, זיינס אַ שוועסטער איז באַגאַנגען זעלבסטמאָרד דורך אַרײַנ־
וואַרפֿן זיך אין אַ ברונעם. זיין גייסטיקער צושטאַנד האָט אָבער
נישט געהאַט קיין שום איינפֿלוס אויף די נ.ק.וו.דיסטן. זיי האָבן
אים געמית'ט, אז ער זאָל זיך מודה זיין, אז ער איז טאַקע דער
אַרגאַניזאַטאָר פֿון ענגלישן שפּיאַנאַזש.

פֿון פֿעלדמאַנען האָב איך מיך אויך דערוווסט וועגן גורל
פֿון די איבעריקע חברים, וואָס זענען מיט אונז אריבער די גרעניץ.
זייערע חלומות וועגן מאַכן גרויסע סאָוועטישע קאַריערעס
זענען נישט מקוים געוואָרן. קיין שלײַפֿעס האָבן זיי נישט באַקומען.
דער קאַמוניסט וורובלעווסקי איז געשטאַרבן אין פּושעמישל פֿון די
קלעפֿ, וועלכע ער האָט באַקומען אין תּפּיסה. מען האָט אים באַ־
שולדיקט אין טראַצקיסזם. וועגן די איבעריקע האָב איך שוין נישט
געהאַט קיין מוט אים צו פֿרעגן.

כ'בין געבליבן זיצן ווי פאַרשטוינערט, ווי לאַנג איז ערשט,
ווי דאָס וואָרט „סאָוועטן פאַרבאַנד“ איז געווען פאַר אונז אלע
אַ וואָרט, וואָס האָט געטראָגן אין זיך אַ לאַדונג פֿון הערלעכקייט?
און איצט האָט עמיצער אָפּגעשילט דאָס דאָזיקע וואָרט פֿון אלע
זיינע שאַלן און פֿון אינעווייניק איז ארויסגעפאַלן אַזאַ אימהדיק
באַשעפעניש. איך האָב פֿלוצלונג זיך דערפּילט נישט בלויז אומ־
גליקעך און צובראַכן, צוליב דער סיטואַציע אין וועלכער כ'האָב
מיך געפונען. כ'האָב מיך אויך פֿלוצלונג דערפּילט נאַקעט און פּוסט
און אויף אַ ברוטאַלן אופן באַרויבט פֿון אַ חלום.

דער גענעראַל האָט דערזען מיין עצבות און ער האָט זיך
נעבן מיר אַוועקגעזעצט. ער האָט מיר געגעבן אַ העלפֿט פֿון זיין
ברויט, ער האָט געזאָגט, אַז ער באַדאַרף נישט עסן אַזעלכע „גרוי־
סע“ ברויט־פאַרציעס, דאַקעגן איך, אַ יוגנטלעכער, דאַרף מער
עסן. יעדן טאַג האָט ער זיך אזוי געפּירט. ער האָט אַוועקגעגעבן
צו יינגערע פֿון זיך אַ העלפֿט פֿון זיין שפּײַז־פאַרציע און האָט
אַלעמען געטרויסט, אַז בקרוב וועט זיך די לאַגע ענדערן. מען דאַרף
בלויז האָבן ווילן און געדולד איבערצוהאַלטן. דער גענעראַל איז
מיר אין דאָזיקן מאַמענט געוואָרן זייער נאָענט און כ'האָב דערפּילט
צו אים אַ וואַרימקייט ווי צו אַ מיטגליד פֿון מיין פאַמיליע.
די צייט איז דערווייל געגאַנגען פאַרויס און ס'איז געוואָרן

דריי חדשים, זינט כ'בין אַרײַנגעפּאַלן אין תּפּיסה. דורך דער נאַך-
 צער צײַט זענען מיר בלוז צוויי מאָל געווען אין באָד. מיר הויבן
 אָן צו ווערן פּאַרקראָכן מיט אינזעקטן. מען האַלט זיך אין איין
 קראַצן. די הױט בײַ יעדן האָט זיך באַדעקט מיט אויסשלאַגן. פּאַר-
 נאַכט, ווען ס'האַט אָנגעהויבן צו ווערן טונקעלער, האָבן מיר אויפ-
 געהערט צו זען. מען רופּט דאָס הינער־בלינדקײַט. די מענטשן
 האָבן זיך געמוזט האַלטן בײַ די ווענט, בעת מען האָט זיי געפירט
 אין דער טואַלעטע. די דאָזיקע הינער־בלינדקײַט איז אונז געקומען
 דערפון, וואָס די שפּײַז אונזערע האָט נישט אַנטהאַלטן אין זיך דעם
 נויטיקסטן סכּום וויטאַמינען. קײן מעדיצינישע באַהאַנדלונג האָבן
 מיר בכלל נישט באַקומען. צו די געשווירן האָט אונז דער וועכטער
 געגעבן א בלוז וואַסער, מיט וועלכן מיר האָבן זיך געשמירט, וואָס
 פּאַראַ מעדיקאַמענט דאָס איז געווען האָבן מיר נישט געוואָסט. מיר
 האָבן עס גענוצט צו אַלץ, אפילו צו קאָפּווייטיק.
 נעבן דער טיר, האַרט בײַ דער פּאַראַשע, האָבן זיך באַזעצט
 צוויי מערקווירדיקע טיפּן.

זיי האָבן געהײסן סאַכאַרינאַ און טובאַס, ביידע זענען געווען
 בעטלער. מיטן אַרומגיין איבער די הייזער האָבן זיי זיך פּאַרנומען
 זינט 30 יאָר. זיי האָבן געטראָגן צאַפעס, אזעלכע פּוטערנע היטלען,
 וואָס האָבן מסתּמא געדענקט די צײַטן פון מלך סאָביעסקי. ארע-
 סטירט האָט מען זיי אין טראַגיקאַמישע אומשטענדן. אַרומגייענדיק
 איבער די דערפער נאָך זייער געוויינלעכן בעטל־ברויט, זענען זיי
 נישט ווילנדיק ארויפגעגאַנגען אויף דער גרעניץ־ליניע. ס'גאַנצע
 לעבן האָבן זיי געבעטלט אין דער דאָזיקער געגנט און ס'איז נישט
 געווען דאָרטן קײן גרעניץ, פּונדאָנען האָבן זיי געקאָנט וויסן, אַז
 די זעלבע אַלט־באַקאַנטע ערד איז איצט איבערגעשניטן געוואָרן
 מיט אַ גרעניץ־ליניע? מען האָט זיי פּאַרשטייט זיך ארעסטירט
 און באַשולדיקט האָט מען זיי אין אַ גאָר אַרדיגינעלן און פּורכט־
 באַרן חטא: אז זיי האָבן אויסגעמאַסטן דעם גרעניץ־שטח, כדי
 צוצושטעלן אן אויספירלעכן באַריכט דעם ענגלישן שפּיאַנאַזש.

ביידע „גרעניץ־מעסטער“ זענען קראַנק געווען אויף דעזינטער-
 ריע און מען האָט זיי אויך דערלאָנגט דאָס אוניווערסאַלע בלויע
 וואַסער. קײנער האָט אָבער נישט געוואָסט, וואָס זיי דאַרפן דערמיט
 טאָן: אויסצוטרינקען, צי אַנשמירן... מען האָט דערביי אַ סך גע-

וויצלט זיך, אָבער יעדעס שטיקל געלעכטער איז געווען אונטער-
גענייט מיט אַ שטיק געוויין. ווילאָנג וועט דער צער אונזערער גע-
דויערן? פארוואָס לייַדן מיר? ווען וועט זיך עס ענדיקן?
די דעזינטעריע-הולאַת האָט זיך גענומען פארשפּרייטן איבער
דער תּפּיסה ווי אַ וואַלד-פּייער. במשך פון אַ קורצער צייט זענען
געווען דריי טויט-פּאַלן. מיר האָבן אָנגעהויבן צו באַגרייפן, אז די
תּפּיסה איז נישט בלויז קיין איבערנאַנגס-אַרט, זי קאָן אויך פאר-
בלייבן אונזער קבר.

קאפיטל אכט

די תפיסה־טעג הייבן אָן אויסצונאָגן דעם מאַרך פון אונזערע ביינער. מיר ווערן פון טאָג צו טאָג שוואַכער און פאַרלוירענער. דאָס קליינע לעמפל, וואָס הענגט אינמיטן פון הויכן סופיט דערזען מיר ווי דורך אַ נעפל. אלע הושים הייבן אָן צו אַרבעטן פּאַוואַליער, ווי אין אַ פאַרלאַנגזאַמטן פּילם. מיר הייבן אָן צו ווערן ענליכער צו שאַטנס, ווי צו מענטשן.

דערווייל איז פאַרגעקומען אַ זאַך, וואָס האָט אויפגעטרייסלט מיט אונזערע געמיטער.

אַ געוויסן טאָג, ווען מיר זענען געקומען אין דער טואַלעטע, האָבן מיר דערזען אויף דער וואנט, אַ בחפזונדיקע אויסגעקריצטע אויפשריפט מיט אַ פינגער־נאָגל, אז היינט וועלן די אַרעסטאַנטן נישט נעמען קיין מיטאָג, אז די אַרעסטירטע דערקלערן מיטן דאָך־זיקן הונגער־שטרייק אַ פּראָטעסט קעגן דער תּפּיסה־מאַכט. צוריק־קומענדיק אין קאַמער, האָבן דער גענעראַל און ביידע ראַבינערס זיך ארויסגעזאָגט, אז אונזער צעלע דארף דעם הונגער־שטרייק נישט מיטמאַכן. זיי האָבן עס מאַטיווירט דערמיט, וואָס די צעלע אונזערע ווערט במילא געהאַלטן אויפן־אויג און ווערט שטרענג באַוואַכט ווי אַ נעסט מיט פּאַליטישע פּאַרברעכער. אונזער אַנשליסן זיך אין שטרייק וואַלט באַדייט, אז מיר זענען זיך מודה צו אונזער קעגנערשאַפט צום סאָויעטישן רעזשים און דערין גייט דאָך טאַקע די תּלונים אונזערע, צו האָבן שוואַרץ אויף ווייס אַ באַווייז פון אונזערע חטאים.

די שטימונג איז אָבער געווען אַן עלעקטריזירטע. די אַטמאָס־פּערע אין דער קאַמער איז געווען אַנגעזאַפט מיט אַ נערוועזיטעט, וואָס איז געפּלאָסן פון יעדנס געזיכט, פון אלעמענס אויגן.

פונקט צוועלף אזויגער האָבן מיר — ווי געוויינלעך — דער-
הערט ווי מען האָט אַרויסגעשטעלט די קעסלען פאַר די צעלעס.
נאַרמאַל פלעגט דער דאָזיקער קלאַנג פון אַוועקשטעלן די קעסלען
באַגלייט ווערן מיט אַ גערויש פון אונטערשטעלן די שיסלען צו
באַקומען דעם צוגעגרייטן חלק. מען פלעגט אויך הערן דעם מעטאַ-
לענעם געקלאַפּ פון די לעפל. איצט אָבער הערשט אַ טויטע שטיל-
קייט. באלד דערהערט מען, ווי מען רוקט צוריק אַוועק די נישט-
אָנגערירטע קעסלען.

אין אונזער צעלע זיצט ביי דער טיר הערשלי לעדערמאַן, אַ
פּרוזירער פון קעלין. יעדן מיטאַג-צייט זעצט ער זיך דער ערשטער
אַוועק ביי דער טיר, ווייל ער איז אַן אייביק-הונגעריקער און
ער איילט זיך דער ערשטער צו באַקומען דעם טעלער מיט זופּ,
כדי זיך נאַכאַמאָל אַרײַנצושטעלן אין דער ריי און באַקומען אַ
„רעפעטע“. דאָס אויער זיינס איז אויסרעגולירט אַזוי ווי אַ שוויי-
צאַריש זייגערל. ער ווייסט מיט דער גרעסטער גענויקייט, ווען עס
דערנענטערט זיך די מינוט פון דערלאַנגען דאָס עסן און ער פאַר-
נעמט זיין אויסוואַרטנדיקע פּאַזיציע ביי דער טיר. ער איז איצט
דאַנקבאַר דעם גענעראַל, וואָס ער האָט אונז גע'צעה'ט זיך נישט
אַנצושליסן אינם הונגערישטרייק. ער ריכט זיך, אז ער וועט דאָס
מאָל באַקומען אַ טאָפּלע און אפשר גאָר אַ דרייפּאכע פּאַרציע.
און מען מוז מודה זיין, אז הערשלי, מיט זיין אויסרעגולירטן אויער,
האָט זיך נישט טועה געווען.

באלד האָט זיך די טיר אונזערע געעפנט און מען האָט אַרייַן-
גערוקט דאָס קעסל מיט געקעכטס.

הערשלי האָט מיט איין זיין אַראָפּגעשלאָנגען אפשר פינף שיס-
לען איינע נאָך דער אנדערער. ס'איז מיר ביזן היינטיקן טאָג אומ-
פאַרשטענדלעך, ווי אזוי מען קאָן מיט אַזאַ געשווינדקייט שליינגען אַ
הייסע זופּ. מיט אַ האַלבע שעה שפעטער איז אין דער תּפּיסה געשען
עפעס אויסערגעוויינלעכס. ערגיץ פונם ווייטן חלל האָט זיך דער-
הערט אַ שניידנדיק געשרוי: „מיר ווילן ברויט! דאַטעוועט, בריי-
דער! מענטשן גייען אויס!“

דאָס געשרוי איז גלייך אונטערגעכאַפט געוואָרן דורך הונ-
דערטער שטימען און איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ כּאָדאַלן
געוואַלד, וואָס האָט געטרייסלט מיט די תּפּיסה-מויערן. מיר זענען

געבליבן אויפגעציטערט פון די אויסטערלישע קולות, וואָס האָבן אויסגעפילט די געוויינלעך טויט־שווייגנדיקע ווענט. דער גענע־ראל זארוסקי האָט זיך ארויפגעשטעלט מיט אין פום אויף מין אָנגע־לענטער פליצע און מיטן צווייטן פום אויף אן אנדערער פון פאָר־רוטשניק קאמאסא און האָט זיך באַמיט מיט די אויגן אדורכצור־שמעכן די געדיכטע אייזערנע „שאַטקע“, וואָס האָט פארדעקט דאָס פענסטער אונזערס ווי אַ מצבה אויף אַ קבר. דורך אַ קליינער, מיקראסקאָפֿישער עפענענונג האָט ער געזען, ווי מיליטער־לייט האָבן צעטריבן אן עולם, וואָס האָט זיך געהאַט געזאַמלט אויף דער קאַ־זשימיעזשאַווסקע גאַס און האָט באַלאַגערט די תּפּיסה. עס האָט אויסגעזען, ווי דער אויפגעשטורעמטער עולם וועט זיך אין אַ מינוט אַרום וואַרפן און וועט אויפרייסן די תּפּיסה־טויערן און וועט צע־שמערן די טעמפע, טויטע ווענט. אָבער געשען איז עפעס אנדערש.

אין די קאָרידאָרן האָט זיך צעהילכט דאָס אָפקלאַפּן פון שטיוול. נ.ק.ו.ד.־אַגענטן און וועכטערס זענען אין אַ ווילדן געיעג אַרומגעלאָפּן איבער די קאָרידאָרן און האָבן פון יעדער צעלע ארויס־געשלעפט צו עטלעכע מענטשן. אויך אין אונזער צעלע זענען זיי אריינגעפאלן מיט בלוט־אַנגעלאָפּענע אויגן און באַוואָפּנטע מיט מאַשין־ביקסן און האָבן ארויסגעשלעפט דעם דאָקטאָר־ראַלניצקי, דעם פאָרוטשניק קאָמאָסאַ, פּישל גאַלדנרוב און דעם יונגן גראָסמאַן, דעם, וואָס האָט באַדינט די צוויי ראַבינער.

מיר זענען געבליבן אין דער צעלע ווי פארגליווערט. אַ פּלוצ־לונגדיקע שטילקייט האָט אראָפּגענידערט אויף דער תּפּיסה־געד־ביידע. אַ שטילקייט, וואָס האָט געביסן ווי שמעכעדיקע נאָדלען. פּלוצלונג איז די שטילקייט איבערגעריסן געוואָרן דורך עטלעכע סעריעס שאָסן פון מאַשין־ביקסן. דערנאָך ווערט ווידער שטיל. אָבער די שטילקייט איז שוין אַן אָנגעשוואָלענע מיט די זאַלפּן פון די ביקסן. דער גענעראַל קוקט אויף אונז מיט זיינע קלוגע, גוטמוטיקע אויגן און זאָגט צו אונז ווייך, אז מיר זאָלן זיך נישט אונטער־געבן דעם געפיל פון פאָרצווייפּלונג. פון יעדער סיטואַציע איז פאַראַן אַן אויסוועג, אָבער דער דאָזיקער אויסוועג איז נאָר פאַר די, וואָס וועלן זיך נישט אָפּזאָגן פון דער האָפּענונג.

אין אַ ווינקל איז געזעסן פעלדמאַן און האָט פּלוצלונג גענומען זינגען. מיר האָבן געמיינט, אז די געשעענישן האָבן אים אראָפּ־

געפירט פון זינען. ער איז אבער געזעסן אומבאוועגלעך און האָט געזונגען אן אוקראיניש תפיסה־ליד, וואָס ער האָט זיך אויסגע־ לערנט בעת ער איז אָפגעזעסן אין אַ פּוילישער טורמע אַ פינף־ יאָריקן אורטייל.

ער האָט געענדיקט דאָס ליד און האָט אונז אַ וויילע שווייגנדיק אָנגעקוקט. דאָן האָט ער געזאָגט :

— אין איין פרט האָט די רעוואָלוציע געהאַלטן וואָרט, זי האָט אונז צוגעזאָגט באַפֿרייאונג און האָט אונז טאַקע באַפֿרייט. זי האָט אונז באַפֿרייט פון מענטשלעכקייט. כ'בין געווען אַ קאָר־ מוניסט, כ'האָב אָבער געגלויבט אין אַ פֿאַלש בילד. איצט האָבן זיי מיך אויסגעהיילט פון אן אילוזיע. זיי האָבן מיר צוגענומען דאָס פֿאַלשע בילד און האָבן מיר אונטערגערוקט דאָס אמטדיקע. ס'איז אַ ווייטיקלעכע אָפּעראַציע, אָבער אן אָפּעראַציע, וואָס האָט סוף כל סוף געמוזט געמאַכט ווערן. עס איז טראַגיקאַמיש, וואָס כ'בין געזעסן אין אַ פּוילישער תפיסה פאר זינדיקן מיט אַ ליבע צו אַ רעזשים, וואָס האָט מיך איצט נאָכאַמאָל פארשלאָסן פארן זעלבן הטא: פאר גלויבן אין יושר. אלע חברים, מיט וועלכע כ'בין אַדורכגעגאַנגען די גרעניץ, זענען אַריבערגעקומען אויף דער זייט גרעניץ, כדי צו געפינען דאָ די פארווירקלעכונג פון זייערע הלומות, און וואָס האָבן זיי דאָ געפונען? אַ פֿרייהייט, וואָס איז נישט בעסער ווי אַ תפיסה, וואָס איז נישט בעסער ווי דער טויט. וואָס איז געד בליבן פון אונזערע טרוימען? וואָס איז געבליבן פון אונזערע חלום־ מות? אפילו נישט קיין אַש, בלויז אן אנטווישונג, בלויז אַ ברע־ נענדיקע חרפה, וואָס וועט אונז אויפרעסן ווי אַ ראַק.

די נאָענטסטע צוויי טעג זענען אַריבער אזוי ווי אין אַ שטוב פון אַבלים. די געשטאַלטן פון די פיר מיטאַרעסטאַנטן, וועלכע מען האָט פון אונז אַרויסגעשלעפט און דערשאָסן, האָבן אַרומגע־ שוועבט צווישן אונז ווי שאַטנס. אפילו ווען כ'האָב פארמאַכט די אויגן איז מיר כסדר געשטאַנען פארן דמיון דער גוטמוטיקער דאָק־ האַלינצקי, וועלכער האָט געהאַפּט, אז שוין בקרוב וועט מען אים אַרויסרופן צו דער ענדגילטיקער באַפֿרייאונג. מײן חבד פישל גאָלד־ נרוב, דער גייסטיק קראַנקער בחור, וועלכער האָט רעכט נישט געקענט אונטערשיידן צווישן ווייס און שוואַרץ, וועלכער האָט אָבער

מיט א רירנדיקער און אומבאָהאַלפּענער צוגעבונדנקייט געגלויבט אין די סאָוויעטן, און דער שטילער און איידעלער בחור גראַסמאַן, וועלכער האָט מיט אַזאַ התמדה און יראת הכבוד באַדינט די צוויי ראַבינער. כ'האָב זיי געזען, ווי זיי שטייען פנים אל פנים מיט דעם עקזעקוציע-פּלוטאָן, ווי די רוסישע סאָלדאַטן לעכערן אדורך זייערע קערפּערס מיט קוילן. וואָס פאַראַ באַשעפּעניש איז זי, די רוסישע רעוואָלוציע, וואָס דאַרף האָבן אַזעלכע טייכן מיט אומשולדיק בלוט ? אויפן דריטן טאָג האָט זיך די טיר פון דער צעלע אונזערע פּלוצלונג געעפּנט און מען האָט ארויסגערוּפּן דעם גענעראַל זאַרוסקי, אזוי ווי שטענדיק האָט מען ביים נאָמען זיינעם צוגעגעבן דעם סקאַר-באָזון „ס'וויעשטשאַמי“.

דער גענעראַל האָט אויפּגעהויבן זיין בינטל מיט זאכן און איז לאַנגזאַם צוגעגאַנגען צו דער טיר. ביי דער שוועל האָט ער זיך אויסגעדרייט און האָט אַרומגענומען אונז מיט אַ קלוגן בליק. מיר האָבן פאַרשטאַנען, וואָס דער דאָזיקער בליק האָט אין זיך געטראָגן און מיר זענען אים געווען דאַנקבאַר פאַר דער האַפּענונג, וועלכע ער האָט איינגעפלאַנצט אין אונז, וועלכע ער אליין האָט אָבער נישט געהאַט.

מיט עטלעכע שעה שפּעטער, הייבט מען אָן ארויסצורופּן — איינצלווייז — די איבעריקע אַרעסטאַנטן. ווען ס'איז געקומען מיין ריי און כ'האָב מיך געפונען אויפן קאַרידאָר, האָב איך דערזען הונדערטער אַרעסטאַנטן פון די שכנותדיקע צעלעס. יעדער האָט געטראָגן מיט זיך זיין ביסל געפּעק.

די מענטשן זענען געווען שוואַרץ, פאַרהושכט, די פּנימער זענען געווען אויסגעלאָשן, געל, נישט ראַזירט. מען האָט אונז אַלע אַראָפּגעפירט אויף א גרויסן הויף. ס'איז שוין געווען אָנהויב יאַנאַר, דער ברוק איז געווען באַדעקט מיט אַ שפּיזלדיקן שניי. מיר זענען אזוי אָפּגעשטאַנען אויף דער קעלט עטלעכע שעה, ביז ס'האָט אָנגעהויבן טונקל צו ווערן און דער שניי האָט אָנגענומען אַ פאַרב פון אַש. מען האָט אונז דאָן אויסגעשטעלט צו פּופציק מאָן אין אַ קאָלאָנע און מען האָט יעדן פון אונז צוגע-טיילט אַ שוואַרצן לאַכן ברויט מיט אַ געזאַלצענעם הערינג. דער קאַלטער יאַנאַר-אָונט האָט זיך גענומען אָנגיסן מיט אַ קלע-פּיקע שוואַרצקייט און דעמאָלט האָט מען אונז גענומען ארויפ-

לאָדענען אויף לאַסט־אויטאָס צו פּופּציק אויף אַ מאַשין, אזוי ווי מיר זענען געשטאַנען אין די רייען. נאָכדעם ווי מיר זענען איינגעשטיגן האָט מען צוגעדעקט דעם דאָך מיט אַ גרינעם ברעזענטענעם צודעק און אויף ביידע זייטן שטינגלעך האָט זיך אוועקגעשטעלט אַכט נ. ק. וו. ד.־אַגענטן מיט מאַשין־ביקסן. פון הינטן איז נאָכגעפּאַרן אַ שוואַרצע לימוזינע מיט באַוואָפּנטע סאָלדאַטן.

אונזער גרופּע האָט מען אַריינגעפּאַקט אין אַ לאַסט־אויטאָ, וואָס איז פון אלע זייטן געווען פּאַרקלאַפּט מיט ברעטער, און האָט אויסגעזען ווי אַ קאַסטן. אינעווייניק איז געווען מוראדיק ענג און די פּאַר מינוט, וואָס מיר זענען געפּאַרן צו דער באַן־סטאַציע, האָט אויסגעזען ווי אַן אייביקייט. מיר האָבן ליכטער אָפּגע־עטעמט, ווען די לאַסט־אויטאָס האָבן זיך ענדלעך אָפּגעשטעלט און מען האָט אונז צוריק אַרויסגעטריבן אינדרויסן.

מיר האָבן זיך געפּינען אויף אַ זייטיקער באַן־ליניע און ווידער אַמאָל אין געשלאָסענע רייען האָט מען אונז גענומען פירן צו די דערנעבן־שטייענדיקע טאָוואַרנע וואַגאַנען. ביי יעדן וואַגאַן איז געשטאַנען אַן נ. ק. וו. ד. זעלנער מיט אַ ביקס גרייט צום שיסן און אלס געהילף האָט ער נאָך צוגעהאַט אַ גרויסן שפּיר־הונט מיט בלוט־פּאַרלאַפּענע אויגן. דער צוג איז געווען אַ לאַנג־גער. מען האָט קוים געזען דעם סוף, וואָס האָט זיך געשוואַרצט ערגעץ הינטערן האַריוואַנט.

האַרט נעבן די וואַגאַנען האָט מען אונז געהייסן אוועק־זעצן זיך אויף דער ערד און האַלטן די הענט אויפּגעהויבן איבערן קאָפּ. עמיצער פון מיינע שכנים, וואָס האָט אַ וויילע אַראָפּגע־לאָזט אַ האַנט, כדי זיך אַ רייב צו טאָן דאָס געזיכט מיט אַ ביסל שניי, האָט באַקומען מיט אַ ביקסענע קאָלכע איבערן קאָפּ און איבער די פלייצעס. עס איז געווען אַ פּראָסט, פון דער ערד האָט געצויגן אַ ווייטיקלעכע קעלט, מען האָט זיך אָבער נישט געקאַנט געבן דעם מינדעסטן באַוועג, ווייל איבער דער גאַנצער לענג פון דער ראַמפע זענען געווען אַדורכגעצויגן עלעקטרישע דראָטן, אויף יעדע פּאַר שריט איז געווען אויפּגעהאַנגען אַ ליכטנדיקער רעפּ־לעקטאָר און עס איז געווען ליכטיק ווי אינמיטן טאָג.

מיר זענען אזוי געזעסן אַן ערך אַ האַלבע שעה, ביי זיי האָבן

פארענדיקט דאָס צוברענגען נייע ארעסטאנטן. ענדליך האָט מען אונז גענומען אריינשטופן אין די וואַגאַנען אריין. עס איז געוואָרן אַ מוראדיק געשטופּעריי. פון אלע זייטן האָט מען בלוז געהערט געשרייען פון די צעצונדענע רוסישע געזיכטער: סקאָד רעי, סקאָרעי, שנעלער! שנעלער! און דאָס געשריי זייערס איז געווען באַגלייט מיט אַ געבילעריי פון די הינט און מיט אַ טעמפּן קלאַפּן פון די קאַלבעס.

אינעווייניק אין וואַגאַן איז געווען שטאַק פינצטער, בלוז ערטערווייז איז געווען אַ בלאַסער פלעק פון אַ רעפּלעקטאָר-אַפּ שיי, וואָס האָט זיך אַריינגעריסן פונדרויסן. פון ביידע זייטן וואַגאַן זענען געמאַכט געווען נארעס פון ברעטער. מיר איז אויס-געקומען צו פאַרנעמען אַ מיטלסטע נאַרע. אָבער די צאָל „געלע-גערס“ האָט נישט געקלעקט פאַר דער גרויסער צאָל ארעסטאנטן און די איבעריקע האָבן זיך געמוזט אַנידערלייגן אויף דער ערד, אונטער די נאַרעס.

נאָכדעם, ווי מיר זענען אלע אריין אין די וואַגאַנען, האָט אונז אַן נ. ק. וו. ד. אָפיציר איבערגעציילט. די צאָל האָט גע-שטימט. עמיצער האָט פאַרמאַכט די טיר, און מיר האָבן דער-הערט פֿונדרויסן דאָס געסקריפּעריי פון אייזערנע ריגלען. אין אַ וויילע אַרום האָבן מיר זיך אלע אַ טרויסל געטאַן. דער וואַגאַן האָט גערייט. פון אונטער דער פּאַרלאַגע האָט אָנגעהויבן צו דערגיין אַ געקלימפּער פון דרייענדיקע רעדער. דאָס געדריי האָט אָנגעהויבן ווערן וואָס אַמאָל שנעלער. דאָס לעצטע פּיצל ליכט, וואָס איז פריער אַריינגעדונגען דורך די שפּאַרעס, האָט שנעל אויסגערונען. דאָס געבילעריי פון די הינט און די געשרייען פון די סאָלדאַטן זענען זיך צעגאַנגען אזוי ווי שניי. מיר זענען גע-בליבן אליין אין די וואַגאַנען, אָפּגעשלאָסענע פון דער אויסער-לעכער וועלט מיט ווענט און מיט אייזערנע ריגלען, באַוואַכטע דורך מאַשין-ביקסן פון נ. ק. וו. ד. אַגענטן, און איינגעהילטע אין אַ טיף שווייגן, אין וועלכן מיר האָבן בלוז געהערט דעם טעמפּן געקלאַפּן פון די רעדער איבער די שינעס און דאָס שטילע קלאַפּן פון אונזערע אייגענע הערצער.

קאפיטל ניין

ערשט אין א גוטער ווילע ארום זענען מיר געקומען צו זיך און מיר האָבן זיך ערשט גענומען אַרומקוקן איבער אונזער פאַרנדיקער וואַנאַן-תּפּיסה. אין איינער פון די ווענט איז געווען אַ קליין פענסטערל, אַריבערגעצויגן מיט אַ געדיכטן געוועב פון קראַטעס. עס איז געווען אַזוי ענג, אז מ'האַט זיך קוים געקענט באַוועגן, אָבער די ענגשאַפט מיט דער שטיקעניש האָבן אונז נישט געשטערט, פאַרקערט, דורך שפאַרעס צווישן די וואַנאַן-ברעטער האָבן זיך אַריינגעריסן קאַלט-פּראַקטיקע ווינטן און מיר האָבן זיך געטוליעט איינער צום אַנדערן, כדי צו געפינען אַ ביסל וואַרימקייט. דער צוג איז געלאָפּן מיט אַ בליציקער שנעלקייט. יעדע צוויי שעה האָט ער זיך געשטעלט, מען האָט אויפגעריגלט די טירן און אין וואַנאַן זענען אַריינגעקומען צוויי זעלנער, אָנגע-טוענע אין וואַטענע הויזן און איינגעטוליעטע אין ווייסע, קורצע פּוטערלעך. אונטן, אויף דער ערד, זענען געשטאַנען אַנדערע סאָל-דאַטן מיט מאַשין-ביקסן גרייטע צום שיסן און מיט בלוט-הינט.

די צוויי אַריינגעקומענע זעלנער האָבן באַפוילן דעם גאַנצן עולם זיך צוזאַמענצוקוועטשן אויף איין זייט פון וואַנאַן און האַלטנדיק לאַמטערנדלעך אין דער האַנט, האָבן זיי אונז נאָכאַמאָל און ווידעראַמאָל געציילט. זיי זענען דערביי געקראַכן איבער אונז זערע נאַרעס מיט זייערע פאַרשנייטע און פאַרבלאַטיקטע שטיוול און די „געלעערס“ אונזערע זענען געוואָרן אויסגעשמירט מיט בלאַטע. זיי האָבן זאָרגפּעלטיק באַטאַפט די ווענט מיטן סופּיט, צי מען האָט נישט געפרוּווט אויסברעכן ערגיץ קיין ברעט, זיי האָבן דערביי כּסדר איבערגעחזרט די וואַרענונג, אז טאָמער וועט

עמיצער פון אונז וואגן צו באשעדיקן א וואנט צי דעם דאך, וועט ער דערשאסן ווערן ווי א הונט. די דאזיקע פראצעדור האָט זיך איבערגעחזרט יעדע צוויי שעה. נאָך יעדער רעוויזיע לייגן מיר זיך ווי ס'איז נישט איין אויף אונזערע קאָיקעס און מיר ווערן גלייך אַנטשלאָפן מיט א טיפן און נערוועאישן שלאָף.

די ערשטע נאָכט וועל איך קיינמאָל נישט פארנעסן. ווען אַ פאַסמע מיט די בלאַסע, מילכיקע ליכט האָט אָנגעהויבן זיך אריינצוגעבענען אין וואַנגן אריין, האָב איך מיך אויפגעכאַפט און כ'האָב דערפילט, ווי אַנשטאַט אברים, האָב איך כפירוש צעבראָך כענע ביינער. יעדער ביין באַזונדער האָט מיך געשטאַכן מיט אַ שפיציקן ווייטיק, אין האַלדז איז מיר געווען טרוקן און די שלייפן האָבן געקלאָפט ווי אין היץ. פונעם געזאַלצענעם הערינג האָט מיר געברענט אין האַלדז אַ העליש פיער. דאָס בלאַסע ליכט האָט זיך גענומען אָנגיסן מיט א וואַקסנדיקער העלקייט און דער וואַנגן האָט פלוצלונג גענומען ארויסגעבן זיינע ביינאַכטיקע סודות: די שוואַרץ־שמוציקע ווענט, די פינצטערע נאַרעס, די גרינע פנימער פון די מענטשן.

אין אַ ווינקל ביי דער טיר האָט זיך אין דער פאַדלאַגע געפונען אַ קליינע עפענונג, אַרומגעקלאָפט מיט א ברעט — דאָס זענען געווען די „סאַניטאַרע איינריכטונגען“ פון אונזער וואַנגן. נאָכן ערשטן טאַג פאַרן איז די עפֿענונג פאַרפרוירן געוואָרן און די לופט אין וואַנגן איז געווען נישט אויסצוהאַלטן.

די וועמען ס'איז געלונגען צו וואַרפן אַ בליק דורכן געדיכט־פאַרקראַטעטן פענסטערל האָבן זיך געשפאַרט, צי מען איז שוין אדורכגעפאַרן דורך דער אלטער רוסישער גרעניץ. מען האָט אויך געפרוווט טרעפן, צי מיר וועלן באַקומען פאַיאָקן, שפּיז־צומיללונג פאַר יעדן באַזונדער. דער דורשט האָט אונז געברענט און מיר האָבן ארויסגעשריגן צום וועכטער נאָך וואַסער, אָבער יענער האָט צוריקגעשריגן: סקאַראָ פּאַלוציטיע, אז מיר וועלן בקרוב באַקום מען: אָבער מיר האָבן שוין געווסט די באַדייטונג פון זיי ער „סקאַראָ“.

אונזערע השערות וועגן די פאַיאָקן זענען ערשט מקוים געוואָרן נאָך צוויי מעת לעת פאַרן אָן אַ קריש ברויט. נאָכן איבער־צייַלן אונז (צום צענדליקסטן מאַל) האָט מען אונז אריינגעגעבן

10 ברויט און 100 געטרונקנטע, געזאלצענע פיש, אזוי גערופענע — קאפטשאַלקעס. איך האָב בלויז גענומען דאָס ברויט. עס איז מיר נאָך געלעגן דער טעם פון די פריערדיקע געזאלצענע הערינג און כ'האָב זיך אָפגעזאָגט פון די טרוקענע פישלעך. מיר האָבן געבעטן ביי די קאָנוואַיענטן אונזערע כאַטש אַ לעק וואסער, אָבער זיי האָבן אונז אויף זייער זאַפטיקן רוסישן לשון געגעבן אַנ־צוגעהערן, אז אויב מיר וועלן זיך נישט פארהאלטן רואיק, וועלן זיי אונז דערשיסן ווי די ווערים.

א געוויסע נאכט האָב איך פלוצלונג דערהערט, ווי אויף איינער פון די אויבערשטע נארעס האָט מען געקראַצט די וואנט, אזוי ווי מיט קעזישע נעגל. כ'האָב גלייך פארשטאַנען, וואָס דאָרט קומט פאַר. אויך אַנדערע האָבן פארנומען דאָס קראַצן, קיי נער האָט אָבער נישט ארויסגערעדט קיין וואָרט.

איך האָב מיך אויפגעזעצט אויף דער נארע און כ'האָב דער־זען, ווי איינער פון די ארעסטאַנטן, דער אוקראינער וואַנאַט, שטעקט ארויס דעם קאָפּ דורך אן אויסגעבויערט לאַך אין דער וואַנט, האַרט נעבן סופיט, און אין א מינוט ארום האָט ער זיך אונטערגעהויבן און זיך ארויסגעגליטשט אויפן דאַך, גלייך איז נאָכגעקראַכן דער צווייטער, לוקאַווסקי. ער האָט נישט באַוווּזן מער ווי ארויסצושטעקן אַ האַלבן קערפער, ווי ס'האָט זיך פלוצ־לונג דערהערט דער אָפּקלאַנג פון אַ געשיסעריי, און ער איז גע־בלויבן שטעקן אין דער אויסגעשניטענער עפענונג. דער צוג האָט זיך נאָך אַ וויילע געקאַלערט פאַרויס און איז שטיין געבליבן.

מען האָט שנעל אויפגערינגלט די טירן און אויף דער שוועל זענען שטיין געבליבן זעלנער מיט אָנגעשטעלטע מאַשין־ביקסן. מען האָט אונז מיט מעטאַלענע קאַלבעס ארויסגעטריבן אויפן הויך־אָנגעשאַטענעם שניי און גענומען יעדן פון אונז מערדער־לעך שלאָגן. מען האָט אונז דאָן צעממיתטע, צעטיילט אויף גרופן צו צען און אריינגעטריבן אין אַנדערע וואַנאַנען, וואָס זענען שוין געווען אָנגעפראַפט מיט פריערדיקע אַרעסטאַנטן און ס'איז אפילו נישט געווען קיין פלאַץ, ווו זיך אוועקצוועצן. מיר האָבן געטראַכט פון דעם נישט־געלונגענעם פלאַן פון די ארעסטאַנטן צו אַנטלויפן.

מיינס אַ מיט־ארעסטאַנט, פון דעם פריערדיקן וואַנאַן, קאָז לַאָווסקי פון וואַרשע, מיינט, אז דער אוקראינער וואַנאַט איז זי

כער אַנטלאָפּן, אַנישט וואָלטן מיר געזען דעם קערפּער זיינעם.
מיר שטייען די גאַנצע צייט אויף די פיס, דער פּריערדיקער וואַנגן
איז געווען אַ לוקסוס־צימער אַקעגן דעם איצטיקן. פון שטיין
ווערן אונז די פיס געליימט און פאַרגליווערט. דורך די שפּאַרעם
צווישן די ברעטער בלאָזט אַריין אַ חלף־שניידיקער ווינט. די
העלדזער בייסן אונז פון דורשט. דאָס מויל איז ווי אַ בריעדיקע
וונד. שוין דעם זעקסטן מעת לעת, ווי מיר האָבן נישט באַנעצט
די ליפּן מיט קיין טראָפּן פליסיקייט, און ווי אויף להכעיס טיילט
מען ווידער ברויט מיט געטרונקמע פיש. א טייל אַרעסטאַנטן
שטייען מיט אַרויסגעזעצטע צעגליטע אויגן און מיט צעפלאַצטע
ליפּן און די בליקן זייערע בלאַנדזשען אַרום ווי ביי וואַנזיניקע.
עטלעכע מענטשן פאַלן אַריין אין אַ דעליריום, זיי הויבן אָן צו
שרייען. די היסטעריע דריקט זיי ווי מיט קראַמפּן ביים האַלדז
און זיי קאָנען נישט באַהערשן דעם ווילדן, הינטישן געוואָי, וואָס
שפּאַרט פון זייערע ברענענדיקע העלדזער. דער צוג לויפט וואָס
אַמאָל שנעלער און אזוי טראָגט ער אונז, די וואַנגען מיט די
האַלב־טוימע, האַלב־וואַנזיניקע מענטשן און דער שטח פאַרשלינגט
אונזער פאַרצווייפּלונג און זאַפט איין די שרעקלעכע קולות פון די
אין היסטעריע — געפאַנגענע קרבנות.

קאפיטל צען

די רייווע האָט זיך סוף כל סוף געענדיקט. דער צוג האָט זיך אָפגעשטעלט און די זעלנער, וואָס האָבן באַוואַכט די וואַגאַנען האָבן אונז מיט געשרייען און מיט אויסגעשטרעקטע קאָלבעס גענומען אַרויסטרייבן פון די וואַגאַנען.

די פּלוצלונג פאַנאַנדערגערוקטע וואַגאַן־טירן, און דאָס באַ-ווסטזיין, אז מיר זענען שוין לענגער נישט איינגעשלאָסן אין די ד' אַמות פון דער פּאַרנדיקער תּפּיסה האָט אונז אַלע אין ערשטן מאָמענט אַרומגענומען מיט אַ געפּיל פון אַנטשפּאַנונג. אָבער גלויך האָט זיך אַרויסגעוויזן, אז קיינער פון אונז האָט נישט תּופּס געווען אין וואָס פאַראַ מצב מיר געפינען זיך. די פּיס זענען געווען ווי פון בלוי, מיט גרויס שוועריקייט האָבן מיר זיך באַוועגט. מאַנכע האָבן לחלוטין נישט געקאַנט זיך רירן און מען האָט זיי געמוזט אַרויסטראָגן פון די וואַגאַנען. דריי פון דער גרויסער מחנה אַרע-סטירטע האָבן נאָך פאַרן אַנקומען אויפן אָרט, אָפּגעמאַכט זייערע חשבונות מיט דער וועלט און מען האָט זייערע טויטע קערפּערס, אזוי ווי אומבאַוועגלעכע זעק, אַרויפגעוואָרפן אויף אַ באַרג מיט שניי.

אין דער באַטויבטער און באַרוישטער מענטשן־מאַסע איז פּלוצלונג אַריינגעפאַלן אַ שפּיציקער באַפעל: אַוועקזעצן זיך אויף דער ערד אין דער געוויינלעכער אַרעסטאַנטן פּאַזע: מיט די הענט פאַרוואַרפענע איבער די קעפּ. ווידעראַמאָל האָט מען אונז גענומען ציילן. איינס, צוויי, דריי.... ביי יעדן קלענסטן טעות האָט מען אָנגעהויבן דאָס ציילן פּונדאָסניי. עס איז זיי געגאַנגען שטאַרק אין לעבן, אז דער חשבון זאָל שטימען. אין חשבון האָט מען

שוין אויך אריינגענומען די געשמאקענע, ווייל נישט אין אונזער מעמד איז דאך געגאנגען, נאָר אויסשליסלעך אין דער צאָל. צוזאָ- מען זענען מיר געווען 3400 מאַן.

דאָן איז געקומען א פרישער באפעל: אויפשטעלן זיך און מאַרשירן. פון ביידע זייטן זענען מיר געווען באַשטעלט מיט ווענט באַוואָפנטע סאָלדאַטן און מיט בלוטהינט. אין אַ זאַפטיקער רו- סישער שפראַך, וואָס האָט געטריפט מיט זידלערייען און מיט קללִות, האָט מען אונז געוואָרנט אז פאר יעדער פֿאַרדעכטיקער באַוועגונג, וועט מען דערשאַסן ווערן. און קוקנדיק אויף די גע- זיכטער פון די וועכטער אונזערע האָט מען געזען, אז די וואָרנונג איז נישט געווען קיין פוסטע. ביים פאַרלאָזן די זייטיקע באַן- ליניע, האָט עמיצער פון אונז אויפגעכאַפט דעם אויפשריפט פון דער באַן־סטאַציע: ס ט א ר אָ ב י ע ל ס ק אָ.

פון דער ווייטנס האָבן זיך געשאַטנט קאַנטורן פון א שטעטל. אין הימל האָבן זיך געצויגן צענדליקער טורעמס פון פראַוואַסלאָוו- נע צערקוועס. עס האָט געמאַכט דעם איינדרוק, ווי די גאַנצע שטאָט וואָלט נישט געווען מער ווי אַ געזאַמל פון געבעט־הייזער. די צלמים האָבן זיך שאַרף אָפגעשניטן אויפן הינטערגרונט פון ווינטערדיקן הימל און, עס האָט אויסגעזען, ווי אויפן הימל וואָלטן פאַרזיט געווען קברים מיט סטערטשענדיקע מצבות.

אונטער די פיס איז געלעגן אַ ווייסער, האַרטער און סקריפֿט- דיקער שניי. דער פראַסט האָט געקנאַקט און האָט געקנייפט שטי- קער פון די אָפגעדעקטע געזיכטער. די לופט האָט געשניטן ווי מיט מעסערס. מיר האָבן זיך געשלעפט, צוגעטוליעטע איינער צום אַנדערן און אונטערגעטריבענע מיט כסדרדיקע באַפעלן, מיר זאָלן גיין שנעלער. טראַץ דער קעלט איז דער פריערדיקער מאַטערנדיקער דורשט נישט געשטילט געוואָרן. די לופט איז געווען אַ טרוקענע און אַן אויסגעדערענגטע פון יעדן טראַפן פייכקייט און האָט נאָך מער פארשטאַרקט די טרוקנקייט אין די צעברענטע העלדזער. די, וואָס האָבן נישט געקאַנט שפּרייזן מיט דער פאַרלאַנגטער שנעל- קייט זענען ביסלעכווייז אָפגעשטאַנען און האָבן זיך געפונען אין די לעצטע רייען. דאָרטן האָט מען זיי שוין „דערמוטיקט“ מיט שטורכאַנצעס און מיט ביקסן־קאַלבעס, זיי זאָלן גיין ווייטער. אונזער מחנה דערנענטערט זיך צו אַ גרופע מיט הילצערנע

פּויערישע הייזלעך. פונדערווייטנס מאַכן זיי דעם איינדרוק פון נישט באַוווינטע באַראַקן, ווייל פון קיין איינער פון די כאַלופּעס זעט מען נישט, אז פונם קווימען זאָל זיך שלענגלען אַ רויך. צווישן די הייזלעך דערזען מיר אָבער עלטערע רוסן און פרויען, אַרומגע-הילטע אין אויסטערלישע טראַנטעס מיט אַרומגעוויקלטע קעפּ אין שאַלן און אין שמאַטעס. אויך פון הינטער די געפרוירענע פענ-סטער זעט מען קינדערישע פּלאַקסענע קעפלעך איינגעפאַטלטע אין פאַרשיידענע בעבעכעס. די גרעסטע טייל פון די דאָזיקע איינוויר-נער לאָזט אַראָפּ די קעפּ און מאַכט דעם אַנשטעל, ווי זיי וואָלטן אונז נישט געזען. אַנדערע בויגן נישט אַוועק די קעפּ, זיי שטייען אָבער אומבאַוועגלעך און גלייכגילטיק, אזוי ווי זיי וואָלטן אונז לחלוטין נישט באַמערקט. א סברה, אז דאָס בילד פון דער געטריי-בענער אַרעסטאַנטן מחנה איז פאַר זיי קיין נייעס נישט. די וועכ-טער רעכנען זיך ווייניק מיט דער אָנוועזנהייט פון „פּובליקום“.

זייערע געשרייען און קללות זענען נאָך „פליישיקער“ ווי פריער. במשך פון די ווייטערדיקע צוויי שעה, בעת מיר ווערן כסדר גע-טריבן פאַרויס, באַרייכערט זיך אונזער רוסיש ווערטערבוך מיט ווייטערדיקע יאָדערדיקע רוסישע אויסדרוקן. נישט אלע קללות פאַרשטייען מיר גענוי, אָבער מיר שטויסן זיך אָן ...

ביים סוף פון וועג וואַקסט פּלוצים אויס אַ גרויסע צערקווע, אַן אַרומגעפאַרקאַנטע מיט אַ האַלצערנעם צוים. דאָ בלייבן מיר שטייען. דער פאַרקאַן איז יעדע 20 מעטער פאַרזען מיט טורעמ-לעך, אין וועלכע עס געפונען זיך סאָלדאַטן מיט מאַשין-ביקסן. עס איז אַן אויסטערליש בילד — דער פּרידלעכער קאַפּ פֿון דער פּראַוואַקסלאַווער צערקווע, אַן אַרומגענומענער מיט אַ קרוין פון מאַשין-ביקסן-נעסטן. עס זעט אויס ווי דער קאַפּ פון יויזל, אַן אַרומגעשטאַכענער מיט דער דערנער-קרוין.

עמיצער האָט אויפגעפּראַלט דאָס סקריפּנדיקע טויער פון דער פאַרצוימונג און מען האָט די מחנה אונזערע אַריינגעפירט אין דער קירכע. עס גיט אויף אונז אַ וויי מיטן ריח פון טיפּלֹות, פון וואַקסענע ליכט און פון אַלטע איקאַנעס. אינעווייניק אינם גרויסן זאָל צעטיילט מען אונז אויף קליינע גרופּן און מען צע-שיקט אונז איבער פאַרשיידענע צעלעס, מיט וועלכע די צערקווע איז אַרומגעקלעפט ווי מיט בינען-קעמעלעך.

ווידערמאָל אַ תּפֿיסה־צעלע. מיר האָבן אינעווייניק געטראָפֿן איינוווינער פֿון טאַרנאָפּאָל, פֿון סטאַניסלאָוואָו און פֿון אַנדערע שטעט און שטעטלעך, וואָס זענען כאַפּרייט געוואָרן דורך דער „רויטער אַרמיי“. די באַפֿרייטע זענען דאָ געלעגן אויף די פֿרי־טשעס און האָבן אַרויסגעקוקט דורך פֿאַרקראַטעטע פענסטער־לעך... מיר האָט מען אויסגעטיילט אַן אָרט אויפֿן זעקסטן „שטאָק“. דאָס הייסט אויף דער סאַמע העכסטער נארע. מיט אַ האַלבע שעה שפּעטער האָט מען גענומען טיילן מיטאַג. מיר האָבן זיך אויסגעשטעלט אין אַ לאַנער ריי און האָבן געוואַרט, אַז דער טיילער, וואָס איז געשטאַנען נעבן אַ קעסל אויף דער שוועל זאָל אונז אָנגיין דאָס מאַכל אין אונזערע בלעכענע מענאַזשקעס. דאָס מיטאַג איז באַשטאַנען פֿון אַ פֿאַרהעלטניסמעסיק נישט זייער וואַסערדיקע זופּקע, געטרונקטע פּיש מיט אַביסל אַרומשווימנדיק גרינ־וואַרג. נאָך דער דאָזיקער „דאַניע“ האָט מען געטיילט נאָך אַ פֿאַר־ציע, וועלכע מען האָט גערופן „וואַטאַר־איע“ און איז באַשטאַנען פֿון אַ צוויי גאָרשט געקאָכטע קאַשע.

ביסלעכווייז הויבן מיר זיך אָן אַרומצוקוקן איבער דער נייער צעלע און הויבן אָן זיך אויסצופּרעגן ביי די עלטערע איינוווינער, וווּ מיר געפינען זיך. די דאָזיקע אויסטערלישע קירכע־תּפֿיסה ווערט אָנגערופן „דער פינפטער בלאָק“. דאָס איז איינגטלעך נישט קיין גע־וויינלעכע תּפֿיסה, נאָר אַ קאַראַנטין, אַ דורכגאַנג־אַרט. געוויינלעך האַלט מען דאָ אַן אַרעסטאַנט פֿון 5 ביז 8 טעג און דערנאָך שיקט מען אים ערגעץ אַנדערש. אין דער צעלע האָבן זיך געפונען 90 יידן און 180 פּאָליאַקן. די ווענט זענען געווען אָפּגעריסענע, באַ־פּלעקטע מיט סימנים פֿון אינזעקטן. דער שטויב, וואָס איז געלעגן אויפֿן סופּיט און אויף די פֿאַראַפּעטן פֿון די פענסטער איז שוין אַזדאָי נישט אוועקגערוימט געוואָרן פֿון די צאַרישע צייטן.

דער „סטאַראַסטע“ פֿון דער צעלע איז געווען אַ ייד, אַן אַדוואָקאַט פֿון ראָוונע מיטן נאָמען שטראַסבערג. אַ דיקער, אַ מיטל־וואַקסער, מיט אַ פּאַר קלוגע, אַדורכדרינגלעכע אויגן און מיט דינע, שטענדיק אַביסל אויסגעקרימטע ליפּן, האָט ער געמאַכט דעם איינדרוק, ווי ער וואָלט קיינמאָל נישט באַצויגן זיך ערנסט צו די אַרומיקע. אָבער דאָס איז געווען בלויז דער אויסערלעכער איינדרוק. אינדעראַמתן איז ער געווען אַ האַרציקער מענטש און

זיין באַנעמונג צו די מיט־אַרעסטאַנטן איז געווען אן אומגעהויער
איידעלע. ער האָט זיך צו יעדן באַצויגן מיט א רעספעקט, וואָס
האָט יעדן איינעם אָנגעפילט מיט א געפיל פון זעלבסט־השיבות,
וואָס ס'איז אזוי לייכט צו פאַרלירן אין די באַדינגונגען פון א
תפיסה. דערביי האָט ער געהאַט א ווונדערבאַרן חיתוך הדיבור.
ער האָט געקאָנט שעהנווייז רעדן און עס איז געווען א גרויס פאַר־
געניגן צו אים זיך צוצוהערן. אין קעגנזאץ צו דער גרעסטער טייל
אַנדערע ארעסטאַנטן האָט ער שוין געהאַט אויף זיך אן ארטייל:
8 יאָר פאַרשיקונג. אין סטאַראָביעלסקאָ האָט ער זיך שוין געפונען
זעקס וואָכן. מען וואָלט אים שוין פון לאַנג אוועקגעשיקט מיטן
עטאַפּ, אָבער דאָ האָט מען אים אין צווישן־צייט באַשולדיקט אין
אַרגאַניזירן אַ בונט קעגן דער לאַגער־מאַכט אין סטאַראָביעלסקאָ.
ער האָט איצט מורא, אז פאַרן דאָזיקן חטא זאָל מען אים נישט
שיסן. טראָץ דעם, וואָס ער באַמיט זיך צו באַהערשן און ער
האַלט זיך ווי אין אייזערנע קלאַמערן, ברעכט ער זיך אָפטמאָל
אין און צעוויינט זיך ווי א קליין קינד. ער שפּאַנט דאָן ארום
איבער דער צעלע, ברעכט זיך די הענט און קאָן נישט באַהערשן
די ספּאַזמאַטישע געכאַרכלען. ווי קומט עס, מען זאָל אויף אים
וואַרפן אַזאַ באַשולדיקונג? ער איז דאָ געווען דער אויפזעער
איבער א גרופע פּוילישע אָפיצירן, וועלכע מען האָט דאָ אהערגע־
בראַכט אלס קרינס־געפאַנגענע. זיי האָבן געאַרבעט ביים אויפ־
שטעלן באַראָקן. אליין האָט ער גענאָסן פון דער פּרווילעגיע, וואָס
ער האָט געהאַט דאָס רעכט זיך פּריי צו באַוועגן איבערן לאַגער.
דערביי האָט ער אויך געהאַט די געלעגנהייט צו רעדן מיט פאַר־
שיידענע ארעסטאַנטן. א געוויסן טאָג האָט איינער פון די וועכטער
געהערט, ווי ער האָט גערעדט מיט עמיצן אויף העברעאיש. מען
האָט אים גלייך אַריינגעשלעפט אין דער קאַנצלאַריע: אין וואָס
פאַראַ שפּראַך האָסטו מיט יענעם גערעדט? האָט ער געזאָגט:
אין דער סטאַראָזאַקאָננער שפּראַך. די לאַגער־מאַכט האָט גלייך
אַרויסגעצויגן די איינציקע מעגלעכע מסקנא, אז ער פירט איבערן
לאַגער אַ קאָנספּיראַטיווע טעטיקייט און אז נישט אַנדערש, נאָר
ער גרייט דאָ צו אַן אויפשטאַנד. געהיימע שפּראַך, קאָנספּיראַציע,
בונט — דער געוויינלעכער געדאַנק־גאַנג פון אַן ג. וו. ד. מח.
געפינט ער זיך דאָ דעריבער אונטער דעם דראַענדיקן שאַטן פון אַ

שוידערלעכער באשולדיקונג, פאר וועלכן די רוסן קאנען לייכט אוועקשטעלן פאר אן עקזעקוציע פלוטאן. ער וואלט שוין געוואלט מען זאל אים אוועקשלעפן אויף די אכט יאָר פארשיקונג, כאָטש זיין איינציקער חטא קעגן דער סאָויעטישער מאַכט באַשטייט דער-רין, וואָס ער איז אַמאָל, אין קאָפיטאליסטישן פּוילן, געווען אַ ציוניסט. ער האָט איבערגעלאָזט אין ראָוונע אַ יונגע פּרוי מיט אַ פּיצל קינד און דאָס איז אוודאי די סיבה דערפון, וואָס פון טאָג צו טאָג ווערט דאָס געזיכט זיינס געלער און וואָס אין די גוטמוטי-קע אויגן לייגן זיך שווערע שאַטנס פון פּאַרצווויפּלונג.

מיט עטלעכע טעג שפּעטער האָט מען מיך אריבערגעפירט אין אַ צווייטן בלאָק, אין אַכטן. דער איצטיקער בלאָק איז נאָך גרעסער ווי דער פּריערדיקער, עס געפונען זיך דאָ אַ זעקס טויזנט מאַן. אויך דער איצטיקער בלאָק געפינט זיך אין אַ צערקווע. די דאָזיקע פעסטונגען פון דער אַמאָליקער טשאַרנאָיאַ סאָטניאַ האָבן געפונען אַ געהעריקע פּאַרווענדונג פון דער ראַטן-מאַכט. . . אינס בלאָק געפינט זיך די סמעטענע פון דער פּוילישער געזעלשאַפט: כראַביעס, גוטבאָזיצערס, הויכע אָפיצירן און פּראָפעסאָנעלע אינ-טעליגענץ. אויך די יידישע אַרעסטאַנטן באַשטייען מייסטנטיל פון אַרוואַקאַטן, לערער, דאָקטוירים, אינזשיניערן און ראַבינער. אַן אמתער אָפקלייב פון פּוילנס גייסטיקער עליטע. די באַשפּיר-זונג באַשטייט יעדן אינדערפרי פון 600 גראַם שוואַרץ ברויט מיט אַ טעפּל שוואַרץ וואַסער, וואָס טרעט דאָ אַרויס אונטערן פּסיר דאָנים פון קאווע. דאָס מיטאָג איז גענוי דאָס זעלבע וואָס אין פּריערדיקן בלאָק און אין אַוונט באַקומט מען נאָך אַ רעפּעטע פון דער זעלבער זופּ נאָר אין אַ שטאַרק וואַסערדיקער אויפלאַגע. אַרויסגיין פון דער צעלע מעג מען בלויז איין מאָל אין טאָג. ווען דער וועכטער פירט אונז פּאַרטיע-ווייז אין קלאָזעט אַרײַן. וויי-טער זענען מיר פּאַרשלאָסן אין די באַזונדערע בלאָק-צעלעס, ווייל סטאַראַביעלסקאָ איז אַ פּאַרהער-לאַגער און נישט קיין אַרבעט-לאַגער.

יעדע פּאָר טעג קומט פּאָר אין דער צעלע אַ ספּעקטאַקל, וואָס האָט אלע עלעמענטן פון אַ פינצטערער גראַטעסקע. אין דער צעלע קומען אַרײַן דריי נ. ק. וו. ד. יסטן און באַפעלן אונז קודם כל צו זיין שטיל, כאָטש דער באַפעל זייערער איז אַן איבעריקער.

בלויז דאָס באַווייזן זייערס רופט ארויס ביי אונז אַ טויטע פאַר-
גליווערונג. ווען מיר וואָלטן געקאָנט וואָלטן מיר אפילו אָפגעשטעלט
דאָס קלאַפן פון די הערצער. זיי הויבן אָן אויסצורופן פאַמיליע-
נעמען אין נעבן יעדן נאָמען שטעלן זיי אַוועק ציפערן. 8 יאָר,
זעקס יאָר, 12 יאָר. וואָס באַדייטן די דאָזיקע צאָלן? אורטיילן.
פאַרשיקונגס-אורטיילן. אין אנדערע לענדער שפּילט מען זיך מיט
גערעכטן, מיט פאַרהאַנדלונגען, מיט ריכטער, מיט אַדוואָקאַטן און
מיט עדות, דאָ, אין סטאַראַביעלסקאָ אין די גערעכטיקייט און
אַנדערע. די גאַנצע צערעמאָניע מיט גערעכטן איז און איבעריק שאַ-
לעכץ, דער עיקר איז דאָך דער קערן — די צאָל יאָרן אין אַ פאַר-
שיקונגס-לאַגער. דאָס לייענען די אורטיילן ווירקט פאַרשידן אויף
די געמיטער פון די אַרעסטאַנטן. די גרעסטע טייל נעמט עס אויף
מיט אַ קאַלטער רואיקייט. פאַראַן אָבער אַזעלכע, וואָס פאַלן ממש
ארוין אין משוגע, היסטערוזירן און פירן זיך אויף ווי זיי וואָלטן
פלוצים אַראָפּ פון זינען.

א געוויסן טאָג האָט איינער פון די וועכטער געפרעגט, ווער
פון אונז עס איז אַ שלאָסער. אינסטינקטיוו האָב איך מיך ארויס-
גערוקט און געמאָלדן, אז מיין פאך איז שלאָסעריי. אַ הויז מיר
האָבן זיך נאָך געמאָלדן אַנדערע פיר מאַן. דער וועכטער האָט אונז
באַטראַכט פון קאָפּ ביו פֿיס, דאָן האָט ער אונז געזאָגט, אז אונזער
אויפגאַבע איז צו מאַכן רינגלען צו די טירן. ער האָט אונז דאָן
אַריינגעפירט אין וואַרשטאַט, וווּ מיר האָבן זיך צום ערשטן מאל
צוזאַמענגעטראָפּן מיט רוסישע אַרעסטאַנטן. היות קיין באַגריף
אין שלאָסעריי האָב איך נישט געהאַט, האָב איך קודם כל אָנגע-
הויבן דערפון, וואָס כ׳האָב גענומען אויסקערן דאָס צימער. די
רוסן האָבן אונז גערופן „פּאָלסקיע פּאַני“. זיי האָבן מיר געגעבן
אַ פּייל און געהויסן פּיילן אַ שטיק אייזן. מיר האָבן זיך פאַנאַני-
דערגערעדט און זיי האָבן דערציילט, אז זיי זיצן דאָ פאַר קאַנטר-
רעוואָלוציע און אז כמעט אלע האָבן זיי באַקומען 10 יאָר. זיי
זאָגן אָבער נישט „צען יאָר“, נאָר „טשערוואָניעץ“. דער וואַר-
שטאַט איז נישט באַוואַכט און נישט פאַרשלאָסן. מען קאָן פונדאָ-
נען אַרומגיין איבערן גאַנצן לאַגער.

מיטאָג צייט האָב איך באַמערקט ווי צוויי פון די געפאַנגענע
האָבן מיט גרויס מאַטערניש געשלעפּט דעם קעסל מיט דער זוף.

ס'הארץ האָט מיר געשניטן, ווען כ'האָב דערזען, ווי זיי קורטשן זיך אונטער דער אומגעהויערער מאַסע און כ'האָב זיי גענומען צוהעלפן. דאָס האָט גראָד באַמערקט דער שעף פון די באַראַקן און דער ענין איז אים ווייזט אַויס געפעלן געוואָרן, ער האָט מיך צוגערופן און געזאָגט, אז די קיך נויטיקט זיך טאַקע אין אַ יינגערן געהילף און אז פון איצט אָן וועל איך אַרבעטן אין דער קיך. מיטן דאָזיקן מאַמענט איז אין מיין לאַגער-לעבן אַריינגעטרעטן אַ ראַדי-קאַלע ענדערונג. געפונענדיק זיך צוזאַמען מיט די קיך-אַרבעטער אין אַ באַזונדערן, נישט אָפּגעשלאָסענעם בלאַק, האָב איך געהאַט די מעגלעכקייט מיך פראַנק און פריי צו באַוועגן זיך איבערן גאַנצן שטח.

דער לאַגער איז געווען גרויס ווי אַ גאַנצע שטאָט. איבעראַל האָט מען געזען נייע באַראַקן, נאָר וואָס אַויסגעפאַרטיקטע דורך די הוילישע אָפיצירן. איך האָב מיט פיל פון זיי גערעדט. זיי האָבן געשטאַמט פון פאַרשיידענע געגנטן. כ'האָב ביי יעדן פון זיי נאָכ-געפרעגט אַויף גענעראַל זאַרוסקי און אַויף לייטענאַנט קאַמאַסאַ. קיינער האָט מיר אָבער נישט געקאָנט געבן וועגן זיי קיין ידיעות. פון לאַגער זענען טאַג-טעגלעך אָפּגעגאַנגען טראַנספּאָרטן מיט גע-פאַנגענע און עס איז דעריבער מעגלעך געווען, אז אַויך זיי זענען שוין פון לאַנג אָפּטראַנספּאָרטירט געוואָרן ערגיץ אַנדערש. כ'האָב אַויך געזוכט די צוויי ראַבינער און מאַקס בולבּעניקס. אָבער אַויך פון זיי האָב איך נישט געפונען קיין שפור. די אָפיצירן האָבן נישט געהאַט אַויף זיך קיין אורטייל. זיי האָבן אַפילו נישט גע-וואָסט, אין וואָס פאַראַ באַראַקטער זיי געפונען זיך דאָ. צי זענען זיי קריגס-געפאַנגענע, אינטערנירטע, פּאָליטישע פאַרברעכער, צי סתם אַרעסטאַנטן. קיינער האָט זיי וועגן דעם נישט געפרוווט אַויפּלערן.

עס איז געווען ענדע מערץ 1940. אלס קיך-אַרבעטער האָב איך באַדינט דריי בלאַקן: דעם 2טן, דעם 8טן און דעם 21טן. צווישן די בלאַק-אַיינוווינער בין איך פּאָפּולער. מען רופט מיך „פּאַצאַן“. די אַרעסטאַנטן געטרויען מיר זייערע טויש-מסחרים מיט די וועכטער און זעענדיק, אז איך באַשווינדל זיי נישט, באַ-שענקען זיי מיך מיט פאַרשיידענע מתנות — הויפטזעכלעך מיט מלבושים, ווייל געקומען אין לאַגער אַריין בין איך בערום ובחורס.

איך עס צו דער זעט און איך קום בקרוב צוריק צו די כחות. די איינוווינער פון די בלאָקן האָבן זיך כסדר געטוישט. יעדן דריטן טאָג זענען אוועקגעשיקט געוואָרן טראַנספּאָרטן צו דריי און צו פיר טויזנט מאַן און זייערע ערטער זענען פארנומען געוואָרן דורך פּריש-אַנגעקומענע.

עס איז שוין אָנהויב אַפּריל, אָבער דער פּרילינג קומט דאָ אָן מיט גרויס מאַטערניש. די ערד איז נאָך צוגעדעקט מיט אַ געדיכטן שניי און עס איז היבש לעך קאַלט. די פּוילישע אָפיצירן האָבן געהאַט אָנגעהויבן צו בויען אַ נייעם באַראַק, אָבער נאָך איידער ער איז פאַרענדיקט געוואָרן, זענען זיי ערגיץ וווּ פאַר שוונדן. קיינער פון אונז האָט נישט געהאַט קיין אונג ווהין די טראַנספּאָרטן זענען געשיקט געוואָרן. די רוסן האָבן געזאָגט, אז דאָס שיקט מען די געפאַנגענע קיין סיביר אויף ארבעט, אָבער אויך זייערע רייד זענען נישט מער ווי השערות. אין בלאָק גר מער 21 האָב איך אין אַ געוויסן טאָג געטראָפן קאַנערן. קלמן האָט געוויינט פאַר מיר ווי אַ קליין קינד. ער האָט באַקומען אַכט יאָר פאַרשיקונג. ביי מיר אין 8טן בלאָק האָט געהערשט אַ צערר-דערונג. מען האָט ארויסגעפירט פון דאָרט מער ווי אַ העלפֿט פון די „אינוווינער“ און איך האָב מיך דעריבער געריכט, אז יעדע שעה קאָן מען אויך מיך אוועקשיקן. איך האָב מיך בלויז געטרייסט דערמיט, וואָס כ'האָב נאָך נישט קיין אורטייל.

אין 21טן בלאָק האָב איך געשלאָסן באַקאַנטשאַפט מיט די צוויי יידישע אָפיצירן מאַקס מאַכענבוים און מאַיאָר סליווינסקי. זיי האָבן מיך אַ געוויסן טאָג געבעטן, איך זאָל מיך באַמיען צו שאַפן פאַר זיי אַ צייטונג און האָבן מיר דערפאַר צוגעזאָגט צוויי פּאָר זאָקן. עס איז מיר געגאַנגען אין לעבן צו דערפילן זייער ביטע און כ'האָב מיך געפרעגט דירעקט ביים שעה, צי ער וואָלט מיר נישט געוואָלט געבן קיין צייטונג. איך האָב אים געזאָגט, אז עט לעכע אַרעסטאַנטן דאַרפן האָבן דאָס פּאַפּיר צו רויכערן און אז ער וועט דערפאַר באַקומען צוויי פּאָר וואַרימע זאָקן. די זאָקן האָבן אים ווייזט אויס געלאָקט און ער האָט מיר געגעבן די צייטונג, וועלכע איך האָב מיטאַנצייט צוזאַמען מיטן עסן דערלאַנגט דעם מאַיאָר סליווינסקי.

מיט דריי שעה שפּעטער האָט מען מיך אריינגערופן אין ביוראָ

און מ'האָט ביי מיך געפרענט ביי וועמען כ'האָב גענומען די צייט
טונג. היות כ'האָב מיך געפרוּווט ארויסדרייען פון א תשובה, האָט
מען מיך גלייך פונם ביראָ אַוועקגעפירט אין קאַרצער, וואָס האָט
דאָ אין לאַנער לשון געהייסן „קאַציאָבאַ“. אינעווייניק איז געווען
פינצטער הושך, דער דיל איז געווען אַ צעמענטענער און ס'איז
נישט געווען קיין פּלאַץ אפילו צו זיצן, שוין אָפּגערעדט פון ליגן.
24 שעה בין איך אזוי אָפּגעלעגן אין דאָזיקן קאַרצער, אָבער, אז
דאָס האָט נישט געדויערט מער ווי 24 שעה, האָב איך מיך דער-
ווסט ערשט אינדרויסן, ווייל אינעווייניק האָט זיך מיר אויסגע-
דאַכטן, אז איך זיך דאָרט לאַנגע פינצטערע מעת לעתן.

פונם קאַרצער האָט מען מיך שוין נישט צוריקגעפירט און
בלאָק אַרײַן, נאָר גלייך צום טראַנספּאָרט. ביי דער ראַמפּע איז
שוין געשטאַנען אַ גרופּע מיט געפאַנגענע, שטרענג באַוואַכט פון
אַלע זייטן מיט באַוואַפּנטע סאַלדאַטן און פאַרן אַרײַנגיין אין די
וואַנגאַנען אַרײַן האָט יעדער פון אונז געקריגן צוויי ברויט מיט
פיר געזאַלצענע הערינג. קיין איינער פון אונזער גרופּע האָט נישט
געהאַט אויף זיך קיין אורטייל. אן עלטערער פּוילישער אָפיציר,
קאַפיטאַן בושאַזאַווסקי, האָט ארויסגעזאָגט א סברה, אז קריגס-
געפאַנגענע ווערן וואַרשיינלעך נישט פאַראורטיילט און אז מיר
וועלן בקרוב באַפרייט ווערן. די דאָזיקע השערה הינקט אָבער אַ
ביסל הינטער, ווייל אָט בין איך למשל לַגמרי נישט קיין מיליטער-
מאַן און אזעלכע ווי איך זענען נאָך פאַראַן אַנדערע. איינער פון
זיי איז א יידישער לערער פון סטאַניסלאַוואָוו, דער נאָמען זיינער
איז צוקער. ער האָט געלאָזט אינדערהיים אַ פרוי מיט צוויי קינד-
דער און ער שטויסט זיך אפילו נישט אָן, פאַרוואָס מען האָט
אים אַרעסטירט.

אַרום דער ראַמפּע צעצינדן זיך ריזעדיקע לאַמפּן פון רעפּ-
לעקטאָרן. עס דערהערט זיך אן אייזערנער געקלומפּער פון רינד
לען. מען הויבט אָן פאַנאַנדערצורוקן די טירן פון די וואַנגאַנען.
אינעווייניק איז ליכטיק ווי אינמיטן טאָג. ווידעראַמאָל קלעטער
איך אַרײַן אין אַזאַ האַלצערנעם קאַסטן. דאָס האַרץ קורטשעט זיך
מיר פאַר ווייטיק. אַ ווילדער צאָרן רייסט מיר די נערוון. נאָך וואָס
האָב איך עס באַדאַרפט? צו וואָס האָב איך געשאפן די צייטונג
פאַר די צוויי אָפיצירן, אז זיי זאָלן מיר שפּעטער פאַרמסרן? דאָרט

האָב איך כאָמט געהאַט גענוג צו עסן, וואָס ווארט מיך איצט? עס דערהערט זיך ווידער אַ קרייז פון די פּאַרזשאַווערטע שלעסער. דער דאָזיקער קלאַנג איז מיר שוין באַקאַנט פון פּריער און ער שניידט זיך מיר איין מיט אַ שאַרפן געקרויז אין געמיט. עס הערן זיך נאָך די לעצטע וואָיעדיקע באַפּעלן פון די וועכטער אונזערע, דאָס געבילעריי פון הינט און עפעס דערלאַנגט אונז אַ פּלוצלינג דיקן שלעפּ. אונטער דעם פּאַדלאַגע פון וואַגאָן הויבט זיך אָן דאָס שווערער געכאַרכל פון די רעדער. אין אַ מינוט ארום פאַרשווונדעט דאָס לעצטע געפּלעמל פון די אַרײַנלייכטנדיקע דעפּלעקטאָרן. עס נידערט אַראָפּ אַ געדיכטע פינצטערניש. די וואַגאָנען נעמען זיך וואָס אַמאָל האַסטיקער און וואָס אַמאָל רואיקער גליטשן איבער די שינעס.

צוויי מעת לעת זענען מיר אזוי, פאַרשלאָסענע, אָפּגעפּאַרן און מען האָט קיין איין מאָל נישט געעפּנט די טיר. אויפן דריטן טאָג האָט זיך דער צוג אָפּגעשטעלט און מען האָט אונז גענומען אַרויסטרייבן פון די וואַגאָנען.

נאָך איידער מען האָט אונז, ווי דער שטייגער איז, באַפוילן אוועקצוזעצן זיך אויף דער ערד מיט די הענט אויף די קעפּ, און נאָך איידער מען האָט אונז אָנגעהויבן צו ציילן, האָב איך באַדערקט פונדערווייטנס אַ קליינע באַן־סטאַציע מיט אַ פעטן אויפּשריפט: גניעדאָוואַ.

פונדאָנען האָט מען אונז, אין תּפּיסה־אויטאָס, געפּירט אַן ערך דריטהאַלבן שעה, ביז די אויטאָמאָבילן האָבן זיך אָפּגעשטעלט און מען האָט אונז אַרויסגעטריבן אין דער געדיכטעניש פון די קאַטינער וועלדער.

דער דאָזיקער קאַטינער לאַגער האָט געטראָגן דעם נומערן 9.

קאפיטר ערף

די פראצעדור פון ציילן איז דאָס מאָל צוגעגאנגען שטרענד
נער ווי געוויינלעך. צום ערשט האָבן אונז געציילט די קאָנוואָיענטן,
וואָס האָבן אונז מיטבאַגלייט מיט דער באַן און דאָן האָבן זיי
אונז איבערגעגעבן אין די הענט פון אַן אנדערער אָפטיילונג מיט
סאָלדאַטן, וועלכע האָבן אונז אָפגעוואַרט ביי דער באַן־סטאָציע
און יענע האָבן אונז ווידעראַמאָל מיט דער גרעסטער פינקטלעכ־
קייט גענומען ציילן. דער פרימאַרגן איז געווען אַ פראַסטיקער,
אַבער ס'איז שוין געווען טיף אין אפּריל און ערטערווייז האָבן
שוין שטיקער נאַקעטע ערד גענומען אַדורכשוואַרצן דורך דעם
צעגאַנגענעם שניי.

די נייע בעלי בתים, די סאָלדאַטן וואָס האָבן אונז איבער־
גענומען פון דער פּריערדיקער וואַך, האָבן באַפוילן אונז אויפֿ־
צושטיין און האָבן גענומען אונז טרייבן לענג אויס אַ שמאָלן וועג
וואָס האָט זיך געצויגן אינמיטן פון אַ נעדיכטן וואַלד. פון ביידע
זייטן וואַלד האָט זיך געגאַסן אַ מתידיקער שטראָם מיט פּרילינג־
דיקע ריחות. פון צווישן די צווייגן, אויף וועלכע עס איז נאָך ער־
טערווייז געלעגן אַ דינער שיכט מיט שניי האָבן זיך שוין דער־
טראָגן צוויטשעדייען פון געפּייגל. קיין בליעכץ איז נאָך נישט גע־
ווען, אָבער די גאַנצע לופט האָט געפלאַטערט מיט אַן אַנזאָג פון
אַ פּרילינגס־אויסברוך, וואָס וועט אין געציילטע טעג אַרום פאַר־
וואַנדלען דעם נאַקעטן וואַלד אין אַ שפּראַצנדיקן היכל. די זעל־
נער אין באַגלייטונג פון וועלף־הינט האָבן אונז געטריבן מיט
גרויס אייפּער און טאַמער האָט עמיצער פון אונז זיך אַ גליטש גע־
געבן איבער שנייאיקן וועג, האָבן זיי אים אונטערגעיאָגט מיט

א שטוים פון קאלבע און מיט כסדרדיקע דערמוטיקונג: סקאָר-רעי, סקאָרעי.

דער לערער צוקער האָט שוין לאנג נישט געקאָנט פארטראָגן דעם מערדערלעכן מאַרש און איז אוועקגעפאלן אויף דער ערד. ער האָט גלייך באַקומען אַ זעץ איבערן קאָפּ מיט אַ פּרוקלאַד און דאָס גאַנצע פנים איז אים באַגאַסן געוואָרן מיט בלוט. דער קאַפּיטאַן בושאַזאַווסקי האָט אים אויפגעהויבן און מיר האָבן אים גענומען אונטער די אָרעמס און געהאַלפן אים פּלאַנטערן מיט די מאַכט-לאָזע פּיס. ער האָט אונז געבעטן, מען זאָל אים לאָזן גלייכער ליגן אויפן שניי, ווייל סיי ווי סיי פּילט ער, אז ער וועט שוין קיין לע-בעדיקער נישט דערגיין. דער קאַפּיטאַן בעט ביים קאַנוואַיענט, ער זאָל אים דערלויבן צו נעמען אַ ביסל שניי און אים איינרייבן די שלויפן, יענער קוקט אים אָבער אָן מיט אַ טעמפּן בליק און ענטפּערט אפילו נישט. דער סוף איז, אַז נאָך עטלעכע הונדערט מעטער טראָגן אים, פּאַרלירן די מענטשן די כחות און מען לייגט אים אוועק אויפן שאַסיי. היות עס איז נישט דערלויבט ארויסצו-טרעטן פון די רייען, טרעטן די אַנקומענדיקע שורות איבער צו-טערס איינגעקולעטן קערפּער. דער לעצטער פון די דורכגייער האָט געפרוווט פון אים אראָפּציען די שיך, האָט זיך פּלוצלונג דערהערט אַ שאַס און, אויסדרייענדיק די קעפּ האָבן מיר דערזען, ווי דער קערפּער זיינער איז געלעגן אויף צוקערן. אַ גאַנצן טאַג זענען מיר אזוי געטריבן געוואָרן אין אַן אומאויפהערלעכן און אויסשעפּנדיקן מאַרש. נישט אלע האָבן דעם דאָזיקן געטרייב געקענט אויסהאַלטן און פון צייט צו צייט האָבן זיך טאַקע לענג אויס דעם וועג אונ-זערן געהערט טרוקענע אָפּקלאַנגען פון איינצלנע שאַסן.

דער הימל האָט זיך שנעל גענומען אָנגיסן מיט אַן אומהיימ-לעכער טונקלקייט און איידער מיר האָבן זיך אומגעקוקט האָט צראַפּגענידערט אַ חושבדיקע נאַכט. ערגיץ פונדערווייטנס האָבן מיר פּלוצלונג דערזען, ווי עס האָבן זיך גענומען ארויסשיילן לייכטנדיקע פינטלעך. די פינטלעך האָבן אָנגעהויבן גרעסער צו זוערן און איידער מיר האָבן זיך אומגעקוקט זענען מיר שטויבן געבליבן פאר אַ טויער, וואָס איז געווען אַדורכגעפּלאַכטן מיט שטעכל־דראָט. אונטער אַ געוואַיעניש פון הינט און אַן אומאויפ-הערלעך געשעלטעריי פון די קאַנוואַיענטן האָט מען אונז אריינגע-

געטריבן אין א פוסטן באראק, פון וועלכן עס האָט אונז אַ שלאָג
געטאָן אין דער נאָז אַ געשטאַנק פון פוילעניש.

צוויי טעג זענען מיר אָפגעלעגן אינם באראק און געפרוּווט
פון זיך אָפשאַקלען דאָס געדעכעניש פון פאראנגענעם מאַרש.
נאָכדעם ווי די אויגן אונזערע האָבן זיך צוגעוווינט צו השכות
פונם באראק האָבן מיר באַמערקט אויף די ווענט אויסגעקריצטע
נעמען: באַציאן, קאָזלאָווסקי, מאַיעווסקי, ביקאָווסקי, רעיטאָן און
פיל אַנדערע. אויף אַנדערע ערטער זענען אויסגעקריצט רוסישע
נעמען מיטן צושריפט: 1937: באַראָזאָו, וואַלאָאָו, שמשער-
ביאַקאָו, וואַיקאָו. וואָס פאַראַ דראַמען ליגן באַהאַלטן אונטער
יעדן נאָמען? אונזער אייגן אומגליק האָט אונז נישט געלאָזט
צו לאַנג זיך פאַרנעמען דערמיט. דאָס פוילעניש פון די באַראַק
ברעטער האָט אונז גענומען אריינדריינגען אין די ביינער און אין
די געמיטער. מען האָט אונז נעגעבן דריי מאָל אין טאָג צו עסן
— גענוי די זעלבע עסנס ווי אין די פריערדיקע באַראַקן; מיר זע-
נען געלעגן רעזיגנירטע אויף די נאַרעס און געעגבערט האָט אונז
בלויז די איינציקע פראַגע: און וואָס ווייטער?

אויפן דריטן טאָג האָב איך מיך געמאָלדן צום דיזשורנע
און האָב אים דערקלערט, אַז איך וויל רעדן מיטן שעה פונם לאַ-
גער. דער דיזשורנע האָט פון אָנהויב געפרוּווט ביי מיר געווויער
ווערן דעם צוועק פון מיין בקשה, אָבער כ'האָב אים דערויף גע-
זאָגט, אַז דער ענין איז אַן אומגעהויער וויכטיקער און אַז כ'מוז
וועגן דעם רעדן מיטן שעה פערזענליך. ער האָט מיך סוף כל
סוף אָנגעמאָלדן אין דער קאַנצעלאַריע און אין אַ שעה ארום האָט
מען מיך אריינגערופן צום שעה.

הינטערן טיש איז געזעסן אַ קליינגעוויקסיקער, פעט אָנגעגאָ-
סענער פאַרשוין מיט אַ פאַר שמאַלציקע אויגעלעך. ער האָט
מיך אָפגעמאַסטן מיט אַ שמאַלן, כיטרן בליק און דאָס ערשטע
וואָרט זיינס איז געווען, אַז איך טראָג אַ פינעם מאַנטל. דער
פאַלטן, וועלכן כ'האָב געטראָגן, איז טאַקע געווען אַן אויסגע-
צייכנטער, כ'האָב אים געהאַט באַקומען אין פריערדיקן לאַגער,
אין סטאַראַביעלסקאָ, פון דעם פוילישן גראַף לובאַמירסקים אַ פלי-
מעניק, אַלס באַלוינונג דערפאַר, וואָס כ'פלעג אים פון צייט צו
צייט אונטעררוקן אַן עקסטערע שטיק ברויט אָדער אַ צולאָג פאַרציע

זופ. הערנדיק, אז דער מאנטל געפעלט אים, האָב איך אים אויס-
 געטאָן, און דערלאַנגט דעם לאַגער־שעף. אַ צופרידענער שמויכל
 האָט זיך אים צוגאַסן איבערן זיינע שמאַלציקע בעקלעך און ער
 האָט מיר דערפאַר געוואָלט מכבד זיין מיט מאַכאַרקע און מיט
 שפייז־פּראָדוקטן. כ'האָב אים אָבער אָפּגעראַנקט און געזאָגט, ער
 זאָל מיר דערלויבן צו אַרבעטן אין דער קיך, אזוי ווי כ'האָב גע-
 אַרבעט אין סטאַראַביעלסקאַ. ער האָט אויף מיר דערלאַנגט אַ
 ממזרישן בליק, געזאָגט: „מאַלאַדיעז“ און גלייך פון דער קאַנצע-
 לאַדיע האָט ער מיך אַרײַנגעפירט אין דער קיך אַרײַן. אזוי אַרום
 בין איך פאַרבליבן אין דער קיך־באַדינונג, וואָס האָט געציילט
 80 פּערזאָן. צוזאַמען מיט מיר האָבן אין דער קיך געאַרבעט דריי
 פּאָליאַקן אין זייערע אָפיצירישע מלבושים און די איבעריקע זע-
 נען געווען ציוויל־געקליידעטע רוסן, נישט קיין געפאַנגענע, נאָר
 אַגענטן פון דער נ. ק. וו. ד. צוויי פון די אָפיצירן זענען געווען
 מאַיאָרן און איינער פון זיי איז געווען אַ לױטענאַנט. די אַרבעט
 אונזערע איז באַשטאַנען דערין, וואָס פאַרטאָג האָבן מיר צע-
 האַקט האַלץ און מיטאַג צייט האָבן מיר צעטראָגן די קעסלען
 מיט עסן איבער די באַראַקן. צוזאַמען האָבן מיר באַדינט פיר
 באַראַקן. אין אלגעמיין האָט די צאָל באַראַקן באַטראָפּן נײַנצן,
 מױססנטייל פּריש געבױטע. דער לאַגער איז געווען אַרומגענומען
 אַ הויך מיט דעם געוויינלעכן גאַרטל פון שטעכל־דראַט אויך מיט
 אַ נאַטירלעכן אָפּצוים פון געדיכטע וועלדער. די שטעכל־דראַטן
 זענען געווען אַרומגעגאַרטלט אין דריי באַזונדערע רײפּן, דערביי
 האָט דער שטח פון איין שטעכיקן רײף צום אַנדערן באַטראָפּן אַ
 דריי פיר מעטער. יעדע פּאַר טריט האָט זיך ווי דער שטייגער איז
 געפונען אַן אזוי גערופענער „באַטשאַן“, אַ וועכטער־טורעם מיט
 אַ באַוואָפּנטן סאָלדאַט און אַ הויך דעם אַלעם האָבן נאָך צווישן
 די באַזונדערע דראַט־אַפּצױמונגען כסדר אַרומגעשפּאַנט זעלנער
 מיט ביקסן. ווייזט אױס, אז מיר זענען באַטראַכט געוואָרן פאַר
 באַזונדער וויכטיקע געפאַנגענע אויב מיר האָבן זוכה געווען צו
 האָבן אַזאַ זאָרגפּעלטיקע באַהאַנדלונג. אויף די דראַטן זענען יעדע
 פּאַר מעטער געווען צעהאַנגען עלעקטרישע רעפּלעקטאָרן און אין
 מיטן דער נאַכט איז דער לאַגער געווען באַלױכטן ווי צוועלף
 אַ זײַגער בײַטאַג.

אין יעדן פון די באראקן האָבן זיך געפונען פון 400 ביי פינף הונדערט מאָן. אין איינעם פון די באראקן, אין נומער דריי, האָב איך באגעגנט די צוויי ראַבינער, מיט וועלכע כ'בין געזעסן צוזאמען אין דער לעמבערגער תפיסה. כ'האָב זיי געפרעגט וועגן גענעראל זאַרוסקי, אָבער דער גורל זיינער איז זיי געווען אומבאַקאַנט. זיי האָבן בלויז געפונען אַמאָל אן אויפשריפט אויף דער וואַנט פון קלאָזעט, אז דאָס ווייב זיינס האָט באַקומען 12 יאָר פאַרשיקונג. אין זעלבן בלאַק האָב איך אויך געטראָפן קאָוואַל-סקין, דעם זעלבן גוי, וועלכן כ'האָב אַמאָל צעשלאָגן אין דער צעלע. צוליב זיין אַנטיסעמיטישער אויפפירונג. ער האָט זיך פאַר מיר אַנטשולדיקט און האָט געבעטן, מיר זאָלן פון איצט אָן זיין גוטע פריינט, ווייל עס דערווארט דאָך אונז איצט דער זעלבער גורל. אינס באראק, ווו עס זענען געזעסן די ראַבינער, האָבן זיך געפונען מייסטנטייל יידן, הויפטזעכלעך אינטעליגענץ און כלי-קודש, דערננטער צוויי גבאים, איינער פון קאַסאָוו, און דער אַנדערער פון קאַלאַמיע.

מיט די דריי אָפיצירן האָב איך מיך וואָס אַמאָל גענטער איינגעלעבט. מיר האָבן צעטיילט די אַרבעט אויף אַזאַ אופן, אז יעדן טאָג זאָל אַן אַנדערער פון אונז זיין פריי. אַ געוויסן טאָג האָט איינער פון די צוויי מאַיאָרן זיך פאַר מיר פאַרטרויט, אז ער איז אַ ייד. דער נאָמען זיינער איז בינענשטאַק. די דאָזיקע ווידוי איז געווען אַ באַווייז פון אונזער נאָנטן צוזאַמענלעבן, ווייל פאַר די איבעריקע איז ער אָנגעגאַנגען אַלס פּאָליאַק. ער האָט מיר דערציילט, ווי ער האָט צוזאַמען מיט אַנדערע אָפיצירן פון דער געוועזענער פּוילישער אַרמיי געבויט באראקן אין סטאַדאַביעלסקאַ. זיי האָבן געאַרבעט ממש מיט די פינגער, אָן שום מכשירים. נאָך מיט אַ פאַר טעג צו דיק, איידער אונזער פאַרטיע איז דאָ אַהערגעבראַכט געוואָרן, זענען נאָך דאָ געווען אַ צוויי-דריי טויזנט אָפיצירן, אָבער מען האָט זיי אַ געוויסן טאָג אַלע ערגיץ אוועקגעפירט. ווארשיינליך אויסצוהאַקן די אַרומיקע וועלדער. אזוי איז געווען זיין השערה, ווייל פונדער-ווייטנס האָבן זיך טאַקע אַהער דערטראָגן טעמפע אָפּקלאַנגען ווי פון העק. דער צווייטער מאַיאָר וו... האָט מיר דער-ציילט בפּרטיות, ווי אזוי די רוסן האָבן ביי זיי צוגענומען דאָס גע-ווער און דאָן דריי טעג נאָכאַנאַנד געטריבן זיי איבער סטאַלפּצע און

מינסק, נישט געבנדיק זיי קיין קריש עסן און קיין טראָפּן וואסער. אונזערע געשפרעכן זענען געווען קורצע און פּאַרזיכטיקע, ווייל מיר זענען שטענדיק כמעט געווען אַרומגערינגלט דורך רוסן, וועלכע האָבן מיט אָנגעשפיצטע אויערן געשלאָנגען יעדעס אַרויסגעזאָגטע וואָרט. דער מאַיאָר גלויבט, אז סוף כל סוף וועט מען אלע אָפּיצירן באַפרייען, ווייל עס איז נאָך נישט געהערט געוואָרן, אז אַ געאומט־דאַל־לאַנד, ווי ס'איז סאָוועט־רוסלאַנד, זאָל פאַרשיקן אויף קאַטאָרגע מיליטער־לייט פון אַ פּרעמדער אַרמיי.

א געוויסן טאָג, ווען כ'בין אַרומגעגאַנגען איבער די באַראַקן צו פאַרטיילן דאָס עסן, האָב איך שוין דאָרט מער נישט געטראָפּן די צוויי ראַבינער. דאָס מענטשן־מאַטעריאַל אינם לאַגער האָט זיך געפונען אין אַ פליסיקן צושטאַנד. יעדן טאָג פלעגט מען אוועקפירן נאַנצע טראַנספּאָרטן מיט אַרעסטאַנטן און אויף זייער אָרט פלעגט מען ברענגען צו טרייבן אַנדערע. פון יעדן באַראַק פלעגט מען אוועק־פירן טעגליך אַן ערך צוויי הונדערט מאַן. ווהיין האָט מען זיי גע־פירט? מיר אלע האָבן געגלויבט, אז מען פירט זיי אוועק ערגיין אין אַרבעט־לאַגערן. אָבער די דאָזיקע פראַגע האָט נישט איינעם פון אונז פאַרשאַפן שלאָפּלאָזע נעכט.

דער לאַגער־הויף איז געווען אַן אומגעהויער גרויסער. פון די אָפּגעהאַקטע ביימער־שטאַמען, וואָס האָבן זיך דאָ געפונען יעדע פּאַר שריט, איז געווען צו זען, אז דער לאַגער איז געשטעלט גע־וואָרן אויפן אָרט פון אַן אויסגעהאַקטן וואַלד. צוליב די אַרויס־שטאַרצנדיקע פיעניקעס איז לייכט געווען אומצופאַלן און אפילו צו צעברעכן אַ פוס. איבערהויפט האָט מען געדאַרפט באַזונדער אַכטונג געבן, בעת מען האָט געשלעפּט די שווערע קעסלען מיטן געקעכז.

צווישן די פריש־אַנגעטריבענע אַרעסטאַנטן האָבן זיך איצט אָנגעהויבן צו באַווייזן הונדערטער איינוווינער פון בעסאַראַביע און בוקאַווינע. מיר האָבן אזוי אַרום געהאַט אַן אָנטאַפּבאַרן באַ־ווייז, אז די רוטישע אַרמיי האָט „באַפרייט“ די דאָזיקע צוויי געגנטן.

אויפן אָרט פון קאַלטן פּרילינג האָבן זיך אוועקגעשטעלט היי־סע זומער־טעג. די וואַרימקייט, די זון און די זאַפטיקע ריחות פון די אַרומיקע וועלדער האָבן אונז אַריינגעבלאָזן אַ שטיק האַפּענונג, אז די באַפרייאַונג אונזערע איז נאָנט. אָבער די זומער־טעג פליסן

שנעל פארביי און עם דערנענטערט זיך דער ערשטער אָנזאָג פון א קילן הערבסט.

א געוויסן טאָג האָט דער שעה פון דער קיך אונזערער פּלוצלונג געזאָגט צום מאַיאָר בינענשטאַק, אז די שטיוול זיינע געפעלן אים און ער האָט אים איינגעלאָרן צו קומען צו זיך אין קיך אריין אין אָונט, כדי אַדורכצופירן א שטיקל טראַנזאַקציע. אין אָונט איז דער יידישער מאַיאָר טאַקע אוועק, ווי ס'איז געווען באַשטימט, אין דער קיך אַריין. אין אונזער באַראַק איז געווען גאַנץ געמיט לייך. די רוסן זענען געלעגן אויף די נאַרעס און האָבן געזונגען פאַר-חלומטע רוסישע לידער. איך מיטן מאַיאָר וו. און מיטן לייטענאַנט סאַקול האָבן דערווייל געשפּילט אין שאַך.

די שעה'ן האָבן זיך גערוקט, די רוסן זענען שוין איינגעשלאָפן אויף זייערע געלענערס, מיר אָבער האָבן געוואַרט אויפן צוריק-קער פון מאַיאָר בינענשטאַק. ענדליך איז ער צוריקגעקומען. ער האָט געטראָגן א פּולן זאַק מיט ברויט, אָבער אנשטאַט זיינע גלאַנצ-צנדיקע שטיבלעטקעס, האָט ער געטראָגן א פּאַר קאַמבינעזן מיט א פּאַר שוואַרצע שיך. ער האָט אַוועקגערופן אין א זייט דעם מאַיאָר וו... און אונז האָט ער אָנגעזאָגט נישט אויסצוטאָן זיך, נאָר אוועק-צולייגן זיך רואיק אויף די נאַרעס. פון זייער שטילן שושקען זיך האָב איך ארויסגעפילט א מאָדנע שפּאַננונג. דאָס האַרץ האָט מיר געקלאַפּט מיט אן אויסטערליש פּאַרגעפיל, וואָס האָט מיך טאַקע נישט אָפּגענאַרט. זיי זענען סוף כל סוף צו אונז צוריקגעקומען. פון זייערע שווינגנדיקע געזיכטער, האָב איך אַראָפּגעלייענט, אז זיי האָבן אָנגענומען א נישט געוויינלעכע דעציזיע. זיי האָבן צעטיילט די ברויטן אויף גלייכע חלקים און דאָן האָט אונז דער מאַיאָר ביר-נענשטאַק מער מיט די אויגן ווי מיט די ליפן אָנגעוויזן אויפן אַרויס-גאַנג. מיר האָבן גלייך פאַרשטאַנען, אז זיי האָבן אָנגענומען א באַ-שלוס צו אַנטלויפן. פאַרוואָס? די סיבה האָט געמוזט זיין אן ערנסטע און א דרינגנדיקע. מיר האָבן זיך באַוועגט ווי אין א פּאַנטאַמינע.

אויפן לאַגער-הויף האָט דער מאַיאָר בינענשטאַק זיך אוועקגע-לייגט אויף דער ערד און שאַרנדיק זיך אויפן בויך האָט ער זיך גע-נומען באַוועגן אין דער ריכטונג פונם הויפט-טויער. מיר האָבן אים נאָכגעטאָן דאָס זעלבע. אויסמידנדיק מיט שוועריקייטן די אַרויס-

שטאַרצנדיקע פּניאַקעס און מאַטערנדיק זיך מיט די שטעכעדיקע
ברייטלעך, האָבן מיר זיך צוגעשארט צום ערשטן דראָט אויף אַן
אַרט, וווּ דאָס רעפּלעקטאַרן-ליכט איז געווען פּארטונקלעט דורכן
שאַטן פּונם הויפּט-טויער. דער מאיאָר האָט אויפגעשניטן דעם
ערשטן שטעך-דראָט-צוים און האָט זיך שטיל ווי אַ שלאַנג גענומען
שארן צו דער צווייטער פּאַרצוימונג. פאַר אונז איז דער וועג גע-
שטאַנען אַן אָפּענער. מיר האָבן בלויז געדארפּט אָנווענדן די גרעס-
טע מאַס פּאַרוזיכטיקייט, אז אונזערע באַוועגונגען זאָלן נישט ארויס-
רופן דעם מינדעסטן שאַרף. מיט הערצער, וואָס האָבן זיך ארויסגע-
ריסן פון די ברוסטן און מיט אַ קאַלטן שווייס וואָס האָט אונז
באַדעקט ווי מיט דער געפרוירענער אַנריר פון סאַמע טויט האָבן מיר
ענדליך זיך ארויסגעשארט דורך דער דראָט-פּאַרצוימונג.

קאפיטל צוועלף

מיר זענען געווען פריי!

צווישן אונז און דעם לאַגער זענען געשטאַנען דריי פאַרקאַ-
נעס מיט שטעכעדיקן דראָט. צענדליקער „באַציאָנעס“ מיט אָנגע-
שמעלטע מאַשין־ביקסן און הונדערטער וועכטער, וואָס זענען מיט
אָנגעלאָרן געווער געשטאַנען אַרומגעשמעלט אַרום דעם שטח מיט די
געפאַנגענע. מיר זענען געווען פריי. הינטער אונז האָט זיך געפונען
דער גאַנצער גיהנום פון סאָוועטישן פּלאַץ פון „גערעכטיקייט“ און
פאַר אונז? פאַר אונז איז געשטאַנען אַ וואַלד. אַ געדיכטער, אַ
פינצטערער, אַ שווייגנדיקער. וואָס באַהאַלט ער פאַר אונז אין די
אינגעוויידן פון זיין פינצטערניש? וואָס פאַראַ סיופּריוזן ליגן פאַר
אונז באַהאַלטן אין זיין אומבאַוועגלעכער און געדיכטער טיפעניש?
מיר האָבן גענומען שפּאַנען איבער אַ ווייבן איבערבעט פון
גרעזלעך און פון מאָרד. אין אַ מינוט אַרום זענען פאַרשוונדן גע-
וואָרן די לעצטע פייערן פון די לאַגער־ליכטער. פון אלע פיר זייטן
האַט אונז אַרומגענומען אַ קלעפּיקע און אַ וואַרימע שוואַרצקייט.
ערשט דעמאָלט האָבן מיר צום ערשטן מאָל דערפילט, ווי ס'האַט
אונז אַ שלאָג געטאַן אין די געזיכטער דער ערשטער זיסער און
מאַמישער אָנריר פון פרייהייט. מיר האָבן זיך אָנגענומען ביי די
הענט, כדי נישט צו פאַרלירן זיך, און מיר האָבן זיך מיט אלע
כחות געלאָזט לויפן וואָס שנעלער און וואָס ווייטער פונם אָפּגע-
צוימטן אָרט, וואָס האָט געטראָגן דעם נאָמען: ק א ט י ן.

אָפּגעשמעלט האָבן מיר זיך ערשט, ווען עס האָט אָנגעהויבן צו
טאַגן. דורך די געדיכטע ביימער־קרוינען האָבן זיך אָנגעהויבן

אדורכצורייסן די ערשטע בלאַסע ליכטער פון דער אויפגייענדיקער זון. ערשט איצט האָבן מיר זיך אָפגעגעבן אַ חשבון, אז מיר זענען אָפגעלאָפן אַ נאנצע נאַכט. מיר האָבן זיך אָפגעשטעלט און נאָך אַ קורצן ישוב הדעת האָבן מיר באַשלאָסן ווייטער נישט צו גיין. דאָס בלאַסע ליכט פון אויפטייכנדיקן טאָג איז באלד פארטונקלט געוואָרן דורך געדיכטע וואַסער-וואַלקנס און אין אַ רגע אַרום האָט זיך אראָפגעלאָזט אַ געדיכטער רעגן, וואָס האָט אונז אדורכגעגעצט און האָט אַ תל געמאַכט פון דער מאַכאַרקע אונזערער און פון די ברויטן. ערשט איצט, שטייענדיק צוגעטולעטע צו די ביימער-שטאַמען און צימערנדיק, פיטשנאַסע פון אַן אדורכדרינגלעכע קעלט, האָבן מיר צום ערשטן מאל דערוויסט זיך פונם מאַיאָר בינענשטאַק, וואָס אזוינס עם האָט אים אָנגערעגט אונטערצונעמען דעם געוואנטן פרוו צו אַנטלויפן.

דעם שטויס דערצו האָט אים געגעבן דער שעף פון דער קיר, ליבידיענקאָ, וועלכער האָט אים אריינגערופן צו זיך, כדי אפצור קויפן ביי אים די שטיוול. נאָכדעם ווי ביידע האָבן אויסגעטרונקען אַן איבעריקע פאָר גלעזער מיט בראָנפן, האָט זיך דעם שעפ'ס צונג אויפגעבונדן און ער האָט אויף אַ נישט צוויידייטיקן אַפֿן געגעבן צו פאַרשטיין, אז די אלע טראַנספאָרטן מיט אַרעסטאַנטן, וואָס ווערן אזועקעפירט פונם קאַטינער לאַגער, ווערן דערשאָסן אין אַ דער-געבנדיקן וואַלד. די קלאַנגען, אַז געוויסע טראַנספאָרטן ווערן אוועק-געפירט אין אַרבעט-לאַגערן זענען פאלשע. פון דאָזיקן קאַטינער וואַלד איז נאָך קיינער פון די אַרעסטאַנטן נישט ארויס קיין לעבע-דיקער. גלייך נאָכדעם, ווי ער האָט ארויסבאַקומען ביים שכורן רום די דאָזיקע גוטע בשורה, האָט ער ביי זיך פעסט באַשלאָסן, אז נאָך היינטיקע נאַכט מוז ער אַנטלויפן. ער האָט פארהאנדלט די פאָר שטיוול פאַר אַכט ברויט, אַביסל מאַכאַרקע מיט אַ פלעשל שנאַפס. מיר דערוואַרעמען זיך טאַקע מיט עטלעכע שליינג שנאַפס און מיר האָבן אזוי איבערגעווארט דעם טאָג, שיצנדיק זיך פארן רעגן אונטער די פאַרפלאַנטערטע קרוינען פון די ביימער.

פאַרנאַכט האָבן מיר ווידעראמאל געלאָזט זיך אין וועג אריין. דער מאַיאָר בינענשטאַק איז געווען אונזער וועגזויער, ער האָט כסדר געשטודירט דעם הימל און האָט לויט פאַרשידענע סימנים אויסגעפונען די ריכטונג. נאָכן אָפגיין אַ שיינע פאָר שעה האָבן

מיר פלוצלונג באַמערקט אויפן הימלישן אויבערפלאַך אַ שוואַכן אָפּשיין פון ליכט. מיר זענען שטיין געבליבן טויט־דערשראָקענע. נישט אַנדערש, נאָר מיר האָבן אַזוי געוואַנדערט אין אַ קרוין און מיר זענען איצט צוריקגעקומען צום קאַטינער לאַגער. אונזער מאַט־יאָר, דער „שטערנזעער“ האָט אָבער געזאָגט מיט אַ זיכערקייט, אַז אַזאַ זאַך איז נישט מעגליך, ווייל מיר האַלטן זיך כּסדר אין דער זעלבער ריכטונג. דאַסעגן איז וואַרשיינלעך, אַז דאָ געפינט זיך אַן אַנדערער לאַגער, ווייל דאָס דאָזיקע אַרטיקל איז אין רוסלאַנד נישט קיין זעלטנקייט. מיר האָבן דעריבער מיט דער גרעסטער פּאַרוזיכ־טימייט אויסגעמיטן דעם אַנגעטראָפענעם לאַגער און האָבן זיך פון אים בשלום דערווייטערט.

ווידעראַמאָל האָבן מיר אַזוי געשפּרייזט אַ גאַנצע נאַכט, ביז אַ פּרישער פּאַרטאַג האָט גענומען שניידן זיך מיט אַ העלעך בלאַסקייט איבערן הימל. לויט דער אויסרעכנונג פונם מאַיאָר זענען מיר שוין אָפּגעגאַנגען און 80 קילאָמעטער, אָבער מיר באַשליסן איינשטימיק, אַז ארויסגיין פונם וואַלד טאָרן מיר נישט, ווייל דאָס וואַלט פאַר אונז באַרייט אַ זיכערן דורכפאַל.

פון צייט צו צייט באַמערקן מיר אויף די ביימער אויסגעקריצ־טע צלמים. ערטערווייז טרעפן מיר אָן אויף פּריש פּאַרשיטע בערג־לעך מיט ערד. וואָס פאַר אַ שוידערלעכע געהיימניסן באַהאַלטן זיך אונטער די ערדישע בערגלעך? מיר זענען טויט־מיד פון כּסדרדיקן גיין. פאַרהלשטע פון הונגער דערגריזשן מיר די רעשטלעך פון אויס־געווייקטן ברויט. רויכערן קאַנען מיר נישט, ווייל די מאַכאַדקע איז נאָך פיטש נאַס. ענדליך קומען מיר צו צו אַ פּרשת הדרכים. דער מאַיאָר בינענשטאַק זאָגט דאָן מיט טרערן אין די אויגן, אַז מיר מוזן זיך איצט צעשיידן, ווייל גיין ווייטער זאלבעפּיר וואַלט גע־ווען געפּערליך.

סאָקאַלן פאַלט אויס צו גיין מיט בינענשטאַק און מיר מיטן מאַט־יאָר זי... נאָך אַזוי פיל מאַנאַטן צוזאַמען זיין און דער עיקר נאָך די לעצטע צוויי מעת לעת, זענען מיר זיך געוואָרן נאַנט ווי לייב־לעכע ברידער. אָבער דאָס צושיידן זיך איז אומפאַרמיידלעך. אַ האַרטער דריק מיט דער האַנט און מיר צוגיין זיך. זיי — אויף רעכטס און מיר אויף לינקס.

קאפיטל דרייצן

איצט זענען מיר שוין צוויי. מיר שפאנען שווייגנדיקע איבער די וואלדיקע סטעזשקעס און אומוועגן. אויפן וועג באגעגענען מיר פונדערווייטנס ווייטערדיקע לאגערן. לאגערן, לאגערן, לאגערן, שטעד-קיע דראָטן, וועכטער-טורעמס, אויסגעצילטע מאַשין-ביקסן, עס דאַכט זיך ווי דאָס גאַנצע לאַנד וואָלט באַשלאָגן געווען מיטן דאָזיקן צרעת פון דראָטן און פאַרצוימונגען.

פיר טעג זענען שוין פארבוי זינט מיר האָבן זיך צעשיידט. צוזאַמען געפונען מיר זיך שוין אין וועג זעקס מעת לעת. דאָס ברויט האָט זיך אונז געענדיקט נאָך נעכטן. מיר לעבן דערפון, וואָס מיר עסן שוואַרצע יאגדעס, וואָס וואַקסן דאָ בשפע אינם וואַלד און פון דער זשווייצע פון די ביימער. אויפן וועג באגעגענען מיר וואָס אַמאָל אָפטער פריש אָנגעשיטע זאַמדיקע בערגלעך. מיר שלעפן קוים מיט די פיס. די כחות הויבן זיך אָן אויסצולעשן. אַ מידע אונז מעכטיקייט הויבט אָן צו פענטן די גלידער. מיר פאַלן אַוועק אויף איינעם פון די דאָזיקע זאַמדיקע בערגלעך און ווערן אַנטשלאָפן.

פֿלוצלונג האָט אונז אויפגעוועקט אַ מוראדיקער גערודער. מיר האָבן זיך ביידע אַ ווילע אָנגעקוקט מיט דערשראָקן-אויפגעריסענע אויגן און דאָן, נאָך אַ קליינעם ישוב הדעת, האָט דער מאַיאָר אָנגע-הויבן זיך פאַרזיכטיק צו באַוועגן אין דער ריכטונג פונם גערויש. איך בין אים שווייגנדיק נאָכגעגאַנגען. אויף אַ געוויס אָרט זענען די ביימער שיטערער געוואָרן און פאַר די אויגן אונזערע האָט זיך אַנטפלעקט אַן אומגעוויינליך בילד..

עטלעכע לאַסט-אויטאָס האָבן זיך אָפגעשטעלט נעבן אַן אָרט, עס זענען געווען אויסגעגראָבן זיג-זאָניקע אָקאַפּעס. פון די לאַסט-

אויטאָס האָט מען אָנגעהויבן אַראָפּצולאָדעווען מענטשן וואָס זענען געווען געדיכט ארומגערינגלט מיט באַוואָפנטע זעלנער און מיט ווילד־וואַיעדיקע הינט. די הינט האָבן געבילט, ווי זיי וואָלטן שוין חדשים נישט געגעסן. די אויטאָס זענען שנעל אָפּגעפאָרן און עס זענען כסדר אָנגעקומען פּרישע, פון וועלכע מען האָט מיט ווילדע געשרייען, באַגלייט מיט א פארטויבדיק געבילעריי, אראָפּגעטריבן פּרישע פּאַרטיעס מיט מענטשן. נאָך אַ רגע און דער לעצטער לאַסט־אויטאָ האָט פּאַרלאָזט דאָס אָרט.

מיר זענען געשטאַנען צוגעשמירטע צו די ערטער. עפעס אַ געד־היימיספּולער כח האָט אונז נישט געלאָזט באַוועגן זיך, כאַטש יעדע רגע האָבן מיר געקאָנט אַנטדעקט ווערן דורך די ווילד־אַרומלויפֿנדיקע הינט, דורך די רעפּלעקטאָרן אָדער דורך איינעם פון די זעלנער. די מענטשן, וואָס זענען אויסגעלאָדעוועט געוואָרן פון די אוי־טאָס, זענען דאָן אריינגעטריבן געוואָרן אין די ראָוון. די גרי־בער זענען געווען פּלאַכע, זיי האָבן קוים פּאַרדעקט די אונטער־שטע טייל קערפּערס, דאַקעגן האָבן מיר דייטליך געזען, ווי זיי זענען געשטאַנען צוזאַמענגעפּרעסטע אין די ראָוועס, אַקסל ביי אַקסל, און ווי די זעלנער האָבן זיך פּלוצלונג ארומגעשטעלט מיט אויסגעצילטע מאַשין־ביקסן.

דאָס הינטישע געוואיען האַלט אין איין פּאַרשאַרפֿן זיך, אָבער צווישן דעם געבילעריי און די קולות פון די זעלנער דערהערן מיר פּלוצלונג דאָס שאַרפע געקלאַפּעריי פון שיסן. עטלעכע מאַשין־ביקסן רייסן זיך אריין אינם אלגעמיינעם געטומל מיט א דינעם ציק־צאַק ווי פון א ניר־מאַשין. די געשרייען פון די זעלנער און פון די קרבנות זייערע הויבן אָן צו ווערן בלאַסער. אן אומבאַוועגלעכע שטיקלייט נידערט אראָפּ אויף אָרט, וווּ מיט א מינוט פריער האָט געהערשט אזא געמיש פון קולות. אפילו דאָס בילן פון די בלוט־הינט גייט איבער אין א שטיק, אימהדיק געהוילעריי. עטלעכע זעל־נער הויבן אָן מיט רידלעס צו פאַרשיטן די גריבער. איך האָב שוין מער נישט קיין ספק, אז זיי זענען מיר באַקאַנט. דאָס זענען די שומרים פון אונזער קאַטינער לאַגער!

מיר שטייען אומבאַוועגלעכע, ווי צוגעמויערטע צו די ערטער. די זעלנער פאַרענדיקן דאָס צוגלייכן די ערד מיט זאַמד. זיי הויבן זיך אָן צו דערווייטערן אין דער ריכטונג פון די פאַרשוונדענע

אויטאָס. איך ריר אָן דעם מאַיאָר און זאָג אים שטייל, מיר זאָלן אוועקגיין פון דאָזיקן אָרט. ער ענטפערט נישט. ער שטייט ווי פארר גליווערט און ענטפערט נישט. ער שטייט אַ צוגעוואקסענער צום בוים און ער מאכט דעם איינדרוק, ווי ער וואָלט מיך אינגאַנצן נישט געהערט. איך הויב אָן צו וויינען. אַ שטיילער, נישט געצוימטער ספּאַזם טרייסלט מיט מיין גאַנצן קערפּער. איך וויל מיך באַהערשן, אָבער איך קאָן נישט. מינע שלוכצן האָבן אים דערמונטערט. ער האָט אַ שוידער געטאָן, ווי ער וואָלט זיך געוואָלט פון עפעס אַפּי טרייסלען. און דאָן האָט ער גענומען גיין. ער איז געגאַנגען פּאַר רוים, מיט אַ שטאַרן בליק און נישט ארויסרעדנדיק קיין וואָרט. עט לעכע שעה זענען מיר אזוי געגאַנגען אין אַ טיפן שווייגן, ביידע האָבן מיר זיך באַווייגן מעכאַניש, ווי אויטאָמאַטן.

דער מאַיאָר איז געגאַנגען פּאַרויס און עס האָט זיך מיר אויס געדאַכט, אז ער בלאַנקעט זיך אָן אַ שום ציל. ער מורמלט צו זיך עפעס ווי אַ וואַנזניקער. ער האָט געמאַכט דעם איינדרוק, ווי עס וואָלט אים מער נישט אָנגעגאַנגען דאָס גיין אין אַ באַשטימטע ריכטונג. עס האָט מיך אָנגעהויבן וואָס אַמאָל שווערער צו זיין דאָס גיין. די פיס זענען מיר געוואָרן אָנגעשוואָלן. פונם כסדרדיקן קלער טערן איבער די צווייגן און שישקעס זענען מיר אראָפּגעפאלן די זווילן פון די שיד. יעדער טריט האָט מיך געברענט מיט מיט אַנ געגליטע מעסערס.

ווידער זענען אדורך צוויי טעג. דער וואַלד שטייט שוין כמעט אַ נאַקעטער. די ביימער וואַרפן אראָפּ פון זיך די לעצטע בלעטער. איך קוק אויף די סטאַרטשענדיקע צווייגן און טראכט מיר: ווער ווייסט, מיט וואָס פאַראַ בלעטער זיי וועלן זיך צודעקן דעם קומענד דיקן פּרילינג? נישט אַמאָל מיט רויטע פון דעם איינגעזאַפטן בלוט? .. דאָס ווייטערדיקע גיין אונזערס הויבט אָן צו ווערן צוועק לאָז. דער מאַיאָר זאָגט טאַקע, אז מיר מוזן ארויס פון וואַלד. איך שטיים שווייגנדיק צו. ארום מיטאַג צייט הויבן די שטאַמען אָן צו ווערן שיטערער און מיר קומען ענדלעך צו צום ראַנד פונם וואַלד. צום ערשטן מאָל נאָך אזוי פיל טעג דערזען מיר פאר זיך אזא ריזעדיקן שטח מיט הימל. פונדערווייטנס, אזוי ווי אין נעפל, טויבן אויף עטלעכע פויערישע כאַטעס. מיר באַשליסן דאָ צוצוואַרטן ביז אַוונט.

צום ערשטן מאָל האָט מיר דער מאַיאָר גענומען דערצײלן וועגן
 דער קאַרעערע פונם יידישן מאַיאָר בינענשטאַק. אין דער פּוילישער
 ארמיי זענען מיליטערישע קאַרעערעס פאר יידן געווען נישט צוטריט-
 לעך. בינענשטאַק איז געווען אַ געענדיקטער אינזשיניער-כעמיע. ער
 האָט זיך אין אַ געוויסן טאַג פאַרליבט אין אַ קריסטליך מיידל
 און אונטערגעבנדיק זיך דעם דרוק פון אירע עלטערן האָט ער אָנגע-
 נומען דאָס קאַטוילישע גלויבן. דאָס האָט פאַר אים גלייך געעפנט
 די טויערן פאַר מיליטערישע אוואַנסן. מאַיאָר וו... דערמאָנט זיך אין
 זיין אייגענער פאַמיליע. זיין קול נעמט צאַנקען. ער טרייסלט זיך
 אָבער אָפּ פון עפעס, פונקט אזוי ווי דעמאָלט, נאָך דעם בילד פון
 דער מאַסן-עקזעקוציע. זיין געזיכט ווערט ארומגעהילט מיט פאַרנאכ-
 טיקע שאַטנס. מיר דערמאָנען זיך, אז עס איז שוין גענוג פינצטער
 און מיר הויבן הויבן אָן צו גיין. ענדליך טרעפן מיר אָן אויף אַ וועג.
 דער וועג איז פול מיט גריבער און מיט אָנגעוואָרפענע שטיינער
 און פאַר מיינע צעקאַלעטשעטע און געשוואָלענע פיס איז דאָס
 איצטיקע גיין נאָך פיינלעכער ווי אין וואַלד. מיר באוועגן זיך שטיל
 אין דער ריכטונג פון דער ערשטער כאַטקע. דער מאַיאָר איז גע-
 גאַנגען פאַרויס און צוקומענדיק צום פענסטערל האָט ער זיך אַ
 וויילע איינגעהערט און דאן האָט ער אַ לייכטן קלאַפּ געגעבן אין
 דער שוויב. פון אינעווייניק האָט זיך דערהערט אַ פויערישע שטימע:
 ווער איז דאָרט? דער מאַיאָר האָט געענטפערט אויף רוסיש, אַז
 מיר זענען אייגענע. אין אַ וויילע ארום האָט זיך די טיר געעפנט
 מיט אַ סקריפּ און אַן עלטערער פויער האָט אונז אריינגערופן
 אינעווייניק.

אינמיטן פון אַן אלטן און האַלב צעפּוילטן טיש האָט געקאַפּ-
 טשעט אַ קליין נאַפּט-לעמפל און אין דער שוואַכער שוין האָבן מיר
 דערזען פאַר זיך אַן אלטן, גערונצלטן פויער און אויף אַ דער-
 נעבנדיק בעט, אָנגעהויפט מיט כלערליי שמאַטעס איז געזעסן אַ
 פאַרטרוקנטע פויערטע פון אַן אומבאַשטימטן עלטער.

די פויערטע האָט אונז באַגעגנט מיט שנאהדיקע בליקן און האָט
 געזאָגט צום מאַן אירן מיט אַ שפּיצעדיק קול, ער זאָל אונז הייסן
 גיין. דעם מאַיאָר געלונגט אָבער צו געווינען איר צוטרוין. ער
 פאַרזיכערט איר, אַז מיר זענען נישט קיין פאַרברעכער. ער פאַר-
 לאַנגט בלוין, זיי זאָלן אונז געבן אַ שטיקל ברויט און זיי זאָלן

אונז דערלויבן איבערצונעכטיקן. די פויערטע איז אראפגעקראכן פונם געלעגער אירן און האָט פארהאָנגען דאָס פענסטער מיט אַ שוואַרצער שמאַטע. דער פויער האָט אונז מכבד געווען מיט עטלעכע אָנגעוואַרימטע קאַרטאָפֿל, ווייל קיין ברויט האָבן זיי אַליין נישט געהאַט. פון די קאַרגע פֿאַר ווערטער וואָס מיר האָבן אויסגעטוישט און פון דער נישט דערזאָנטקייט אונזערע האָט אָבער דער פויער שנעל תופּס געווען, ווער מיר זענען. ער האָט געזאָגט, אז מיר זענען שלעכט געזאָנגען, ווייל מיר זענען סך הכל צוואַנציק קילאָ-מעטער פונם קאַטינער לאַגער.

ער האָט גערעדט קאַרג, מיט איינצלנע זילבן, אָבער פון די פֿאַר קאַרגע ווערטער זיינע איז געווען קלאָר, אז ער ווייסט גענוי, וואָס פֿאַראַ ספעקטאַקלען עס שפּילן זיך אָפּ אין די קאַטינער וועלדער. שוין פון 37טן יאָר אָן זענען די דאָרטיקע וועלדער פֿאַרוואַנדלט גע-וואָרן אין אַ ריזעדיק בית עולם פֿאַר צענדליקער טויזנטער פֿאַרשני-טענע לעבנס. די פויערים, וואָס האָבן געווינט אויף די ראַנדן פונם וואַלד זענען מייסטנטייל געווען גלויביקע, פלעגן זיי אריינשלייבן אינם וואַלד און האָבן אויסגעברענט צלמים אויף די ביימער. עס זאָל זיין אַ גערעכעניש פֿאַר די געשטאַרבענע. די נ. ק. וו. ד. האָט געהאַט אַ כסדרדיקע אַרבעט מיטן אונטערזעגן די ביימער מיט די צלמים, אָבער די קרייצן פלעגן זיך אויפסניי באַווייזן אויף די שטאַמען.

דער מאַיאָר האָט פֿאַרזיכטיק געפרעגט, צי עס זענען נישט געווען קיין פֿאַלן, אז עמיצער זאָל אַנטלויפן פון די דאָזיקע וועל-דער אַרויס. די פויערטע איז געזעסן אויפן בעט און האָט געסי-קעט, ער זאָל נישט האָבן אַזאַ לאַנגע צונג, ווייל היינטיקע צייטן ווייסט מען נישט צו וועמען מען רעדט. דער פויער האָט אונז דער-לאַנגט די פֿאַר אויפגעוואַרעמטע קאַרטאָפֿל און האָט געזאָגט אויף זיין פויערישן שטייגער, אז לויפן זענען שוין געלאָפּן אַ סך, אָבער אַנטלאָפּן זענען נאָר ווייניק. ער האָט דערביי דערציילט, אז ערשט מיט צוויי טעג צוריק האָט מען נישט ווייט פון דאַנען געכאַפּט צוויי אַנטלאָפּענע מיליטער-לייט, וועלכע מען האָט דערקענט לויט זייערע אָפּצייכנס אויף דער וועש. נ. ק. וו. ד. סאָלדאַטן האָבן זיי אוועקגעפירט אין וואַלד און עס האָט זיך געהערט אַ סעריע פון שאַסן. דער מאַיאָר און איך זענען געבליבן זיצן ווי פֿאַרשטיינערט.

עם איז פאר אונז נישט קיין ספק, אז דאָס זענען געווען דער מאַיאָר
בינענשטאַק מיט סאַקאַלן.

מיר האָבן שווינגנדיק אויפגעגעסן די קאַרטאַפּל און האָבן
נאַכגעטרונקען אַ שעפּ מיט קוועלעדיק פּריש וואַסער. דער פּויער
האַט אונז נאָך מכבד געווען מיט אַ גארשט מאַכאַרקע, וואָס מיר
האַבן אויסגערויכערט אין אַ פאַרוויקלט שטיק צייטונג. מיר האָבן
זיך דאַן אַרויפגעלייגט אויף אַ וואַרימען פּיעקעליק און זענען צום
ערשטן מאָל אין וואַכן טיף איינגעשלאָפּן. די פּאַר קאַרטאַפּל
מיטן פּראָסטן וואַסער און דער עיקר די וואַרעמקייט פונם פּיער
קעליק האָבן אונז אַרוינגעגעבן נייע כחות.

פיר פאַרטאַג זענען מיר אויפגעשטאַנען. דער פּויער האָט עפעס
אויסגעגראַבלט אַ פּאַר אַלטע צעריסענע זאַכן, פאַר וועלכע דער
מאַיאָר האָט אים אוועקגעגעבן זיין מיליטערישע וועש. ער האָט זיך
דאַן אָפּגעראַזירט מיט אַן אלט אויסגעשאַרפט מעסער. איך בין
געווען פּטור פון דער דאָזיקער אָפּעראַציע, ווייל איך האָב מיר נאָך
נישט ראַזירט. מיר האָבן אָפּגעראַנקט דעם פּויערשן פּאַרל און האָבן
זיך געזעגנט. דער פּויער האָט אונז אַרויסגעפירט אויפן וועג. ער
האַט אונז אָנגעוויזן ווי אזוי צו פאַרנעמען זיך, דורך פעלדער און
אומוועגן און האָט אונז געזאָגט, אז מיט דרייסיק קילאָמעטער וויי
טער געפינט זיך אַ קליין וואַקזאַלעכל, פּונוואַנען מיר וועלן קאָנען
נעמען די באַן קיין סמאַלענסק.

מיר האָבן אָנגעהויבן צו שפּרייזן. דער מזרח האָט זיך גענומען
אָנגיסן מיט אַ קוועלנדיקער רויטקייט. עס האָט גענומען וואָס אַמאָל
מער ליכטיקן. דער מאַיאָר האָט זיך פּלוצלונג אָפּגעשטעלט. ער קוקט
אויף מיר אַ ווייל און דאַן זאָגט ער, שאַקלנדיק גערוועזן מיטן קאַפּ,
אַז מיר מוזן זיך צעשיידן. באַזונדער וועט זיין פּיל זיכערער ווי
אין צווייען. איך צעוויין מיך און בעט מיך ביי אים, אז מיר זאָלן
ווייטער גיין צוזאַמען. ער דריקט מיר אָבער די האַנט און קושט
מיך. ער זאָגט צו מיר: זון מיינער, זאַלסט געדענקען, וואָס מיר
האַבן זיך צוגעזאָגט. טאַמער וועט עמיצער פון אונז בלייבן לעבן,
איז דער חוב זיינער צווייסיגן צו געבן די פאַמיליעס וועגן גורל פון
די אַנדערע. איך וויל עפעס זאָגן, אָבער אַ נערוועאישער קראַמפּ פאַר
דאַליזירט מיר דאָס מויל. איך פאַרקירעווע אַביסל אויף אַ זייט און
קוק מיך כסדר אום אין דער ריכטונג פונם מאַיאָר. אויך ער האַלט

אין איין אויסדרייען דעם קאָפּ. ביסלעכווייז אָבער ווערט ער וואָס
אַמאָל קלענער און ער ווערט פארשווונדן אין פארטאַניקן נעפּל.

איצט בין איך אליין. איך גיי פאָרויס. די אויגן זענען
טרוקן. אָבער אין האַלדז שטיקן מיך נישט־אויסגעוויינטע טרערן.
עפעס אַ נישט־גע־האַמעוועטער אימפעט האָט מיך געיאָגט פאָרויס.
אין קאָפּ האָט זיך מיר אָנגעהויבן צו קנוילן גאַנצע בערגער מיט
מחשבות. איין געדאַנק איז געווען פינצטערער ווי דער אַנדערער.
איך האָב מיך אָנגעשטרענגט און געיאָגט פון זיך די געדאַנקען ווי
זלידנע פליגן. נאָר נישט טראַכטן. נאָר נישט טראַכטן. פונדער־
ווייטנס זענען פּלוצלונג אויסגעוואַקסן צוגעטשאַיעטע פויערישע
כאַטעס. עס איז שוין געווען צו שפעט אויסצומיידן דאָס דאָרף.
כ'האָב דעריבער מיט אַ כלומרשטער האַפּערדיקייט גענומען אַקעגן
גיין די גרופּעס מיט פויערים און פויערטעס. די אַנגסט האָט מיך
אינגאַנצן געמאַכט פאַרגעסן אָן דעם שאַרפן ווייטיק אין די צע־
בלאָטיקטע פיס. די פויערים האָבן זיך אויף מיר ווייניק אומגע־
קוקט, כ'האָב ווייזט אויס אין מיינע צעפליקטע מלבושים אויסגע־
זען ווי איינער פון זיי און מיינ אויסזען האָט נישט אַרויסגערופּן
קיין שום פאַרדאַכט. אין אַ וויילע ארום איז דאָס דאָרף שוין
געווען הינטער מיר.

עס האָט מיך פּלוצלונג באַפאַלן אַ שוואַרצער געדאַנק, אז
איך בלאָנדזשע אוודאי, ווייל לויט די אָנווייזונגען פונם פויער האָב
איך שוין פון לאַנג געדאַרפט זיין ביים וואַקזאַל. אָבער נאָכן אָפּ־
גיין אַ פּרישע שעה האָב איך פּלוצלונג דערהערט דאָס פייפן פון
אַ לאַקאַמאָטיוו. דער פייף האָט זיך אַריינגעשניטן אין דער שטילער
געסטאַיעטער לופט און האָט פאַר מיר געקלונגען ווי דאָס געזאַנג
פון מלאכים. איך האָב אָנגעהויבן צוגיין אין דער ריכטונג פונם
פייף. דער טאָג איז שוין געשטאַנען אַ ליכטיקער און אַ רייפער. די
נאַנטקייט פון דער באַן־ליניע האָט מיר צוגעגעבן אַ פּרישן
ישטראָם מיט כח.

איך בין האַסטיק און מיט אַ נייער מונטערקייט געאַנגען פאָר־
רויס. אָבער אומגעריכט זענען פאַר מיר אויסגעוואַקסן צוויי גע־
שטאַלטן. זיי זענען דערשינען פאַר מיר אזוי ווי זיי וואַלטן אויסגע־
וואַקסן פון דער לופט. זיי האָבן געהאַלטן אויסגעצילטע רעוואָלווערן
און האָבן מיך געפּרעגט מיט שרויפּנדיקע בליקן : דאָקומענטי יעסט ?

די פיס האָבן זיך גענומען אונטער מיר ברעכן. מיט אַ צאָג
קענדיקער שטימע האָב איך זיי געזאָגט, אז כ'האָב פארלוירן די דאָקור
מענטן. זיי האָבן מיר דערויף אַ שטאַרג געטאָן אין אַ זייט מיט
אַ רעוואָלווער-לופע און אַ זאָג געטאָן : פאָרויס. כ'האָב געמוזט פאָר-
לייגן די הענט אויפן קאָפּ און אזוי האָב זיי מיך אָפגעפירט אַ שטיק
וועג ביז מיר זענען צוגעקומען צו אַ געמויערט הייזל. אין דער
מיליץ אריין. נאָך איידער כ'האָב באַוויזן צוצוזאמענצוקלייבן די
געדאנקען, איז אריינגעקומען אַ מונדירטער סאַלדאַט און האָט מיך
איבערגעפירט אין אַ גרעסערער געביידע, וואָס האָט זיך געפונען
בשכנות.

פונם מונדיר זיינעם האָב איך גלייך דערקענט, אז איך געפין
מיך ווידעראַמאָל אין די הענט פון נ. ק. וו. ד.

קאפיטל פערצן

איינער פון די אנענטן באפעלט, כ'זאל מיך אויסטאן אינר
גאנצן נאקעט. זיי באטראכטן מיך גענוי, באטאפן יעדעס פיצל פון
די מלבושים, דאן דערלויבן זיי מיך צוריק אַנצוטאָן און עס הויבט
זיך אָן די אויספאַרשונג. ווי אזוי הייס איך? פּונּוואַנען שטאַם
איך? און דער עיקר פּונּוואַנען קום איך דאָ אַהער?

איך בין שוין איצט נישט קיין אָנפאַנגער. די תּפּיסות מיט
די לאַגערן האָבן מיר שוין געגעבן די געהעריקע לעבנס־חכמה. איך
ענטפּער זיי, אז כ'בין אַנטלאָפּן פּון אן אַרעסטאַנטן־טראַנספּאָרט
הינטער סמאָלענסק און אז איך האָב אויף מיר אן אורטייל פּון פינף
יאָר פאַרשיקונג פאַר האַנדלען מיט זייגערלעך. איך ווייס פּון מיינע
פּריערדיקע דערפאַרונגען, אז אין מיינע איצטיקע באַדינגונגען איז
דאָס פאַר מיר דער בעסטער אויסוועג. מען פרעגט מיך, מיט וואָס
דער פּאָטער מיינער האָט זיך פאַרנומען. אויך אויף דעם האָב איך
דעם סאַמע בעסטן ענטפּער. איך ענטפּער, אז ער איז געווען אַן
אַרבעטער. מען פרעגט מיך דאָן, ווען כ'בין אַנטלאָפּן און וווּ כ'האָב
מיך אויסבאַהאַלטן די גאַנצע צייט. יעדע פּראַגע איז קונציק אויס־
גערעכנט צו אַנטדעקן דעם הינטן ליגנדיקן שקר. אָבער איך האָב
אויף אַלעם פאַרטיק אַ געהעריקן ענטפּער. איך בין אַנטלאָפּן פּונם
טראַנספּאָרט מיט צוויי וואַכן צוריק און כ'האָב מיך זינט
דאָן אַרומגעדרייט איבער סמאָלענסק. עמיצער פּון די נ. ק. וו. ד.־
ניקעס דערלאַנגט מיר אַ פּאָר קלעפּ, אָבער נישט קיין צו שטאַרקע.
ווייזט אויס, אז ער דערפּילט דאָ בלויו זיינס אַ הענקערדישן פּליכט,
אָבער די נשמה זיינע איז נישט געווען דערביי. זיי זאָגן מיר, אז
אַלץ, וואָס כ'דערצייל איז ליגן. אז כ'בין נישט קיין געוויינלעכער

ספעקולאנט, נאָר מסתמא בין איך אַ מיליטער־מאַן. דערויף אָבער
האָב איך אַן איבערצייגנדיקן אַרגומענט.
איך זאָג, אז אין פּוילן האָט מען גענומען צום מיליטער צו
21 יאָר און אז איך בין נאָך צו יונג צו זיין מיליטער־פּליכטיק.
דער לעצטער סטראַשונעק זייערער איז, אז אויב איך בין אַנטלאָפּן
האָבנדיק אויף זיך אַ פינפיעריקן אורטייל, וועל איך דאָס מאַל
באַקומען מינדעסטנס אַכט. איך מאַך דערויף אַ פאַרצווייפּלטע מי־
נע, אָבער אין האַרצן בין איך דערפון צופרידן. זאָל זיין וואָס פאַראַ
ס'זאָל נישט זיין פאַרשיקונג־אורטייל, אבי נישט קיין עקזע־
קוציע־פּלוטאָן.

מען האָט מיר אַריינדערלאָנגט אַ שטיק ברויט מיט אַ טעפּל
וואסער און כ'האָב איבערגעגעבן די נאַכט אויף אַ באַנק אין
דער וואַרטאָווע. פאַרטאָג האָט מען מיך אין אַן אָפּגעשלאָסענעם
תּפּיס־העקעטש אַיבערגעפירט קיין סמאָלענסק און פון דאָרט האָט
מען מיך אין אַ פאַרקראַטעטן באַן־וואַגאָן געפירט ווייטער. דער
תּפּיס־הוואַגאָן איז געווען באַוואַכט דורך צוויי סאָלדאַטן. אינעווייז
ניק זענען געווען צוויי פּריטשעס. אויף איינער, אויף דער אונטער־
שטער, איז שוין געלעגן אַן ארעסטאַנט און ער האָט געשאַלטן מיט
טויטע קללות. איך בין מיט צרות ארויפגעקראַכן אויף דער אויבער־
שטער און כ'האָב מיך באַמיט ארויסצוקוקן דורך דעם פאַרקראַ־
טעטן פענסטערל, אָבער מער ווי בלאַסע ליכט־פּאַסן האָבן די גע־
דיכטע קראַטן נישט אדורכגעלאָזט. מיין מיטשכן האָט סוף כל סוף
אויפּגעהערט צו שעלטן סתם אין דער וועלט אריין און האָט מיך
געפרעגט, וואָס פאַראַ „סראַק" איך האָב אויף זיך. איך האָב אים
דערציילט, אז כ'האָב געהאַט אויף זיך אַ פינף־יאָריקן „סראַק" און
אז איצט האָט מען מיך געכאַפט נאָכן אַנטלויפּן.

ער האָט מיט גרויס מבינות גענומען באַטראַכטן מיין „דיעלע"
און האָט מיך באַרואיקט, אז העכסטנס וועל איך באַקומען אַ צולאָג
פון זעקס חדשים אָדער אין ערנסטן פאַל אַ יאָר פאַר אויסברעכן די
וואַנט פונם וואַגאָן. עס ווענדט זיך, וואָס פאַראַ „סאַטאַנאַ" עס
וועט מיך משפּטן. איך האָב מיר דערביי געקלערט מיינס: הלואי
גלויבן זיי טאַקע מיין מעשה וועגן אַנטלויפּן. ער אליין, האָט ער
מיר געזאָגט, זיצט פאַר „כאַלאַטנאַסט". כ'האָב נישט פאַרשטאַנען
דעם דאָזיקן טערמין, אָבער ער האָט מיר דערקלערט ווי אַ געני־

טער יודיסט. ער האָט באַקומען דריי יאָר. ער האָט געאַרבעט אין אַ באַקלייד־מאַגאַזין און עס האָט דאָרט אַ געוויסן טאָג געפּעלט אַ פּאָר הויזן און אין קאַסע איז געווען צופיל געלט. נישט צו ווייניק נאָר צופיל. און צופיל איז נישט קיין קלענערער חטא ווי צו ווייניק.

דער צוג אונזערער האָט זיך סוף כל סוף אָפּגעשטעלט. די צוויי מיליציאָנערן האָבן אונז ארויסגעפירט פון וואַגאַן און האָבן אונז איבערגעגעבן אַן אנדער וואַך, וואָס האָט אונז שוין דאָ באַצייטנס אָפּגעוואַרט. די באַן־סטאַציע, אויף וועלכער מען האָט אונז אַראָפּ געלאָזט, האָט געהייסן כּערסאָן. די געביידע פונם וואַקזאַל איז געווען זייער אַן אימפּאָזאַנטע. אָבער קיין סך צייט צו באַטראַכטן דעם בנין איז נישט געווען. מען האָט אונז גלייך אַרײַנגעפּאַקט אין אַ לאַסט־אויטאָ און גענומען ערגײַץ אוועקפירן. די איצטיקע רײזע האָט נישט לאַנג געדויערט. אין אַ ווײַלע אַרום זענען מיר שטיין געבליבן נעבן אַ גרויסער געביידע. דאָ האָט זיך פאַר אונז געפּנט אַ טויער און מיר זענען אַרײַן אינעווייניק. עס האָט פאַר אונז אַ טונקל געטאָן אַ גרויסער תּפּיס־הבנין.

דעם ערשטן וויזיט האָב איך געמוזט אָפּשטאַטן אין דער „באַניע“, וווּ מען האָט מיר אָפּגעשוירן די האָר. אין דער „באַניע“ איז געווען אַ פּרישניץ, אָבער די רערן זענען געווען טרוקן, פאַר־זשאַווערט און זענען שוין אַוודאי לאַנגע יאָרן נישט געווען טעטיק. כּ׳האָב מיך אַרומגעוואַשן אונטער אַ קראַן מיט בלוין וואַסער, קיין זײַה האָט מען נישט געגעבן. דאַן ערשט, נאָכן אָפּשערן און נאָך דער דאָזיקער כלומרשטער באַד, האָט מען מיך אַרײַנגעפירט אין דער צעלע. די צעלע איז געווען אַ קליינע, אַ פאַרחושכטע מיט אַ צעמענטענעם די. אויף דער פּאָדלאָגע זענען געלעגן צוזאַמענגע־פּרעסט דריי און פּופּציק מענטשן.

באַלד ביים אַריבערטעטן די שוועל מעלדעט מיר דער „סטאַ־ראַסטע“, אַז מאַרגן איז מיין רײ צו האַלטן דיזשור און אַז צו דער אויפּגאַבע מײנע געהערט אַרויסצוטראַגן צוויי מאָל אין טאָג די „פּאַ־ראַשע“ און אויסקערן די פּאָדלאָגע מיט אַ שטיקל שמאַטע. כּ׳האָב אים געוויזן די אָפּגעריבענע פּיס און כּ׳האָב אים געבעטן, ער זאָל מיר אָפּלייגן דאָס אויספירן די דיזשור־פּונקציע אויף עטליכע טעג שפּעטער, אָבער ער האָט נישט געוואָלט דערפון הערן. צווישן די

53 ארעסטאנטן זענען 11 פון די „באפרייטע“ געביטן, די איבעריי קע זענען רוסי. מען הויבט מיך אן אויסצופרעגן, פאר וואס פארא חטאים מען האט מיך איינגעזעצט, אבער איך באמי מיך וואס ווייניקער צו רעדן. איך געדענק גוט דעם פאראט פון שישקא אין לעמבערג.

איינער פון די ארעסטאנטן, א ייד, דער נאָמען זיינער איז געווען שערמאן, מאכט מיר א פלאץ נעבן זיך. מיר באַקענען זיך נענטער. ער איז פון קאָנגרעס פּוילן. ער איז אַ יונגערמאַן פון אַ יאָר דרייסיק מיט שיטערע, געלע האָר. ער דערציילט מיר, אז ער, צוזאַם מען מיט די אנדערע צען פון די „באפרייטע געננטן“ האָבן זיך פּרייוויליג רעגיסטרירט צו פאָרן קיין רוסלאַנד אויף ארבעט. מען האָט זיי צוגעזאָגט, אז יעדער וועט אַרבעטן ביי זיין פּאַך. אין די הונדערטער זענען זיי געווען, צוזאַמען מיט זייערע פּרויען און קינד דער. 5 טעג און נעכט האָט מען זיי געפירט אין דער באַן. מען האָט זיי געפירט דורך פּאַרשיידענע אומוועגן, דער צוג האָט זיך קיינמאָל נישט געשטעלט אויף קיין סטאַציעס, נאָר אינמיטן פּעלד. זיי האָבן דעריבער נישט געוואוסט, וווּ זיי געפינען זיך. ברויט האָט מען זיי געגעבן גענוג, אָבער צו קויפן זיך עפעס פאַרן אייגענעם געלט האָט מען נישט געקאָנט, ווייל עס איז נישט געווען וווּ. דער צוג האָט זיך ענדלעך אָפּגעשטעלט אין דאָנבאַס (דאָניעצער באַר סיין). די וואַגאַנען זענען דאָן אָפּגעטיילט געוואָרן און זענען אוועק אין פּאַרשיידענע ריכטונגען. זייער וואַגאַן איז שטיין געבליבן אויף דער סטאַציע אַנטראַצייט.

זיי זענען אויפגענומען געוואָרן מיט אַן אַרקעסטער און עס האָבן זיי אָפּגעווארט ביי דער באַן־סטאַציע אלע איינוווינער פונם קוילן־גרעבער שטעטל, וואָס האָט געהייסן אַנטראַצייט צענטראַלאַיאַ באַקוסקא. איינער פון די איינוווינער האָט געהאַלטן פאר זיי אַ באַגריסונגס־רעדע. ביז איצט האָבן מיר געלעבט אין „פּאַנסקע“ פּוילן, אונטער דער בייטש פון פּילסודסקין. איצט אָבער געפונען מיר זיך אין סאָוועצקיי סאָיוז אונטער דער פּרייהייט־זון פון סטאַַ לינען. אויך איינער פון די געקומענע האָט גענומען אַ וואָרט און האָט דערציילט, ווי אזוי מען האָט אין פּוילן געשמאַכט אין די תּפּיסות און ווי מען איז איצט דאַנקבאַר, וואָס די רויטע אַרמיי האָט אונז אויסגעלייזט. אויך מיין תּפּיסה־שכּן, האָט גענומען אַ

וואָרט. ער איז געווען אַ שניידער. אין הויַלן האָט ער בלוז גע-
ארבעט דריי חדשים אין יאָר און די איבעריקע ניין ער איז גע-
שטאַרבן פאַר הונגער.

פונם וואָקואַל־פּלאַץ האָט מען זיי אריינגעפירט אין אַ „סטאַ-
לאָוואַיאַ“ און געגעבן גוט אַנצוועסן, און דאַן האָט מען זיי אוועקגע-
פירט דורך זומפן און קיינמאָל נישט־אויסגעטרוקנטע בלאָטעס אין
קוילן־שאַכט 2 און 2 ביס. דאָרט האָט מען זיי אריינגעפירט אין
אַ גרויסן זאַל, וווּ עס זענען געשטאַנען, אזוי ווי אין אַ שפיטאַל,
צוגעגרייטע, פריש־איבערגעצויגענע בעטלעך. דאָ, זאָגט מען זיי,
אין דער דאָזיקער „אַבשטשעזשיטשע“ וועלן זיי שלאָפן. צוויי טעג
וועלן זיי זיך אָפרען פון דער רייזע און דאן זאָלן זיי זיך מעלדן
אין דער קאַנצעלאַריע, וועט מען זיי אויסצאָלן דאָס ערשטע געלט
און אַ דאָקטאָר וועט זיי באַטראַכטן און צוטיילן צו די פּאַסיקע
ארבעטן. און אזוי איז טאַקע געווען.

אין דער קאַנצעלאַריע האָט מען יעדן באַזונדער געגעבן צו
דריי הונדערט רובל און מען האָט גלייכצייטיק אונטערגערוקט
אונטערצושרייבן אַ פרישן אַרבעט־קאַנטראַקט אויף אַ ווייטערדיק
יאָר. די דאָקטאָרשע האָט יעדן באַזונדער באַטראַכט און צוגע-
טיילט צו פּאַרשידענע ארבעטן אין די גרובנס..

ביינאַכט האָט מען זיי געפירט אין קלוב אַרײַן, וווּ עס איז
געווען אַ ראַדיאָ־הילכער און טישן מיט צייטונגען און פּאַרשיידענע
פּאַרוויילונגען. אין ווינקל האָט געשפּילט אַן אַרבעטער־אַרקעסטער.
מען האָט געווײזן פּאַר די געסט אַן אַמאַטאָרן־פּאַרשטעלונג און
שפּעטער האָט דער אַרקעסטער געשפּילט טאַנץ־מוזיק. עס האָבן
אַנגעהויבן אַנצוקומען באַשיידן־אַנגעטוענע, יונגע רוסישע און אַר-
קראַנישע מיידלעך און מען האָט זיך פּאַרוויילט ביז שפּעט אין
דער נאַכט אַרײַן. די איינציקע צרה איז געווען דאָס, וואָס אַהײַמ
צוגיין איז געווען אומגעהויער שווער, ווייל מען האָט געדאַרפט
טאַפּטשן אין מוראדיק טיפּע און קלעפּעדיקע בלאָטעס. דערביי איז
צווישן איין בלאָק און דעם אנדערן נישט געווען קיין באַלויכטונג
און עס האָט געהערשט אַ פינצטערניש ווי אין מצרים. די „ביע-
זשענצעס“ האָבן גלייך פּאַרגעלייגט די רוסישע מיטשכנים, אַז
עס וואָלט געווען אַ יושר אויסצופּלאַסטערן די גאַסן און איינצוסטאַ-
לירן באַלויכטונג און די רוסן האָבן געזאָגט, אַז דאָס איז טאַקע אַ

נוטער געדאנק און מען דארף עס טאקע שטעלן אויף דער נאָנטער זיצונג.

אזוי איז אדורך דער ערשטער טאָג. א יום־טובדיקער, א האָפּערדיקער. און דער עיקר פּוֹל מיט האָפּענונגען.

באַלד צומאָרגנס האָט זיי דערווארט דער ערשטער סודפּרויז.

יעדן איינעם האָבן געפּעלט זאָכן פֿון די וואַליזקעס. עס איז געוואָרן אַ געפּילדער, מען האָט געמאָלדן וועגן דעם אין דער מיליז, אָבער ס'האָט גאָרנישט געהאַלפּן. די זאָכן זענען נישט געפונען געוואָרן.

אויפן דריטן טאָג האָט מען זיי אַראָפּגעפירט צו דער אַרבעט, אין די שאַכטן אַרײַן. דאָ האָט זיך אָנגעהויבן דאָס גיהנום. פּרויען האָט מען אוועקגעשטעלט צוזאַמען מיט מענער, ביי שלעפּן וואַר

גאַנעטקעס, ביי עלעקטרישע בויערס, ביי די ריבארמאַשינען און רישטאַקעס. מיטאַנצייט האָט מען זיי שוין געפּירט אין אַן אנדערע סטאַלאָווע אַרײַן, צוזאַמען מיט די רוסישע אַרבעטער. דאָס עסן

איז געווען שלעכט. אלץ ארום איז געווען שמוציק. נאָכן אָפּהאַר רעווען אַ חודש אין דער שאַכטע האָט מען זיי אויסגעצאָלט בלויז צו זעכציק רובל.

דאָס איבעריקע האָט מען אַראָפּגערעכנט פאַרן עסן. דעם אנדערן חודש האָט מען זיי נאָכן אַראָפּגעכענען פאַר פאַרשידענע צוועקן כמעט גאַרנישט אויסגעצאָלט. די אַרבעט האָט

אַלעמען געמאַכט טויט מיר, אָבער נאָך דער אַרבעט האָט מען זיך געמוזט שלעפּן אויף פאַרזאַמלונגען און אויסהערן כסדרדיקע רופן צו פאַרגרעסערן די נאָרמעס. די רוסישע אַרבעטער זענען דערביי

באַשולדיקט געוואָרן, אז זיי היטן אונז נישט גענוג צו. דעם דריטן חודש האָט מען געטיילט צווישן די אַרבעטער אַ פאַרטיע בור־שלאַקעס, אָבער ביים סוף חודש האָט זיך אַרויסגעוויזן, אז מען

האָט פאַר די בור־שלאַקעס אַראָפּגערעכנט אזוי פיל, אז עס איז קיינעם נישט געבליבן מער ווי אויף ברויט מיט טיי.

די לאַגע איז געוואָרן אַן אומדערטרעגלעכע. די אַרבעט האָט זיך וואָס אַמאָל שווערער געלייגט אויף די ביינער און דאָס נישט גענוגנדיקע עסן האָט נאָך אויסגעוויגן די לעצטע זאַפטן. די מענטשן

זענען געוואָרן גערוועזן און האָבן געלעבט אין אַ כסדרדיקן צור שטאַנד פון אויפּרענגונג. צו דעם אלעם האָט נאָך צוגעוויקט דאָס לעבן אין „אַפּשטשעזשיטשע“, די כסדרדיקע פינצטערניש, די בלאָאָ

טעס. די גרופּע פון די עלף האָט ענדליך באַשלאָסן צו אַנטלויפּן.

עם איז זיי מיט מאטערניש געלונגען אָנצוקומען קיין קיעוו. דאָרט האָט מען זיי אַרעסטירט, געהאַלטן צוויי מאָנאַטן אין תּפּיסה און צוגעטיילט זעקסיעריקע אורטיילן. איצט געפינען זיי זיך דאָ, אין כּערסאָן, און דערווארטן, אז מען וועט זיי בקרוב אַוועקשיקן אין אַן אַרבעטס-לאַגער.

מיט צען טעג: שפּעטער האָט מען מיך איבערגעפּירט אין אַן אַנדערער צעלע און דאָרט האָב איך צו מיין גרויסער איבעראשונג און פּרייד געטראָפּן דעם גענעראַל זאַרוסקי.

ער האָט מיך אַרומגעכאַפּט און געדריקט צו זיך. איך האָב נישט געקאָנט איינהאַלטן די טרערן, וואָס האָבן מיר אומפאַרשעמט גע- שטראָמט פון די אויגן. עס האָט מיך געדריקט ביים האַרץ, ווען כ'האָב אויף אים אַ קוק געטאָן. ער איז געווען שטאַרק פאַרענדערט. ער האָט שוין נישט געמאַכט זיין טעגליכע גימנאַסטיק, ווי ער האָט עס געפּלעגט מאַכן אין דער לעמבערגער תּפּיסה. ער איז געווען אָפּגעשוואַכט. בלויז דער מח איז אים פאַרבליבן פּריש און וואַכזאַם אזוי ווי פּריער. איך האָב אים נישט געוואָלט אָנטאָן קיין צער און האָב אים נישט דערציילט וועגן גורל פון זיין פּרוי, וועלכע האָט באַקומען צוועלף יאָר פאַרשיקונג. כ'האָב אים אויך נישט דערציילט וועגן מינע איבערלעבענישן אינם קאַטינער וואַלד. די באַגעגעניש מיטן גענעראַל האָט מיך פֿון איין זייט געפּרויט, אָבער פון דער אַנדערער האָב איך מיר פּלוצלונג אָפּגעגעבן אַ דין והשבון, אז מען האָט מיך שוין ווידער צוגעטיילט צו אַ צעלע פון „פּאָליטישע פּאַרברעכער“.

ער האָט באַמערקט, ווי איך האָב אין מיר געדריקט מינע איבערלעבונגען, ווי איך שטיק מיך מיט שאָטנס פון די גרויזאַמע, פּאַרזאַנגענע טעג. ער האָט מיך אַרומגענומען און געזאָגט: קינד, דערצייל אַלץ. עס וועט דיר לייכטער ווערן. מיר האָבן זיך אַוועק געזעצט אויף אַ געמיינזאַמער פּריטשע און איך האָב אים מיט אָפּגעריסענע ווערטער דערציילט אַלץ, וואָס איך בין אַדורכגע- גאַנגען. ער האָט די גאַנצע צייט געשוויגן. ער האָט קאַלט און עקשנותדיק געשוויגן. ער איז געווען אַ מיליטער-מאַן, אָבער דאָס, וואָס איך האָב אים דערציילט, האָט אים אויפגעטרייסלט און האָט ביי אים אַ שאַקל געטאָן די כּסדרדיקע האָפּערדיקייט, מיט וועלכע ער פּלעגט טרייסטן אַנדערע.

דער גענעראל איז מיט יעדן טאָג געוואָרן שוואַכער און אויפן אַכטן טאָג האָט ער שוין פּוּלשטענדיק פּאַרלױרן דאָס באַווסטזיין. טראָץ דעם, וואָס ער האָט נאָך געלעבט, האָט מען אים אזוי ווי אַ הונט אַרױפגעוואָרפן אויף נאַסילקעס און אַרױסגעטראָגן פון דער צעלע. דאָס איז געווען דער סוף פון מיין קורצער באַקאַנטשאַפט מיט דעם קלוגן און ווּנדערבאַר־גוטן זקן.

די טעג אין דער צעלע האָבן גענומען ווערן צו זיך ענלעך אזוי ווי קלעפּיקע טראַפּנס סמאָלע. יעדע פּאַר טעג האָט מען אונז אַרױסגעטריבן אין אַ גרויסן זאַל, וווּ מען האָט אונז באַפּוילן אויס־צוטאָן נאַקעט און מען האָט אונז גענוי אונטערזוכט. ווען מיר זענען צוריקגעקומען אין דער צעלע, איז אַלץ דאָרט געווען איבערגעדערט מיטן קאָפּ אַראָפּ. דאָס האָבן זיי גערופן „שמאַנט“, דאָס הייסט, אז זיי האָבן אדורכגעפירט אַ רעוויזיע.

צווישן די אַרעסטאַנטן איז געווען איינער אינגאַנצן אָן פּיס. ווען כ׳האָב אים געפּרעגט, פּאַרוואָס ער האָט באַקומען אַן אורטייל פון צען יאָר, האָט ער אָנגעוויזן אויף דער צונג: „זאַ יאַזיק“. אַ צווייטער שוין גאָר וויכטיקער אַרעסטאַנט איז געווען דער הויפּט־פּראָקוראָר, נאַסיל. ער איז פּאַרמשפּט געוואָרן אויף 15 יאָר יאָר פאַר קאַרופּציע. דער טאָ זיינער איז באַשטאַנען דערין, וואָס ער האָט באַפּרייט אַ ספּעקולאַנט. פּאָליטיק און ספּעקולאַציע זענען צוויי קרובישע פּאַרברעכנס. דער אונטערשיד איז בלויז דער, וואָס דער פּאָליטישער באַקומט זיין אורטייל הינטער די אויגן, בעת דער ספּעקולאַנט געניסט פון דער פּריווילעגיע פון אַ געריכט און פון אַ גאַנצער יורדישער פּראָצעדור. דער פּראָקוראָר האָט שטענדיק געהאַט ביי זיך גוטע סיגאַרעטן און ער האָט געשפּילט מיט אַנדערע אַרעסטאַנטן אין שאַך, וואָס איז אויסגעאַרבעט געווען פון ברויט אָדער אין קאָרטן, פּאַבריצירטע פון געוויינלעכע צייטונגען.

קאפיטל פופצן

צוויי חדשים זענען פארכיי זינט מען האָט מיך אריבערגער-
פירט אין דער כערסאָנער תפיסה. א געוויסן פרימאָרגן האָט מען
מיך ארויסגערופן אין ביראָ, וואָס האָט זיך געפונען אויפן דריטן
שטאָק. כ'האָב געוואָס, אז הינטער דער טיר פון דער תפיסה-קאָנ-
צעלאַרע וועט איצט אַנטשיידן ווערן מיין גורל. כ'בין אריינגעגאָנ-
גען כלומרשט אַ רואיקער, אָבער דאָס האַרץ האָט מיר געקלאַפט
ווי ביי אַ גולן.

דער באַאָמטער פון ביראָ האָט מיך אפילו נישט געהייסן
אוועקזעצן און האָט מיר פון אַ פאַפיר פאַרגעלייענט דעם אורטייל,
וואָס מ'האָט מיר צוגעטיילט פאר אַנטלויפן פון טראַנספּאָרט. דער
„סראָק“ איז נישט געווען קיין גרויסער: זעקס יאָר. אינערליך בין
איך צופרידן געווען פונם אורטייל. מיין כסדרדיקער צושטאַנד פֿון
אומזיכערקייט האָט זיך אזוי אַרום געענדיקט. איצט הענגט שוין
איבער מיר נישט מער דאָס געשפענסט פון דערשאַסן ווערן. ווייל
אויך אינם קאטינער לאַגער האָט מען בלויז אַרויסגעפירט צו די גרי-
בער די, וואָס האָבן נישט געהאַט איבער זיך קיין אורטיילן.

איצט בין איך שוין אין די אויגן פון דער סאָוועטישער נאָ-
טשאַלסטוואַ אַ לעגאַל־פאַרמשפּטער ספּעקולאַנט, וואָס טראַגט אויף
זיך אַ פאַרעהעלטניסמעסיק נישט גרויסע שטראָף פאר האַנדלען מיט
זייגערלעך.

דער באַאָמטער האָט מיר אדורכגעלייענט די פאַר טרוקענע ווער-
טער פונם אורטייל און האָט מיר באַפוילן זיך אומצוקערן צוריק אין
דער צעלע. איך האָב אָבער פאַרן אַוועקגיין געהאַט צו אים אַ ביטע.
כ'האָב געבעטן, מען זאָל מיך וואָס שנעלער אַוועקשיקן אין אַן אַר-

בעמס־לאַגער. ער האָט זיך אוודאי געוונדערט, וואָס איך בין אזוי פלייסיק צו דער אַרבעט. ער האָט נישט געווסט דערפון, אז פאַר מיר איז קאַטאָרגע־אַרבעט געווען אן אַנטשפּאַנונג נאָך די קאָשמאַר־בילדער פון די פאַרגאַנגענע טעג. צוריקקומענדיק אין דער תּפּיסה־צעלע, קאָן איך נישט באַהאַלטן מיין צופּרידנקייט. די מיט־אַרע־סטאַנטן ווונדערן זיך. דאָס ערשטע מאָל טרעפט זיך זיי, אז עמיר צער זאָל אַרײַנפאַלן אין אַזאַ קעלבערנע התּפּעל־ותּ נאָך אן אורטייל. ווידער הויבן אָן צו פליסן טעג מיט וואָכן. דער סאָוועטישער תּפּיסה־מעכאַניזם איז אַ לאַנגזאַמער. נישטאַ זיך וואָס צו יאָגן. ענד־ליך קומט דער טאַג. עס איז דער עלפּטער יאַנואַר 1941. דער ווינ־טער איז אַ פּראָסטיקער. מען פירט אונז אַרויס צו די וואַנגאַנען. מיר זענען 44 פּערזאָן, וועלכע זענען איצט באַשטימט געוואָרן אָפּ־געפירט צו ווערן אין די לאַגערן. אין תּפּיסה־וואַנגאַן זענען פאַראַן צוויי עמער מיט וואַסער. מען זאָגט אונז אָן נישט צו זיין פאַר־שווענדעריש מיטן טרינקן, ווייל די ריזע דאַרף געדויערן אַ לענגערע צייט. מיר סטאַרן זיך דעריבער וואָס ווייניקער צו טרינקן, ווייל יעדער פון אונז קאָן שוין דאָס גיהנום פון זיין דורשטיק.

דער נאָענטסטער שכן מיינער איז א ייד. ער הייסט גריין. ער איז געווען דער אָנפירער פון א כּערסאָנער שניידערי־קאַאָפּעראַטיוו. ער האָט אַמאָל אָפּגעקויפט ביי אַ זעלנער, וואָס איז דאָרט אַהין פאַרוואַגלט געוואָרן פון די „באַפּרייטע“ געביטן אַ קופּאָן מאַנפּאָקט־טור־שטאַף און האָט עס פאַרקויפט צו זיינס אַ פּריינט. די זאַך איז דערטראַגן געוואָרן צו דער ג. ק. וו. ד. און ער איז פאַרמשפּט גע־וואָרן אויף 8 יאָר פאַר ספּעקולאַציע. ווי לאַנג ער איז נאָך געזעסן אין דער כּערסאָנער תּפּיסה איז ער געשטאַנען אין פאַרבינדונג מיטן ווייב זיינעם און מיט זיינע פינף קינדער. ער האָט אפילו באַקומען פון זיי כּסדר פּעקלעך. איצט וועלן זיי נישט וויסן, וווּ זיין געביין איז אַהינגעקומען. ער וויינט ווי אַ קינד. ער געפּינט זיך ערשט אָפּגעטיילט פון דער פאַמיליע זיינער אַ קורצע צייט און ער איז נאָך נישט פאַרהאַרטעוועט געוואָרן אזוי ווי די איבעריקע, „סאָוועטישע מענטשן“. ער עפנט אויף זיין קליינעם זאַק און ער ווייזט מיר די פּראָדוקטן, וואָס די פאַמיליע זיינע האָט אים געשיקט: ער האָט נאָך דאָרט קאַרטאָפּל, ציבעלעס, קנאָבל. ער האָט מיך מכבד געווען מיט אַביסל מאַכאַרקע און מיט אַ פּאָד קאַרטאָפּל. ער האָט מיר

אויך געגעבן אַנצוטאָן אַ פּופּיקע, ווייל די קעלט, וואָס האָט זיך אַרײַנגעגעבעט דורך די וואַגאַן־שפּאַרעס איז געווען אַ שניידנדיקע. די באַן האָט זיך געשלעפט דורך ריזעדיקע מדבריות פון שניי. דאָס אויג האָט זיך נישט געהאַט אויף וואָס אָפּצושטעלן, ווייל אין די ריזעדיקע וויסטענישן איז אפילו נישט געווען קיין סימן פון אַ מענטשליכער כאַטע אָדער אפילו פון אַ ווינטערדיק־נאַקעטן בוים. אַלץ איז געלעגן פאַרשיט אונטער אַ שנייאיקער וויסטעניש.

דעם דרייצנטן טאָג זענען מיר אָנגעקומען קיין טשעלאַבינסק. דאָס איז שוין אורזאַל, די גרעניץ־ליניע צווישן איראָפּע און אַזיע. דער עולם לערנט זיך טרעפּן, ווהיין מען שיקט אונז. מען רעכנט אויס אַ גאַנצע ליסטע מיט לאַגערן: קאראנאדא, אָמסק, נאָוואַ־סיבירסק, אירקוטסק, קראַסנאָיאַרסק... עס איז מערקווירדיק, ווי די דאָזיקע פּראָסטע רוסן קאָנען אזוי גוט געאַגראַפיע!

אפילו די פּראָסטע אוקראינע מוזשיקעס, וואָס זענען האַלב גראַמאַטע, קענען זיך אזוי גוט אויף דער רוסישער מאַפּע. די קענטשאַפט באַגרעניצט זיך אָבער הויפטזעלעך צו די לאַגער־נעמען. אין דאָזיקן פּרט איז יעדער פון זיי אַ „ספּעצ“ פון די אַלע אויסגערעכנטע נעמען זע איך אויך, אז עס איז נישט פאַראַן דאָ קיין מאַנגל אין ערטער. אז פלעצער פאַר אונזערטוועגן זענען פאַרראַן איבערגענוג. עס איז אזוי ווי אינם ליד ווערט געזאָגט: שיר דאַקא סטראַנאַ מאַיאַ דאַדנאַיאַ...

גדין ליגט מיט מיר אויף אַ שכנותדיקער פּאָליצע און ער דער־צײַלט מיר וועגן זיינע דערפאַרונגען. איבערהויפט פון דעם גרוי־זאַמען הונגער אין די דרייסיקער יאָרן. די סאָויעטישע ווירק־לעכקייט האָט אים אויסגעלערנט אַ וויכטיקע זאַך: צו ליענען די ידיעות אין די צײַטונגען מיט אַ געהעריקן קאָמענטאַר. ער האָט סוף כל סוף געפונען דעם ריכטיקן שליסל, וואָס האָט אים מעגליך געמאַכט אויסצומיידן אַ גאַנצע רײ אומגליקן. שטענדיק ווען די פּרעסע האָט אָנגעהויבן צו שילדערן פאַרשיידענע אומגליקן אין די קאָפיטאַליסטישע לענדער, האָט ער געוואוסט, אז עס גײַט זיך עפּעס אַ פינצטערע גיורא.

פאַרן ליקווירדין דעם נעפּ האָט די סאָויעטישע פּרעסע זיך ברייט גענומען צו צושרייבן וועגן אַ גרויסע הונגער־שטערבלעכקייט אין די קאָפיטאַליסטישע מדינות. דאָס האָט גרינגען גלייך אַרויפגע־

פירט אויפן געדאנק, אז אין רוסלאנד גופא גרייט זיך א פעריאך פון הונגער און ער האט פיבערדיק אָנגעהויבן צו מאַכן שפייז־זאַפּאַסן. די דאָזיקע פּאַרזיכטיקייט האָט אים טאַקע צוזאַמען מיט דער פּאַ-מיליע זיינער אָפּגעראַטעוועט פון א זיכערן טויט. ווייל ווען דער שוידערלעכער הונגער איז אָנגעקומען האָט ער געקאַנט זיך בעסער אן עצה געבן ווי אַנדערע. זיינע דערציילונגען וועגן יענעם פּעריאַך זענען ממש אומבאַשרייבליכע. עלטערן פלעגן אויפעסן זייערע קינדער. אַלערליי שטוב־חיות, אפילו הינט, קעץ און שטשורעס זענען לחלוטין פאַרשווונדן געוואָרן, ווייל זיי זענען ביז צום סאַמע לעצטן אויפגעגעסן געוואָרן דורך דער באַפעלקערונג. מענטשן זענען אין די הונדערטער טויזנטער געפאַלן אין די גאַסן, געשוואַלענע פאַר הונגער. פאַר שפייז־פּראָדוקטן פלעגט מען צאָלן בפּועל ממש מיט גאַלד־שטיקלעך. אין געוויסע געגנטן האָבן פון הונגער־צעווייל־דעוועטע מענטשן געגעסן מתים פון די קברים ארויס.

גריין האָט מיר אויך דערציילט וועגן אַ צווייטן חורבן, וואָס האָט זיך געהאַט אויסגעגאַסן הויפטזעכליך אויף דער יידישער באַ-פעלקערונג, דער חורבן פון גאַלד־זוכן, וועלכן מען האָט גערופן: „זשאַלטוכאַ“. רעגירונג־אַגענטן האָבן זיך ווי קראַען אראָפּגעלאָזט אויף דער באַפעלקערונג מיטן פאַרלאַנג אַרויסצוגעבן זיי דאָס כלר־מרישטע באַהאַלטענע גאַלד. די מעטאָדן פון אַרויספּרעסן גאַלד זענען געווען אזעלכע ברוטאַלע, אז מענטשן האָבן פאַר די לעצטע פּאַר מיליארדן געקויפט אומלעגאַל גאַלדענע חפּצים, כדי זיי צושטעלן דער רעגירונג ווי זייער אייגנטום. אָבער דער אַפּעטיט פון דער מאַכט איז געווען אַ נישט־געשטילטער. מען האָט געשלעפט איבער די תּפּיסות, געשלאַגן מכות רצח און לסוף פאַרשיקט הינטער די הרי חושך טויזנטער, וואָס האָבן נישט געקאַנט זיך אויסקויפּן מיט אַ שטיק גאַלד.

דער צוג אונזערער לויפט דערווייל איבער ברייטע סיבירער שטחים. מיר זענען שוין אַדורכגעפאַרן פּיעטראָפּאָולאָאָוסק, קראַס־נאַיאַרסק. דורך די פּאַרקראַטעטע פּענסטערלעך קוקט אַריין דאָס אומפאַרענדערטע בילד פון די סיבירער טאַיגעס. דער גאַנצער שטח, ביז צום ווייטסטן האַריוואַנט איז פאַרשאַטן מיט שניי. ערשטערווייז טונקלען זיך שוואַרצע פלעקן פון געדיכטע וועלדער. די נאַקעטע שטאַמען מיט די פאַטעטיש־אויסגעצויגענע צווייגן שניידן

זיך אָפּ ווי פּאַרגליווערטע גייסטער פּונם ים מיט שניי. די זון האָט אראָפּגעשוינט פּון וואָלקן־דיינעם הימל, אָבער אויך די זון האָט אויסגעזען, ווי א קויל פּון אייז, וואָס האָט אראָפּגעטריפט מיט פּאַררויענע צאַפּנס.

אין אירקוטסק האָט זיך די באַן אָפּגעשטעלט און יעדער פּון אונז האָט באַקומען אַ טעלער מיט הייסע זופּ. מען האָט אונז ארויס־געפירט פּון די וואַגאַנען און גלייך האָט אונז אַ שלאָג געטאָן איר בער די פּנימער אַ בלאַנק מעסער פּון פּראָסט. דער אָטעם איז אונז כּמש פּאַרפּרוירן געוואָרן אין די לונגען. ארום האָט דער שניי, אינם זון־אָפּשניי, זיך געמיניעט מיט קאָלירן פּון א רעגן־בויגן.

גלייך פּונם וואָקואַל האָט מען אונז אוועקגעפירט אין אַ „באַ־ניע“ און די מלבושים זענען גענומען געוואָרן אויף דעזינפעקציע. די באַד איז געווען איינגעאַרדנט לויט די לעצטע כללים פּון טעכ־ניק. דאָס וואַסער איז געווען מחיהדיק הויס. איך האָב מיך געפילט ווי פּריש געבוירן נאָך די פּאַרפּוילטע תּפּיס־צעלעס און נאָך דעם איבּלדיקן תּפּיס־הוואַגאַן. מען האָט יעדן פּון אונז אפּילו צו־געגעבן אַ שטיקל זיף.

נאָכן אויסבאַדן זיך האָט מען אונז צוריקגעטריבן אין די וואַגאַנעס אַריין.

די באַן נעמט פּאַרן לענג אויס דעם אַזיערע באיקאַל. אַנדערט־האַלבן טעג זענען מיר געפּאַרן מיט די ברעגעס פּון דער אַזיערע, אַדורכשניידנדיק אָן א שיער פינצטערע טונעלן. די ערשטע סטאַציע נאָך דער אַזיערע האָט געטראָגן אַ טאַפּלטן אויפּשריפט אויף רו־סיש און אויף יידיש: ביראַ. מיר זענען אַלזאָ אַריינגעפּאַרן אויף דער טעריטאָריע פּון דער אַזוי שטאַרק רעקלאַמירטער יידישער אוי־טאַנאַמער געגנט. וויפּל האָפּענונגען האָבן הונדערטער טויזנטער יידישע אַרבעטער אין אַלע וועלט־ווינקלען געלייגט אויף דער דאָ־זיקער סאָוועטישער גאַולה?

איך זיי אַ שווייגנדיקער ביים פענסטער און קוק ארויס אויף דעם שניי־ווייסן חלל. דער זעלבער אומענדלעכער שניי־מדבר. די זעלבע פּאַרפּרויענע וועלדער. אינערגיץ זעט מען דאָ נישט קיין סימן פּון לעבן. צומאָרגנס פּאַרן מיר ווידעראַמאַל אַדורך אַ באַן־סטאַציע מיט אַ יידישער אויפּשריפט. דאָס מאָל איז עס טאַקע די הויפּט־סטאַציע פּון דער נישט־דערגאַנגענער יידישער רעפּובליק:

ביראָ-בידוּשן. דער וואָקזאַל געפינט זיך אויף אַ באַרג און מיר זען דאָרט אייניקע געשטאַלטן איינגעפאַטלטע אין גאַנצע בערג מיט שמאַטעס. די באַן שלענגלט זיך ווייטער דורך קאַלט-פּוסטע שטחים און מיר פאַרן פאַרבײַ די לעצטע סטאַציע פֿון ביראָ-ביר דזשאַנער גענט: ביראַקאַן.

אין וואַגאַן הויבט זיך ווידער אָן אַ שפּאַרעניש, ווױן מען פירט אונז. די רוסישע מוזשיקעס ווױזן ווידער ארויס געאַ-גראַפישע בקיאות: עס פאַרן נעמען — כאַבאַראַוסקי קראַי, קאַמר סאַמאַלסק, יאַקוטן-לאַגערן. איינער פון זיי גיט צו, אז אַנשטאַט אַרײַנצופאַרן אין די דאָזיקע פאַרשיקונגס-ערטער איז שוין גלייכער זיך אָנצוטאָן אַ טױט. די באַן אונזערע פאַרט אָבער אַדורך כאַבאַ-ראַווסק און קאַמסאַמאַלסק און עס ווױזט זיך אַרויס, אז קױנער האָט נישט געמאַכט. איצט זענען שוין אלע כמעט איינשטימיק, אז מען פירט אונז אויפן אינדזל סאַכאַלין אָדער אויף קאַמטשאַטע. סײַן עס זאָל געשען אַ נס און דעמאַלט וועט מען אונז איבערלאָזן אין די לאַגערן פון וולאַדיוואַסטאָק. די שטימונג צווישן עולם ווערט וואָס אַמאָל מער געבראַכן. מען זיצט טרויעריקע ביי די פענסטער און מען קוקט אויף די שטיקער לױפּנדיקע שטחים, וואָס פאַר-שלעפּן אונז וואָס אַמאָל ווױטער פון די פּרײַערדיקע היימען און וואָס אַמאָל גענטער צו די סאַמע געהומדיקסטע קאַטאַרגעס.

נאָך 33 טעג פאַרן קומען מיר אָן קײן בוכטאַ נאַכאַדאַ, אָדער ווי מען רופט דאָס אַנדערש: נאַגאַיעווא.

דאָס דאָזיקע אָרט געפינט זיך 130 קילאָמעטער פון וולאַדי-וואַסטאָק. מיר שטייגן אויס פון צוג און געפינען זיך צופוסנס פון אַ באַרג. פון דער רעכטער זײט ציט זיך די וואַנט פון אַ באַרג און פון דער לינקער ליגט די וואַסערדיקע טאַפּלע פונם ים. די לופט איז דאָ מילדער ווי פּרײַער, אָבער דער פּראָסט איז אויך גענוג שאַרף און יעדער פון אונז האָט אָפּגעפרוירענע אויערן און פינגער.

די קאַנזאַווענטן נעמען אונז אונטערטרייבן און האַלב-לױפּנדיקע נעמען מיר זיך באַוועגן אין דער ריכטונג פונם לאַגער. איך צי אויף מיר ארויף די פּופיקע און פאַרדעק מיר דאָס געזיכט, וואָס ווערט אומברעהמנדיק געקניפט דורכן פּראָסט. און אזוי לױפּנ-דיק דערגרייכן מיר ענדליך צו די ערשטע פאַרצוימונגען פון שטעט-ביקן דראָט. הינטער דער פאַרצוימונג שטייען לאַגער-באַראַקן, וועל-

כער איז אָבער נישט קיין אייגנטלעכער לאַגער, נאָר אן אזוי געריר
פענע זאָנע. דאָס איז נישט מער ווי א דורכגאַנג־פונקט, פון וועלכן
מען שיקט ערשט אָפּ אין ריכטיקן לאַגער אריין.

די באראקן זענען גרויס און זענען אָנגעפראָפּט מיט מענטשן.
עס געפינען זיך דאָ 82 טויזנט מאַן. באַלד ביים אריבערגיין די שוועל
פונם באראק באַגעגן איך וויינשטאַקן, דעם עלעקטראָמאַנטער פון
סטאַראַביעלעקסאַן.

ער געפינט זיך שוין דאָ העכער אַ חודש אין דער דאָזיקער
זאָנע און וואָרט אויף אַ ווייטערדיקער פאַרשיקונג. דאָס בלייבן
דאָ איז אן אומגליק. עס איז נישטאָ דער טאָג, מען זאָל נישט גע-
פונען קיין געפרוירענע צום טויט, אָדער געשטאַרבענע פון דער-
שעפונג. מען האַלט דאָ אין איין ברענגען פרישע געפאַנגענע פון
אַרבע פינות רוסלאַנד. מען קען זיך דאָ פריי כאַוועגן פון איין באַר-
דאָק צום אַנדערן, אָבער ארום איז דער שטח פאַרקאוועט מיט עט-
לעכע רייפן שטעך־דראַטן און מיט צענדליקער באַוואָפנטע וועכטער.
א געוויסן טאָג באַמערק איך צווישן די געפאַנגענע אן אויס-
טערלישע אויפֿרעגונג. מען שושקעט זיך אויפן אויער, אז עמיר
צער האָט זיך געהאַנגען אין קלאַזעט און אז דער קערפער זיינער
איז נאָך ביז איצט נישט אַראָפּגענומען געוואָרן. איך האָב עפעס
געהאַט אַ פאַרגעפיל און בין שנעל אריינגעלאָפּן אין קלאַזעט אַריין.
פון אַ טשוואַק אַראָפּ, פֿון סופּיט, האָט זיך געהוידעט דער פאַר-
שטייפּטער קערפּען פון גרינען. עס איז אים געווען קוים צו דער-
קענען. דאָס פנים איז געווען גרוי, כמעט שוואַרץ און דער גאַנצער
גוף איז געווען אויסטערליש ביינערדיק און לאַנג. ער האָט געהאַנגען
אין די בלויע גאַטקעס. לאַגער־גנבים (אורקעס) האָבן פון אים
אַראָפּגעצויגן די איבעריקע מלבושים און האָבן אים איבערגעלאָזט
בלויז אין די אונטערוועש. כ'האָב געפילט ווי ס'איז מיר אדורך
אַ פראַקט ביז צו די האַררוואַרצלען און כ'האָב נישט געקאַנט אָפּ
רייסן דעם בליק פון דעם טויטן כערסאַנער יידישן שניידער. אויף
וועמענס קאָפּ וועט פאלן דאָס בלוט פון דאָזיקן קרבן ?

די קעלט אינם לאַגער האָט נאָך מער געמאַרדעוועט ווי דער
הונגער. וויפֿל איינער צום צווייטן האָט זיך נישט געטוליעט, איז
נישט מעגליך געווען איינצושלאָפּן. אויפן צענטן טאָג האָט זיך מוין
קאראַנטין געענדיקט. מען שיקט מיך ווייטער מיטן טראַנספּאָרט.

קאפיטל זעכצן

מען פירט אונז ארויס פון די באראקן און אָפּגייענדיק אַ צוויי מעטער זעען מיר אינמיטן פון די יסדוואַסערן צוויי שיפן און נעבן טער ביי די ברעגעס — עטלעכע קלענערע באַרקעס.

מען הויבט אונז אָן אַרויסצורופן ביי די נעמען. די דאָזיקע פּראָצעדור געדויערט אַ היבשע וויילע, ווייל די צאָל אַרעסטאַנטן באַטרעפט אַ שיינע פּאַר טויזנט. אלע זענען מיר כמעט פון די סאָ-וועטיש-אַקופירטע געגנטן פון פּוילן. גרופּנווייז לאָזט מען אונז אַרויף אויף די באַרקעס. אַרויפקומענדיק אויף די שיפלעך, הייסט מען אונז דורך שמאַלע טירלעך אַראָפּלאָזן זיך אויף לייטערס אויפן דנאָ. נאָכדעם ווי דער שטח פונם פינצטערן קעלער ווערט אויס-געפילט מיט געפאנגענע, דערהערט זיך דאָס געכאָרכל פון אַ מאָ-טאָר און מיר הויבן אָן צו פּאַרן איבערן וואַסער. ענדליך דערפּאַרן מיר צו די צוויי גרעסערע שיפן. די ערשטע הייסט „דזשורמאַ" און די צווייטע „סאָוועטסקאַיאַ לאַטוויאַ". דאָס אַריבערפירן דעם מענטשן-מאַטעריאַל פון די באַרקעס אויף די שיפן האָט ווידער געדויערט אַ היבשע וויילע. ענדליך האָט מען אונז איינקוואַרטירט אויף דער נידעריקסטער טייל פון דער שיף „דזשורמאַ", ווהיין מען האָט אונז אַראָפּגעטריבן דורך פינצטערע און שמאַלע ליי-טערלעך. די ענגשאַפט איז דאָ געווען אַן אומדערטרעגלעכע. דער גאַנצער שטח איז געווען באַקלאַפט מיט האַלצערנע קויקעס און די מינדעסטע באַוועגונג האָט געקאָנט געמאַכט ווערן נאָך אַ שווע-רער אָנשטרענגונג. די לאַגע איז דאָ נאָך ערגער געווען ווי אין אַ תּפּיסה.

מיר זענען געווען איינגעטיילט אין גרופּעס צו 50 מאַן. איבער

יעדער גרופע איז געשטאנען אן עלטסטער מיט זיינע צוויי געהילפן. צו זיי האָט געהערט די פונקציע פון פאָנאָדערמייילן דאָס ברויט מיטן מיטאָג. די גרעסטע צרות האָבן מיר געהאַט מיטן גיין אין קלאָזעט אַרײַן, ווייל אַרױסגיין האָבן מיר געמוזט גרופנווייז און דאָס כסדרדיקע שלעפן זיך איבער די לײטערס איז געווען אַ גע־פערליך מאַטערניש.

צומאָרגנס האָבן די עלטסטע אונז שטרענג אָנגעזאָגט, אז מיר זאָלן זיין רואיק און אז קיינער פון אונז זאָל נישט וואַגן אַרױפֿ־צוגיין אויף דער אויבערפלאַך אין קלאָזעט אַרײַן. מיר האָבן פאַר־שטאַנען די סיבה פון דער צוגעשפּיצטער פּאַרוזיכטיקייט. מיר זענען וואַרשיינליך אַדורכגעפאַרן די סאַכאַלינער אינדזלען.

דאָס פאַרן מיט דער שיף איז געווען אַ קייט פון אומבאַשרייב־לעכע צרות און יסורים. דער ים האָט מוראדיק געוואָרפן. עס האָט זיך אָפּטמאַל אויסגעראַכטן, אז די שיף האָט זיך איבערגעקערט און אז מיר ליגן נישט אויף דער פּאָדלאָגע נאָר אויפן סופּיט. די אַרע־סטאַנטן האָבן מוראדיק געליטן פון דער ים־קראַנקהייט. אַ הויז דער ים־קראַנקהייט האָט געבושעוועט די דעזינטעריע. דעזינטעריע מיט ים־קראַנקהייט אין באַדינגונגען, וווּ עס זענען נישט געווען די מינדעסטע סאַניטאַרע איינריכטונגען — דאָס דאָזיקע אימהדיקע בילד איז אפילו זיך שווער פאַרצושטעלן. באַלד דעם ערשטן טאָג האָבן מיר געהאַט אַ טױט־פאַל, אָבער יפּעטער האָט זיך די צאָל טױטע גענומען מערן.

קיין גרויסע צערעגעלעיע האָט מען מיט די געשטאַרבנע נישט געמאַכט. מען האָט זיי פשוט אַרײַנגעוואָרפן אין ים אַרײַן. מיר זענען געלעגן אויף אונזערע פּױלנדיקע קױקעס און האָבן מיט וואַג־זוניקע אויגן געקוקט ווי די סאָלדאַטן האָבן זיי אָנגענומען ביי די פּיס און האָבן זיי אַרױסגעוואָרפן אין ים אַרײַן. מיר האָבן נישט געוואוסט: צי זאָלן מיר זיי באַדױערן, צי אפשר נאָר מקנא זיין? מיר האָבן זיך געפּױניקט מיטן ביסל לעבן, וואָס האָט געטלעט אין אונזערע צעווייטיקטע גופים און האָבן פאַרלוירן דעם מינדסטן אינ־טערעם, פאַר דעם, וואָס איז פאַר אונזערע אויגן פאַרגעקומען

דעם פּופּצטן טאָג, ווען די שיף אונזערע איז געשוואַמען איבערן אַכאַצקער ים, איז אויסגעבראַכן אַ שטורעם. די שיף האָט זיך געלייגט פון איין זײט אויף דער אַנדערער, אַזוי ווי זי וואַלט

געווען א שפילכל אין די הענט פון א קינד. מיר האָבן זיך געקאָך
לערט פון איין עק פּאָדלאָגע אויף דער אַנדערער. די פון די אויך
בערשטע קויקעס זענען אראָפּגעפאלן אויף די אונטערשטע און
האָבן מיט זייערע גופים צוגעדישעט די אונטן־ליגנדיקע. קיינער
פון אונז האָט נישט געגלויבט, אז די שיה וועט ארויסקומען א גאַנץ
צע פון דעם צעווילדעוועטן שטורעם און יעדער פון אונז האָט גע-
וואָרט אויפֿן מאַמענט, ווען דאָס וואַסער וועט זיך אַריינגיסן דורך
די פענסטער און טירן און וועט אונז פאַרגיסן און אויסלייזן פון
די יסורים.

קאפיטל זיבעצן

26 טעג האָט געדויערט די ים־ריווע אויף דער שיף „דזשורמאַ“. מיר זענען אריינגעפאָרן אין אַ פּרימיטיוון פּאָרט פּונם אינדרזל קאָלימא. מען האָט אונז באפוילן אַרויפצושלעפּן זיך איבער די שמואַלע לייטערלעך און אויסצושטייגן אויף דער יבשה. אינדרויסן האָט גע־הערשט אַ מורא'דיקע קעלט. דער ווינט האָט געבלאָזן מיט אַ גע־וואָיעריי ווי אַ סטאַדע מיט הונגעריקע וועלף. דער הימל איז געווען אַ פאַרכמורעטער און עס איז געפּאָלן אַ קאַלטער און נאַסער שניי. נאָכדעם ווי דער לעצטער פון די אַרעסטאַנטן איז אויסגעלאָדע־וועט געוואָרן האָט זיך אָנגעהויבן די פּראָצעדור פון ציילן. אַרײַנגעשטיגן אויף דער שיף זענען מיר 8800 און איצט איז די צאָל אונז זערע פאַרקלענערט געוואָרן ביז 7052. די הייפּישן פון די קאַלטע רוסישע וואסערן האָבן געהאַט אַ נישט־געוויינלעכע סעודה. די שיף־מאַנשאַפּט האָט אונז איבערגעגעבן אין די הענט פון אונזערע נייע באַלעבאַטיים, פון דער אָנפירערשאַפּט פון קאַלימא. מען האָט אונז אויסגעשטעלט אין אַ קאַלאָנע און גענומען פירן איבער משופּעדיקע בערג און טאַלן. דאָס אינדרזל זעט אויס פּוסט און אומבאַווינט, די פעלדזן זענען געווען אויסטערלישע און האָבן אויף אונז אָנגעוואָרפּן אַן אימה. נאָכן אָפּגיין אַ 10 קילאָ־מעטער האָבן מיר דערזען דעם ערשטן סימן פון ציוויליזאַציע. אַן אָפּצוים פון שטעכיקע דראַטן... און אַ צווייטער אָפּצייכן: לאַ־גערן. הייסט עס, אַז דאָס אינדרזל איז יאָ באַווינט — אַז עס איז נישט ווילד...

מען האָט אונז ווי דער שטייגער איז קודם כל אַריינגעפירט אין „באַניע“ אַרײַן, וווּ מען האָט אונז צוגעטיילט שטיקלעך זיף.

די מלבושים האָבן מיר איבערגעלאָזט ביים אריינגאנג כלומרשט אויף דעזינפעקציע, אָבער ווען מיר זענען ארויסגעגאנגען דורך אַן אנדערער טיר, האָבן אויף אונז געוואַרט אנדערע מלבושים: לייזונג טענע העמדרע, בלויע קאָמבינעזן מיט שיך. אלע זאכן זענען געווען נייע.

נאָכן אָנטאָן די לאַגער-קליידער האָט מען יעדער גרופע פון צען געגעבן אַ געמיינזאמע שיסל מיט געדיכטער קאשע, אָן לעפל. מיר האָבן געגעסן מיט די הענט. דאָן האָט נאָך יעדער באַזונדער געקריגן אַ קיפּאָ ברויט און מען האָט אונז ארויפגעלאדעוועט אויף לאַסט־אויטאָס. ווייזט אויס, אַז דער דאָזיקער לאַגער איז נישט געווען מער ווי אַן איבערגאַנגס־סטאַציע, וווּ מען האָט אונז פאַר־וואַנדלט אויסערלעך אין פּאַלנע קאַטאַרוזשניקעס. די אויטאָס נעמען זיך שלעפּן איבער פעלזיקע בערג און איבערן גאַנצן וועג זעען מיר אָפּגעצוימטע לאַגערן, געפאַנגענע־באַטאַליאָנען, וואָס בויען באַ־ראַקן, פּלאַסטערן שאָסייען און האַקן אויס וועלדער. רעדן מיט זיי האָבן מיר נישט געקאָנט, ווייל סיי מיר און סיי זיי זענען געווען שטאַרק באַוואַכט. נאָכן אָפּפּאַרן אַ גאַנצן טאָג האָבן זיך ענדליך די מאַשינען אונזערע אָפּגעשטעלט געבן אַ פּוסטן באַראַק און מען האָט אונז ווידערמאָל אויסגעלאדעוועט.

גלייך נאָכן אַראָפּגיין האָט יעדער פון אונז באַקומען אַ טעלער מיט הייסע זופּ. פונדערווייטנס זענען געשטאַנען אנדערע באַראַקן, באַוווינט מיט פּריער־פאַרשלעפטע אַרעסטאַנטן, אָבער צוקומען צו זיי איז אונז נישט געווען דערלויבט. מיר האָבן איבערגענעכטיקט אויף דער פּאַרלאַגע און צומאָרגנס פאַרטאָג האָט מען אונז ווידער געהייסן ארויפשטייגן אויף די לאַסט־אויטאָס. פיר טעג זענען מיר אַזוי אַדורכגעפאַרן דעם פעלדזיקן שטח פונם אינדזל. דעם איינציקן לעבעדיקן צייכן, וואָס מיר האָבן געזען אויפן וועג, זענען געווען אומצויליקע לאַגערן. אויפן פּערטן טאָג זענען מיר אריינגעפאַרן אויפן 996טן קיפּאָמעטער. דאָ ווערן די לאַגערן שוין נישט אָנגע־רופן נישט לאַגערן און נישט זאָנעס, נאָר זיי ווערן באַצייכנט מיט קיפּאָמעטערס. אונזערער, 996סטער געפינט זיך שוין נישט ווייט פונם בערינג ים, וואָס טיילט אָפּ דעם אַזיאַטישן קאָנטינענט פון צפון־אַמעריקאַנישן.

אינם לאַגער „ווינען“ שוין דריי טויזנט געפאַנגענע, אָבער

די בוייפראָדוקציע בלייט. מען האָלט אין איין צובויען פרישע באַר-
ראַקן פאַר אַרעסטאַנטן אויף וועלכע מען ריכט זיך אין דער נאָר-
ענטסטער צוקונפט. מיר באַגעגענען דאָ פיל רוסישע, פּוילישע און
יידישע דאָקטוירים. אויך געפינען זיך דאָ עטלעכע הונדערט מאַן
פון די דריי נייע סאָוועטישע רעפּובליקן: ליטע, עסטלאַנד און
לעטלאַנד. עס פעלן אויך נישט קיין געפאַנגענע פֿון בעסאַראַביע
און בוקאַווינע. פאַראַן שוין דאָ אפילו אַ קולטור־איינריכטונג. אַ
קינאַ און מען בויט אויך אַ באַראַק אויף אַ שפּיטאַל. ווייזט אויס,
אז די ארבעט פון די דאָזיקע געפאַנגענע ווערט באַטראַכט פאַר אַ
ספּעציעל וויכטיקע, אויב מען זאָרט אפילו פאַר אזעלכע זאכן ווי
דער געזונט־צושטאַנד פון די אַרעסטאַנטן.

צו מיטאַג ברענגט מען דאָ צוויי פאַרשיידענע קעסלען, פאַראַן
אַ ספּעציעלער קעסל פאַר סטאַכאַנאָוועס און פאַר אזעלכע, וואָס
פילן אויס די נאָרמע און פאַראַן אַ קעסל פאַר די, וואָס פילן נישט
אויס די פאַרגעשריבענע אַרבעט־נאָרמען. די גרעסטע טייל לאָגער-
ניקעס אַרבעט אין די שכנות־דיקע וועלדער, אַנדערע אַרבעטן אין
די גאָלד־גרובן, אין די אזוי גערופענע „זאַלאַטיע פּריסקי“. מיך
האַט מען גלייך צוגעטיילט צו אַ באַטאַליאַן, וואָס האָט געבויט
אַן עלעקטראַ־סטאַציע. די דאָזיקע עלעקטרישע סטאַציע איז געבויט
געוואָרן ביים טייך קאַליס, וואָס פאַלט אריין אין בערינגים.

באַלד צומאַרגנס אינדערפרי, ווען עס האָט נאָך געהערשט אַ
געדיכטע פינצטערניש, האָט מען אונז אויפגעוועקט און מ'האַט
געהויסן זיך אויסשטעלן אויפן אַפעל. דאַן האָט מען אונז צו גור-
פעס פון 50 מאַן אריינגעפירט אין דער קיך אַריין, און מען האָט
אונז געטיילט זופ און צו 600 גראַם ברויט. גלייך נאָכן אַפעסן
האַט מען זיך געמוזט אויסשטעלן ביים טויער. יעדער פון אונז
האַט געטראָגן אויפן גארטל אַ ספּעציעלן פּאַס מיט אַ נאָכהענגנדיקן
אייווערנעם רינג, דורך דעם רינג האָט דער בריגאדע־פירער אַדורכ-
צויגן אַ שטריק און אזוי ארום זענען מיר געווען אָנגעבונדן איי-
נער צום אַנדערן, אזוי ווי די גאַלערניקעס אויף די אַלטע רוימישע
שקלאַפֿן־שיפן. די דאָזיקע פּאַרויכטיקייט איז געוואָרן אָנגעווענדעט,
כדי מיר זאָלן נישט פאַרלוירן ווערן אויפן וועג.

די קאַנוואַיענטן, וואָס האָבן אונז אַרומגערינגלט האָבן גע-
טראָגן קליינע לאַמטערנס, כדי אדורכצושניידן די קויל־שוואַרצע

פינצטערניש. ארום איז געלעגן א געדיכטער און קלעפיקער נעפל. ממש צו שניידן מיט מעסערס. די קאלטע נעפל-טראָפּנס האָבן זיך ארוינגעגעסן אין די אויגן און האָבן זיך מיט א ביטערן טעם גע-ליינט אויף די ליפן. אויפן הימל הויבן זיך אָן צו באַווייזן די ער-שטע סימנים פון אן אויפגייענדיקן טאָג, אָבער דאָס בלאַסע ליכט איז נישט געווען בכוח אדורכצושטעכן דעם נעפל. איידער מיר האָבן זיך אומגעקוקט איז דער בלאַסער אָפּשיין אויפן הימל ווידעראמאָל פארשוונדן געוואָרן און עס האָט אונז ארומגערינגלט אַ סמאָ-לעדיקע נאָכט. דער טאָג האָט דאָ, אויף דעם דאָזיקן ווייט-ארויס-גערוקטן צפון, זייער קורץ געדויערט און מען האָט אים קוים באַמערקט.

דאָס וואַסער פונם טייך קאלים איז געווען פארפרוירן און מען האָט געמוזט אויפברעכן דאָס אייז, כדי אדורכצופירן די בוי-ארבעטן. יעדער פון אונז האָט באַקומען אַ קילאָף מיט אן אייזער-נער שטאַנגע אויפצוברעכן דאָס אייז. אָבער באַלד ביים ערשטן טריט איבער דער גליטשעדיקער אויבערפלאַך האָט דאָס אייז זיך אונטער מיר איינגעבראָכן און כ'האָב מיך קוים מיט צרות אַרויסגע-ראַטעוועט אויף דער יבשה אַרויס. דער קילאָף מיט דער שטאַנגע האָב איך אָבער פאַרלוירן אין די וואַסערן פונם טייך. עס האָט מיך באַהערשט אַן אַמתדיק פאַניק. אזא זאָך קאָן קלאַסיפֿיצירט ווערן ווי סאַבאַטאַזש! מער פעלט מיר נישט. כ'האָב געמאָלדן דעם בריגאדע-אָנפירער וועגן דעם פאַרפאַל, כ'האָב איב דערביי דערציילט דעם גאַנצן אמת, אז ווען כ'וואָלט געפרוּווט אַרויסראַ-טעווען דעם קילאָף, וואָלט איך זיכער דערטרונקען געוואָרן צוזאַ-מען מיט די מכשירים. דער בריגאדע-עלסטער האָט אָבער דעם גאַנצן פאַרפאַל נישט גענומען אזוי טראַגיש.

מיטאָג האָבן מיר געגעסן אויפן אָרט, ביי דער אַרבעט. דער גאַנצער פּלאַץ איז געווען במשך פון גאַנצן טאָג באַלויכטן מיט ריזעדיקע רעפלעקטאָרן. נאָכן ענדיקן די ארבעט האָט יעדער פון אונז געמוזט מיט זיך מיטברענגען האַלץ פון וואַלד. מיר האָבן דע-ריבער, צו עטלעכע מאָן, געשלעפט מיט זיך גאַנצע ביימער.

ווען מיר זענען צוריקגעקומען אין לאַגער איז שוין געווען אינמיטן נאָכט. און דעמאָלט ערשט האָבן מיר ווידעראמאָל געמוזט אדורכגיין די מאַטערנישן מיטן ציילן, וואָס האָט געדויערט אַ

גאנצע שעה און דאן האָבן מיר נאָך געמוזט לויפן אין קיך אריין
נאָכן אָונטברויט, וואָס איז באַשטאַנען פון אַ בלויער זופּ.
ווען מיר זענען צוריקגעקומען אין באַראַק, איז אינעווייניק
געווען ליכטיק און וואַרעם. אויף דער וואַנט איז געווען אויפגע-
שריבן מיין נאָמען מיט דער צושריפט, אז איך האָב געמאַכט 208
פּראָצענט פון דער נאָרמע און אז אַלע אַנדערע דאַרפן זיך באַמיען
נאָכצוטאָן מיין ביישפּיל.

איך לאָך מיט יאַשטשערקעס. אין וואָס דאַרף דער דאָזיקער
ביישפּיל באַשטיין? אין דערטרונקן ווערן אינם אייזקאַלטן וואַסער?
אין אויסשפּייען די נשמה ביים צעהאַקן דאָס פעלדזין-האַרטע איין?
אַלס שכר פאַר איבערשטייגן די נאָרמע מיט מער ווי הונדערט פּראָ-
צענט ווערט דער נאָמען מיינער ארויפגעטראָגן אויף דער ליכטע
פון די סטאַכאַנאָוועס. פּראַקטיש דריקט ער זיך אויס בלוין אין
איין פּריווילעגיע: אין דער פּריווילעגיע פון עסן פונעם ערשטן קעסל.
איך באַקום נאָך אַ פּאַרציע זופּ מיט קאַשע און אַ צוגאַב-פּאַרציע
פון 100 גראַם ברויט. עס דערמאַנט מיך אין אַ סצענע, וואָס כ'האַב
געזען אַמאָל אין אַ צירק. אַ דרעסירער האָט באַוווּן פאַרשיידענע
קונצן מיט אויסמושטרימע הינטלעך. די הינטלעך זענען גע-
שפּרינגען איבער טישן, האָבן זיך געהושטעוועט אויף ברעטער,
האַבן געטאַנצט צום טאַקט פון אַן אַרקעסטער אויף די הינטערשטע
פּיס. יעדעס מאָל, ווען אַ הינטל האָט אַדורכגעפירט אַ געלונגענעם
טריק, האָט אים דער דרעסירער באַלוינט מיט אַ שטיק פּלייש, וואָס
ר'האַט געהאַט באַהאַלטן אין דער אויבערשטער קעשענע. די הינטל,
וואָס האָבן באַוווּן די גרעסטע צאָל ווונדער, האָבן אריינגעכאַפט
די גרעסטע צאָל פּלייש-פּאַרציעס. אָבער ביי דער ענדע פון דער
פּאַרשטעלונג זענען זיי געליגן אויסגעשעפּטע, מיט ארויסגעהאַנד-
גענע צינגער און האָבן קוים געדעכעט. יעדעס מאָל ווען כ'האַב
באַקומען די צוגאַב-פּאַרציע פון פּריווילעגירטן קעסל, האָב איך
מיך דערפּילט ווי איינס פון יענע צירק-הינטלעך, וואָס האָבן אוודאי
גאָר פרי אויסגעצויגן די קאַפּיטעס.

אַמערגנסטן זענען געווען די טעג, ווען עס האָט גערעגנט מיט
אן אייזקאַלטן רעגן און מיר זענען גאַנצע טעג געשטאַנען אין
אַ וואַלקן פון וואַסער. מיר זענען דאן אָן אויפהער ארומגעגאַנגען
אין פּיטש-נאַסע מלבושים, ווייל די קורצע נעכט האָבן נישט באַ-

זויזן אויסצוטרוקענען די קליידער אונזערע, אפילו, ווען מיר האָבן באַקומען דאָס דערלויבניש אוועקצוהענגען זיי ביים פייער.

די נעכט אונזערע זענען געווען אומגעהויער קורצע, זיי האָבן נישט געדויערט מער ווי דריי פיר שעה. דער גאַנצער איבעריקער טאָג פאַרנעמט אונז דער לאַנגער וועג אהין און צוריק, דאָס כסדר-דיקע קאָנטראָלירן, צי עמיצער פון אונז איז נישט אַנטלאָפֿן און די טעמפע, אוממענטשלעכע ארבעט ביים אייזהאַקן און ביים אויפֿ-שטעלן די עלעקטראָסטאַציע. פון כסדרדיקער נישט דערשלאָפֿן-קייט גייען מיר אַלע ארום אין אַ צושטאַנד פון דעליריום. מיר זען אַרומגעדינגלט מיט אַן אומאויפהערלעכער פינצטערניש. דער טאָג. אויף דער דאָזיקער געאָגראַפישער ברייט געדויערט נישט מער ווי אַ ברובֿטייל פון אַ נאָרמאַלן ווינטער-טאָג. דער בלאַסער אָפֿ-שיין פון דער קאַלטער זון דערגייט קוים דורך די געריכטע וואַסער-געפּלען. די אויגן אונזערע זענען שוין אָפּגעווינט פון נאָרמאַלער טאָג-ליכט. מיר זענען אַלע פאַרוואַנדלט געוואָרן אין נאַכט-היות, אין פּלעדערמיז, וואָס לעבן אויסשליסלעך אין דער פינצטערניש.

נישט ווייט פון מיר ליגן אויף זייערע קויקעס די צוויי ברידער טראַוב. ביידע זענען פון וואַרשע, וווּ זיי זענען געווען די אייגנטי-מער פון אַ פּילס-געזעלשאַפֿט „בראַציא טראַוב“. איינער פון זיי איז אַמאָל אַהיימגעקומען מיט אָפּגעפרוירענע פינגער און האָט געבעטן דעם קאָנוואַיענט, ער זאָל אים דערלויבן צו מאַכן אַביסל פייער. דער קאָנוואַיענט האָט אים געגעבן די דערלויבניש און אין אַ מינוט אַרום איז טראַוב צוריקגעקומען פון דרויסן מיט אַ פּאַר צווייגן און האָט געמאַכט אַ פייער אינמיטן פון דער פּאַרלאָנע. דער קאָנוואַ-יענט האָט אים דאָן געהייסן אַרומלויפֿן אַרום פייער, כדי זיך שנע-לער צו דערוואַרימען. טראַוב האָט אַזוי געטאָן. אין דאָזיקן מאָד מענט איז געפּאָלן אַ פּלוצלונגדיקער און אומגעריכטער שאָס. מיר האָבן דערזען אין די הענט פונם קאָנוואַיענט אַ רויכעדיקע ביקס. טראַובס קערפּער איז געלעגן מיט אויסגעשפּיריטע הענט לעבן אָנגעצונדענעם פייער. דער גאַנצער באַראַק איז אויפּגעטרייסלט גע-וואָרן, אָבער קיינער האָט נישט געוואַגט זיך אָנצורופֿן. אפילו דעם דערשאָסענעם ברודער איז געזעסן אַ פאַרשטיינערטער אויף דער נאַרע און האָט נישט באַגריפֿן, וואָס דאָ איז פּאַרגעקומען. אַ גאַנצע נאַכט נאָכן דאָזיקן געשעעניש האָבן איך נישט געקענט צוטאָן קיין

אויג. עם האָט מיך געגריזשעט דער געדאַנק: פאַרוואָס האָט ער
 עס געטאָן? וואָס האָט אים געשטויסן צום דאָזיקן אומזיניקן פאַר-
 ברעכן? די קאָנוואָיענטן זענען באַשטאַנען פון קרימינעלע פאַר-
 ברעכערס, וואָס זענען אָפגעקומען לאַנגע קאַטאַרגע־אורטיילן און
 שפּעטער האָבן זיי זיך אָנגעדונגען אין די לאַגערן אלס „וואַלנע
 נאָיעמנע“. ווער ווייסט, וואָס פאַראַ פּינצטערע נשמה עם האָט
 גערעמלט אין דאָזיקן אייביק שווינגנדיקן און מרה שחורהדיקן
 פּויער, וואָס האָט אָן שום פאַרוואָס אויפגעהויבן די האַנט אויף
 אַ מענטש. און ווער ווייס, וואָס פאַראַ גורל עם דערווארט אונז
 דאָ אַלע, אויב אזעלכע הימל־שרייענדיקע מערדערייען גייען דאָ
 אָן אומבאַשטראָפּט.

נאָך דער דאָזיקער אויסטערלישער פּאַסירונג האָבן מיר זיך
 אלע פּלוצלונג דערפילט אימה'דיק הפּקר. וואָס פאַראַ ווערט האָט
 דאָס לעבן אונזערס, אויב עם איז אָפּהענגיק פון אַ ווילדן קאַ-
 פּריז פון אַ קאָנוואָיענט?

אָבער קיין סך צייט און געמיט אריינצוטראַכטן זיך דערין
 האָבן מיר נישט געהאַט. די ווינטער־טעג האָבן זיך געצויגן ווי אַ
 גומענע מאַסע. דער אָנגעקומענער פּרילינג האָט אונז נישט גע-
 בראַכט קיין שום פאַרלייכטערונג. די טעג זענען ווייטער געווען קור-
 צע. די לופט איז געווען אַביסל וואַרימער, דערפאַר איז די צאָל רעגנס
 געוואָרן גרעסער מיט יעדן טאָג. דאָס וואַסער האָט אונז כּסדר פאַר-
 פּלייצט די אויגן, איז אריינגעריגען אין די מוילעך, האָט שטראָמענ-
 ווייז גערונען איבערן האַלדז, הינטער די מלבושים. יעדער פון אונז
 איז געווען ווי אַ וואַסערדיקער וואַלקן, וואָס קאָן זיך קיינמאָל
 נישט אויספאַרעווען.

ענדלעך איז אָנגעקומען דער זומער. דאָס אָרט פון די רעגנס
 האָבן איצט פאַרנומען אומדערטרענלעכע היצן. אָבער די גרעסטע
 פּלאַג זענען געווען די כּמאַרעס מיט מאַסקיטאַס. פון די דאָזיקע
 אינזעקטן איז ממש נישט געווען קיין שום אָפּרו. מיר האָבן באַקור
 מען פון דער לאַגער־מאַכט ספּעציעלע שאַטקעס קעגן די דאָזיקע
 קליינע טייוול־אָנים. אָבער די קאַמאַרעס האָבן באַוויזן אריינצודריי-
 גען דורך דער קלענסטער שפּאַרע און אָנמאַכן אונז די ווייטיק
 לעכסטע ווונדן מיט זייערע שטעכערס. ארום יעדן פון אונז האָט זיך
 באַוויזן אַ גאַנצער פליענדיקער וואַלקן מיט די דאָזיקע מחבלים און

טאָמער האָט נאָך עמיצער פון אונז אויף א ווילע אונטערנעהויבן די שאַטקע, כדי זיך אָפצוווישן דעם שווייס, וואָס האָט פארגאָסן די אויגן, האָט זיך באַלד אריינבאקומען אַ גאַנצע טשאַטע מיט די מאַסקיטאס און דאָס פנים איז גלייך געשוואָלן געוואָרן פון די פארגיפּטעטע ביסן.

אונטערן אָנריר פון דער קאָכעדיקער זון האָט זיך די ערד באַ-דעקט מיט אַ צאַרטער גרינקייט אויף דער מיט פלאַנצן באַדעקטער ערד האָבן זיך באַוויזן ריזעדיקע שוואַרצע יאָגדעס און כלערליי שוואַמען. אין די זומער-חדשים איז מיר אויסגעקומען צו אַרבעטן אין וואַלד. כ'האָב נאָך קיינמאָל פריער נישט געזען אזא ווונדער-באַר שיינעם וואַלד מיט אזעלכע קייזערליך-צעוואַקסענע ביימער און אזא געדיכט-רייכן אונטערשלאַק פון אַ סאַמעטענעם מעך. די אַרבעט אונזערע איז באַשטאַנען אין אַרונטערשניידן ביימער און אין פאַר-ברענען דאָס האַלץ. טויזנטער קוביק מעטער מיט דעם פיינסטן געהילץ זענען טאָג-טעגליך פאַרברענט געוואָרן אין די ריזעדיקע פיי-ערן. מיר האָבן געקוקט מיט באַדויערן, ווי דאָס פייער שלינגט איין אזעלכע קאָלאַסאַלע סכומים מיט געהילץ. ווי אַזעלכע רייכטימער ווערן אזוי אומזיסט און אומנישט פאַרניכטעט. נאָכן אַראַפּשניידן די ביימער פאָרן נאָך ספּעציעלע מאַשינען, וועלכע רייסן אַרויס די איבערגעבליבענע פּניאַקעס. יעדער פּניאַק ווערט אָנגעכאַפט מיט צוויי אייזערנע שנירן און ווערט אַרויסגעצויגן דורך דער מאַשין. די דאָזיקע אַרבעט ווערט געטאָן אויף אַ גרויסן שטח. אויפן אָרט, ווו עס איז נאָך מיט אַ קורצער צייט צוריק געשטאַנען אַ געדיכטער וואַלד, געפינט זיך איצט אַ פּלאַכער און אויסגעגלייכטער פּלאַץ.

אַ געוויסן טאָג האָט מען מיך אָפּגעטיילט צוזאַמען מיט אַ גרופע פון 18 מאַן און מען האָט אונז אַריינגעזעצט אין אַן אָפּ-נעם לאַסט-אויטאָ, וווהין פירט מען אונז? מיר זענען אזוי אָפּ-געפאָרן אַ שיינע פאָר שעה ביז מיר זענען צוגעקומען צום 15טן קילאָמעטער. דער 15טער קילאָמעטער איז נישט ווייט פון דער הויפּט-שטאָט פונם אינזל, מאַנאַדאַן. מיר באַגעגענען דאָרט אַ גרויסע צאָל יידן און פּאַליאַקן און באַלד ביי דער ערשטער באַגעגענע-ניש דערוויסן מיר זיך וועגן קריג. אז דייטשלאַנד איז אָנגעפאַלן אויף רוסלאַנד און אז די דייטשע היילות געפינען זיך שוין טיף אויף דער רוסישער ערד.

די שטימונג צווישן די געפאנגענע איז אן אָנגעצווינגענע. יעדער גלויבט, אז די דאָזיקע ידיעה איז נוגע אים פּערזענליך. ווי אזוי — דאָס ווייסט קיינער נישט. אָבער מען פילט אינסטינקטיוו, אז די דאָזיקע נייעס מוז גורם זיין עפעס אַ גרויסע ענדערונג. און אויב אַן ענדערונג — מוז עס זיין צום בעסערן. ווייל אויסזיכטלאָזער ווי די לאַגע איז איצט, קאָן שוין דאָ פאַר קיינעם נישט פּערזענליך נישט זיין. מען בויט פאַרשידענע ספּעקולאַציעס. מען טרוימט, מען הלומט. מען ווערט האַפּעדריקער, כדי אין אַ מינוט אַרום צוריק אריינצופאַלן אין א פּרישן שטראָם פון פאַרצווייפלונג.

איך ליג ביינאַכט אויף דער נייער קויקע און די געדאַנקען טראָגן מיך. צי באַדייט די דאָזיקע ידיעה אַ דערלייזונג פון מיין לאַגע? אין קאָפּ קנוילן זיך טשאַטעס מיט געדאַנקען. איך מאַך אַ שטיקל חשבון הנפש. וואָס איז מיט מיר פאַרגעקומען אין פאַר-לויף פון די פאַרגאַנגענע פאַר חדשים? צום ערשט תּפּיסה, דערנאָך קלעפּ, דערנאָך אַ לאַגער, הונגער שמוץ, דאַן דאָס אַנטלויפן, דאָס גרויזאַמע בילד אין קאַטינער וואַלד. דאַן ווידעראַמאָל תּפּיסה, ווי דער קלעפּ, ווידער שמוץ און הונגער און יסורים און דערנאָך פאַר-שיקונג. מיטן עטאַפּן, מיט לאַגערן, מיט שטעכעדיקע דראַקטן, מיט אוממענטשלעכע שקלאַפּן-אַרבעט... פאַרוואָס? איך שטעל מיר די דאָזיקע פּראַגע און פּרוווי מיך פון איר אָפּטרייסלען. אָבער די פּראַגע קומט כּסדר צוריק און זי ווערנט מיך ביים האַלדז, פאַרוואָס? וואָס אזוינס האָב איך געזינדיקט? מיט וואָס האָב איך אזוינס חוטא געווען? קעגן וועמען בין איך באַגאַנגען אן עוולָה? איך — און די טויזנטער אַנדערע. איך זע מיך ארומגערינגלט מיט אויסגע-דאַרטע שקעלעטן פון מיינע מיטאַרעסטאַנטן, מיט ביינעדיקע שקע-לעטן פון תּפּיסהניקעס, פון לאַגערניקעס. איך פיל ווי דאָס שטע-כעדיקע דראַקט וואַקסט מיר אריין אין האַלדז אַריין, אין מה אַריין. עס איז אַ קאַשמאַר, אָבער כ'קען מיך דערפון נישט אָפּטרייסלען. לאַגערן, לאַגערן, באַראַקן, קראַטן, מאַשין-ביקסן, קאַנוואַיען. אָבער ערגיץ, אין דאָזיקן ווילדן געפלאַנטער פון שטעך-דראַקטן, לייכט עפעס א פּיערל. אַ כּזית מיט האַפּענונג. איך פּרוווי מיך דערמאַנען, וואָס דאָס איז אזוינס, אָבער איך קאָן נישט. ענדליך דערמאַן איך מיך די פאַטעטישע האַפּעדריקייט פון די געפאנגענע און זייער ידיעה וועגן דער נייער מלחמה. וועגן דער מלחמה צווישן רוסיאַנר מיט

דייטשלאַנד. און אפשר דאָך ? אפשר איז די דאָזיקע נייעם טאַקע
אונז אַלעמען פּערזענליך נוגע ? דער דאָזיקער געדאַנק דערלאָזט
שוין נישט, אז די אויגן זאָלן זיך צוריק שליסן. און אזוי לינגדיק
האַלב אין שלאָף און האַלב אין אַ קאָשמאַר-וואַכקייט בין איך אי-
בערגעליגן די ערשטע נאַכט אין מיין נייעם לאַגער.

קאפיטל אכצן

דאס מאָל ארבעט איך ביים גראָבן און אויסגלייכן די ערד. אין די טויזנטער שטויען מיר דאָ מיט די גראָב־מאַשינען און בויען אַ ריזעדיקן פּלי־פּלאַץ. רוסלאַנד געפינט זיך איצט אין אַ קאָמף פון לעבן און טויט מיט נאַצ־דייטשלאַנד, אָבער דער דאָזי־קער פּלי־פּלאַץ ווערט נישט געבויט קעגן די נאַציס, נאָר קעגן צפּונ־אַמעריקע. מיר געפינען זיך דאָ סך־הכל זעכציק קילאָמעטער פון אַלאַסקע.

די באַדינגונגען פון ארבעט זענען דאָ גרויזאמע. די שטערב־לעכקייט איז גרויס. מענטשן פאלן פון די היצן, פון די מאַסקיטאס, פון אויסגעשעפטקייט, פֿון הונגער, פון כלערליי קראַנקהייטן. אויב אפילו עס איז פאַראַן אַ שטיקל גרונט אין אַלעמענס האַפענונג, הערן מיר אָבער אויף צו גלויבן, אז עמיצער פון אונז וועט דער־לעבן די ישועה. די צאָל טויט־פּאַלן פאַרגרעסערט זיך און מיר קוקן מיט שרעק, וועמענס ריי עס רוקט זיך אָן איצט? צי וועלן מיר דערלעבן צו ווערן אַמאָל אויסגעלייזט?

אָבער דער טאָג דערנענטערט זיך מיט ריזעדיקע שפּאַנען. אַ געוויסן פּרימאָרגן רופט מען אונז אויס ביי די נעמען. נאָך מיט עטלעכע טעג פריער האָט מען געשמועסט צווישן די פּאַרשיקטע, אַז צווישן רוסלאַנד און פּוילן איז געשלאָסן געוואָרן אַן אָפּמאַך און אז עס איז פּראַקלאַמירט געוואָרן אַן אַמנעסטיע פאַר אַלע פּוילישע בירגער. מיר ווייסן נישט יאָ גלויבן צי נישט גלויבן. קיינער וואַגט נישט אַנצוהענגען זיינע האַפענונגען אויף די דאָזיקע קלאַנגען, כדי נישט צו לייַדן קיין ביטערע אַנטוישונג. קיינער קאָן זיך אָבער נישט אָפּזאָגן פּום לוקסוס צו זיינן די דאָזיקע האַפענונג.

נאָכן אַרויסרופן די נעמען האָט מען אונז אַרויפגעזעצט אויף
גרוואָוויקעס און אַוועקגעפירט קיין מאַנאָדאַן.

עס האָט זיך גלייך באַוווּזן דער ערשטער סימן פון פּרייהייט.
מיר זענען געפאָרן אָן שום באַוואַכונג. אין דער פּאַרשטאָט פון
מאַנאָדאַן איז געווען אַן איבערזידלונג פונקט, וווּ מיר האָבן זיך
פאַרהאַלטן און וווּהין עס האָבן אָנגעהויבן אָנצוקומען פון אלע
זייטן פּוילישע פּאַרשיקטע. אין די באַראַקן אַריין זענען אַ געוויסן
טאָג אַריינגעקומען נ. ק. וו. ד.אַגענטן און האָבן אונז אַלעמען פּאַר-
טאָגראַפירט. דאָן האָבן זיי אויסגערופן דעם נאָמען כאַראַק. זיי
האָבן אים אַרויסגעפירט און פאַר אַלעמען אין די אויגן דערשאַסן.
איינער פון די נ. ק. וו. ד.אַגענטן האָט דאָן געהאַלטן פאַר אונז אַ
רעדע, אַז דער דערשאַסענער איז געווען אַן אַרוואַקאַט, אַן אָנפירער
פון אַן אוקראַינישער אונטערערדישער באַנדע און אַז ער האָט זיך
געוואָלט מיט אונז מיטכאַפן אַלס כלומרשמער פּאַלאַק. ער האָט אויך
איבערגעגעבן דעם אינהאַלט פון אָפּמאַך צווישן דער סאָוועטי-
שער רעגירונג און שיקאַרסקין. ער זאָגט, אַז מיר זענען פּריי. און
אַז עס איז איצט דער פליכט אונזערער צו קעמפן קעגן די נאַציס.
ער האָט אויך צוגעגעבן, אַז יעדער פון אונז וואָס האָט חשק דאָ
צו בלייבן, קאָן דאָ פאַרבלייבן אַלס פּרייער בירגער און ער וועט
דאָ פאַרדינען אַ סך געלט. גלייך דערנאָך האָט מען אונז צעטיילט
באַפרייאַונג־צעטלען מיט פּאַטאַגראַפיעס. אויף רוסיש הייסן די דאָ-
זיקע צעטלען: אַדאָסטאַווערעניע.

דער אונטערשריפט אויף די באַפרייאַונג־צעטלען איז געווען
פון סאַמעראַדנעס שעה פון די דאַלנע-וואַסטאַטשנע לאַגערן פון
נ. ק. וו. ד. סעראַבקיין.

הייסט עס, אַז די קלאַנגען זענען געווען ריכטיקע. אַז מיר זע-
נען באַמת פרייע מענטשן. די נ. ק. וו. דעניקעס האָבן אונז טאַקע
אָנגעזאָגט נישט צו פאַרלאָזן די באַראַקן, אָבער דאָס געפיל פון
פּלוצלונדיקער פּרייהייט לאָזט אונז נישט איינרוען אויף אַן אָרט.

מיר גייען גרופּנווייז אין דער שכנותדיקער שטאָט אַריין. די
שטאָט איז אַ גרויסע און אַ שיינע. און אפּשר זעט זי אונז בלוז
אויס אַזוי שיין, ווייל אין די אויערן קלינגען אונז נאָך אַלץ די
ווערטער פון נ. ק. וו. ד. און אין די קעשענעס וואַרעמען אונז די
באַפרייאַונג־צעטלען? די וויין-בלאָקן זענען מאַדערנע און רחבות-

דיקע, מענטשן דרייען זיך ארום מיט קעשענעס אויסגעשטאָפּטע פון געלט. עס איז טאָקע אמת, וואָס די נ. ק. וו. ד. ראַנעטן האָבן גע- זאָגט, אז דאָ, אויפן אינדזל קאָלימא קאָן מען אַ סך פאַרדינען. די פראַגע איז בלויז: וואָס קאָן מען פאַרן דאָזיקן געלט באַקומען? בלויז די שפּייזגעשעפטן זענען אָנגעפראָפּט מיט פאַרשידענע עסנס. אָבער אלע אַנדערע געשעפטן שטייען מיט פּוסטע פּאָליצעס און עס איז שווער צו באַקומען אפילו אַ שטיקל פּאָדעם. פון דער דאָזי- קער שפע פון עסן טריפט אויך אַראָפּ אַ כּוּזית פאַר אונז, פאַר די נאָך וואָס באַפרייטע קאָמאַרזשניקעס. מיר באַקומען טאָקע אַ פּיל בעסערע באַשפּייזונג ווי פּריער. מער ברויט, אַ רייכערע זופּ. די פּלוצלינגדיקע ענדערונג וואַרפט אונז אַרײַן אין אַ צושטאַנד פון קינדערישער פּרייד, אָבער נישט ווייניקער הויבן אונז אָן צו טאָטשען פאַרשידענע שאַטן-געראַנקען וועגן דער צוקונפֿט. די סאָ- וועטישע גערעכטיקייט איז פּאַבריצירט פון אַ זייער דינעם פּאַרצער לאַן. היינט איז עס גאַנץ און מאַרגן קאָן עס זיך לייכט צוברעכן. די בעסטע זאָך וואָלט געווען וואָס שנעלער אוועקצופאַרן פֿון קאליר- מאַ. אונזערע פּריערדיקע לאַגערן געפונען זיך דאָ צו נאָענט, אז דער שאַטן זייערער זאָל נישט הויערן איבער אונזערע קעפּ.

דעם ערשטן טאָג פון דער באַפרייאַונג האָבן מיר אויף אַן אומדערוואַרטעטן אופן געפּויערט מיט שאַמפּאַניער. איך האָב מיך נוט צוזאַמענגעלעבט מיט אַ סערושאַנט פון דער פּוילישער אַרמיי. ער האָט געהייסן שולץ און איז געווען זייער אַ ווײלער און האָר- ציקער הבר-המאן. אַרומשפּאַצירנדיק איבערן שיינעם סקווער פון דער שטאָט האָבן מיר באַגעגנט אַן עלטערן מאַן און מיר האָבן זיך מיט אים צעשמועסט. ער האָט זיך געוונדערט, וואָס אַזוינע צוויי יונגע מענטשן ווי מיר דרייען זיך אַרום פּוסט און פּאַס און אַרבעטן נישט. האָבן מיר אים דערציילט וועגן דעם אומגלויבליכן, אַז ערשט נעכטן זענען מיר געווען לאַגערניקעס און היינט זענען מיר באַפרייט געוואָרן מיט אַן אַפּיציעלן פּיעטשאַט פון דער נ. ק. וו. ד. ער האָט געדרייט אין פאַרוונדערונג מיטן קאַפּ. וועגן אַזאַ מין אויסטערלישן פּאַל, האָט ער נאָך זינט ער לעבט נישט געהערט. ער האָט אונז דערציילט זיין לעבנס-געשיכטע. די רוסן זענען אָפּענע און אויפ- ריכטיקע מענטשן און ביי יעדן ליגט די לעבנס-געשיכטע כמעט אויפן אַרבל. ער איז געווען אַ וועכטער אין צאַרישן הויף. די רעוואַ-

לוציע האָט אים נישט בלויז צוגענומען די פרנסה, זי האָט אים אויך גלייכצייטיק פארזען מיט אַ פופצן־יעריקן פארשיקונג־אורטייל. ער איז שוין די שטראָף זיינע פון לאנג אָפגעקומען און איצט איז ער פאַרבליבן דאָ, אויף זיין פריערדיק פֿאַרשיקונג־אַרט אלס „וואָלנאָך־נאָיעמני“. ער אַרבעט דאָ אַלס שוסטער. געלט האָט ער לרוב און ער פירט זיך אויף ווי אין פסוק שטייט: ער עסט און טרינקט און לאָזט זיך וווייל גיין. ער האָט אונז טאַקע פאַרבעטן אין אַ קאַנטין און האָט אונז געשטעלט אַ פלאַש שאַמפּאַניער. שאַמפּאַניער נאָך די נעכטיק שווער אויסגעפראַצעוועטע און פּאַסטנע לאַגער־זופּקעס — ווער האָט געקאַנט הלומען, אז דער גורל אונזערער וועט אין פאַרלויה פון געצויילטע שעה'ן אָננעמען אזא ווענדונג? ער האָט אויך יעדן פון אונז געגעבן צו פינף הונדערט רובל. מיר האָבן די דאָזיקע מתנה נישט געוואָלט אָננעמען. אָבער ער האָט אונז געזאָגט, אז ביי אים שפּילט די דאָזיקע סומע נישט קיין ראָלע און אונז קאָן דאָס געלט אַמאָל שטאַרק צונוי קומען.

ביים געזעגענען זיך האָט ער ארומגעפירט מיט אַ פינף גער איבער די שיינע און זויבערדיקע געביידעס פון דער הויפט־שטאָט. קוקט אייך צו צו די דאָזיקע בנינים, צו די גאַסן. וואָס זעט איר דאָ? בלויז בנינים מיט געפלאַסטערטן ברוק? אָבער אונטער יעדן שטיין און הינטער יעדן ציגל ליגט מענטשליכער מאַרד און טויזנטער, טויזנטער מענטשלעכע לעבנס. די ציגל זענען נישט גע־קנעטן מיט קיין ליים, נאָר מיט בלוט, די גאַסן זענען אויסברוקירט מיט מענטשלעכע שאַרבנס. אומעטום, וווּ מיר טרעטן, זענען באַ־גראָבן מענטשלעכע ביינער. ער רעדט מיט אונז פריי און אָפן. ער האָט צו אונז צוטרוי. אָבער ער וואָרנט אונז גלייכצייטיק, אז מען זאָל זיך לגבי פרעמדע אויסהיטן מיט אַ וואָרט. ווייל אַ חוץ אַר־בעט־לאַגערן איז נאָך דאָ, אויף קאלימא, פאַראַן אַ תּפּיסה. און דער־פאַר דאָרף מען זיך מער היטן ווי פאַרן טויט.

עטלעכע טעג האָט אזוי געדויערט דער דאָזיקער בין השמשות צווישן די פאַרגאַנגענע לאַגער־טעג און פרייהייט. ענדליך האָט מען אונז ווידער־אַמאָל צוגעפירט צום ברעג ים און ארויפגעזעצט אויף אַ שיף. די איצטיקע רייזע איז געווען אָבער אינגאַנצן אַן אנדערע ווי די פריערדיקע.

קאפיטל ניינצן

די שיף איז טאקע געווען די זעלבע — „דזשורמא“ איצט אָבער איז זי געווען ריין, די נאַרעס זענען געווען זויבער און יעדער פון אונז האָט באַקומען אַ נייעם בושלאַק. אַנשטאָט די פריערדיקע קנאַפּע ניין טויזנט. זענען מיר איצט נישט מער ווי 900 מאַן. אין פאַרגלייך מיט דער הושב'דיקער רייווע, וואָס האָט געקאָסט אזוי פיל מענטשלעכע לעבנס, איז דאָס געווען אַ רייווע אין רחבות. אפילו ברויט האָט מען קיינעם נישט צוגעטיילט און מען האָט געקאָנט עסן צו דער זעט. און דער עיקר — מיר האָבן נישט געמוזט ליגן כסדר אויפן פינצטערן דנאָ, נאָר האָבן זיך געקאָנט פראַנק און פריי באַוועגן איבערן דעק. פריער איז דער ים געווען בלוזי דער קוואַל פון אומבאַשרייבליכע יסורים, איצט אָבער קוקן מיר אויף אים אינגאַנצן מיט אַנדערע אויגן. מיר זעען די שיינקייט פון דעם אומ־ענדליכן וואַסער־שטח. דער ים האָט אַן אידעלן קאָליר פון אַנגליין. די פארביקע כוואליעס רונצלען זיך און טראָגן אויף די קעפּ ווייס־פערלדיקע קרוינען פון שוים. פון די טיפענישן באַווייזן זיך פון צייט צו צייט קערפערס פון אויסטערלישע ים־פיש. נאָענט איבער די וואסער טראָגן זיך, ווי שמעטערלינגען, קאָלירטע ים־פייגל. אונזערע באַוועגונגען ווערן נישט כסדר נאָכשפּאַנירט דורך קיין קאָנוואָיענטן. מיר רעדן מיט די שיף־ארבעטער. זיי זענען צו אונז זייער פריינטלעך און דערציילן אונז גערן וועגן זיך און ווילן אויך אויסהערן פרטים וועגן אונזער לעבן אינס „פּאַנסקען“ הוילן. דאָ זענען שוין די צונגער אונזערע אביסל מער געבונדענע. מיר זענען איצט טאקע פרייע מענטשן, אָבער „פרייהייט“ איז דאָ אַ זייער גליטשיקע זאַך.

די ים־ריווע האָט נישט געדויערט איצט מער ווי 19 טעג, ווייל אנשטאט קיין נאכאדקא, האָט די שיף אונז אוועקגעפירט קיין וולאָ־דיוואָסטאָק. אינם פּאָרט האָבן אונז אָפּגעוואַרט 2 נ. ק. וו. ד.־אַגענטן און האָבן אונז אויסגעשטעלט אין זעלנערישע קאַלאָנעס. ווייזט אויס, אז פון דער נ. ק. וו. ד. אפּטרופּסות וועלן מיר שוין דאָ קיינמאָל נישט פּטור ווערן און די דאָזיקע אפּטרופּסות איז אַ שטעקן מיט צוויי עקן. פון איין זייט גיט עס אונז די העכסטע גאַראַנטיע פון פּרייהייט, ווייל קיין העכערע אויטאָריטעט ווי די נ. ק. וו. ד. איז דאָך נישטאָ. אָבער פון דער צווייטער זייט דער מאַנט עס אונז, אז מיר זענען נאָך כּסדר אין זייערע הענט.

מען האָט אונז אדורכגעפירט דורך דער שטאָט. וולאָדיוואָס־טאָק איז די איינציקע רוסישע פּאָרט־שטאָט אויפן פּאַציפּישן ים, אָבער די שטאָט מאַכט אַ נעבעכדיקן איינדרוק. אויסער עטלעכע גרויסע מלוכהשע בנינים מיט אַ פּאָר הייזער־בלאָקן פאר טשינאָור־ניקעס, זענען די איבעריקע הייזער אַלטע און אָפּגעריסענע, דער טראַטואַר פון די גאַסן איז כּמעט אומעטום פון האַלץ. דערביי איז דאָס דאָזיקע האַלץ נאָך אורדאי געלייגט געוואָרן אין די צארישע צייטן, ווייל אויף טריט און שריט איז דער טראַטואַר פארפּוילט און צעלעכערט. מען זעט דאָ אַ סך גרויסע געשעפטן, אָבער די פּאָליצעס זענען ליידיקע און אין די שוויפענסטער שטייען מאָדע־לער פון סחורות, געמאַכט פון טאַוול. אָבער טראַץ דעם אַלעם איז וולאָדיוואָסטאָק אַ שיינע שטאָט, נאָך די דאָזיקע שיינקייט האָט זי צו פארדאַנקען נישט דער „נאַטשאַלסטווע“, נאָך דער נאַטור, ווייל די שטאָט געפינט זיך אויף אַ קייט פון אַ ריי בערג און די שיפע, מילד־ארויפדראַפּנדיקע זיך גאַסן שפיגלען זיך אין דער אומענדליך גרוי־סער וואסער טאַפּלע פון ים.

מאַרשדנדיק אין זעלנערישע רייען האָט מען אונז אריינגע־פירט אין אַ פּראָוויזאָרישן איבערגאַנגס־לאַגער און מען האָט אונז צוגעזאָגט, אז צומאַרגנס וועט מען אונז אָפּשיקן קיין מאַסקווע מיטן טראַנס־סיבירישן שנעל־צוג. מען האָט דאָרט יעדן פון אונז גע־געבן צו 750 רובל און אַ באַן־בילעט קיין אָמסק.

דעם אָוונט האָבן מיר פארבראַכט אין דער שטאָט. אומעטום זענען פאר די געשעפטן געשטאַנען לאַנגע רייען: נאָך ברויט, נאָך הערינג, נאָך פּוטער, נאָך צייטונגען. הערנדיק, אז מיר זענען

באפרייטע לאגערניקעס האָט מען אונז אומעטום אָפּגעטרעטן דאָס
אָרט און צוגעלאָזט צו די בופעטן אָן אַ „קאָלעיקע“. אין מאַנכע
געשעפטן האָט מען אונז פארקויפט מער, ווי עס איז צוגעטיילט
געווען דעם געוויינלעכן קונה. אזוי למשל, האָבן מיר אין אין
געוועלכ אנשטאט 100 גראַם פוטער באַקומען גאַנצע 250 גראַם.
ווייזט אויס, אז אַ לאַגערניק איז דאָ נישט קיין שום בושע. פאר-
קערט — עס איז אַ שטיקל יחוס. שפעטער בין איך צוזאמען מיט
שולצן אַריינגעגאַנגען אין באַר „זאָלאָטאַי ראַג“ און מיר האָבן צום
ערשטן מאָל נאָך אזאַ לאַגער צייט אויסגעטרונקען עטלעכע קופ-
לעס מיט ביר. די פּריוון זענען אָבער געווען שטאַרק געזאלצענע
און דער דאָזיקער לוקסוס איז נישט באַשטימט פאר קיין געוויינ-
לעכע בשר ודמים.

אַנדערע פון אונזער גרופע האָבן דעם דאָזיקן אָוונט פאר-
בראַכט אויף אַ פּיל מער שטורמישן אופן. זיי האָבן געטאַנצט און
געחוליעט אין אַ נאַכטלאָקאַל און האָבן פארשווענדעט דאָס גאַנ-
צע ביסל געלט. פאַרטאַג האָט די נ. ק. וו. ד. זיי אין אַ שיכורן צו-
שטאַנד אָפּגעפירט אויפן זאַמל־פונקט.

אַרום ניין אַ זייגער אינדערפרי האָט מען אונז אַריינגעזעצט
אין שנעל־צוג און די שטאָט וולאָדיוואַסטאַק האָט אָנגעהויבן פאר-
שווונדן צו ווערן אין אַ וואַלקן פון פרימאָרגנדיקן נעפל. דער וועג
איז געווען דער זעלבער, וואָס פריער, נאָר אין אַ פאַרקערטער
ריכטונג. אַט זענען מיר אַדורכגעפאַרן קאַמסאַמאַלס און דאָן
איז די באַן פאַרבייגעפאַרן כאַבאַראַווסק. אין די מח־קעמערלעך
הויבן אָן אויפצוטליען בילדער פון דער פריערדיקער רייזע. אָפּגע-
שלאָסענע אין די תּפּיסה־וואַנגאַנען, צוזאַמענגעדריקטע אויף די
פּוילנדיקע קויקעס, אַרומגערינגלט מיט זעלנערישע ביקסן. אָבער
יעדער וויל זיך באַפרייען פון די דאָזיקע געדאַנקען. און אַמבעסטן
צו באַפרייען זיך פון די דאָזיקע מאַטערנדיקע רעיונות איז אין דער
סטאַראַן־וואַנגאַן. ווייל אינם צוג נעפינט זיך אויך אַ רעסטאָראַן
וואַנגאַן, וווּ מען קאָן פאר ניין רובל אָפּעסן אַן אמתדיק מיטאַג. אַ
מיטאַג וואָס באַשטייט פון אַ פעטן „שטשי“; פון גוט־געקאָכטע
פליישן און פון גרויסע פלעשער מיט בראַנפן. דער עיקר האָבן זיך
צו די שנאַפּס־פלעשער צוגעכאַפט די פּאָליאַקן און זיי האָבן אין
משך פון די ערשטע פּאַר טעג פאַרטרונקען די גאַנצע פּאַר רובל.

די רעסטאָראַן-טישלעך מיט די ווייסע, זויבערע טישטעכער, די גאַפּל-לעפל מיט דער העפלעכער באַדינונג גיבן יעדן פון אונז צו פילן, אז מיר זענען ווידעראַמאָל מענטשן. עס איז אַ קליינע זאַך — אַ טישטוך, אַ סערוועטקע, אַ פשוטער גאַפּל. אָבער די דאָזיקע קלייניקייטן גיבן צו דעם מענטש אַ חשיבות. אַ חשיבות און אַ וויכטיקייט קודם כל אין זיינע אייגענע אויגן. און אז מען געווינט צוריק דאָס ביסל חשיבות אין די אייגענע אויגן, קאָן מען שוין מיט אַ גרעסערער לייכטייט געווינען דאָס ביסל נויטיקע מענטש-לעכע רעספעקט ביי אַנדערע.

אויף יעדער סטאַציע האָט דער צוג זיך געשטעלט אויף פּופּצן מינוט און מיר האָבן געקאָנט אַראָפּגיין, ארומקוקן זיך און אפילו טועם זיין פון די בופעטן אויף די וואָקזאַלן. די וואָקזאַלן זענען גרויסע און אימפּאָזאַנטע, אָבער טראַץ דעם, וואָס זיי זענען אזוי פּריש געמאַלן און אזוי רחבותדיק, ווייעט אָבער פון זיי מיט אַ טרויער. נישטאָ דאָ דער גערויש און דער געפילדער פֿון די סטאַ-ציעס אין פּוילן. אלץ איז רעגלאַמענטירט ווי אין אַ קאָזאַרמע, אומעטום פּילט זיך, ווי עס וואָלט געליגן דערויף אַן אומזעבאַרע, דערדריקנדיקע האַנט.

די באַן איז שוין אַדורכגעפאַרן די „ידישע“ סטאַציע ביראקאן און זי האָט זיך אָפּגעשטעלט אין ביראָ בידושאַן.

קאפיטל צוואנציק

דער געדאנק, אז איך וועל דאָס מאַל האָבן די געלעגנהייט אראָפּצושטייגן אויף דער סטאַציע און אָנרירן מיט די פיס די ערד פון דער נישט־דערנאָנגענער יידישער רעפּובליק האָט מיך אינגאַנצן עלעקטרוזירט.

ווייט, אין די פּעריפּעריעס פון מה, האָט נאָך געטליעט דער כּישוף פון די דאָזיקע צוויי ווערטער. ביראָבידזשאַן — אַ יידישע רעפּובליק, אַ יידישע מלוכה. „נאַציאָנאַל אין פּאַרם און סאַציאַל ליסטיש אין אינהאַלט“.

די פּאַרגאַנגענע חדשים אין די שקלאַפּן־לאַגערן און דער אזוי ווייטיקליכער אָנריר מיט דער „סאָויעטישער ווירקלעכקייט“ האָט שוין נישט איבערגעלאָזט אין מיר קיין גרויסע אילוזיעס, אָבער דאָך האָב איך געברענגט פון נייגיר, צו דערזען אויף די אייגענע אויגן דעם חלום פון הונדערטער יידישע האָרעפּאַשניקעס איבער דער גאַרער וועלט. און דעריבער גלייך ווי דער צוג האָט זיך אָפּ געשטעלט, בין איך אין דער באַגלייטונג פון שולצן, אויסגעשטיגן אויף דער ביראָבידזשאַנער סטאַציע. נאָך איידער אָבער מיר האָבן ארויפגעקלעטערט דאָס ביסל טרעפּ צום וואַקזאַל, האָט דער צוג אונזערע געריט און איז אַוועקגעפאַרן, איבערלאָזנדיק אונז דאָ אליין, אין דער הויפּט־שטאָט פון דער צוגעזאָגטער יידישער מלוכה. דאָס אָפּפאַרן פונם צוג האָט אונז ביידע היבש איבערגעשראַקן און מיר האָבן זיך געמאָלדן צום סטאַציע־נאַטשאַלניק. ער האָט אונז אָבער באַרואיקט, אז מיר וועלן נישט דאַרפן פאַרבלייבן דאָ, ווייל יעדע 24 שעה גייט פונדאַנען אָפּ אַ שנעל־צוג קיין אַמסק, נאָר טאָמער ווילן מיר נישט אזוי לאַנג וואַרטן, קאָנען מיר אין זעקס

שעה ארום נעמען פון דאנען א פאסאזשיר-צוג קיין אירקוטסק און דאָרטן איבערשטייגן אויף א צווייטן פאסאזשיר-צוג, וועלכער דער-גיט ביז נאָוואַסיבירסק און דאָרטן ווידעראַמאָל איבערשטייגן אין א צוג קיין אַמסק.

אזוי ארום זענען מיר נישט ווילנדיק געבליבן שמעקן אין בירא בידזשאן און איך האָב באַשלאָסן די זעקס פרייע שעה'ן אויס-צונוצן און באַקענען זיך מיט דער הויפט-שטאָט פון דער נישט-דערגאנגענער יידישער רעפובליק.

איך האָב געפרעגט דעם באַן-נאַטשעלניק, ווו עס געפונען זיך דאָ יידן. האָט ער דערויף אַ שמיכל געטאָן און געזאָגט, אז מיר דאַרפן נישט ווייט זוכן, ווייל ער אליין איז א ייד. ער קוקט אויף אונז אַ וויילע און פרעגט מיט אַ בלינדל פון אויג: איר זענט אויך יידן? דאָס ערשטע איז געבראַכן. מיר צערעדן זיך אָפּענער. איך דערצייל אים, פוננאָנען מיר נעמען זיך דאָ און וור-הין מיר פאָרן. מיינע ווערטער לייגן צווישן אונז אויס אַ שטיקל בריק פון צוטרוי. ער זאָגט, אז אין דער גאַנצער אומגעגנט גע-פונען זיך יידן, אָבער ער איז שטאַרק מסופק, צי מיר וואָלטן זיי געוואָלט זען, ווייל דאָס רוב געפינען זיי זיך אין לאַגערן. יידן זענען אָבער דאָ נישט די איינציקע, וואָס ווערן דאָ אַהער פארשיקט. פארקערט. אוקראינער און רוסן געפינען זיך דאָ אין פיל גרעסערע צאָלן ווי יידן. און אין דאָזיקן הינזיכט איז עס מער אַ רוסישע רעפובליק, ווי א יידישע... ער האָט אונז אויך אָפּגענומען דעם חשק צו גיין אין שטעטל אריוו, וואָס געפינט זיך עטלעכע קילאָ-מעטער ווייט פון דער סטאַציע. ביראָ בידזשאן געפינט זיך האַרט אויף דער מאַנדזשורישער גרעניץ און עס איז בעסער נישט צו געפונען זיך אין דער גרעניץ-זאָנע.

מיר האָבן זיך אָפּגעגעבן אַ חשבון פון דער ריכטיקייט פון זיינע רייד, נאָכדעם ווי מיר זענען צוריק ארויסגעגאַנגען אויף דער סטאַציע. כמעט יעדע פינג מינוט איז מען צו אונז צוגעקומען און מען האָט אונז לעגטימירט. פון אלע זייטן האָט מען אונז אַדורכגעשטאַכן מיט די אויגן. מיר האָבן זיך געפונען אונטער אַ כסדרדיקן האַגל פון בליקן. יעדע מינוט האָט אויסגעזען ווי אַן אייביקייט. מיר האָבן שוין געוואָלט, אז דער צוג זאָל אַנקומען און זאָל אונז אַוועקפירן פונדאַנען.

מיר האָבן זיך נערוועז ארומגעדרייט איבערן וואָקזאַל און געזוכט זיך צו פאררוקן עפעס אין א טונקל זוינקל, מען זאָל אונז וואָס ווייניקער ארויסזען. אזוי ארומדרייענדיק זיך האָבן מיר זיך נאָכאַמאָל צוזאַמענגעטראַפן מיטן שעף פון דער סטאַציע. מיר האָבן אים כלומרשט ווידעראַמאָל גענומען אויספרעגן וועגן אונזערע באַנען, אָבער דאָס געשפרעך האָט גענומען אויסדרייען זיך אויף אַנדערע טעמעס. ער איז געווען אַ קלוגער ייד און האָט געווסט די חכמה פון זאָגן אַ סך מיט ווייניקער ווערטער. מיר האָבן זיך דער-ווסט פון אים, אז אַהערגעשיקט האָט מען אים דאָ אַלס פאַרטיי-מאַן, אויף אַ פאַרטיי-פונקציע. צוויי יאָר האָט געדויערט ביז ער האָט נאָך גרויסע באַמיואונגען געקאָנט דאָ אַראָפּברענגען דאָס ווייב זיינס מיט די צוויי קינדער. ער מאַטערט זיך דאָ די גאַנצע צייט אָבער דאָס אַרבעטן אויף דער סטאַציע מאַכט אים פיל לייכטער דאָס לעבן. עסנוואַרג און דער עיקר פלייש מיט פעטס קויפט ער אין די רעסטאָראַן-וואַנאַנען פון די אדורכפאַרנדיקע שנעל-צוגן. זיינע צוויי זין זענען שוין דערוואַקסענע בחורים און זיי שטודירן איצט אין לענינגראַד. פון דאָרטן שיקן זיי אים אויך אַהער שפייז-פעקל לעך. ער אליין איז אַן אָדעסער ייד און עס בענקט זיך אים שטאַרק נאָך דער שיינער שטאָט ביי די ברעגעס פון שוואַרצן ים. ער זאָגט דאָס אַלץ כלומרשט דרך אַגבדיק, פארוויקלט אין וואַטע פון טוויזנ-טער אַנדערע, גלייכנילטיקע ווערטער, אָבער אז מען איז אָפּ אין רוסלאַנד אַ שטיקל צייט לערנט מען זיך ארויסוויקלען די ווערטער פון דער וואַטע און פארשטיין זייער אייגנטלעכן זין.

אין די ערשטע יאָרן איז דאָ געווען פיל שווערער. געווען ווייני-טערס, ווען די קארטאָפּל אויף די פעלדער זענען גענצליך פאר-פרוירן געוואָרן און די איינוויינער זענען ממש אויסגענאַנגען פאר-הונגער. איצט אָבער האָט מען איינגעאַרדנט ריזעדיקע אָראַנזשע-ריעס און דאָס נויטיקע עסן איז פאַראַן לרוב. היות דער ייד רעדט צו אונז מיט ווערטער איינגעוויקלטע אין וואַטע, דערלויב איך מיר אויך אויף אַ האַלב אָפענעם און האַלב פארשטעלטן לשון צו פרעגן אים, צי עס איז נישט פאַראַן קיין מעגליכקייט אריבערצו-לויפן די מאַנדזשורישע גרעניץ און צו אַנטלויפן קיין כאַרבין. איך פרעג עס אים כלומרשט אינגאַנצן נייטראַל, נישט מיינענדיק אים. ער ענטפערט דערויף — אויך אויף אַ געשיקטן און פאַר-

שטעלטן אופן — אז ער האָט טאקע קרובים אין כאַרבין און אז ער
וואָלט זיך גערן מיט זיי געזען. אָבער דאָס אַריבערגיין די גרעניץ
איז א פיזיש אוממעגליכע זאך. שוין פופציק מייל פון דער גרע-
ניץ הויכט זיך אָן די פארבאָטענע זאָנע און דעם דאָזיקן פאס איז
אוממעגליך אַריבערצוקומען.

מיר געזעגענען זיך האַרציק. ווידער געפונען מיר זיך אויפן
וואַקזאל אונטער די שטעכעדיקע אויגן פון צענדליקער פאַרשוונען.
מען לעגיטימירט אונז שוין ווידער. די מינוטן ציען זיך אין דער
אומענדליכקייט. עס נעמט מיר פארדריסן דאָס גאַנצע אראָפניין
אויף דער ביראָבידזשאַנער סטאַציע. צי האָבן מיר דען נישט
געקאָנט פאַרשטיין פריער, וואָס פאַראַ גליקן מיר וועלן דאָ געפונען ?
ענדליך באַווייזט זיך די באַן. מיר עטעמען אָפּ לייכטער און
פאַרלאָזן דעם וואַקזאל, וווּ מיר האָבן איבערגעלעבט מינוטן מיט
טויט־שרעק.

קאפיטל איין און צוואנציק

אין קעגנזאץ צום פריערדיקן צוג שטעלט זיך דער איצטיקער אויף יעדער קליינער סטאציע. מיר פאָרן לענג אויס דער אָזיערע באַיקאַל. פריער האָבן מיר גאָרנישט באַמערקט דעם פּראַכט פון דער דאָזיקער אָזיערע, וואָס איז כמעט אזוי גרויס ווי אַ ים. יעדע פּאָר מינוט ווערט די באַן אונזערע פארשלאַנגען דורך אַ לאַנגן און פינצטערן טונעל. היות עס איז נישט פאַראַן עפעס בעסערס צו טאָן, פאַרנעמען מיר זיך מיט ציילן די טונעלן און מיר ציילן אָפּ נישט ווייניקער ווי 48. אפילו אין די אינגעוויידן פון די טונעלן הערט מען דעם אומאויס־הערלעכן גערויש פונם וואַסער. דאָס גע־מורמל פון די וואַסער כוואַליעס אינמיטן פון דער געדריכטער פינצ־טערניש פון די טונעלן, קלינגט ווונדערבאר און גלייכצייטיק אימה־דיק. די באַן פאַרט כסדר אריין און ארויס פון די בערג און די פארבן האַלטן זיך אין ענדערן — פון אַ קאָמפּלעטער שוואַרצקייט פאַרן מיר ארויס אין אַ פאַרביקער ליכטיקייט, וווּ די לויטער־בלויע וואַסערן שלאָגן זיך אָפּ אָן די ברוין־נאַקעטע פעלדזן און די גאַנצע פאַנאָראַמע איז אריינגעפאַסט אין אַ גרינעם רינג פון וועלדער.

פון צייט צו צייט זעען מיר ווי פון דער ערד שטעקן ארויס מעטאַלענע דערען, פון וועלכע עס שלענגלט זיך אַ רויך. פון אָנהויב איז מיר דאָס געווען אומפאַרשטענדליך, אָבער ענדליך האָב איך עס באַגריפּן. אָט דאָס זענען די זעמליאַנקעס, די וויינונגען, וועלכע מענטשן גראָבן זיך אויס, אזוי ווי גראַב־היהלעך, אין דער ערד און אזוי וויינען זיי. ווען איך וואַלט עס נישט געזען מיט מיינע אייגענע אויגן, וואַלט איך קיינמאַל נישט געגלויבט, אַז אַזאַ זאַך עקזיסטירט אין דער ווירקלעכקייט.

אויף דער נאָנטער סטאַציע שטעלט זיך דער צוג אויף גאַנצע דרייסיק מינוט און דאָרטן טאַקע האָב איך די געלעגנהייט פון דער נאָנט צו באַטראַכטן אזא מיין זעמליאנקע. איינער פון אונזערע מיטפאַסאַזשירן איז מיר אַסעגנעקומען אויפן וואַקזאַל און האָט מיר געוווּן, אז ער האָט געקויפט עטלעכע בערג מיט אייער. ער האָט מיר דערביי אָנגעוווּן מיטן פינגער אויף איינער פון די דאָזיקע זעמליאנקעס, ווו ער האָט געפאַקט די מציאה. מיר באַשליסן אים נאָכצוטאָן און לאָזן זיך אראָפּ אויף א לייטערל אין דעם אונטער-ערדישן שטיבל. די טיר איז געווען אויסגעשניטן פון א שטיק דיק-טע. אינעווייניק איז געשטאַנען אן אייזערן אויוועלע און א צוזאַ-מענגעלייגטע פּריטשע. אינמיטן פון דאָזיקן „צימער“ איז גע-שטאַנען א „טיש“ — א שטיק ברעט אָנגעשפאַרט אויף צוויי סלופּעס. אויך די פּאָר בענקלעך זענען געווען איינגעאָרדנט אויפן דאָזיקן אופן. די ווענט זענען געווען באַקלעפט מיט צייטונג-פאַפּיר, כדי אויף אזא אופן כאַטש צו פאַרדעקן די נאַקעטע ערד. אויף דעם דיזל זענען ווי קליינע חיהלעך געקראַכן פיר פּיצלעך קינדער. אַלע זענען זיי געווען אָנגעטאָן אין וואַטענע פּופיקעס און ארומ געווילקלט מיט כלערליי טראַנטעס און שמאַטעס. דער גאַנצער חלל האָט געהאַט א ריח פון א זויערער פּוילקייט. און די פינצטערניש מיט ווילגאַמטש האָבן אזש א מיש געטאָן דעם קאָפּ. ניין, נישט פון אַזעלכע דירות אין סאָויעט-רוסלאַנד האָבן מיר אַמאָל דער-צוילט מיינע חברים קאָמוניסטן. עס האָט זיך ארויסגעוווּן, אז מיר זענען געקומען אומזיסט, ווייל דער אייגנטימער פון דער זעמד לאַנקע האָט די לעצטע פּאָר אייער פאַרקויפט טאַקע דעם פּרייער-דיקן קונה.

אין אירקוטסק האָבן מיר באַשלאָסן נישט צו שלעפּן זיך לענ-גער מיטן פּאַסאַזשיר-צוג, נאָר וואַרטן אויפן שנעל-צוג, די פּאָר פּרייע שעה'ן האָבן מיר פאַרברענגט אין דער שטאָט. דער שטח פון דער שטאָט איז געווען א צעוואָרפענער און א גרויסער און פונדערווייטנס האָט דער בנין פון וואַקזאַל געשאַפן דעם איינדרוק, אז אירקוטסק איז טאַקע א „גרויסשטאַטישע“ שטאָט. אָבער גלייך הינטערן וואַקזאַל האָבן זיך אָנגעהויבן געסלעך מיט קליינע איינ-שטאַקיקע הייזלעך. נעבן יעדן הייזל איז געווען א ברונעם, א סימן, אז עס איז דאָ נאָך נישט אַדורכגעפירט געוואָרן קיין קאַנאַליזאַ-

ציע. די טראַטואַרן זענען געמאַכט געווען פון האַלץ. עס האָט אויס-
געזען ווי מיר וואָלטן אַריינגעפאלן אין אַ נישט־נאַטירליך צעוואַקד
סענעם דאָרף. איין זאך האָט אָבער עדות געזאָגט, אז מיר גע-
פינען זיך אין אַ שטאָט מיט אַ גרויסער באַפעלקערונג און דאָס
זענען געווען די לאַנגע „אַגאַנקעס“ מיט מענטשן אין די פאַר-
שידענע געוועלבלעך. פון די הייזלעך און פון די פענסטער האָט
געווייעט מיט האַפענונגסלאָזיקייט און מיט אַ טרויער, וואָס האָט
זיך געלייגט אויפן געמיט. מיר האָבן זיך שנעל אומגעקערט אויפן
וואַקזאַל, וועלכער איז מיט זיין מאָדערנקייט געווען אַ שרייער
דיקער ווידערשפּרוך צו דער פּרימיטיווקייט און אומהיימלעכ-
קייט פון דער שטאָט.

מיר האָבן אָפּגעגעסן אויפן וואַקזאַל אַ גוט מיטאַג מיט פּלייש
און דאן האָבן מיר געקויפט עטלעכע ברייטלעך ביים וואָיענני קאָ-
מענדאַנט, וועלכער האָט אַרויסגעוויזן גרויס דרך ארץ פאַר אונז-
זערע באַפרייאַונגס־שיינען. ער האָט אונז אויך אַרויפגעקלאַפט אויף
די פאַפירן אַ סטעמפל „פּאַלוציעננאַ“, דאָס הייסט, אז מיר האָבן
שוין די פאַרציע אונזערע באַקומען. מיין מיטפאַרער שולץ האָט
אָבער גלייך דעם דאָזיקן שטעמפל אויסגעמעקט מיט אַ שטיקל
ברויט, אַרויסגייענדיק פון דער ריכטיקער הנחה, אז שפעטער וועט
מען אויך דאַרפן עסן.

אויפן וואַקזאַל האָבן מיר זיך אויך צום ערשטן מאל געטראָפן
אויג אויף אויג מיטן געשפענסט פון איצטיקן קריג.

אין דער גרויסער געמויערטער בודע זענען אויסגעלייגט געווען
אויף זייערע פעקלעך צענדליקער פאַמיליעס, וואָס זענען עוואַקואירט
געוואָרן פון קיעוו, פון כאַרקאָוו, פון אָדעס און פיל אַנדערע שטעט.
אַנקונדריק די דאָזיקע אויסגעוואַצלטע מענטשן האָבן אונז אַ שלאָג
געטאָן אין די געזיכטער אַריין די פליגלען פונם גרויל, וואָס שפילט
זיך אָפּ אויף דער מיט בלוט־אויסגעווייקטער וועלט. די דאָזיקע
פאַטעטיש־אינזאָמע און היימלאָזע יידן האָבן שוין דאָ לאַנגע מעת-
לעת'ן געוואַרט, אז מען זאָל זיי ערניץ איינקוואַרטירן. זיי האָבן מיר
פּלוצלונג אוועקגעשטעלט אזוי נאָנט דאָס ספּעקטאַקל, וועגן וועלכן
איך האָב אין מיניע אייגענע יסורים שוין ווי פאַרגעסן. קיעוו,
כאַרקאָוו, אָדעס... די דאָזיקע שטעט געפינען זיך איצט אין
סאַמע צענטר פונם בראַנד־פּיער. דאָס פּלייש פון דער ערד ליגט

דאָרט צעטרעטן אונטער די רעדער פון די נאַצישע טאַנקן, די שמעט מיט די דערפער גייען אָפּ אין בלוט, די נאַציהאַנט האָט זיך דאָרט אראָפּגעלאָזן אויף די קעפּ פון די איינוווינער. פון אַלע איינוווינער, אָבער דער עיקר — פון די יידן.

איך קוק אויף די אויסגעמאַטערטע „ביעזשענצעס“ און עס דערלאָנגט מיר אַ קלעם ביים האַרץ. וואָס קומט איצט פאַר אין וויעזשבינק? איך זיך אויפן גרויסן וואָקזאַל פון דער סיבירישער סטאַציע, אן איינזאַמער, אַ פאַרלוירענער. וואָס טו איך דאָ איינער אליין, אין דעם ריזעדיקן און פרעמדן וואָקזאַל? וואָס פארא פּע־דיים פארבונדן מיך מיט דער דאָזיקער ערד? אַז אַלע פעדים ציען זיך דאָרטן, געהערן בלוז דאָרטן אַהין. עס טיילן מיך פון דאָרטן טויזנטער קילאָמעטער, אָבער די דאָזיקע טויזנטער קילאָמעטער קורטשן זיך פּלוצלונג איין, ווערן וואָס אַמאָל קלענער און קלע־נער. פאַר די אויגן שייַלן זיך ארויס באַקאַנטע געסלעך, אזעלכע נאָנטע הייזער און אזוי פיל פּנימער פון נאָנטע און סאַמע נאָנט־סטע. איך האַלט איין מיט קראַמפּן די דאָזיקע בילדער, זיי זאָלן נישט צעשווומען ווערן, זיי זאָלן נישט אַוועק אין דער פינצטערניש. שולץ קוקט אויף מיר און ער שווייגט. אויך ער גראַבט פּלוצלונג איין די אויגן אין דער ווייטער ווייטקייט און זיצט אַ פאַרגליווערטער און אומבאַוועגלעכער אויפן אָרט.

פונדערווייטנס דעהערט זיך פּלוצלונג אַ שאַרפּער פּיף. די ערד פונם וואָקזאַל גיט זיך פּלוצלונג אַ וויג אונטער די פּיס און אין אַ וויילע ארום בלייבט פאַר אונז שטיין דער גרויסער און סאַפּעדיקער קערפּער פונם אַמסקער שנעלצוג.

די באַן איז אָבער לגמרי נישט ענליך צו די פּריערדיקע. די וואַגאַנען זענען אָנגעהאַנגען און באַקלעפּט מיט מענטשן, וועלכע פּילן אויס מיט אן אומגעהויערער געדיכטקייט נישט בלוז די ערטער, וואָס זענען דערויף באַשטימט, נאָר אויך די קאָרידאָרן, די איינגאַנגען, די קלאָזעטן און אפילו די געפּערלעכע ערטער צווישן איין וואַגאַן און דעם אנדערן. מען הענגט אפילו אויף די שטיגן אין די סאַמע אַקראַבאַטישסטע פּאָזעס.

צו דעם אלעם נאָך האָט זיך אויף יעדן וואַגאַן געפונען אַ קאַנ־דוקטאָר, וועלכער האָט נישט געלאָזט, אַז נאָך עמיצער זאָל זיך אריינ־באַקומען אין די דאָזיקע באַוועגלעכע שאַכטלען מיט סאַרדינען. מיר

האָבן אָבער געשריגן צו אים, אז מיר זענען מאָביליזירטע סאָלדאטן פון דער פּוילישער ארמיי און מיר האָבן זיך אויף א קונציקן אויפן אַריינבאַקומען אינעם שנעל־צוג.

דאָס מאָל איז עס שוין נישט דאָס פּרוערדיקע באַקוועמע שניידן די סיבירישע שטחים. יעדע מינוט איז אן אָפּקומעניש. און אזעל־כע מינוטן זענען פאַראַן אין די טויזנטער. 24 שעה געדויערט ביז מיר קומען אָן קיין קראַסנאָיאַרסק. ווייטערדיקע 24 שעה פאַרגייען ביז מיר פאַרן ארויף אויף דער סטאַציע פון נאָוואַסיבירסק. און אַ פּרוישער מעת לעת גייט אדורך ביז מיר האָבן דערגרייכט ענדלעך דעם וואָקזאַל פון אָמסק.

אזוי ארום האָבן מיר דערגרייכט דעם ערשטן עטאַפּ פון אונזער רייזע.

דער וואָקזאַל איז אָנגעפּראָפּט מיט טויזנטער עוואַקואירטע פון די דייטש־אַקאָפּירטע געגנטן. אויף פּעק מיט בעטגעוואַנט און אויף דעשטלעך פון אַמאָליקע ווירטשאַפּטן לייגן צוזאַמענגעקנוילט גאַנצע משפּחות און וואַרטן אז די אַרטיקע מאַכט־אַרגאַנען זאָלן זיי איינ־אַרדנען. די שטאַט אַליין איז אַ שיינע און אַ מאָדערנע. די הויפּט־גאַסן זענען באַבויט מיט אימפּאַזאַנטע בנינים און אויף טריט און שריט געפיינען זיך דאָ ניי־אויפגעשטעלטע פאַבריקן. מיר קענען שוין אָבער די אַנאַטאָמיע פון די סאָוועטישע שטעט און ווייסן, אז דער הותם פון דער „סאָציאַליסטישער בויאונג“ לייגט בלויז אויף צוויי־דרוי פּרונציפּאַלע גאַסן און אז די זייטיקע גאַסן, וואָס זענען באַ־וווינט נישט דורך קיין טשינאָוויקעס, נאָר דורך געוויינלעכע אַר־בעטער, זענען פאַר'חושכט, פאַרקאַפּטשעט און פאַרפּוילט. און אזוי איז עס טאַקע.

מיר מעלדן זיך צום וואָיענני קאָמענדאַנט. מיר שטעלן אים פאַר די דאָקומענטן אונזערע און זאָגן אים וועגן אונזער השק אריינצוטורעטן אין דער פּוילישער ארמיי. ער דרייט מיט די פאַפּירן, קוקט זיך צו צו די שטעמפּלען און עס ווייזט זיך ארויס, אז ער ווייסט נישט פון קיין פּוילישער ארמיי און אז דער גאַנצער ענין פון די באַפּרייטע פּוילישע בירגער איז אים אומבאַקאַנט.

ער ראַט אונז, מיר זאָלן דערווייל אריינגיין ארבעטן אין אַ דערנעבנדיקן קאָלכאַז און ער גיט אונז טאַקע אַ פאַפּיר, וואָס

דאָרף פאר אונז דינען ווי אן איינטריט־שיין אין קאָלכאָז טשאַ-
פאָועוו. ווען עס וועט זיך פאָרמירן אַ פּוילישע ארמיי, וועט ער
אונז צווייטן געבן.

דער קאָלכאָז געפינט זיך 15 קילאָמעטער פון דער שטאָט
א טייל פונעם וועג קאָן מען צופאָרן מיטן טראַמוויי, אָבער דאָס
אריינבאָקומען זיך אין אַ טראַמוויי איז נישט פון די לייכטע זאַכן.
איך זע שוין, אז וואָס לענגער עס וועט מיר אויסקומען צו לעבן
אין סאָוויעטישן לאַנד, אלץ מער וועל איך זיך מוזן אויסמיר
שמדין צו אַזעלכע טאַגרטעגלעכע זאַכן, ווי אייננעמען אַ פּאָזיציע
אין אַ טראַמוויי, און אויסשטיין געדולדיקע שעה'ן אין רייען
צו געוועלבער. אַ שעה האָט געדויערט, ביז מיר האָבן אויסגע-
קעמפט צוויי הענגענדיק־שטייענדיקע ערטער אין איינעם פון אַזעל-
כע אָנגעפּראָפטע וואַגאַנען, וועלכער האָט אונז ארויסגעפירט
הינטער דער שטאָט.

אויפן וועג האָבן מיר דערזען כאַראַקטעריסטישע „באָציא-
נעס“, וועכטער־טורעמלעך מיט באַוואָפנטע סאָלדאַטן. אונזער ביד
איצטיקע דערפארונג האָט אונז שוין אויסגעלערנט פון דער סאַמע
ווייטנס צו דערקענען די דאָזיקע סימנים פון לאַגערן.

אין קאָלכאָז זענען מיר אָנגעקומען פארנאַכט־צו. מיר האָבן
זיך סוף כל סוף דערפּרעגט צום פּאַרזיצער פונם קאָלכאָז, וועל-
כער האָט געוויינט אין אַ געמויערט הייזל מיט אן ארויפגע-
צויגענעם ערשטן שטאָק. מיר האָבן אים פּאַרגעשטעלט דאָס פּאָ-
פירל פון וואַיענני קאַמענדאַנט. ער האָט עס געדרייט אַהין און
אַהער, צום סוף האָט ער אונז אריינגעפירט אין אַ שטאַל אַרין
און האָט אונז געזאָגט, אז דאָ, אויפן שטרוי, וועט זיין דאָס
געלעגער אונזערס.

די נאַכט האָט אונז ארומגענומען מיט אַ קאַלטיקייט. וויפּל
מיר האָבן זיך נישט איינגעגראָבן אינם שטרוי, האָבן מיר נישט
געקאַנט אַנטרונען פון דער איינעסנדיקער קעלט. אויך די פּערד,
וואָס זענען געשטאַנען ביי דער אַקעגנאיבערדיקער וואַנט, האָבן
געשוידערט פון קעלט און זיי האָבן אַ גאַנצע נאַכט געטופּעט
מיט די פּיס.

אינדערפרי האָט אונז דער קאָלכאָז־פּאַרזיצער אריינגעברענגט
עטלעכע קאַרטאָפּל מיט אַ שעפּ מילך. דאָס ברויט, האָט ער געזאָגט,

איז באשטימט פארן מיליטער. ער האָט אונז אויך קלאָר גע-
מאַכט, אין וואָס ס'וועט באַשטיין די ארבעט אונזערע: אין
דיין האַלטן דעם שטאַל, אין געבן עסן די פערד און אין אראָפּ-
נעמען די בוראקעס פון פעלד.

מיר האָבן זיך באַקלאַנגט פאר אים, אז דאָס שלאָפן אין
שטאַל איז אן אַפּקומעניש. אז מיר קאָנען נישט אינשלאָפן פאר
קעלט, אז ער זאָל אונז דעריבער צוטיילן עפעס אַ צימער. דערויף
האָט ער אונז געגעבן אן עצה, אז אויב ס'איז אונז צו קאַלט
צו שלאָפן מיט די פערד, קאָנען מיר אַריינגיין צו די קי. אַזאַ
אויסוואַל האָט ער אונז געגעבן.

אינם קאַלכאָז האָט זיך מער ווי ערגעץ אַנדערש אָנגעזען
די מלחמה. כמעט אלע מענער פונם דאָרף זענען געווען מאָביליזירט
אין דער אַרמיי. געבליבן זענען בלויז אַלטע לייט, פרויען און
קינדער. קיין גרויסע סמיכות הפרשיות מיט די איינוווינער פונם
קאַלכאָז האָבן מיר נישט געהאַט, ווייל די ארבעט פון רייניקן
דעם שטאַל, פון פאַרנעמען זיך מיט די פערד און די באַשעפּ-
טיקונג אויפן פעלד, האָט אונז פאַרנומען פון פאַרטאָג ביז
שפעט אין דער נאַכט.

אַבער די מאַטערניש אונזערע האָט דעם קאַלכאָז-פאַרויזער
לחלוטין נישט צופרידנגעשטעלט. פאַרקערט, ער האָט אונז גע-
האַלטן אין איין זירלען, אז מיר זענען ליידיקדייער און טויר-
געניכצן און אז מיר גייען ארום פוסט און פאַס. עס איז אונז
געווען זייער ביטער. די ארבעט האָט אונז שטאַרק אויסגעשעפּט,
דאָס עסן איז פאַר אונז ווייט נישט גענוג געווען און דאָס נעכטיקן
אין שטאַל, אין דער כסדרדיקער קעלט, האָט ביי אונז צוגע-
נומען דעם חשק צום לעבן.

מיין חבר שולץ, האָט ענדלעך געפונען אן אויסוועג פון דער
לאַגע. ער האָט זיך אויסגעזוכט עפעס אַ פויערטע, וועמענס מאַן
איז מאָביליזירט געוואָרן אין דער אַרמיי און ער האָט זיך אַריינגע-
געצויגן צו איר אין דער כאַלופּע. די פויערטע האָט געהאַט צוויי
קינדער און האָט זיך נישט געקאָנט קיין עצה געבן מיט דער אַר-
בעט אירער אינם קאַלכאָז. אחוץ דעם האָט איר אימפּאָנירט דאָס
געשטאַלט פונם פוילישן „ביעזשעניעץ“, וועלכער האָט געהאַט
גרויסשטאַטישע מאַניערן און האָט אין דאָזיקן פּרט אויסגעצייכנט

זיך אין פארגלייך מיטן מאן אירן, דעם דאָרפישן מוזשיק. זי האָט אים גלייך אויסגעקליידט מיט דער וועש און מיט די מלבוש- שים פונם מאן אירן און האָט אים געקאָכט געשמאַקע מאכלים. מיט איין וואָרט, שולץ איז אריינגעפאלן אין אַ שמאַלץ-גרוב און ער האָט מיך צוגערעדט נאָכצוטאָן דאָס זעלבע. וואָס שייך פרויען, איז אין דעם אַרטיקל נישט געווען קיין מאַנגל, ווייל כמעט יעדע כאַלופּע איז געווען אויסגעליידיקט פון די מענער.

נאָכן אָפּאַרבעטן דריי וואָכן האָב איך פארלאַנגט פונם פאָר- זיצער, ער זאָל מיך באַפרייען, ווייל צוליב די וואַסערנדיקע קעלטן איז שוין נישט מעגלעך געווען צו נעכטיקן אינם שטאַל. קיין באַ- פרייאונג האָט ער מיר אָבער נישט געוואָלט געבן, דאָסענן האָט ער מיר צוגעזאָגט, אז ווען עס וועט עפעס אָנקומען אין מאַגאַזין אַריין, וועט ער מיר געבן עפעס אַ וואַרימען מלבוש. כ'בין אוועק צום וואָקזאַל. די פראַקטיק האָט מיך געהאַט אויסגעלערנט, אַז מעשים זענען ווירקזאַמער ווי פאַפירענע הבטחות.

אויפן וואָקזאַל האָב איך ווידעראַמאָל אָנגעטראָפן דאָס טראַ- נישע בילד פון די עוואַקואירטע, וואָס האָבן זיך דאָרט אַרומגע- וואַלגערט. די שטימונג צווישן די יידישע עוואַקואירטע איז גע- ווען אַ דערשלאַנגענע. מען האָט זיך איבערגעגעבן מיט פחד, אז די נאַצים געפונען זיך שוין ביי די טויערן פון מאַסקווע און אז זיי האָבן שוין באַמבארדירט סאַראַטאָוו. צו די דאָזיקע נייעסן האָט מען זיך צוגעגעבן מיט שושקענדיקע שטימען, אז דאָס דערנענ- טערן זיך פון די היטלער-חיילות האָט ביי דער רוסישער באַפעל- קערונג אַרויסגעברענגט אויף דער אויבערפלאַך דעם גאַנצן יידן- האַם, וועלכן זי האָט דערשטיקט אין זיך אויס מורא פאַר דער נ. ק. וו. ד.

אָבער פונקט אזוי ווי די יידן זענען געזעסן טרויעריקע אויף זייערע אָרימע פעק, באַהערשטע דורך אַ כוואַליע פון נידערגעשלאַנגניקס, אזוי האָבן די רוסן פראַנק און פריי גע- רעדט וועגן דעם, אז די היטלער-קאָלאָנעס מאַרשירן טיף אין לאַנד און באַפרייען וואָס אַמאָל פרישע געגנטן. זיי האָבן געזאָגט דאָס וואָרט „באַפרייען“ מיט אַ סאַטיספאַקציע, פון וועלכער עס האָט געטריפט מיט שנאה צו דער סאָוועטישער מאַכט. זייערע רייד זענען אויך געווען אָנגעגאַסן מיט אַ שמעכיקן אַנטיסעמיטיזם. כמעט

יעדער זאין ראַיעט זיך מיט די ווערטער „יעוורעי“ און „זשיד“ און די דאָזיקע צוויי ווערטער זענען שטענדיק באַגלייט געווען מיט זאפטיקע, קאָזאָפּישע עפּיטעטן. עס איז מערקווירדיק, ווי די דאָ-זיקע רוסן, וואָס האָבן אזוי פיל יאָרן אָפּגעלעבט אין טעראָר, האָבן זיך פּלוצלונג דערפּילט אזוי יום-טובדיק ביים אָנבליק פֿון אַ נאַצישן נצחון. אָבער קיינער פון זיי האָט נישט גערעדט אָפּן קעגן דער סאָוועטישער מאַכט, מען האָט בלויז געזידלט און גע-שאַלטן די יידן, אין דאָזיקן כּעס, וואָס זיי האָבן אויסגעלאָזט צו די יידן, איז שוין געווען אויך אַ כּעס אויף די נ. ק. וו. ד., אויף דער מאַכט, אויף דעם גאַנצן סאָוועטישן סיסטעם.

דאָס ארויפבאַקומען זיך אויפן צוג, וואָס איז געפּאָרן פון נאָר-וואָסביורסק קיין טשעלאַבינסק איז אויך נישט געווען פון די לייב-סטע זאכן. די וואַגאַנען זענען דאָס מאָל אָנגעפּראָפּט מיט פּוילישע יידן און מיט פּאָליאַקן, וואָס האָבן זיך אומגעקערט פון די לאַגערן און פון די פּאַסיאַלקעס. צום ערשטן מאָל מן הסתם אין דער געשיכטע פון סאָוועט-רוסלאַנד האָבן אזוי פיל אַרעסטאַנטן און שקלאַפּן-אַרבעטער פּלוצלונג דערפּילט אויף זיך דעם הויך פון פּרייהייט.

אויף די סטאַציעס הויבן זיך שוין אָן צו באַווייזן אַנדערע בולטע סימנים פונם קריג — דאָס מאָל זענען די דאָזיקע סימנים אימהדיקע און בלוטיקע: גאַנצע מהנות מיט אינוואַלידן. די רוסישע שפּיטעלער האָבן נישט קיין אָרט און קיין צייט צו מאַכן לאַנגע צערעגעלעעס מיט די מלחמה-קרבנות. מען אָפּערירט זיי די פּאַרווונדעטע גלידער און מען שיקט זיי גלייך אוועק. טרעפט מען דאָ טאַקע, אויף טריט און שרייט, הונדערטער אַזעלכע קרייפֿ-לען, מיט איין האַנט אָדער מיט איין פּוס, אָן שום קוליעס אָדער קינסטלעכע גלידער און — ווייזט אויס — אויך אָן מאַטעריעלער פּאַרזאָרגונג, ווייל זיי שאַרן זיך ביי די ווענט און בעטלען.

אויף יעדער סטאַציע רייסן זיך אריין אינם צוג אונזערן ווייטערדיקע הונדערטער באַפּרייטע. די לאַגערן זענען אויסגעשיט אזוי ווי צרעת איבער דער גאַנצער ברייט פונם לאַנד און ס'איז דעריבער נישט פּאַראַן קיין איין פּונקט, וווּ עס זאָלן נישט אָפּ-וואַרטן דעם צוג אונזערן מהנות מיט די דאָזיקע גליקלעכע, וואָס האָבן גענאָסן פון דער פּלוצלונגדיקער און אומגעריכטער אמנעסטיע.

נאָכן אָנקומען קיין טשעלאַבינסק האָב איך שנעל אָנגענומען
א באַשלוס וועגן מיינע ווייטערדיקע פּלענער. עמיצער האָט גע-
זאָגט אויף דער סטאַציע, אז אין דער שטאָט בוזולוק פּאַרמירט
זיך אַ פּוילישע ארמיי. נאָך אַ קורצן „געאָגראַפּישן“ ישובּ הדעת,
האָב איך באַשלאָסן צו נעמען די באַן קיין קויבישעוו, ווייל בור-
זולוק איז אַ סטאַציע אויף דער דאָזיקער ליניע. אזעלכע ווי איך
זענען פּאַראַן אין די הונדערטער און דער קויבישעווער צוג איז
נישט געווען בעסער ווי די אנדערע.

קאפיטל צוויי און צוואנציק

די ידיעה וועגן דער כלומרשמער פוילישער ארמיי אין בוזר-
לוק איז בלויז טיילווייז אמת. עס שטימט טאקע, אז מען האָט
ברעה צו שאַפן דאָ אַ פוילישע ארמיי, אָבער דער דאָזיקער פלאַן
איז נאָך דערווייל אַ טעאָרעטישער. ער געפינט זיך נאָך דערווייל
אין דער ספּערע פון אבסטראַקציע. שלאָפן מיר דערווייל אין
באַראַקן, אין באַדינגונגען וואָס זענען אין געוויסע הינזיכטן ער-
נער ווי אין לאַנער — ווייל דאָ באַקומען מיר נישט קיין עסן.

אין די הונדערטער שטאַרבן דאָ געוועזענע לאַגעריקעס פון
קעלט, פון הוננער און פון אויסשעפונג. די אַדורכגעגאַנגענע ענוים
און יסורים אין די תּפּיסות און לאַגערן האָבן געלייגט אַ טיפּן חותם
אויפן אָרגאַניזם, און די איצטיקע קעלט און הונגער פארענדיקן דעם
אָנגעהויבענעם חורבן-פּראָצעס.

יעדן טאָג פירט מען ארויס טויטע אויף אַ הינטער-שטאַמישן
בית-עולם און מען באַגראַבט זיי דאָרט — אָן שום לאַנגע שהיות.
הונדערטער פּרישע בערגלעך מיט זאַמד זענען במשך פון עטלעכע
טעג אויסגעוואַקסן אויפן ווייטן בית-עולם אין דער פאַרוואַרפענער
שטאַט בוזלוק. דאָס כּסדרדיקע טראַגן די פּריש-פּאַרשטאַרבּענע
האָט זיך נישט אָפּגעשטעלט. עס האָט זיך צעפלאַקערט אַ טיפּוס-
עפּידעמיע און האָט ווי אַ וואַלד-פּיער זיך צעשפּרייט איבער די
אָרימע, שמוציקע און קאַלטע געלעגערס פון די באַפּרייטע.

ענדליך איז אָנגעקומען אַ טראַנספּאָרט מיט מיליטערישע מלכּוּ-
שים און מיר האָבן כאַטש געפינען אַ שטיקל שוץ קעגן דער בייסנ-
דיקער קעלט. דאָס איז געווען דער ערשמער ממשותדיקער סימן,

אז מ'האָט אונז נישט פאַרגעסן, און אז די פּוילישע אַרמיי וועט טאַקע ווערן אַ שטיקל יש.

דאָן איז געקומען דער צווייטער סימן : אַ דאָקטוירי־קאָמיסיע און — צום סוף — און אין אונזערע קלאַגעדיקע באַדינגונגען איז דאָס געווען דאָס וויכטיקסטע — עס איז איינגעשטעלט געוואָרן אַ מיליטערישע קיך.

און דאן האָט אָנגעהויבן צו אַמטירן די מיליטערישע קאָמיר סיע. גלייך דעם ערשטן טאָג האָבן זיך אָנגעהויבן צו פאַרשפּרייטן קלאַנגען, אז די קאָמיסיע שיקאַנירט די יידישע זעלנער־קאָנדיראַטן, אַז זי וואַרפט אָפּ אַן שום סיבות גרויסע מחנות מיט יידן, דאָקעגן נעמט זי אָן אַן שום באַוואָרענישן יעדן פּאָליאַק.

פון אָנהויב האָב איך זיך ווייניק וואָס צוגעהערט צו די דאָזיקע קלאַנגען. ס'האָט זיך מיר נישט געוואָלט גלויבן, אז דאָ, אויף דער ווייטער רוסישע ערד, וועלן פּוילישע אָפיצירן וואַגן אַריינצוטראַגן דעם גייסט פון דער פאַרמלחמהדיקער אַנטיסעמיטישער רעגירונג, אז זיי וועלן וואַגן אָנצווענדן מאַסן פון דיסקרימינאַציע לגבי יידן, מיט וועלכע זיי זענען נעכטן ערשט צוזאַמען געלעגן אויף די קויקעס אין די קאָנצענטראַציע־לאַגערן, אָדער אין די תּפּיסות.

עטלעכע טעג זענען פאַרגאַנגען און דער דאָזיקער קלאַנג האָט זיך וואָס אַמאָל מער באַשטעטיקט. ווען ס'איז געקומען מיין ריי צו שטעלן זיך צו דער קאָמיסיע, האָב איך מיך שוין געריכט אויף אַ „ספּעציעלע“ באַהאַנדלונג, אָבער די שטימונג מיינע איז געוואָרן אַנדערש, ווען ס'איז מיר אויסגעקומען אַריינצוגיין צום עקזאַמען־טיש צוזאַמען מיט אַ גרופּע פּאָליאַקן.

כמעט אלע זענען זיי געווען אויסגעדארט און אויסגעצערט און די קערפּערס זייערע זענען געווען באַדעקט מיט געשווילעכצער און מיט ווונדן, אַ זכר פון די לאַגערן. אין פאַרגלייך מיט זיי, בין איך געווען אַ העלד. כ'בין געווען בלויז אָפּגעשוואַכט, אָבער געזונט און נישט אזוי אויסגעמאַגערט ווי יענע. דער פּסקדין פון דער מיליטערישער קאָמיסיע איז אָבער געווען אַן אַנדערער. די פּאָליאַקן זענען אלע אָן אויסנאַם צוגענומען געוואָרן צום מיליטער, איך דאָקעגן האָב באַקומען אַ „פאַראַגראַף“, אז כ'בין צייטוויליק נישט פעאיק צום מיליטער־דינסט.

די דעציזיע פון דער קאָמיסיע האָט מיך אויפּגערעגט און

כ'האָב געפּרעגט דעם פּאַרזיצער פּון דער קאָמיסיע, אַ פּוילישן מאַט-
יאָר, פאַר וואָס מ'האָט מיך אָפּגעוואָרפּן, אין דער צייט, ווען ער-
טערע פאַר מיר און בפּירוש-קראַנקע זענען געוואָרן צוגענומען. דער
מאַיאָר האָט מיר דערויף, מיט אַ חוצפּהדיקער טראַציקייט געענט-
פּערט, אז די ארמיי איז אַ פּוילישע און נישט קיין יידישע.

די הענט האָבן מיר גענומען טרייסלען זיך פאַר אויפּרעגונג.
כ'האָב נישט געהאַט וואָס צו פּאַרלירן און כ'האָב געזאָגט דעם
מאַיאָר אַלץ, וואָס כ'האָב געטראַכט וועגן אים. כ'האָב אים נישט
געשאַנעוועט, נישט אים און נישט דעם מונדיר זיינעם. עס איז
אויסגעבראַכן אַ סקאַנדאַל, אָבער קיינער האָט מיך נישט געוואַגט
אַנצורירן. פאַרן ארויסגיין האָב איך געזאָגט צו אים, אז מיר וועלן
זיך נאָך אַמאָל באַגעגענען און אז כ'וועל אים נאָך אַמאָל דאָס
אַלץ דערמאָנען.

צו די סקאַנדאַליעזע האַנדלונגען פּון דער פּוילישער מאַכט,
וואָס האָט דאָ געוועלטיקט מיטן חסד פּון נ. ק. וו. ד. האָט נישט
גענומען קיין סוף. אפילו דעמאָביליזירטע יידישע זעלנער, וואָס
האָבן אדורכגעמאַכט די סעפטעמבער קאמפּאַניע אין פּוילן, זענען
נישט צוגעלאָזט געוואָרן צום מיליטער. דאַקעגן האָבן זיך אָנגעהויבן
איבערצוזחזרן פאַלן פּון איבערקויפּן די קאָמיסיע. דאָס, וואָס מען
האָט נישט געקאָנט פּוועלן מיט נאָרמאַלע מיטלען, האָט מען געקאָנט
דערגרייכן מיט געלט. און עס זענען טאַקע געווען צענדליקער, וואָס
זענען פאַר געלט צוגעטיילט געוואָרן צו די מיליטערישע פּאַרמאַציעס.
די פּאָליאַקן האָבן גענומען ארומרעגירן אזוי ווי אין די אַלטע
„גוטע“ צייטן פּון רידו שמיגלי. פּון זייערס אַ שטעמפּל איז אָפּט-
מאָל אָפּהענגיק געווען דאָס ארויסבאַקומען אַ דאָקומענט, אז מען
איז אַ פּוילישער בירגער. זענען געווען טויזנטער יידן, וואָס האָבן
געשטאַמט פּון די סאָויעטיש-אַקאָפּירטע געביטן, וועמען די פּאָ-
ליאַקן האָבן נישט געוואָלט ארויסגעבן קיין בירגערשאַפּט-שיינען.
זיי האָבן אויף אזא אופן געוואָלט פטור ווערן פּון צוקונפּטיקע
יידישע בירגער, אפילו פאַרן פרייז פּון אַנערקענען די סאָויער-
טישע אַקאָפּאַציע.

אָבער אויך דאָ זענען די זעלבע פּוילישע פּאַטריאָטן געווען
מער נאָכגיביק, ווען זיי האָבן דערפּילט אין דער האַנט אַ מטבע.
פאַר שוחד האָט מען געקאָנט ביי זיי ארויסבאַקומען אלע נויטיקע

שיינען און דאָקומענטן. דער דאָזיקער אַנטיסעמיטיזם איז דורך זיי געפראָוועט געוואָרן פראַנק און פריי — אונטער די סאַמע אויגן פון נ. ק. וו. ד., וואָס האָט זיך געמאַכט נישט זעען, וואָס אַרום איז פאַרגעקומען.

ווען כ'האָב מיך מיט עטלעכע טעג שפעטער געווענדעט צו דער קאַמיסיע, מען זאָל מיר אַרויסגעבן מיין באַפרייאַונגס־צעטל פון קאַלימאַ, האָט מען מיר אָפגעזאָגט מיט עפעס אַ פּוילן תירוץ. מען האָט מיר בלוז געוואָלט געבן אַ צעטל, אַז כ'בין צייטווייליק באַפרייט געוואָרן פונם לאַגער. די פערפידיע פון די פּאָליאַקן איז געווען אין לשער. כ'האָב צוריקגעוואָרפן דעם דאָזיקן שיינ אין פנים אַריין און פאַרלאַנגט מען זאָל מיר גלייך צוריקגעבן דעם באַפרייאַונגס־דאָקומענט, און כ'האָב זיי דערביי געזאָגט, אַז ס'איז מיר נישט פּרעמד דער פאַקט, אַז זיי פירן אַ האַנדל מיט שיינען.

דאָס לעצטע האָט זיי אַביסל איבערגעשראָקן. זיי האָבן זיך איבערגעקוקט, איינער מיטן אַנדערן און האָבן מיר ענדליך צוריק געגעבן דעם דאָקומענט. זיי האָבן מיר אויך צוגעגעבן אַ בילעט קיין טאַשענט. זיי האָבן זיך זייער געפּעדערט, צו באַזאָרגן וואָס מער יידן מיט בילעטן, ווייל עס איז זיי געווען אומבאַקוועם צו האָבן דאָ אַרום זיך אַזוי פיל פּוילישע בירגער, וועלכע זיי האָבן אָן שום סיבות, אָפגעוואָרפן פון מיליטער.

דאָס ווייטערדיקע פאַרבלייבן אין בוזלוק איז געווען צוועק־לאָז. איך האָב מיך דערוואַסט, אַז מיט עטלעכע שעה פאַרן פון בוזלוק, אין טאַטעשו, געפינט זיך אַ צווייטע פּוילישע מיליטערישע קאַמיסיע, וואָס איז שוין נישט אַזוי אָפן אַנטיסעמיטיש, ווי די היגע און אַז יידן ווערן דאָרט נישט אַזוי באַהאַנדלט אַזוי ווי דאָ. צי איז דער דאָזיקער קלאַנג אַן אמתדיקער? צו פאַרלירן איז נישטאָ וואָס — דאָס ווייטערדיקע פאַרבלייבן אויפן אָרט האָט סיי ווי קיין פעולה נישט — בין איך אויפגעשטיגן אויף אַ צוג און בין אוועקגעפאַרן אויף דער דאָזיקער סטאַציע, וואָס טראָגט אַזאַ משונהדיקן נאָמען.

נאָכן אָנקומען אויפן אָרט האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דער דאָזיקער פונקט האָט זיך געפונען אינמיטן פון אַ וואַלד, ווו עס זענען בלוז אויפגעשטעלט געוואָרן פּראָוויזאָרישע געצעלטן. צוליבן הויך־אָנגעפאלענעם שניי איז דער צוטריט צום דאָזיקן אָרט געווען

א באשווערטער. קיין וועגן זענען נישט געווען און עס איז אויס-
געקומען צו זינקען אינם שניי ביז צו די קני.

אהינקומענדיק סוף כל סוף, האָב איך געטראַפן דאָרט אַ מאָד-
נעם מעמד. כמעט אלע אָן אויסנאַם זענען געווען אָנגעמאַן אין
זעלנערישע מונדירן, אפילו די יידן האָבן, צוגענומענע צום מיליטער,
אַרומפאַרדירט אין די אונפאַרמען. אָבער די שמחה זייערע איז
געווען אַ קורצע.

עס ווייזט זיך ארויס, אז פונקט אין דער זעלבער צייט איז
צו דער לייטונג פון דעם מיליטערישן פונקט אָנגעקומען אן אינ-
סטרוקציע, וואָס שליסט אויס כמעט אלע יידן פון די רייען פון
דער פוילישער ארמיי. די פּאָליאַקן האָבן זיך דאָ אַביסל צו שפעט
אַרומגעזען, אז זיי זענען שוין באַגאַנגען אַ שטיקל פעלער, וואָס זיי
האָבן הונדערטער יידן באַקליידט מיט די פוילישע זעלנער־מונדירן.
אָבער זיי האָבן גלייך אָנגעהויבן צו פאַרריכטן דעם דאָזיקן פעלער.
זיי האָבן פּראָסט פשוט פאַרדאַרנט די יידן צוריקצוגעבן די אונז-
פאַרמען און האָבן זיי אויסגעשטראַקן פון די מיליטערישע רשימות.
פאַר די יידן האָט די דאָזיקע גזירה באַדייט אַ ים מיט צרות
און מיט פורעניות. ערשטנס האָבן זיי געמוזט צוריק אַראָפּציען
פון זיך די נייע זעלנערישע מלבושים און אריינקריכן אין די אלטע
לאַגער־שמאַטעס, דערביי האָבן אַ סך שוין געהאַט דעם גרעסטן
טייל פון זייערע מלבושים פאַרקויפט ערגניץ אויף אַ טאָלטשאַק, ווייל
אין רוסלאַנד איז אַלץ געווען אַ סחורה — אפילו די סאַמע אויס-
טערלישסטע טראַנטעס.

צווייטנס האָט דער פוילישער גזר ווידער אַמאָל אריינגע-
וואָרפן די יידישע באַפרייטע אין אַ צושטאַנד פון אַ כאָאָס. דאָס
געעהערן צו דער ארמיי האָט געשאַפן אַ קלענערע אָדער גרעסערע
סטאַבילקייט און אַ סוף צו דעם כאָאָטישן לעבנס־שטייגער. איצט
האָט מען געדאַרפט ווידעראַמאָל אָנהויבן פונסניי צו זוכן ערגניץ
אַ מקום מקלט, וווּ מען זאָל קאָנען ענדליך, נאָך די פינצטערע לאַ-
גערן, געפינען אַביסל רו און מנוחה.

די דאָזיקע נערוועזע טעג זענען געווען אַ גלענצנדער גרונט
פאַר כלערליי קלאַנגען און נישט־געשטויגענע ידיעות. האָט זיך
צווישן די יידן פאַרשפרייט אַ קלאַנג (מסתמא אַ פאַרשפרייטער דורך
די פּאָליאַקן, וואָס האָבן געוואָלט פטור ווערן פון די יידן), אז עס

פארמירט זיך אויך א פוילישע ארמיי אין טאשקענט און אז דאָרטן, אין יענער ווייטער, צענטראל-אזיאטישער שטאַט, קומען שוין נישט פאָר קיין שום דיסקרימינאציעס, אז דאָרטן ווערן שוין יידן צוגע-לאָזט אזוי ווי ס'געהערט זיי טאקע לויט זייער בירגער־רעכט.

טאשקענט האָט זיך טאקע געפינען זייער ווייט, אָבער וואָס פארא ראלע האָט דעמאָלט געשפילט שטח פאר מענטשן אין אונ-זער לאַגע? זאָל זיין טאשקענט. עס האָט דערביי געלאָקט דער גע-דאַנק, אז טאשקענט איז א שטאַט פון זון און פון ווארעמקייט און פון ברויט, און אז מען וועט פטור ווערן פון די איצטיקע פרעסט און שנייען. דעריבער האָט לאַנג נישט געדויערט און כ'האָב מיך געפונען אינם צוג וואָס איז געגאַנגען קיין טאשקענט.

אויך זאָג מיט אזא פשוטקייט „געפונען זיך אינם צוג“ און כ'פארלאָזן מיך שוין אויפן לייענער, וועלכער וועט שוין אליין צו-שטעלן אין דער פאַנטאַזיע זיינער די אומשטענדן אין וועלכע עס איז פאָרגעקומען דער בלויער אקט פון ארויפקריגן זיך אויפן איר-בערפולטן צוג און די באדינגונגען פון דער רייע, אויף וועלכע מענטשן, זענען געפאָרן נישט בלויז אויף די אויסערליכע שטייגן און אויף בופאַרן, נאָר אויך אויף די דעכער.

דער צוג שלעפט זיך דורך וויסטע סטעפעס, דורך מדבריות, וואָס זענען באַדעקט מיט זאמדן און מיט אימהדיקע פעלדזן, אויף ריזעדיקע שטחים זעט מען נישט דעם מינדעסטן סימן פון לעבן. קיין הויז, קיין באַארבעט פעלד, און אז מען זעט שוין יאָ עפעס — איז עס אן אַרימע פאַרחושכטע כאַלופּע וואָס דערמאַנט מער אין א פרימיטיווע סוכה, ווי אין א מענטשלעכער וווינונג.

דאָס וועטער ווערט פון שעה צו שעה ווארימער. די פריערדיקע פעלדער מיט שניי, ווערן פארטרעטן דורך נאַקעטע סטעפעס. מען פילט בפירוש אין דער לופט ווי איין קלימאַט ווערט ארויסגעשטויסן דורך א צווייטן.

דער צוג שטעלט זיך אויף פארשידענע סטאַציעס מיט אויס-טערלישע נעמען. עס הויבן זיך אָן צו באווייזן די ערשטע קאַזאַכן. זיי זענען מאַדנע געקליידעט. טראָגן לאַנגע וואַסענע כאַלאַטן, אַרומ-געבונדענע מיט גאַרטלען. זיי זעען אויס ווי זיי וואָלטן געטראָגן אַנגעפּלעצטע, ווינטערדיקע שלאָפּראָקן. א חוץ דעם טראָגן זיי אויף די קעפּ פּוטערנע היטלען, וואָס זענען ענליך צו רבנישע שטריימלעך.

און פונקט אזוי אויסטערליש ווי זיי זענען געקליידעט, אזוי זענען זיי אויך אויסטערליש אין זייער האלטונג.

מען זעט זיי ס'רוב ארום די באן-וואגאנען, וואָס שטעלן זיך אויף די סטאציעס. זיי באַלאַגערן די פענסטער און שלאָגן אונז פאַר צו קויפן ביי זיי „לעפיושקעס“ — אזעלכע געבאַקענע פלעצ-לעך, וואָס ווערן אין קאזאכסטאן געגעסן אַנשטאט ברויט.

נאָך קאָלירפולער פון די קאזאכישע מענער זעען אויס די פרויען זייערע. זיי טראָגן פילפאַרביקע קליידער. די האָר זענען גע-פלאַכטן אין פיל דינע און לאַנגע צעפלעך. די פנימער זענען פאר-האַנגען מיט אַ פאַראַנדזשאַ. די רוסישע רעוואָלוציע האָט זיך דאָ, אויף דער קאזאכישער ערד, באַוווּיגן מיט פאַוואַליע שריט.

אויפן צוג האָב איך דערווייל געשלאָסן באַקאַנטשאַפט מיט אַ לעמבערגער ייד, וואָס האָט געהייסן חיים קאַנסטאַנטינאָווסקי. ער האָט זיך דאָ אַהער עוואַקואירט פון די מערב-געביטן און די פרוי זיינע געפינט זיך דערווייל אין סאַראַטאָוו. ער איז אַ קליינער, טונקל-האַריקער ייד, מיט בלויע, ביטרע אייגעלעך, וואָס זענען פעאייק יענעם אדורכצושטעכן. עס באַהערשט אַ נישט-אַנגענעם געפיל, ווען מען שטייט נעבן אים. עס פליסט פון אים עפּים אן אומהיימלעכ-קייט, וואָס ס'איז שווער צו פאַרמולירן. די אומהיימלעכקייט ליגט נישט בלויז אין די אויגן זיינע, נאָר אינם גאַנצן געשטאַלט, אינם אופן פון באַוועגן זיך, אין קלאַנג פון זיין שטימע.

ער טשעפעט זיך צו מיר צו און נעמט מיר ארויסווייזן אן אומגעבעטענע פריינטשאַפט. ער איז בלי ספק קלוג און איבערגע-שפיצט, אָבער טאַקע די דאָזיקע איבערגעשפיצטקייט איז איינס פון זיינע שטריכן, וואָס שטויסן אָפּ. ער רעדט מיך צו, כ'זאָל מיך האַלטן מיט אים צוזאַמען. ער האָט אַ שפאַר ביסל געלט, ער האָט נישט קיין קינדער און די פרוי זיינע וועט מיך זיכער אויפנעמען מיט אַפענע אַרעמס ווי אן אייגענעם, ווי א טייל פון דער משפּחה.

זיין אומגעריכט אינטערעסירן זיך מיט מיר, זעט אויס צו פליסן פון א מיטלייד, וואָס ער האָט צו מיינע איבערלעבונגען. ער זאָגט, אז איך האָב שוין גענוג געליטן, אז פון איצט אָן וויל ער זיך פאַרנעמען מיט מיין גורל, ווייל כ'בין נאָך א יונגער און אומדער-פאַרענער בחור און אז פון איצט אָן וועלן מיר זיך האַלטן צוזאַמען און אזוי ארום דערווארטן זיך אויפן סוף פון דער מלחמה.

ער איז א מענטש מיט אן אומסימפאטישער אויסערלעכקייט, אָבער די ווערטער זיינע רירן מיך ביז טרערן. ווייזט אויס, אז נאָך אלעם טאָר מען אַ מענטש נישט משפטן — נישט לויט די אויגן זיינע און נישט לויט די באַוועגונגען — מען דארף קודם כל וועגן זיינע ווערטער מיט די גוטע כוונות. זינט כ'האָב פארלאָזט די היים פון די עלטערן האָב איך נאָך נישט געהערט אזעלכע רייד. פארקערט, די רוסישע נ. ק. וו. ד. ניקעס און די לאַגערהייטער האָבן מיט זייער ברוטאַלקייט מיך לגמרי געמאַכט פארגעסן, אז עס איז נאָך פאַראַן אויף דער וועלט מענטשלעכקייט.

די דיקע שיכט מיט חשד און מיט אומצוטרוי צו דער וועלט הייבט ביי מיר אַן אויפצוטייען, אזוי ווי שניי אונטערן אָנריר פון דער זון. איך קוק אים נענטער אָן, ער איז עלעגאַנט געקליידעט. עלעגאַנט — אפילו נישט בלויז לויט די סאָוויעיטישע מאָסן; די מלבושים זיינע זענען ציכטיקע. דאָס געזיכט ראַזירט, די אויגן — אויסגערוטע, נישט אזוי ווי די אויגן פון די טויזנטער יידן, וואָס שלעפן זיך דאָ אין צוג, און וואָס פיבערן מיט שרעק פאַרן פריי מאַרגן. די ווערטער זיינע רירן מיך און דאָס ערשטע אומאַנגענעמע געפיל הייבט אָן זיך אויסצווועפן.

מיר פאָרן אדורך טורקעסטאַן. אינדרויסן איז שוין אינגאַנצן ווארעם. דער צוג בלייבט שטיין אויף דער סטאַציע ארום אויף צוויי טעג און מיר גייען ארום אין שטאָט ארדיין. פארשטייט זיך, אז דאָס ערשטע, וואָס אינטערעסירט אונז — נאָך אזוי פיל הונד נעריקע טעג אין דער באַן — איז דער באַזאַר.

די אויגן זענען ביי אלע פאַנאַנדערגערסן פאַר שטוינונג און דאָס מויל וואסערט: צום ערשטן מאָל אין צוויי יאָר זעען מיר לעד בעדיקע וויינטרויבן! אמתע, זאַפטיקע וויינטרויבן מיט אַ מהיה־דיקן אינהאַלט פון א זיסער פליסיקייט. מיר קויפן גאַנצע גארשטן מיט די דאָזיקע שמעקעדיקע פירות, נעמען זיי אַרײַן צווישן די ציין און פאַרמאַכן די אויגן. אַזאַ געפיל האָט שוין קיינער פון אונז לאַנג נישט געהאַט.

צום אומגליק טאָר מען אָבער נישט האַלטן לאַנג פאַרמאַכט די אויגן, פאַרקערט — דאָ דאַרף מען גאָר האַלטן די אויגן מער אָפן ווי ערגיץ אַנדערש. צווישן די קויפערס דרייען זיך ארום צענדליקער קליינע גנבימלעך — אָפגעריסענע און אָפגעשליסענע

אוזבעקלעך — און זיי לױערן אויף אונזערע קעשענעס. מען רופט זיי דאָ שפּאַנאַ. זיי זענען מייסנטמיל אין עלטער פון 7-8 יאָר און זיי „ארבעטן“ אונטער דער אויפזיכט פון עלטערע „געברױטע“ ננכים. אלץ, וואָס ס'געלונגט זיי צו גנבענען גיבן זיי איבער די „אויפזעער“. יעדע פאָר מינוט הערט מען אַ געוואלט פון אַ באַר גנבעטן, וואָס יאָגט זיך נאָך דער באַנדע מיט די מינדיעדיקע זשור ליקלעך, אָבער דאָס יאָגן זיך איז אַ ברכה לבטלה. גיי געפין אַ נאָדל אין אַ סטויג מיט היי. עס איז אַ ביטער רחמנות אויף די באַ'ננב'עטע, אָבער דאָס בילד, וווּ יעדע פאָר רנע'ס דערהערט זיך אַ פּרױשער קוויטש פון אַ באַ'עוול'ה'טן און ווי עס הויכט זיך גלייך אָן אַ געיאָגעריי נאָך די קליינע אורקעס איז טראַגיקאַמיש.

אָבער נישט בלויז די קליינע וויסער-חברהניקעס גנב'ענען. אין אַ געוויסן מאָמענט דערזע איך, ווי אַ רוסישער אָפיציר דעקט איר בער אַ וואַלזע פון אַן עוואַקואירטן מיט אַ זאק און נעמט איר ערגיץ אוועקשלעפן. איך וויל מאַכן אַן אַלאַרם אָבער קאַנסטאַטיר נאָווסקי האַלט מיר צו ביי דער האַנט און לאָזט נישט. ער זאָגט, אז דער אָפיציר איז זייער אַ קלוגער חברהמאַן און אז די טעכניק זיינע איז אויסגעצייכנט. ער הייסט זיך מיר גוט צוקוקן צו דעם, וואָס ס'איז געשען און זאָגט, אז כ'זאָל מיר דערפון אראָפּנעמען אַ ביישפּיל, וויל נאָכן קומען פון ווייב זיינעם, וועלן מיר אליין דאַרפן באַנוצן זיך מיט דער דאָזיקער „טעכניק“. ער זאָגט דאָס אלץ מיט אַ שפּאַסיקער שטימע, אָבער עס פאַלט מיר פּלוצלונג אַ פּאַרדאכט אויפן דאָזיקן אויסטערלישן מענטש, וואָס האָט זיך צו מיר צוגעטשעפּעט און איך הייב אים אָן עפעס חושד צו זיין.

אויפן דריטן טאָג איז דאָס ווייב זיינס טאַקע געקומען צו פאָרן. איך העלף איר אַרונטערנעמען די זאַכן. זי זעט אויס צו זיין אַ פּרוי, אַן אשת חײל. זי גיט זיך געשיקט אַן עצה מיט די פעק, מיט די טשעמאַדאַנעס. זי געהערט צו די מענטשן, וואָס טויגן זיך אויס און אויסטויגן זיך אין די איצטיקע באַדינגונגען איז נישט סתם קיין מעלה, עס איז אויך אַ מדרגה.

מיר לאַדעווען אראָפּ אירע מַטלמלים אין אַ גערטרנדל נעבן דער סטאַציע. אַרום גיסט זיך דאָס צעברויזטע לעבן פון אַ גרויסן באַן-קנוב. אויף אַ זייטיקער ראַמפע האָט מען אוועקגעשטעלט אַ צוג מיט לאַסט-וואַגאַנען. די וואַגאַנען האָבן קליינע פענסטערלעך און

זענען ארומגעשטעלט מיט זעלנערישע וואכן. דאָס בילד איז נישט קיין פרעמדס. מיר קענען זיך שוין אויף די דאָזיקע „טשעפּלֹוש־קעס“, וואָס פירן אין די לאַגערן אריין. דאָס איצטיקע מאָל פירט מען אינעווייניק טויזנטער סאָוועטישע דייטשן, פון דער רעפּובליק זייערע, וואָס האָט זיך געפונען ביי דער וואַלנע. די רוסן האָבן מיט אַ קייזער־שניט ליקווידירט די דאָזיקע רעפּובליק אין פנים פון די אַנרוקנדיקע זיך נאַצישע אַרמיען. זייער פאַרשיקונג געפינט זיך צווישן פאַקטישער פאַרשיקונג און עוואַקואַציע. מען האָט זיי דער־לויבט מיטצונעמען די פאַרמעגנס זייערע, אָבער אַן דעם לע־בעדיקן אינווענטאַר.

פון אַנהויב זענען זיי געפאַרן אין פאַמיליע־גרופּעס, אָבער אין טשעלאַבינסק האָט מען ארויסגענומען די מענער און מען האָט זיי ערגניץ אַוועקגעשיקט. געבליבן זענען בלויז די ווייבער מיט די קינד־דער. מען פירט זיי ווייטער. וווּהין? דאָס ווייסט קיינער נישט. אָדער אויף פּאַסיאָלקעס, אָדער אין אַרבעט־לאַגערן. דערווייל ליגן זיי אויף די קויקעס און גייען אויס פון הונגער. יעדן טאָג נעמט מען אַרויס פון דאָרטן געשוואַלענע מתים.

מען פירט אויך צוגן פון פאַרשידענע שבטים פון קרים און פון קאַקאַז. די גאַנצע רוסישע אימפעריע האָט זיך פּלוצלונג אַריר געטאָן פון די פונדאַמענטן און האָט זיך צעגאַסן איבער די סיר־בירישע שטחים. נאָך קיינמאָל איז אוודאי איבער די טראַנס־סיבירישע שינעס נישט פאַרגעקומען אַזאַ וואַנדערונג פון אזוי פיל פעל־קער. די וואַנדערונג קומט אָבער פאַר אין לאַסט־וואַגאַנען פון נ. ס. וו. ד. און דער ציל זייערער איז דער זעלבער. נאָך קיינמאָל זענען די לאַגערן פון הינטער די הרי חושך נישט אָנגעשוואַלן גע־וואָרן מיט אזוי פיל נייע מחנות.

אונזער פֿריערדיקע כוונה איז געווען צו פאַרבלייבן לענגער אין ארים, אָבער די שטאָט ווערט וואָס אַמאָל מער אָנגעגאַסן מיט עוואַקואירטע און באַפרייטע און די מענטשן־מתים צעגיסן זיך שוין פשוט איבער די ברעגעס — מען שלאָפט אויפן וואַקזאַל און אונטערן פרייען הימל און דאָס באַקומען שפייז־אַרטיקלען ווערט פון טאָג צו טאָג שווערער.

אונזער פּסיכיק איז שוין אַ צעהוידעטע, אן אָפּגעריסענע פון דער געוויינטלעכער געוויינשאַפֿט פון רוען און פון סטאַבילקייט.

די דעציזיע צו לאָזן זיך אין וועג אריין דארף נישט אדורכברעכן קיין שום געוויינשאַפֿט, קיין צוגעבודנקייט צו אַן אָרט. אין אַרים איז געוואָרן אומדערטרעגליך — זעצט מען זיך אריין אין א באַן און מען פֿאַרט ווייטער. וווּהין? דער צוג פֿאַרט קיין טאַשקענט. קיין גאַראַנטיע, אַז אין טאַשקענט וועט זיין בעסער האָבן מיר נישט — אָבער דער אומרו איז שוין אַ צעוויגטער און עס איז שווער אים אָפּצושטעלן.

דער וועג פון ארים קיין טאַשקענט געדויערט 8 שעה, אָבער דער צוג שטעלט זיך נישט אין טאַשקענט, און ער שטעלט זיך אפילו נישט אויף דער ווייטערדיקער סטאַציע — אין סאַמאַראַנד. אין צוג געפינען זיך הונדערטער מענטשן, וואָס האָבן געזאָלט דאָרטן אויסשטייגן, אָבער דער באַן־פירער האָט אנדערע חשבו־נות, ווי רעכנען זיך מיט די פּאַסאַזשירן. ער שטעלט זיך גאָר אָפּ אין קאַנאַן. פאר מיר איז עס אַלץ איינס. טאַשקענט, צי סאַמאַר־קאַנד, צי קאַנאַן; אלע האָבן פאר מיר דאָס זעלבע פנים, די זעלבע פרעמדקייט.

מיר שטייגן אַראָפּ פון צוג. די באַן־סטאַציע איז אַ גרויסע. פונדאנען צענייען זיך דריי באַזונדערע ליניעס: קיין סטאַלינג־באַד, קיין אַשראַבאַד און קיין בוכאַראַ. היות פארבלייבן דאָ האָט קיין צוועק נישט — דאָס שטעטל איז אַ קליינס און וואָלט נישט פארדייעט קיין צענט־הלק פון דער פּליטיס־מאַסע — נעמען מיר דעם צוג קיין בוכאַראַ. עס איז פאַראַן אַ געוויסער געפיל פון האַ־זאַרד אין דאָזיקן בלינדן אויסקלייבן די ריכטונג. די באַן קאָלערט זיך איצט איבער אַ נייער לאַנדשאַפֿט. א טיפע אַזיאַטישע. די דאָ־מינרנדיקע פארב דאָ איז ברוין. ברוינע ליימענע פעלדער, ליימיקע הייזלעך, און אפילו דער הימל איז אָנגעזאַפֿט מיט אַ ברוין־זאַמדיקן שטויב.

די שטאָט בוכאַראַ איז אומגעווער מאָלעריש. זי איז ארומ־גענומען מיט אַ פאַרציטישע מויער, וואָס שטייט דאָ יאָרהונדער־טער און וואָס האָט אַמאָל געדינט די איינוווינער צו פארטידיקן זיך קעגן די שונאים. היינט איז די מויער בלוז אַ מוזעאַלע אַי־בערבלייבעניש און דערמאָנט ווייטע פארגאנגענע צייטן. די געסלעך פון דער שטאָט זענען שמאַלע און געדרייטע, אָפּטמאָל דאַכט זיך אויס, אַז מען קומט אריין נישט אין אַ געסל, נאָר אין אַ שמאַלן,

פינצטערן דורכצאנג צווישן צוויי בלינדע ווענט. די הייזלעך זע
נען פון ליים.

די סאָוועטישע פיאטילעטקעס מיט דער אינדוסטריאליזאציע
און מיט דער טעכניק האָבן נאָך נישט באַוווּזן אַרײַנצודרינגען אין
דער דאָזיקער אַזיאַטישער שטאַט אַרײַן. ווײַזט אױס, אַז פאַר זײ
איז די מױער אַרום דער שטאַט געװען אַן אַמתדיקע, נישט־דורכ־
דרינגלעכע וואַנט...

די אוזבעקן באַװעגן זיך איבער די געסלעך אין זײַערע קאָליר־
דיקע ברויטע כאַלאַטן. אויף טריט און שריט טרעפט מען דאָ אױך
בעקן רײטנדיקע אויף קעמלען. די סאָװעטישע רעװאָלוציע האָט
אױך ווײַזט אױס, זײַער ווײַניק אָנגערירט די סאַציאַלע לאַגע פון די
פרױען. די מענער זיצן רחבות־דיק אויף די קעמלען און די פרויען
גייען נאָך פון הינטן, ווי זיי וואַלטן געװען בלױז אַ טײל
פונם אינווענטאַר.

אויף טריט און שריט געפינען זיך דאָ אַזעלכע קאַפּע־הײזער,
װאָס הײסן טשאַי־כאַנאַ. דער עולם זיצט דאָ אויף דער ערד, אויף
אױסגעשפּרייטע טעפּיכער, און מען טרינקט לײמענע טעפּלעך מיט
טײ און מען פאַרברײט מיט פּרוכטן.

די אוזבעקן טראָגן דאָ פירקאַנטיקע היטעלעך מיט ווײסע
גאַטקעס. די פרויען זעען אױס ווי פּאַפּוגײען אין זײַערע קאַלירטע
קלײדער און לאַקירטע שטײוועלעך. כ'האַב מיך פון אָנהױב געװונד־
דערט, ווי אזוי מען קאָן דאָ זיצן, אין דער דאָזיקער אַזיאַטישער
חמײה, און טרינקען טעפּלעך מיט קאַכעדיקע טײ. אָבער דער אױך
בעק ווײסט, וואָס ער טוט. א סך פון די פּלײטיס אונזערע, וואָס
האַבן זיך צוגעכאַפט צום רױען וואַסער, זענען קראַנק געװאָרן
אויף פאַרשידענע חולאַת'ן, עס האָבן אױך נישט געפּעלט קײן פּאַלן
פון שװערער מאַלאַרע. די הײסע טײ איז ווײַזט אױס אַ גוט מיטל
קעגן דאָזיקן אומפּרײנטלעכן קלימאַט.

צום ערשטן מאל האָב איך מיך דאָ אָנגעטראָפּן מיט די בוכאַ־
דער יודן. ביז איצט זענען זיי געװען פאַר מיר בלױז אַן עקזאָטישער
נאָמען, עפּיס אַ פאַרנעלטע פּאַטאַגראַפּיע אין אַן אַלטן, יידישן זשױר־
נאַל, איצט זע איך זיי פנים אל פנים. זיי אונטערשיידן זיך זײַער
װײַניק פון די איבעריקע אוזבעקן, נישט מיטן אױפן פון קלײדן און
פון באַנעמען זיך, אָבער זיי געהערן דאָ צום געבילדעטן שיכט, זיי

הערן א גוטן רוסיש און א ביסל העברעאיש. זיי ארבעטן אלס אַנד געשטעלטע אין די מלוכה-ביוראָען, א טייל פאַרנעמט זיך מיט קליין האַנדל און מיט פאַרקויפן סאַדע-וואַסער.

בעת איינער פון מיינע שפּעטערדיקע וואַנדערונגען איבער די בוכאַרער גאַסן, האָט מיר אַ בוכאַרער ייד פאַרגעלייגט, אז ער וועט מיר ווייזן דעם יידישן בית-עולם, וואָס איז שוין אַלט הונדערטער יאָרן. דורך פאַרפלאַנטערטע געסלעך און וועגלעך האָבן מיר זיך אַרויסבאַקומען הינטער דער שטאָט, וווּ עס האָט פונדערווייטנס געדונקלט אן אַפּגעצוימט שטיק פּעלד מיט אַלמע, צעקרישלטע שטיי-נער. דאָס איז געווען דאָס בית-עולם, אויף וועלכן עס האָבן זיך געפונען מצבות, וואָס זענען שוין אַלט געווען זיבן און אַכט הונדערט יאָר. די אויפשריפטן אויף די מצבות זענען געווען אַפּגעריבענע, פאַרוואַקסענע מיט מעך און ס'האָבן זיך מיט גרויס שוועריקייט אַנגעזען די געשטאַלטן פון יידישע אותיות. אין א ווינקל פונם בית-עולם האָט זיך געפונען אַ טהרה-שטיבל, וואָס איז געשטאַנען פאַר-וואַרלאָזט ווי אן אַלטע חורבה.

דאָס אַנקומען קיין בוכאַרע איז געווען לייכטער ווי דאָס איינ-אַרדנען זיך. מיר האָבן גלייך נאָכן אראָפּשטייגן פון דער באַן און נאָכן אַנטרינקען זיך מיט עטלעכע גלעזער טיי אין איינער פון די דאָזיקע טשאַיבאַנאַס, אַפּגעדונגען אַ צימער אין אן אוזבעקישע הייזל פאַר 150 רובל אַ תורש. דאָס וואָרט „צימער“ דאַרף דאָ נישט פאַרשטאַנען ווערן בוכשטעבליך. אין די ליימיקע ד' אמות פונם אוזבעקישן הייזל, איז עס געווען נאָך אַ קאַמער, אַפּגעטיילט פון די איבעריקע מיט אַ ליימיקער וואַנט. קיין פּענסטער האָט זיך אין דער דאָזיקער „דירה“ נישט געפונען. בייטאָג האָט עס זיך געשפּייזט מיט דער ליכט פון דער אַפּענער טיר און ביינאַכט האָט מען געדערענט אַ ליכטל, אַן אַריינגעשטעלטס אין אַ צעבראַכן פּלעשל. פאַר אַ געלעגער האָט מיר געדינט אַ באַרג מיט שמאַטעס. איך האָב מיך, ביים אַנקומען פון דער נאַכט, אַנידערגעוואָרפן אויפן דאָזיקן „בעט“ און כ'בין לאַנגע שעה'ן געלעגן האַלב וואַך — האַלב-דרימלענדיק.

פאַר די אויגן האָבן זיך מיר — ווי קאָלירטע סטענגעס — געפלאַנטערט די איבערלעבענישן פון די לעצטע טעג. עס האָט זיך מיר כסדר אויסגעדאַכט, אז דאָס גאַנצע אוזבעקישע הייזל באַ-

ווענט זיך ווי אויף רעדער פון א צוג, ווייל דאָס לאַנגוואַכעדיקע פאָרן האָט מיך שוין אָפגעוויינט פון א נישט־באַוועגלעכן גרונט. אין די געדאַנקען האָבן זיך צוזאַמענגעמישט אויסטערלישע פארבן — די ריזעדיק־ווייסע שטחים פון די סיבירישע שנייען, די ברוינע זאַמדן פון צענטראַל־אַזיאַטישע מדבריות און די פארביקע בענדער, מיט וועלכע עס האָבן זיך געפּוצט די אוזבעקישע פרויען. אין די אויערן האָט געקלונגען אַ געמיש פון פארשידענע קולות — די שאַרפע געשרייען פון די רוסישע לאַגער־וועכטער, די פיפּערייען פון די לאַקאַמאַטיוון, דאָס כאַרכלעדיקע געפליסטער פון די אויז בעקן, די קולות פון די הענדלער אויף די באַזאַרן, די אויסגע־שרייען פון די וואַסער־הענדלער. אין מויל האָבן זיך צונויפגעמישט די טעמים פון די לאַגער־זופּקעס, דאָס ליימיקע געקלעפּעכץ פונם ברויט, די זיסע מחיהדיקייט פון די וויינטרויבן און די שאַרפּקייט פון קישמיש. דער אויסטערלישער געפּלעכט פון קולות, פון ריחות און פון פארבן, האָט זיך פאַרהעקלט איינס אין ס'אַנדערע און האָט זיך גענומען דרייען, ווי אַ קאַלידאַסקאַפּ, ביז איך בין איינגע־זונקען אין אַ טיפּן שלאַף, צום ערשטן מאַל נאָך אזוי פיל האַלב־וואַכעדיקע נעכט, אין דער דאָזיקער כאַלופּע, אין דער ווייט־פאַר־וואַרפּענער שטאַט בוכאַרע, אין אַ סביבה פון אַ מאַדנע און פּרעמד פאַלק, פֿון אַ פּרעמד לשון, אַן אַנגעווייטיקטער מיט טעג פון פינצטע־רע נעכטנס און אַן אומרואיקער וועגן די טעג פון די קור־מענדיקע מאַרגנס.

קאפיטל דריי און צוואנציק

דאָס צימער אין דעם אוזבעקן-הייזל איז נישט געווען פון די וואזשנע פאלאצן. ביינאכט איז געווען דאָרטן קאלט, טראָץ דעם בארג שמאַטעס, מיט וועלכן מיר האָבן זיך צוגעדעקט און בייטאָג איז געווען ענג און שמוציק און פול מיט אומדערטרעגלעכע ריחות.

אַבער די אַנדערע נאַכט האָב איך נאָך דער דאָזיקער דירה געדענקט, אזוי ווי נאָך אַ פאַרלוירן געדען. מיין נירגעבאַקענער פריינט קאַנסטאַנטינאַווסקי מיט דער פרוי זיינער האָבן געזאָגט, אז ס'האָט נישט קיין פעולה צו פאַרבלייבן אין דאָזיקן הייזל און אז דער פלאַן זייערער איז, מיר זאָלן פאָרן קיין טאַשקענט. טאַשקענט איז אַ גרויסע שטאָט און אַ גרויסע שטאָט גיט גרויסע מעגלעכקייטן. אין וואָס די דאָזיקע גרויסע מעגלעכקייטן באַשטייען, האָבן זיי נישט געזאָגט און איך האָב זיך נישט אָנגעשטויסן. יעדנפאלס האָבן מיר גענומען די זאכן און מיר זענען אוועק צו דער באַך סטאַציע, כדי צו נעמען די טאַשקענטער באַן.

אינעווייניק, אינם סטאַציע-בנין, האָט מען אונז נישט אריינגעלאָזט און מיר האָבן קוים מיט צרות געפונען אַ שטיקל אָרט אויף דער ראַמפע, אונטערן פרייען הימל. צום אומגליק האָט פלוצלונג אָנגעהויבן שנייען. אַ ווינטערדיקער שניי אינם וואריי מען אוזבעקיסטאָן איז געווען אַן אומגעריכטע זאך. די אוזבעקן זענען אַרומגעגאַנגען און האָבן געשאַלטן מיט טויטע קללות. דאָס ערשטע מאָל זעען זיי אַזאַ אויסטערלישע זאך. נישט אַנדערש, נאָר די „ביעזשענעס“ האָבן אַהערגעברענגט מיט זיך דאָס דאָ-זיקע אומגליק אין זייערע משעמאָדאַנעס.

דאָס פּאַר-פּאַלק קאָנסטאַנטינאָווסקי האָט זיך גאַנץ באַ-
 קוועם אויסגעלייגט. זיי האָבן זיך אויסגעבעט מיט פעק און מיט
 וואַליוקעס און האָבן אזוי, ווי עס זאָל נישט זיין, אדורכגענעכט
 טיקט די נאַכט. איך האָב מיר פשוט נישט געקאָנט קיין עצה
 געבן מיט דער שטעכעדיקער קעלט. כ'האָב מיר אונטערגעלייגט
 אויף דער הויילער ערד אַ געפונען שטיק צייטונג און צודעקן
 האָב איך נישט געהאַט מיט וואָס. די גרעסטע טייל נאַכט האָב
 איך פאַרברענגט דרייענדיק זיך פון איין זייט אויף דער צווייטער.
 ווייל אפילו אויפשמעלן זיך און ארומשפרייזן האָב איך נישט
 געקענט — אזוי איז די גאַנצע ראַמפע באַלייגט געווען מיט אַ
 מאַסע מענטשן, וואָס האָט געוואַרט אויפן צוג.

אויפגעכאַפט האָבן מיר זיך, ווען ס'איז נאָך געווען גאַנץ
 טונקל. קאָנסטאַנטינאָווסקיס ווייב איז פאַרבליבן אויף דער סטאַ-
 ציע מיט די וואַליוקעס און איך מיטן מאן אירן האָבן זיך ארויפ-
 באַקומען אויפן צוג. איך זאָג „ארויפבאַקומען“ און כ'האָב שיער
 נישט געזאָגט „אריינגעשטיגן“ אין צוג. ביידע ווערטער זענען
 דאָ נישט אויפן אָרט. דער צוג איז — אזוי ווי אַלע פריערדיקע
 — געווען באַקלעפט מיט מענטשן, ווי פליגן-פאַפּיר, און די
 קאָנדוקטאָרן זענען געשטאַנען ביי די טירן און האָבן נישט דער-
 לאָזט, אז נאָך עמיצער זאָל זיך ארויפכאַפן.

אַבער דאָס, וואָס ס'האָבן נישט געקאָנט אויפֿטוען קיין עלנ-
 בויגנס, האָט אויפגעטאָן אן אנדערער ארגומענט — אַ פּאַר
 געלט-אסיננאציעס. קאָנסטאַנטינאָווסקי האָט אריינגערוקט דעם קאָנ-
 דוקטאָר אין דער האַנט אריין גאַנצע הונדערט רובל און דאָס
 סעזאַס-טירל פון דער באַן האָט זיך געעפנט פאַר אונז.

ערשט דאָ, שטייענדיק אין גרויסער ענגשאַפט, הויבט אָן
 קאָנסטאַנטינאָווסקי צו רעדן צו מיר ווערטער, וועלכע האָבן ביס-
 לעכווייז גענומען אויפהויבן דעם שליער איבער דעם דאָזיקן
 געהיימיספולן מענטש.

ער הויבט אָן דערמיט, אז מיר פאַרן איצט קיין טאַשקענט,
 אין אַ שטאָט אַריין, וואָס וועט וואַרשיינלעך פאַרבלייבן די היים
 אונזערע אויף אַ לענגערער צייט. ער וועט זיך דאָרטן באַמיען צו
 דינגען אַ דירה; ער גלויבט, אז אין אזא גרויסער שטאָט איז
 דער ענין פון אַ דירה נישט אזוי שווער, ווי ערגעץ-אַנדערש וווּ.

מיר וועלן זיך דאָרטן איינאַרדנען, נישט אויפן שפרונג, אזוי ווי מען איז עס געצווונגען צו טאָן אין די דאָזיקע צעפליאַשעטע מלחמה-מהבאָדינגונגען, נאָר סטאַביל און גרינטלעך. ער זאָגט „מיר“ און מיטן דאָזיקן וואָרט רעכנט ער שוין אויך מיך אריין אלס פולן מיטגליד אין דער משפחה. ער באַמיט זיך דאָס צו זאָגן מיט דער גרעסטער וואַרימקייט, כדי — אזוי ווי פריער — צו געווינען דעם צוטרוי מיינעם. און נאָכדעם — ווי ער האָט שוין צוגעגרייט אזאַ בריק מיט דער דאָזיקער הקדמה, הויבן ער צו רעדן וועגן עפּים אַנדערש.

ער ווערט פּלוצלונג אַ פּילאָזאָף און הויבט אָן צו דעבאַטירן וועגן זיין מענטשלעכן לעבן, וועגן מענטשלעכן גורל און וועגן גוטס און שלעכטס.. וואָס איז גוט? און וואָס איז נישט גוט? אין געוויינלעכע, נאָרמאַלע באַדינגונגען — זאָגט ער — איז דער אונטערשיד צווישן גוטס און שלעכטס אַ זייער אָנזעעוודיקער. עס איז לייכט צו אונטערשיידן צווישן מצווה און עבירה, אָבער אין מלחמה־יאָרן, אין צייטן פון קאַטאַסטראָפּעס קאָן מען שוין דעם פּריערדיקן שליסל נישט באַנוצן. מען דאַרף אָנהויבן אָנצורווענדן אַנדערע מאָסן. דאָס, וואָס ס'איז אַמאָל, אין די נאַטירלעכע באַדינגונגען, געווען נישט דערלאַזבאַר, קאָן איצט גאָר ווערן נאָר־מאָל, און פאַרקערט, דאָס וואָס איז דעמאָלט געווען גוט, קאָן זיך איצט אַרויסווייזן פאַר שלעכט.

צו וואָס צילט ער? וואָס וויל ער מיר זאָגן מיט זיינע פאַר־שטעלטע ווערטער? ער איילט זיך נישט צו געבן דעם באַשייד, ער האַלט, אז דער גרונט איז נאָך נישט קיין גענוג־צוגעגרייטער. ער ווויזט מיט דער האַנט אויף די אַרומיקע פּאַסאַזשירן און ער זאָגט:

— נא, גיב אַ קוק. יעדער פון די דאָזיקע מענטשן פאָרט אַרום מיט זיינע טשעמאָדאַנעס, מיט זיינע פּעק, מיט זיינס אַ שטיקל פאַרמעגן. אין נאָרמאַלע צייטן וואָלט דאָס קיין פאַרמעגן נישט געווען, אָבער איצט איז עס יאָ. און איצט גיב אַ קוק אויף דיר: דו ביסט נאַקעט און בלוין, גייסט אַרום בערום וחוסר. און דאָס ביסטו, וואָס דו האָסט אָפּגעליטן אין קאַטינער לאַגער, הינטער די הריחושך אין קאַלימאַ. וואָס וואָלט אַ שטייגער געווען, ווען דו גייסט צו צו איינעם פון די דאָזיקע מענטשן, וואָס האָט

א טשעמאָדאָן מיט צען העמדער און דו דערציילסט אים, אז דו האָסט נישט קיין העמד? צי וואָלט ער געעפנט זיין וואַלדזע און דיר געגעבן אַ העמד אויפן לייב? באַשטימט נישט. כ'פאַרויכער דרך, אז ער וואָלט דרך אוועקגעשטויסן פון זיך אזוי ווי א זלידנע פליג. און פאַרוואָס וואָלט ער אזוי געהאַנדלט? ווייל איצט איז נישט קיין צייט צו פאַרנעמען זיך מיט יענעם. איצט איז א צייט פאַר זיך, איצט איז די הויפט־זאָך צו ראַטעווען דאָס אייגענע נפש. עס איז איצט די צייט, ווען אויפן פלאַן שטייט קודם כל די אייגענע עקזיסטענץ. דעריבער זענען מענטשן אומברחמנות־דיק און דעריבער דארף מען זיך אַנדערש באַציען צו די באַ־גריפן „נוט" און „שלעכט", ווי מען האָט זיך באַצויגן פריער.

— למשל? — האָב איך אים געפרעגט, נישט פאַרשטייענ־

דיק איננאַנצן, נאָך וואָס ער האָלט די דאָזיקע רעדע.

— למשל — האָט קאָנסטאַנטינאָוסקי פּלוצלונג אָנגעוויזן

מיט אַ פינגער אויף אַ גרויסן טשעמאָדאָן, וואָס איז געשטאַנען אויף דער „שאַטקע" אין אַ ווינקל — נעם דעם דאָזיקן טשעמאָ־דאָן און וואַרף אים אַהער צו מיר. דו וועסט דיר דערמיט טוען אַ גרויסע טובה. וועסט האָבן צו עסן צו דער זעט און אויך א העמד אויפן לייב.

כ'האָב מיר נישט געגלויבט מיינע אייגענע אויערן. כ'האָב די גאַנצע צייט געהאַט אַ חשד אויף אים, אז עפעס איז מיט אים דער מער, אז הינטער זיין גאַנצער גלאַטקייט און העפלעכ־קייט באַהאַלט זיך עפעס, וואָס כ'האָב נישט געקאָנט „צעבייסן". אָבער זיין איצטיקע רעדע איז געווען פאַר מיר אזוי ווי עמיצער וואָלט מיר דערלאָנגט מיט אַ שטיק האַלץ איבערן קאָפּ. אזוי הייסט עס: אָט דאָס איז זיין באַשעפטיקונג, וועלכע ער האָט זיך אויסגעקליבן און וועלכע ער האָט באַרעכטיקט מיט אַזאַ „פּילאָזאָפּישן סיסטעם".

ער האָט דערזען די ענדערונג, וואָס איז פאַרגעקומען אויף מיין געזיכט און האָט זיך שנעל אַריענטירט, אז ער איז דאָ באַ־גאַנגען אַ פעלער. אז ער האָט צו פרי זיך דעמאָסקירט, אז די צוגרייטונג דערצו איז געווען אַ נישט־גענוגנדיקע. האָט ער שנעל געענדערט דעם טאָן פון דער שטימע זיינער, האָט מיר אַרויפגע־לייגט אַ האַנט אויפן אַקסל און האָט גענומען אויסדרייען דעם

גאנצן ענין אין א ווייז. ער האָט, הייסט עס, דאָס אַלץ נישט גע-
מיינט ערנסט. ער האָט בלויז געוואָלט זען מיין רעאקציע. בלויז
דערין איז אים געגאנגען, אין אויספרובירן מיך און נישט אין
עפעס אנדערש.

כ'בין געבליבן אינגאנצן צעמישט. כ'האָב נישט געוויסט,
וואָס וועגן דעם אלעם צו טראכטן. אַלץ האָט עדות געזאָגט, אז דאָס
איז שוין דווקא נישט געווען קיין ווייז, אז ער באשעפטיקט זיך
וואַרשיינלעך מיט פשוטע גנבות; אָבער סיי דאָס רעדן זיינס און
סיי מיין קלאַגעדיקע לאַגע האָבן פון מיר פאַרלאַנגט, אז איך זאָל
אַננעמען זיינע לעצטע פאַר ווערטער פאַר אַ גוטער מטבע. איך האָב
באַשלאָסן יעדנפאַלס צו שטיין אויף דער וואך און אַכטונג געבן,
וואָס ער טוט.

קיין טאַשקענט זענען מיר אַנגעקומען אין אַ מאָמענט, ווען
ער האָט דאָרט געבושעוועט אַ שווערע טיפוס־עפידעמיע. די שטערב-
לעכקייט צווישן די יידישע פליטים איז געווען אַ גרויסע. די גרעסטע
צאָל טויט־פּאַלן איז געווען צווישן די עוואקואירטע יידן פון די דריי
באַלטישע לענדער. באַלד ביים אראַפּגיין פון וואַקזאַל, דערזעט מען
דאָס אומגליק. די אָדימקייט און די עלנט פון דעם גרויסן אַנגע-
לויף פון יידישע „ביעזשענצעס“.

מיר האָבן זיך — אין אַ טראַמוויי — דערשלאָגן צום צווייטן
עק שטאָט און דאָרט אויף אַ באַזאָר, צערעדט זיך מיט אַן אוובעק,
וועלכער האָט אונז פארדונגען אַ צימער פֿאַר 200 רובל אַ חודש.
גלייך נאָכן דינגען דאָס צימער זאָגט צו מיר קאַנסטאַנטינאַווסקי, אַז
איצט וועלן מיר זיך אומקערן קיין קאַנאַן און אהערברענגען די פרוי
זיינע מיט די זאכן. ער איז אַן ענערגישער מענטש און ער פאַר-
וואַנדלט שנעל די ווערטער זיינע אין מעשים. באַלד זיצן מיר אינם
צוג, וואָס פירט אונז צוריק קיין קאַנאַן.

פאַרן ארויפּשטייגן אויף דער באַן, האָב איך באַמערקט, ווי
ער נעמט מיט זיך מיט צוויי זעקס. ס'איז מיר נישט איינגעפאַלן דע-
מאָלט, אז דאָס האָט עפּים אַ שייכות מיט קרומע זאכן. מסתמא
דארף ער האָבן די זעק אויף איינצופאַקן דעם ווייבס פעקלעך.
אָבער אינמיטן פאַרן ווייזט זיך ארויס, אז די זעק האָבן געדאַרפט
דינען צו אנדערע צוועקן.

אין א געוויסן מאָמענט האָט ער מיך א שטויס געגעבן מיטן
עלנבוין און א ווייז געטאָן מיטן אויג אויף א פּאָליצע :
— גיב נאָר א קוק — האָט ער געזאָגט — וואָס פארא פעק
דאָרט ליגן.

ער האָט זיך צו מיר נענטער צוגערוקט און דאָס מאָל געזאָגט
שוין ווייניקער העפליך ווי פריער און באַפעלעריש.
— שלעפּ אראָפּ פון דאָרטן א פאק און לייג עס שנעל אריין
אין זאק אריין.

כ'בין אָפּגעשפרונגען פון אים, ווי פון א מצורע. א צאָרן און
אן עקל האָבן מיך געשטיקט אין האַלדז. כ'האָב נישט געקאָנט אויס
רעדן קיין וואָרט. כ'האָב מיך — טראָץ דער ענגשאַפט אין דער באַן
— באַמיט וואָס ווייטער פון אים אָפּצורוקן, נישט צו שטיין אין
זיינע ד' אַמות. ער איז הייסט עס א גנב ! און דערצו א גנב, וואָס
פירט אויס זיינע גנבות צווישן יידישע פּליטים ! די הענט האָבן זיך
מיר געבילט אין פּוּסטן און כ'האָב מיך קוים איינגעהאַלטן, כ'זאָל
אים נישט דערהרגענען.

ער פּרוּווט ווידעראַמאָל ארויפצוציען אויפן פנים זיין עלעגאַנטן
שמיכל און הויבט זיך אָן צו מיר צו דערנענטערן, אָבער ער דער-
זעט פּלוצלונג דעם אויסדרוק אויף מיין פנים און ער ציט זיך, מיט
שרעק, צוריק. ער רעדט שוין נישט אויס צו מיר קיין וואָרט. אויף
דער סטאַציע גייען מיר אראָפּ באַזונדער. ער פּרוּווט נאָך אין לעצטן
מאָמענט צו שפּילן מיר אויף די סענטימענטן. ער זאָגט, אז כ'זאָל
אים באַטש צוהעלפן ארויפפאַקן אויף דער באַן זיין ווייבס געפּעק.
כ'ענטפער אים גאָרנישט און כ'מיש מיך אויס מיט דעם געדיכטן
עולם אויף דער סטאַציע. ערשט ווען פון זיין געבין איז שוין
נישטאָ קיין זכר, עטעס איך פּרייער אָפּ.

איצט בין איך פּאַרבליבן אַליין, אָן א גראַשן געלט און אַן
אָפּגעריסענער און אָפּגעשליסענער. וואָס טוט מען ? איך טראַכט
נישט לאַנג. דער ענטפער אויף דער דאָזיקער פּראַגע גיט מיר דער
צופּעליקער גורל. אויף די באַן-שינעס האָט זיך אריינגעקאָלערט דער
צוג, וואָס גייט קיין סטאַלינאַבאד. איך האָב נישט די פעאיקייטן און
נישט דאָס געלט פון קאָנסטאַנטינאָווסקין, וועלכער האָט זיך געקאָנט
עפּנען די באַן-טירן, בין איך דעריבער ארויפגעקראַכן אויפן דאָך
און אזוי ארום האָב איך מיך געלאָזט אין וועג אריין. דאָס פּאַרן

אויף א דאך איז אן איבערלעבעניש, וואָס איז פול מיט טויט־
שרעק, ווייל יעדע מינוט דאַכט זיך, אז די באַן וועט זיך אַ שטאַרקן
טרייסל טאָן און מען וועט אַראָפּפאַלן און ברעכן האַלדז און נאַקן.
אַבער די באַן האָט זיך נישט געטאָן קיין שטאַרקערן שאַקל און איך
בין בשלום אָנגעקומען קיין סטאַלינאַבאַד.

גלייך ביים אַראָפּגיין פון דער באַן, האָב איך מיך געווענדעט
צום סטאַציע־קאָמענדאַנט, ער זאָל מיר אויסשרייבן אַ קאַרטל אויף
ברויט, ווייל איך געפין מיך אָן שום מיטלען, כ'האַב אים דערביי
געוויזן מיין באַפרייאונגס־צעטל פון לאַנער אין קאַלימא. ער האָט
מיך אויפגענומען העפליך, אַבער מיין פאַרלאַנג האָט ער נישט דער־
פילט. דאָס געהערט נישט צו אים, נאָר צו אַ פאַרטיילונגס־פונקט,
וואָס פאַרנעמט זיך מיט צעשיקן די אָנגעקומענע פליטים איבער
קאַלכאַזן.

ארויסגייענדיק פון וואַקזאַל דערזע איך צום ערשטן מאָל די
שטאָט. זי איז כמעט אינגאַנצן אַ נייע, איינע פון די מאָדערנסטע
שטעט אין אוזבעקיסטאַן. די גרעסטע טייל הייזער איז ווייס־גע־
קאַלכט און זען אויס ווי וויללעס אין אַ קור־אַרט.

אויך די געבידע, אין וועלכער עס געפינט זיך דער צעטיילונג־
פונקט איז אַ מאָדערנער און אַן עלעגאַנטער, אַבער דער גאַנצער
בנין איז באַלאַגערט מיט אַ מאַסע אָפּגעריסענע פליטים, וואָס גיבן
צו דער ווייסער געבידע אַן אימהדיקן אויסזען. עס איז אַ נעמיש
פון גרויקייט מיט ווייס, פון עלעגאַנץ מיט עלנט. איך שטעל מיך
אוועק אין די ריי און הויב אָן געדולדיק צו וואַרטן. די שעה'ן
האַבן זיך געצויגן ווי פעך און נאָך לענגער האָבן זיי מיר אויסגע־
זען, ווייל כ'בין געווען טויט־הונגעריק, כ'האַב אַ גאַנצן טאָג גאָר־
נישט געהאַט אין מויל. ווען ס'איז שוין ענדליך אָנגעקומען מיין
ריי צום פענסטערל, האָט דער באַאַמטער פון אינעווייניק געמאַלדן,
אַז מער קיין אינטערעסאַנטן נעמט ער היינט נישט אויף, אז די
איבעריקע זאָלן קומען מאָרגן.

וואָס טוט מען? איך פרעג מיך עמיצן, וווּ ס'געפינט זיך דער
באַזאַר. כאַטש — נישט כ'האַב געלט דאָרט עפּים צו קויפן און
נישט עפעס אַ זאָך צו פאַרקויפן. אַבער דער פּלאַן מיינער איז אַן
אַנדערער. די אוזבעקישע פאַרקויפער האָבן אַ טבע, אז זיי גיבן צו
פאַרזוכן די דורכגייער זייערע פּרוכטן, און היות כ'בין געווען טויט־

הונגערדיק איז פאר מיר געווען א קרן צו דערפילן אויף דער צונג א כזית פון א שטיקל פרוכט.

איך פארקערעווע מיך אין דער ריכטונג פונם באזאר און עס פלאַנטערט זיך מיר בלוז אין געדאַנק: צי וועלן די פארקויפער דאָס מאָל זיין אזוי גרויסהאַרציק אזוי ווי אלעמאָל? צי וועלן זיי נעבן צו פארזוכן אן איינצלענע וויינטרויב, אָדער אַ שטיקל פון עפעס אן אַנדערער פרי?

גייענדיק אזוי דערזע איך פּלוצלונג פונדערווייטנס צוויי באַ-קאַנטע געזיכטער. דאָס האַרץ האָט אין מיר לעבעדיקער אַ קלאַפּ געטאָן: ס'איז געווען עוואַ מיט איר מאַן. זי איז געווען פאר-עלמערט, זי האָט קוים דערמאַנט אָן דעם יונגן, פרישן מיידל פון מיין הימשטאט, אין וועלכער כ'בין געווען פארליבט מיט מיין ערשטער יינגלערישער ליבע. אָבער דאָס איז זי געווען בלי שום ספק, דאָס זעלבע, כאָטש אויסגעמוטשעטע געזיכט, די זעלבע אויגן. נעבן איר האָט געשפּרייזט דער מאַן אירער.

זיי זענען געגאַנגען ביידע אין דער ריכטונג פון צעטיילונגס-פונקט. מיין ערשטע רעאַקציע איז געווען צוריקצוציען זיך. איך האָב מיך פארשעמט נישט בלוז מיט מיין הולך און מיט מיין אויסזען. כ'האָב מיך אויך געשעמט פאר איר. כ'האָב איר נישט געוואָלט אַנטאָן קיין עגמת נפש, וואָס כ'באַגעגן איר אין אזא מעמד. אָבער דאָס איז געווען בלוז די ערשטע באַוועגונג מיינע. גלייך אָבער האָט מיך באַגאַסן אַ שטראָם מיט ווארימקייט. דאָס ערשטע מאָל זינט כ'בין ארויס פון וויעזשבניק באַגעגן איך אזעלכע גאַנטע מענטשן.

אויך זיי האָבן מיך שוין געהאַט באַמערקט. פון אָנהויב זענען זיי נישט געווען אינגאַנצן זיכער, צי דאָס בין איך טאַקע. ווייזט אויס, אז אויך מיך האָט די צייט נישט געשאַנעוועט. אָבער גלייך האָט זיך אין די אויגן זייערע אָנגעצונדן די זעלבע פרייד, וואָס ביי מיר. דאָס באַגעגעניש האָט אויף אַ וויילע אוועקגערוקט פון אונז די גאַנצע ווירקלעכקייט און מיר האָבן זיך, ווי שיכורים גענומען אַנדערונקען מיט דערינערונגען פון אַמאָל.

די צוויי שוועסטערן זענען צוזאַמען פֿאַרשיקט געווען אויף אַ פּאַסיאָלעק, אָבער נאָך דער באַפרייאונג האָבן זיי זיך פארלוירן און זיי זענען שוין אויסגעפאַרן הונדערטער קילאָמע-

טער זוכנדיק זיי. אויפן וועג האָט מען זיי דערווייל באַגנבעט, מען האָט זיי צוגענומען אלץ, וואָס זיי האָבן פאַרמאָגט. איצט זענען זיי געבליבן בערם ובחוסר און אלץ וואָס זיי האָבן איז אַ רובל. עוואַ לאָזט יעדע פּאָר מינוט אַראָפּ די אויגן, זי שעמט זיך מיט איר מעמד, מיט איר הוֹלך, מיט איר גורל. אויך איך פיל אַ וואַקסנדיקע שאַנדע. און נאָך מער ברענט מיך דאָס געפיל פון הילפלאָזיקייט, דאָס באַוווסטזיין, אַז כ'קען זיי מיט גאָרנישט העלפן. פאַרקערט, דאָס זענען זיי גאָר גרייט צו נעמען דעם לעצטן רובל און אים צע-טיילן אויף דריי חלקים. דער סוף איז, אַז מיר מוזן זיך צעשיידן. זייער פלאַן איז צו געפונען אירע עלטערן און מיינער איז נאָך אלץ אַ פאַרנעפּלטער.

די שטאָט סטאַלינאַבאַד געפינט זיך נישט ווייט פון דער אַפֿ-גאַניסטאַנישער גרענעץ, אפּשר פרווון דאָס גליק און ריזיקירן? דער דאָזיקער געדאַנק ווערט ביי מיר געבוירן פּלוצלונג, אָן שום הכנות, אָבער זיי רעדן מיך דערפון אָפּ. ס'איז אַ צו גרויסע געפאַר. ענדליך צעשיידן מיר זיך. איך דערמאַן מיך, אַז כ'האָב מיך געפונען אויפן וועג צום באַזאַר עפעס טועם צו זיין פון אוזבעקישן מנהג פון כיבוד.

די אוזבעקישע פאַרקויפער זענען טאַקע ברייטהאַרציק אזוי ווי שטענדיק, זיי האַנדלען מיט מייערן, מיט ציבעלעס, מיט קיש-מיש, מיט אורוק. זיי זענען טאַקע מיך מכבד און איך זאָג מיך נישט אָפּ פון פאַרווכן זייער סחורה. איך בענטש זיי אין האַרצן, וואָס זיי האָבן אַזאַ גאָלדענעם מנהג. אָבער אין האַרץ טליעט ביי מיר אַ פאַרדרוס. איך באַדויער, וואָס איך האָב באַגענט עוואַל. דאָס באַגעגעניש איז געווען אַ ברוטאַלס. עס האָט געפלאַצט איינער פון מיינע חלומות. ס'וואַלט בעסער געווען, ווען כ'וואַלט ווייטער גע-טראַגן ביי מיר דאָס בילד אירס, אזוי ווי כ'האָב איר געזען צום לעצטן מאָל, אינם שטעטל. איצט איז יענץ בילד אַרויסשטויסן געוואָרן דורכן נייעם. דאָס אָרט פון איר פּריערדיק געשטאַלט וואָס איז געווען אזוי יונג און פּריש, איז פאַרטרעטן געוואָרן דורך אַן אַנדערס, דורך אַ געשטאַלט פון אַ פרוי, וואָס איז געווען אוסגעמור-טשעט און אויסגעפּראַצעוועט און אויף וועלכער עס איז געלעגן אויסגעשפּרייט דער גאַנצער חותם פון אַ רוסישן פאַרשיקטן. כ'האָב מיך דערפילט עפעס אַרימער און באַרויבט. און דערצו האָט מיך

נאך געברענט א פארדרוס, וואָס כ'האָב איר, אין איר שווערן מצב, מיט גאָרנישט געקאָנט צוהילף קומען.

איך האָב אויך אָנגעהויבן צו זען מיין אייגענע לאַגע אין וואָס צמאַל שוואַרצערע פאַרבן. נאָך וואָס בין איך דאָ אַהערגעקומען קיין סטאַלינאַבאַד? וואָס פאַראַ זין האָט געהאַט די דאָזיקע רייזע? איך דערמאָן מיך, אז אין סיביר זענען די פאַרשיקטע כאַטש גע-ווען אונטער אַ געוויסער אויפזיכט פון וואַיענני קאַמענדאַנט, אז דאָרטן האָט מען אויפן סמך פון דער כאַפּרייאונגס-קאַרטע געקאָנט באַקומען צו עסן.

איך באַשליס ביי מיר שנעל צוריקצופאַרן קיין נאָוואָסי-בירסק. פון סטאַלינאַבאַד ביו נאָוואָסיבירסק איז פּאַלנ מיך אַ גאַנג, ס'איז אַדורכצופאַרן אַ שטיק וועלט, אָבער דער הונגער דריקט מיך און עס איז נישט פאַראַן קיין שטאַרקערע טרייב-קראַפט ווי אַ נאָגנדיקער הונגער.

די ערשטע סטאַציע אויפן וועג קיין נאָוואָסיבירסק איז טאַש-קענט. פאַרשטייט זיך, אז אויף קיין בילעט האָב איך נישט, אָבער כ'פאַרלאָז מיך אויפן גורל. די באַן שלעפּט זיך צוריק דורך באַ-קאַנטע געגנטן און קאַלערט זיך ענדליך ארויף אויף דער טאַשקענטער סטאַציע.

מיר זענען אָנגעקומען אין אַ שלעכטער מינוט. די סטאַציע איז באַשטעלט מיט מיליזין און עס קומט פאַר אַ שטרענגע אָבלאַ-ווע. די געכאַפטע ווערן אוועקגעפירט צום וואַיענני קאַמענדאַנט און פון דאָרט — אין אַרבעט-באַטאַליאָנען. עס האָט מיך באַ-הערשט אַ פאַניק און איך האָב געזוכט ערגיז אַ פּלאַץ, וווּ זיך אויסצובאַהאַלטן. על פי נס האָב איך מיך ארויסבאַקומען פון דער געדיכטער נעץ פון דער מיליזין און דערנאָך האָב איך מיך פיר טעג ארומגעוואַלגערט אויף די טאַשקענטער גאַסן.

ווען דער הונגער האָט מיך שוין געמאַכט אומפּעאיק צום ווייטערדיקן ארומשלאַנדערן זיך איבער דער שטאָט, האָב איך ביי מיר באַשלאָסן צו ווענדן זיך דירעקט צום וואַיענני קאַמענ-דאַנט. כ'זועל אים פאַרשטעלן די גאַנצע לאַגע מינע, נישט אויס-באַהאַלטנדיק גאָרנישט. כ'בין אַ באַפרייטער פּוילישער בירגער פון אַ פאַרשיקונגס-לאַגער אין מיליטערישן עלטער, אָבער די פּוילישע מיליטערישע מאַכט האָט איר מאַביליזיר-קאַמיסיעס פאַרוואַנדלט

אין אן אָרט פון סעלעקציעס, און דער שליסל פון די דאָזיקע סעלעקציעס איז נאָך א ירושה פון די אַלטע, אַלטע צייטן, פונם פארמלחהרדיקן אַנטיסעמיטיזם.

עס איז מיר נישט אָנגעקומען לייכט צוצוקומען צום קאָ-מענדאָנט, מען האָט געדארפט אויף א קונציקן אופן אדורכבאָר-מען זיך דורך אן אזוי גערופענעם וואַיענני גאָראַדאָק, אָבער דער סוף איז געווען, אז כ'האָב מיך צו אים דערשלאָגן. כ'האָב אים איבערגעגעבן אלץ, דעם גאַנצן מאַמר, וואָס כ'האָב מיר אזוי זאָרגפעלטיק צוגעגרייט און ער האָט מיך מיט א סך נעדולד אויס-געהערט. אָבער מער ווי מיט אַ שפּייד-קאַרטע אויף עסן האָט ער מיר נישט געהאַלפן. און כאַטש אין מיין דעמאָלטיקער לאַגע איז אַזאָ קאַרטע געווען ווי אַ געווונענער לאַטעריע-בילעט, האָב איך דערפילט, אז די לאַגע מיינע איז נאָך אויסזיכטלאָזער ווי פריער. ארויסגייענדיק פונם וואַיענני קאָמענדאָנט, האָב איך געבן דער אָפיצירן-קאָנטינע באַגענט אַ ייִדישן אָפיציר. כ'האָב אים דערציילט וועגן מיין לאַגע און געפרעגט אן עצה, וואָס צו טאָן. ער האָט מיך געראַטן צו פאַרן קיין אַמסטר, ווייל פון דאָרטן האָט ער געהערט איז לייכט צו באַקומען אַ פּראָפּוס קיין קויבישעוו. צי איז עס טאַקע אזוי געווען?

אַזעלכע קשיות קאָן מען זיך שטעלן בלויז אין אַ צושטאַנד פֿון אַ געוויסער פיזישער און גייסטיקער גלייכגעוויכט.

קאפיטל פיר און צוואנציק

אָנגעקומען קיין אָמסס בין איך שוין נישט ווי אַמאָל, ווי א פּוּלשטענדיקער גרינער, נאָר כמעט ווי אן אלטער אָמסקער תושב. דער וואָקזאל איז מיר שוין גוט באַקאַנט געווען און אפילו די שטאָט בין איך שוין געהאַט אַמאָל אדורכגעפאָרן אין דער גאַנצער ברייט אויפן וועג צום קאַלכאָז.

כ'האָב מיך גלייך געמאַלדן צום וואַיענני קאָמענדאַנט. ווען כ'האָב געעפנט די טיר און כ'האָב אַ בליק געגעבן אויפן ברייט פלייציקן רום הינטער דער ביורקע, איז אין מיר אַנטרינען דער מאַמעס בלוט. כ'האָב אים גלייך דערקענט, דאָס איז געווען דער זעלבער, וואָס האָט מיך שוין אַמאָל אויפגענומען און מיך צוגעטיילט צום קאַלכאָז „טשאַפּאָיעוו“, פון וועלכן כ'בין אַן א זייער געזונט אַנטרונען געוואָרן. צום גליק האָט ער מיך אָבער נישט דערקענט. וואַיעננע קאָמענדאַנטן אין אָמסס איז נישטאָ מער ווי איינער, אָבער אזעלכע „בעזשענצעס“ ווי איך זענען דאָ אין די צענדליקער טויזנטער.

ער האָט מיר ווידעראמאָל צוגעטיילט אן ארבעט, דאָס מאָל, צום גליק, נישט אין קיין קאַלכאָז אדיין (יענער קאַלכאָז איז מיר נאָך געלעגן אין די ביינער), דאָס מאָל האָט ער מיר געגעבן אַ פאַסטן אין א פּוטער־פּאַבריק, דאָרטן ווו מען אַרבעט אויס די פעל פון מיליטערישע פעלצלעך.

דער פּראָסט איז גרויס. עס קנאַקט אונטער די פיס. אין די אויערן ברענט ווי מיט מיליאָנען דינע שפיזן. עס קומט מיר אויס אדורכצוגיין איבער דעם פארפרוירענעם טייך אירטיש מענטשן קוקן זיך אום אויף מיר מיט שטוינונג. איך גיי נאָעט

און בלויז, נאָר אין א פאָר זומערדיקע קאָמבינעזאָנען. מען וואָרנט מיך פון אלע זייטן, כ'זאָל נישט גיין איבערן אָפּענעם טייך, וואָס איז אויסגעשטעלט אויף שאַרף־פּראָסטיקע ווינטן. אָבער איך האָב פעסטער פארביסן די ציין און כ'בין געגאָנגען ווייטער. כ'האָב געמוזט וואָס שנעלער אָנקומען אין דער פאבריק, וואָס שנעלער געפונען א שטיקל אָנשפּאַר, ווייל כ'האָב געפילט, אז עס פאַר־לאָזן מיך שוין די לעצטע כחות.

אין דער פאבריק האָט מען מיט מיר נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות. דער ארבעטער־אויפּזעער האָט קוים געוואָרפּן א בליק אויפן צעטל פון וואָיענני קאָמענדאנט און ער האָט מיך צוגע־טיילט צו א גרופּע, וואָס איז געווען באַשעפּטיקט מיט ארויסציען די געוויקטע פעל פון די גריבער. אונזער גרופּע באַשטייט פון פיר פּערזאָן — דריי מאַן און א פרוי. מיר האָבן צו „באָדינען“ 4 גריי בער. אין יעדן גרוב ליגן פון דריי ביז פיר הונדערט פעל. ארום אַרבעטן עטלעכע הונדערט פּערזאָן. דער עולם זיפצט און קרעכצט, אָבער די ארבעט ווערט געטאָן בשלימות.

איך באַקום פון דער פאבריק קארטן אויף ברויט און באַ־זונדערע קארטן צו דער „סטאַלאָווע“. צום פּרישטיק באַקומען מיר 150 גראַם ברויט און צוויי גלעזער טיי אָן צוקער; צו מיטאָג איז די ברויט־פּאַרציע אַביסל א גרעסערע — 200 גראַם. דערצו קומט צו א זופ און קארטאָפּל מיט געקאָכטע פיש. בינאַכט באַקומען מיר ווידער א זופ און 150 גראַם ברויט. צוזאַמען האָט יעדער אַלזאָ באַקומען א האַלבן קילאָ ברויט. זוען מען זאָל אור־טיילן פון דער וואָג בלויז, וואָלט עס געווען נשקשה. א האַלבער קילאָ ברויט דאַרף גענוג זיין אפילו פאַר א דערוואַקסענעם מענטש. אויך די נעמען „זופ“ און „פיש“ קלינגען גאַנץ געשמאַק. אָבער אינדעראַמתן איז דאָס ברויט געווען א קלעפיקע מאַסע פון ליים, וואָס האָט געהאַט א מינימום דערנערונגס־ווערטן; די זופ איז געווען א וואַרעם וואַסער אין וועלכן ס'איז ארומגעשווומען א זכר פון עפּיס א שטיקל גרינס; די קארטאָפּל זענען געווען מיט די שאַלן און די פיש זענען באַשטאנען פון פאַרשיידענע בינגער און אָפּפאַלן, וואָס זייער איינציקער שייכות מיט פיש איז אפּשר געווען — נישט דער טעם — נאָר דער גערוך.

א גאַנצן טאָג בין איך צוזאַמען מיט די איבעריקע ארבעטער

געשטאנען ביי די גריבער און ארויסגעשלעפט די נאסע פעל.
 די ארבעט האָט געדויערט ביז 12 שעה אַ טאָג. די לעצטע צוויי
 שעה האָבן זיך געצויגן ווי דער יידישער גלות און עם האָט זיך
 געדאכטן, אז זיי וועלן זיך קיינמאָל נישט ענדיקן.
 ווען מיר האָבן ענדליך פארענדיקט די ארבעט און דער גאַנצ-
 צער גוף האָט געבראַכן פונם כסדרדיקן שלעפן די נאָסע משאות
 און ווען דער קערפער האָט גע'חלשט נאָך אביסל אָפרו און שלאָף,
 האָט מען אונז גערופן צו גיין אויף פארזאמלונגען — אויסהערן
 באַריכטן פון פארשידענע אינדוסטרי-צווייגן, פון פראַנט און צום
 סוף באַקומען די טאָגטעגלעכע פאַרציע מוסר: אז מיר ארבעטן
 נישט גענוג, אז מען דאַרף העכערן די נאָרמע, אז מען דאַרף זיך
 מער אָנשטרענגען, אז אנדערע פאבריקן האָבן שוין פון לאַנג
 דערגרייכט די פלענער, בעת מיר זענען נאָך אזוי ווייט הינטער-
 שטעליק. דערנאָך לייענט ער א באַפעל פון סטאַלינען, אז יעדער
 ארבעטער דאַרף אַוועקשענקען אַ טייל פון זיין ארבעט פאַרן פראַנט.
 צווישן די ארבעטער הערשט אַן אַפאַטיע. מען איז מיר. מען
 איז שלעפעריק, מען איז צעבראַכן. אָבער שטענדיק ווען מען
 דאַרף, הויבט מען אויף די הענט און מען שטימט פאַר אלע אָן
 אויסנאַם רעזאָלוציעס. אָבער ווען דער רעדנער לייענט סטאַלינס
 באַפעל וועגן אָפגעבן ארבעטס־טעג, הויבט זיך נישט אויף מער
 ווי איין האַנט. איינער פון די ארבעטער (ווייזט אויס אַן אונד
 טערנעשטעלטער פון פרעזידיום), שטעלט זיך אויף און זאָגט, אז
 ער גיט אַוועק צוויי טעג אַרבעט. דער עולם פאַטשט בראַוואַ, אָבער
 מער ווי מיט בראַוואַ־פאַטשן לאָזט עס זיך נישט אויס.
 דער פאַרזיצער רופט, מען זאָל נאָכטאָן דעם ביישפּיל, אָבער
 קיינער קוואַפיעט זיך נישט. מען זיצט גלייכגולטיקע און אַפאַ-
 טישע און מען הערט קוים, ווי דער פאַרזיצער קלאַפט אין טיש
 אַרײַן און דונערט. דער סוף איז, אז ער זעט, אז ס'איז אַ ברכה
 לבטלה און ער פאַרענדיקט ווייטער מיט עפעס אַ פאַרטייאישן
 סלאַגאַן און ער שליסט די פארזאמלונג.
 די דאָזיקע פארזאמלונגען געדויערן אזוי טאָגטעגלעך לאַנגע
 שעה'ן און גיבן אונז נישט קיין מעגלעכקייט זיך אַפצורוען.
 פון דער פאַבריק האָט מען מיר צוגעטיילט אַ צימער, נישט
 ווייט פון זאוואָד, ביי דער פאַמיליע קיסלאָוו. דאָס צימער איז גע-

ווען נישט געהיצט. די פאמיליע באשטייט פון א פרוי מיט צוויי קליינע קינדער; דער מאן איז געווען מאָביליזירט און האָט זיך געפונען אויפן פראָנט. פון 8 אינדערפרי ביז 1 בייטאָג האָט זי פארברענגט אויפן באַזאַר, וווּ זי האָט זיך פארנומען מיט האַנדלען. זי האָט געקויפט און פארקויפט, אלץ וואָס ס'האָט זיך געלאָזט. די קינדער זענען דערווייל געלעגן אונטערן איבערבעט, כדי נישט געפֿרוירן צו ווערן פון דער שניידנדיקער קעלט.

ערשט איינס אַ זייגער קערט זי זיך אום מיט אַ בינטל האָלץ און מיט אַ ביסל קארטאָפֿל. זי מאַכט דאָן אַ שווינדזיכטיק פיערל און צוזאַמען מיט די קינדער טוליעט זי זיך ארום מיט דער שוואַכער ווארעמקייט און עסט דאָס ביסל פאָסטנע קארטאָפֿל. עס שניידט ביים האַרץ, ווען מען קוקט זיך צו צו דער דאָזיקער גרוד פֿע פון דריי נפשות וואָס זיצן אזוי צוזאַמענגעטוליעט ביים בלאַסן אָפשיין פון בינטל צעברענטן האָלץ און האַלטן אויף דאָס היות מיט די דארע פאָר קארטאָפֿל.

עס דערנענטערט זיך דערווייל די זעקסטע זואַך, זינט כ'האָב אָנגעהויבן צו אַרבעטן אין דער גארבעריי. פון טאָג צו טאָג פיל איך, אז כ'פאל פון די כחות און כ'בין שוין אפילו נישט בכח צו טאָן דאָס, וואָס כ'האָב געטאָן די ערשטע פאָר טעג. איין זאך איז מיר אָבער מערקווירדיק: די גרעסטע טייל אַרבעטער אינם זאָוואָד באַשטייט פון פרויען און טראַץ דעם, אַרבעטן זיי פיל געשיקטער און בעסער פון מיר. צוזאַמען מיט מיר שטייט אַ יונגע מויד, וואַלאַ, און זי מאַכט דריי מאָל אזוי פיל, ווי איך. איך קאָן בשום אופן נישט משיג זיין. אָפטמאָל פרוווי איך, צוליב אַמביציע פשוט, דערנרייבן די זעלבע גאַרמע, אָבער איך קען נישט. נאָך אַ שעה אָנשטרענגונג פאל איך ממש פון די פיס. און זי שטייט אַ פרישע און טוט די אַרבעט אזוי ווי קיינמאָל גאַרנישט. ערשט שפעטער דערווים איך מיך דעם סוד, זי טאַקע אַליין, וואַלאַ, דערציילט מיר, אז דער סוד פון זייער שטאַרקייט נעמט זיך דערפון, וואָס זיי עסן בעסער. ווען זיי וואַלטן גענעסן דאָס, וואָס מען גייט זיי אין דער „סטאַלאָוע“, וואַלטן זיי שוין פון לאַנג אויסגעצויגן די קאַפיטעס. אין שטוב האָבן זיי אָבער פעטס, קארטאָפֿל און קרויט. דאָס פארווונדערט מיך נאָך מער. ווי אזוי איז דאָס מעגליך? פאר די 180 רובל, וואָס זי באַקומט דאָ אַ

חודש, איז זי אימשטאנד צו קויפן די אלע לוקסוס-עסענס, אין דער צייט, ווען א בלוזער עמער מיט קארטאפּל קאסט 450 רובל? זי לאכט אָבער, זי זאָגט — מיט האַלבע ווערטער און מיט אַ ווינקעניש — אז דער סוד פון אירע הכנסות באשטייט דערין, וואָס זי האָט געמאַכט „בלאַט“ מיטן וועכטער און יענער באַר זוכט איר נישט ביים ארויסגיין. מיר אלע ווערן ביים ארויסגיין נאָך דער ארבעט גענוי ארומגעטאַפט דורך די פאבריקוועכטער, כדי מיר זאָלן פון דאָרט עפּים נישט ארויסטראָגן. אָבער איצט ווייזט זיך ארויס, אז פון „אָרומטאַפּן“ ביז אָרומטאַפּן איז פאַראַן אַ גרויסער מהלך. איצט עפּנען זיך מיר די אויגן און איך הויב פּלוצלונג אָן תּופּס צו זיין, ווי אזוי אַנדערע גיבן זיך אַן עצה.

די גאַנצע פּילאָזאָפּיע פון לעבן באשטייט דערין, אז איין האַנט זאָל וואַשן די צווייטע... זי זאָגט עס מיט אַ פּשטות, אזוי ווי זי וואָלט גערעדט וועגן אַ זעלבסטפאַרשטענדלעכער זאָך. דאָס, וואָס זי טראָגט אהיים אונטערן קלייד, באַטראַכט זי נישט פאַר קיין גנבה, נאָר פאַר אַ סאָרט נויטווענדיקייט, אָן וועלכער זי וואָלט נישט געקאָנט עקזיסטירן, און אויך פאַר אַ טובה פאַרן וועכטער, וועלכער ווערט דערפאַר „געשמירט“. זי טוט נישט קיין שום קרומע זאָך. פאַרקערט, דאָס ארויסטראָגן די שטיקער לעדער גיבן איר דאָך כּח ווייטער צו אַרבעטן. אָן דעם וואָלט זי דאָך אויסגעצויגן די קאָפיטעס... דאָס וואָס זי זאָגט מיר איז נישט איר אייגענע „דערפּינדונג“, אזוי טראַכט ביי זיך גאַנץ רוסלאַנד.

איך זע די אויסטערלישע לאַגיט פון אירע רייד ביים סוף פון די זעקס וואָכן, ווען איך באַקום נאָכן אַראָפּרעכענען מיר פאַר דער סטאַלווקע — גאַנצע 65 רובל. 40 רובל האָב איך גלייך געדאַרפט אוועקגעבן פאַרן צימער, מיט די איבעריקע 25 האָב איך נישט געוואָלט, וואָס צו טאָן. אַ בלוז גלעזל מאַכאַרקע האָט געקאָסט נישט ווייניקער ווי ניינציק!

איך זען מיך אוועק אויפן בעטל מיט די 25 רובל אין דער האַנט און איך קוק אַ פאַרשטאַרטער אויפן סופּיט. ווילאַנג וועל איך אזוי אויסהאַלטן? דאָס איינציקע העמד, וואָס כ'טראָג אויפן לייב איז שוין צוריסן אויף פיץ-פיצלעך. קיין פאַלטן האָב איך נישט. איך עס בלוז דאָס, וואָס מען גיט מיר פון אַלגעמיינעם קעסל, די וואַ-סערדיקע זופּ מיט די שטיקער קלעפּיקע לייט. ווילאַנג וועל איך

נאך אזוי ארום האָבן כח צו שלעפן די פעל פון די גריבער ארוים ?
אין שכנותדיקן צימערל ביי דער בעל־הבית'טע שלאָפט
מען שוין.

די אויסגעדארטע און בלאַסע קינדער ליגן צוזאמענגעטוליעט
צו זייער מאַמען און חלומען אוודאי פון די מאָרגנדיקע פאָר פאָסטנע
קארטאָפּל. זיי איז אָבער בעסער דערמיט, וואָס זיי זענען נאָך צו
דעם אַלעם נישט אזוי איינזאָם.

עס איז נאָך נישט שפעט, אָבער דאָס גאַנצע הייזל איז פאָר־
זונקען אין אַ פינצטערניש. ווער האָט דען געלט צו קויפן אַביסל
נאָפּט, כדי אָנצוצינדן אַ לעמפל ? די פינצטערניש קריכט אויף די
קאַלטע ווענט, ווי אַ געפרוירענע שוואַרצע שיכט מיט אייז. אָט
אזוי קאַלט און אזוי הושכדיק איז מיר איצט אויפן געמיט בעת איך
זיץ אזוי אויפן בעטל מיטן איבערבלייבעכץ פון דער „פענסיע“ —
מיט די 25 רובל ...

קאפיטל פינף און צוואנציק

איין זאך האָט מיך די רוסישע דערפארונג אויסגעלערנט — און דאָס איז געווען אַ שנעלקייט ביים אָננעמען באַשלוסן. די דאָ-זיקע אייגנשאַפטן איז ביי מיר וואַרשיינלעך אַרויסגעדרונגען נישט אַזוי ווייט פֿון העלדישקייט, ווי דערפֿון, וואָס כ'האַב גאַרנישט פֿאַר-מאַנט. וואָס האָב איך דאָ געהאַט אָנצווערן?

כ'האַב געמאַכט אַ קורצן סך הכל פֿון מיין לאַגע אין אָמסק, און כ'האַב באַשלאָסן, אז לענגער בלייב איך דאָ נישט. פֿון מיין ווייטערדיקן זיין דאָ וועט קיין שום גוטס פֿאַר מיר נישט אַרויסקומען. איך האָב אַ געוויסן טאָג געהערט, אז אין נאָוואַסיבירסק קאָן מען באַקומען אַ דערלויבניש צו פֿאַרן קיין קויבישעוו, וווּ ס'האַט זיך געפֿונען די פּוילישע רעגירונג און וווּ עס איז בכלל מעגלעך גע-ווען צו דערגיין ערניץ צו אַ טאַלק.

כ'האַב לאַנג נישט געטראַכט. איך האָב פֿאַרקויפט מייע שפּייז-קאַרטן פֿאַר 250 רובל און האָב מיך אַריינגעזעצט אין אַ צוג, וואָס איז געגאַנגען קיין נאָוואַסיבירסק.

דער דאָזיקער שריט איז געווען אַ ריזיקאַלישער. פֿאַרן בלויוז פֿאַרשפּעטיקן צו דער אַרבעט האָט געדראָט אַ „פּראָגנול“, און דאָ, ווען מען כאַפט מיך, וואָלט שוין נישט געווען קיין פֿאַל פֿון פֿאַר-שפּעטיקן זיך, נאָר פֿון אַנטלויפֿן. בין איך דעריבער געזעסן אין דער באַן מיט אַ קלאַפּעדיק האַרץ, יעדע מינוט האָט זיך געצויגן ווי אַ יאָר.

און אויף להכעיס זענען איבער די וואַגאַנען כּסדר אַרומגעלאָפֿן מיליציאַנטן און געהאַלטן אין איין פּרעגן אויף פּאַפּירן. איך האָב

מיך סוף כל סוף אַרונטערבאַקומען אונטער אַ באַנק און כ'האַב
מיך דאָרט צוגעדריקט צו די רערן, מען זאָל מיך וואָס ווייניקער
ארויסזען. די רערן זענען געווען הייס און אָנגעגליט און ס'איז גע-
ווען אַ געפאַר דאָרט צו ליגן. פון מיין באַהעלטעניש ארויס זע איך
די שטיוול פון דער מיליץ, וואָס איז אריינגעקומען אין וואַנאָן
אריין און לעגטימירט אלע רייזדע. איך בין אָבער אָפגעקומען
בלויז מיט טויט־שרעק, ווייל עס איז קיינעם פון זיי נישט איינגע-
פאלן אַרונטערצוקוקן אונטער דער באַנק. נאָך זייער אַוועקגיין בין
איך ארויסגעקראַכן פון אונטער דער נאָרע און האָב מיך אַביסל
אויסגעגלייכט די ביינער.

דער באַן־וואַנאָן איז געווען אויסגעפילט מיטסנטייל מיט אָפיר-
צירן. זייערע אלע געשפרעכן דרייען זיך ארום דער איין און איינ-
ציקער טעמע: יידן. יידן זענען די אָנפירער פון אלע טאַשקענטער
פאַבריקן, יידן באַהאַלטן זיך אויס פאַר מיליטער, אויפן גאַנצן
פראַנט זעט מען נישט קיין ייד פאַר די אויגן. דערויף האָט זיך פֿלוצ-
לונג, פון אַ ווינקל ארויס, אויפגעשטעלט אן אינוואַליד מיט איין
פוס. ער האָט ארויסגעשטעקט די ליידיקע נאָנאוויצע, וואָס האָט זיך
אים נאָכגעשלעפט אויפן אָרט פון פוס און האָט געזאָגט:
— איך בין אַ ייד. און דעם פוס האָב איך פאַרלוירן אויפן
פראַנט שלאָגנדיק זיך אַקסל ביי אַקסל מיט נאָך הונדערטער אַנדערע
יידישע סאָלדאַטן.

די רוסן זענען אַ וויילע געוואָרן צעטומלט, אָבער גלייך זענען
זיי געקומען צו זיך. עס האָט זיך אין זיי צעקאַכט דאָס בלוט און
זיי האָבן געזאָגט צום אינוואַליד, אז אויב ער וועט נישט „ליגן
איינגעלייגט“, וועט מען אים אַרויסוואַרפן פון צוג.

דאָס געזיכט פונם אינוואַליד גיסט זיך אָן מיט צאָרן. ער הויבט
אויף זיין שטעקן און דערלאנגט איינעם פון די אָפּיצירן איבערן
קאַפּ. עס ברעכט אויס אַ מוראדיקער טומל. פון אלע זייטן ציען זיך
געביליטע פּוּיסטן. מען שלעפט דעם יידישן אינוואַליד, מען בוכצעט
אים פון אלע זייטן, צום סוף הויבט מען אים אויף אין דער לופטן,
איינער פראַלט אויף די טיר און אין אַ מינוט אַרום פליט זיין קער-
פער ארויס פון לויפנדיקן צוג.

איך זיך אין אַ ווינקל און עס איז מיר פינצטער פאַר די אויגן.
אין די שלייפן קלאַפט מיר ווי מיט האַמערס. עס געדויערט אָבער

נישט קיין צוויי מינוט און דער צוג שטעלט זיך פלוצלונג אָפּ. איך
 ווייס נישט, ווער עס האָט דעם צוג אָפּגעשטעלט און צי עס האָט
 אַ שייכות מיטן ארויסגעוואָרפענעם ייד. אָבער איך דערוואַרט, אַז
 באַלד וועט מען אריינברענגען דעם קערפּער פון דעם דערמאָרדעטן
 און די רוצחים וועלן אַרעסטירט ווערן דורך דער מיליץ. איך גרייט
 מיך צו זאָגן עדות, צו דערציילן אַלץ, וואָס כ'האָב געזען, אלע
 פרטים, אָבער עס געדויערט נישט קיין רגע און דער צוג רירט וויי-
 טער. עס איז גאָרנישט געשען. די רוצחים זיצן ווייטער, אזוי ווי עס
 וואָלט גאָרנישט פאַסירט און זויפן פלעשער מיט בראָנפן. עטלעכע
 הויבן אָן צו דרימלען און צו שנאָרבן, אזוי ווי זיי וואָלטן געהאַט
 די ריינסטע געוויסנס אויף דער וועלט. די אנדערע שמועסן מיט זיך
 געמיטלעך אויף טעמעס, וואָס האָבן נישט קיין שייכות מיטן נאָר
 וואָס פאָרגעקומענעם אכזריותדיקן מאָרד. איך זיך אין אַ ווינקל פון
 וואַנגאָן און איך בין באַהערשט נישט בלויז פון אַ נעפיל פון אויפ-
 רענגונג און צאָרן, נאָר אויך פון אַ פאַראַליזשירנדיקער שרעק. פאַר
 דער דאָזיקער חברה איז נישט שווער איבערצוחורן נאָכאָמאָל דאָס,
 וואָס זיי האָבן געטאָן מיט אַזאַ קאַלט בלוט. טאָמער פאַראַרט איך
 מיך מיט מיין יידישקייט און מיט מיין כעס, שפּילט נישט ביי זיי
 קיין ראַלע צו טאָן מיט מיר דאָס זעלבע, וואָס מיט דעם אינוואַליד.
 דערווייל שניידט דער צוג די סיבירער שטחים און איידער איך
 קוק מיך אום פאָרן מיר אריין אויף דער סטאַציע נאָוואָסיבירסק.
 שוין פונדערווייטנס דערזע איך עפעס אויסערגעוויינלעכעס. דער
 גאַנצער וואָקזאַל איז באַשטעלט מיט נ. ק. וו. ד. זיי פראַלן אויף די
 טירן פון די וואַנגאַנען און הייסן אלע פאַסאַזשירן ארויסשטייגן און
 אויסשטעלן זיך אויף די פלאַטפאָרמען. ווייזט אויס, אז עס וועט
 דאָ אַדורכגעפירט ווערן אַ גרינטלעכע רעוויזיע פון די פאַפירן.
 אויב אזוי דאַרף מען אַנטרונגען צו ווערן פון זיערע הענט. איך
 קריך אדורך דורך די בופאַרן, צווישן די וואַנגאַנען, און באַקום מיך
 ארויס אויף דער סטאַציע פון דער צווייטער זייט. אויפן וואָקזאַל
 האָב איך באוויזן אָפּצועסן אַ זופּ. דעם טעלער זופּ באַקום איך —
 פאַרשטייט זיך אָן אַ לעפל. אָבער דאָס איז שוין נישט קיין מניעה.
 דערצו בין איך שוין צוגעוויינט. אַנדערע זענען קלוגער און פראַקט-
 טישער פון מיר, זיי האַלטן אייגענע לעפל אין די קעשענעס. איך
 טראַכט, אז מען דאַרף סוף כל סוף אויך ווערן אַ שטיקל בעל-הבית

און זיך אַמאָל איינשאַפן אן אייגענעם האָלצענעם אָדער אַפּשר
גאָר אייזערנעם לעפּל.

אינם וואָקזאַל איז ליכטיק און מתייהדיק ווארעם. די זאַלן זענען
אויסגעשטאַט מיט צענטראַלער באַהייצונג. אין די „פּאַריקמאַכער
סקאַיאַס“ אַרבעטן די פּריוירער 24 שעה אין מעת-לעת. אָבער די
ווייסע, ליכטיקע זאַלן זענען — פּונקט אזוי ווי אומעטום — באַ-
לייגט מיט מחנות מענטשן, וואָס וואַרטן שוין דאָ וואָכן אויף אַ
צוג און קאָנען נישט באַקומען קיין בילעטן. די מענטשן ליגן
צעלייגט איבערן געפּעק און דער גאַנצער ריינער זאַל מיט די ספּע-
ציעלע זאַלן פאַר פּרוי און קינד און פאַר אָפיצירן זענען פאַר-
קראַכן און פאַרלוזט. די מענטשן האָבן נישט קיין מנוחה, ווייל
אינמיטן נאַכט קומען אריין באַדינער צו רייניקן דעם וואָקזאַל און
טרייבן ארויס די מענטשן, מיטן געפּעק זייערן, אין דרויסן אַרויס.

נאָך לאַנגע באַמיאונגען האָב איך מיך אריינבאַקומען צום
וואַיענני קאַמענדאַנט. דאָס איז דערווייל די איינציקע אינסטיטוציע,
וואָס האָט מיר דערווייל דערהאַלטן דאָס חיות. איך בעט ביי אים
אַ „קאַמאַנדיראַווקע“ קיין קויבישעוו. איך גיב אים צו פאַרשטיין,
אז דאָס וועט פאַר מיר זיין דער ענדגילטיקער אויסוועג און כ'וועל
מיך מער נישט דאַרפן ארומוואַלגערן אויף די באַנען און וואָקזאַלן.
דער „וואַיענני קאַמענדאַנט“ הערט מיך אויס — אזוי ווי אלע
אַנדערע וואַיעננע קאַמענדאַנטן — מיט אַ סך געדולד און אפילו
מיט געפיל, אָבער העלפן — זאָגט ער — קאָן ער מיר נישט. ער
האַט נישט קיין רעכט צו געבן מיר אַזאַ „קאַמאַנדיראַווקע“. ער
הייסט מיך גיין אין שטאָט אריין, וווּ עס געפינט זיך אַ פּלאַצוווקע
פון קעגנזייטיקער הילף. דאָס איז דאָס איינציקע, מיט וואָס ער
קאָן מיר העלפן, מיט דער דאָזיקער עצה.

איך באַשליס אָבער פאַר יעדן פּרייז זיך אריינצובאַקומען קיין
קויבישעוו. דאָס אוועקגיין אין דער פּלאַצוווקע וואָלט מיר ווידער
צעדרייט די פּלענער און וואָלט מיך אָפּגעהאַלטן פון פּאַרן. איך באַ-
שליס דעריבער צו פאַרבלייבן דערווייל אין נאָוואַסיבירסק און אויס-
וואַרטן אויף אַ גינסטיקן מאָמענט.

אין צווישנצייט בין איך ארויפגעגאַנגען אויפן ערשטן שטאָק
פון וואָקזאַל, וווּ עס זענען געווען איינקוואַרטירט מלחמה-אינוואַלידן.
די שווערסטע זאך איז זיך ארויסצובאַקומען אויפן פּעראַן אָן אַ

בילעט. אָבער איך געפֿין מיך כסדר ביים פענסטער אין וואָקזאַל און וואָרט אויף אַ געלעגנהייט. ווען דער טשעלאַבינסקער צוג האָט זיך אַרויפגעקלערט אויף דער סטאַציע, האָב איך מיך דורך אַ הינטער-טיר אַרויסגעגליטשט אויפֿן פּעראָן. אָבער דאָס אַרײַנבאַקומען זיך אין וואַגאָן אַרײַן איז געווען נישט ווייניקער שווער, ווי דאָס בלוויע אַרויסקומען אויפֿן פּעראָן.

אָבער דאָס מזל האָט מיר צוגעשפּילט. גראַד האָב איך באַ-מערקט אַ ייד, וואָס איז געשטאַנען נעבן דער באַן און האָט זיך נישט געקאַנט קיין עצה געבן מיט די וואַלזעס. כ'האַב מיך צו אים דערנענטערט און אים פּאַרגעלייגט, אז אויב ער נויטיקט זיך אין הילף, קאָן איך גערן העלפֿן. ער קוקט אויף מיר אַ שווייגנדיקער און באַטראַכט מיך פון קאָפּ ביז פּיס. איך ווייס וועגן וואָס ער טראַכט, בעת ער וועגט מיך אזוי אין די געדאַנקען. ער טראַכט, צי ער קאָן מיר געטרויען אַ טשעמאַדאַן, צי איך וועל אים נישט באַ-גנבענען. זיין מורא איז אַ באַרעכטיקטע. נישט די באַדינגונגען און נישט מיין אויסזען קאָנען אים אָנפּילן מיט אַן איבערגעטריבענעם צוטרוי. צורעדן אים צו שטאַרק וואַלט נאָך ערגער געמאַכט. מיין גרויסער אייפער, וואַלט נאָך פאַרשטאַרקט ביי אים דעם פאַרדאַכט. ער קאָן זיך אָבער פּאַרט נישט קיין עצה געבן מיט די שווערע משאות, און אפשר טראַכט ער אויך, אז פונקט אזוי ווי עס איז פאַר אים שווער אויפצוהויבן אַזאַ טשעמאַדאַן, אזוי וועט מיר שווער זיין מיט אים צו אַנטלויפֿן. דער סוף איז, אז ער הייסט מיך נע-מען צוויי וואַלזעס און אַרײַנטראַגן אין צוג אַרײַן. עס איז מיר אויף אים אַ ביטער רהמנות. ער גייט נאָך פון הינטן מיט אַנדערע צוויי שווערע טשעמאַדאַנעס און דאָס פנים זיינס דריקט אויס אַ טאַפּלטן ווייטיק: פון דער שווערער משא און פון שרעק, וואָס מען קאָן אים באַגנבענען און אומגליקלעך מאַכן.

נאָכן אַרײַנבאַקומען זיך אין וואַגאָן אַרײַן, בין איך שוין דאָרט פאַרבליבן. דער ייד איז געווען אויסער זיך פאַר שמחה, וואָס איז אויך געווען געמישט מיט איבעראַשונג. ער שטופּט מיר אַ פעקל מיט געלט אין דער האַנט אַרײַן, נישט אזוי אלס באַלוינונג פאַר דער טרחה, ווי פאַר אַרנטלעכקייט. כ'האַב נישט געוואַלט נעמען ביי אים קיין געלט, אָבער סוף כל סוף האָט ער מיר דאָך אַרײַנגעשטופּט פיר הונדערט רובל.

ער ווערט בארעדעוודיקער און דערציילט מיר, אז ער איז
אן עוואקואירטע פון קיעוו. און ער ניט צו מיט דער גאנצער אויפ-
ריכטיקייט, אז ער האָט זיך שוין נישט געריכט צו זען די וואַליזעס,
פונקט אזוי ווי ער זעט נישט זיינע אויערן.

די רוסן, וואָס זיצן אין וואַגאַן, רעדן ווידער וועגן יידן. די
נעמען „סאַרעטשקאַ" און „אַבראַשעטשקאַ" גייען נישט אַראָפּ פון
טאַג-אַרדנונג. מען רעדט פראַנק און פריי און מיט שמחה וועגן דער
פאַרטייליקונג פון דער יידישער באַפעלקערונג דורך די נאַציס. נישט
איך און נישט דער קיעווער ייד וואַגן זיך אַנצורופן אַ וואָרט. דער
וועג גייט אַדורך אָן שום געוויינלעכע קאָנטראַלעס ביז טשעלאַ-
בינסק. דער צוג איז אַננעקומען האַלב עלף ביינאַכט און עס קומט
אויס צו בלייבן דאָ ביז פֿאַרטאַג אויפן צוג קיין קויבישעוו.

וואָרטן אויף דער סטאַציע קאָנען בלויז די, וואָס ווייזן אַ צעמל
פון „סאַן אַבראַכאַטקאַ", דאָס הייסט פון דער באַד, די איבעריקע
מוזן מיטן געפּעק זייערן אַרומשלעפּן זיך אַ גאַנצע נאַכט אונטערן
פרייען הימל. די דאָזיקע „היגעינישע" קאָנטראַל ווערט אַדורכגע-
פירט, כדי אויפצוהאַלטן די ריינקייט פון דער סטאַציע. אָבער אין
דער אמתן קאָן מען אויף דער סטאַציע פשוט פארקראַכן ווערן פון
כלערליי אינזעקטן. נישט האַבנדיק אַזאַ „באַד-לעגיטימאַציע", האָב
איך נאַטירלעך געהערט צו די, וואָס זענען אַרויסגעטריבן געוואָרן
אויף דער גאַס. כ'האַב אָבער אָפּגעוואַרט, ביז מען האָט געעפנט די
פענסטער, כדי אויסצולופטערן דעם זאַל, און כ'בין צוריק אַריין אין
זאַל אַריין. אינעווייניק האָב איך געקויפט אַ זאָפּ. כ'בין איצט
געווען אן אייגנטימער פון גאַנצע פיר הונדערט רובל.

אָבער צו טאָן אן אויג האָב איך נישט געקאָנט אַ גאַנצע נאַכט.
עס האָט זיך מיר כסדר אויסגעדאַכטן, אז מען וועט אַדורכפירן אַ
פרישע באַד-קאָנטראַלע און דעמאָלט וואָלט מען מיך ווידער אַמאָל
אַרויסגעוואָרפן אין דער קאַלטער נאַכט אַריין.

פונדערווייטנס דערהערט זיך דאָס כאַראַקטעריסטישע דונערן
פון אַן אַנקומענדיקן צוג. איך האָב שוין אַ צוגעוויינט אויער צום
דאָזיקן לשון פון אַנקומענדיקע לאַקאָמאָטיוון. די פראַגע איז ווי
דעראַמאָל, ווי אזוי מען געפינט זיך אינעווייניק, אָבער די דער-
פאַרונג און פראַקטיק איז דער בעסטער אוניווערסיטעט. די מיליין
לויפט אַרום איבערן פּעראָן ווי פאַרסטעטע מיז. די דאָזיקע באַן

ווערט אָפּגעהיט מער ווי אַנדערע, אָבער אפילו אין דער שטרענג-
סטער קאָנטראָל זענען פאַראַן בלוזן.

אין א רגע אַרום געפין איך מיך אין צוג. איך האָב, אז איך
וועל האָבן אַ מנוחהדיקע רייזע. אָבער אין א רגע נאָכן רירן
שטעלט זיך דער צוג — און אַ מחנה מיט נ. ק. וו. ד. סאַל-
דאַטן, די אזוי גערופענע „זשעלאַזנאַ-דאַראַזשנאַיאַ נ. ק. וו. ד.“
הויבן אָן אזוי ווי די היישריקן צו צעשפּרייטן זיך איבער די וואַגאַ-
נען. אַ דאָקומענט-קאָנטראָל. מיט וואָס שטילט מער זייער אפּעטיט?
איך וויז זיי מיינע באַפּרייאונגס-פּאַפּירן פון קאַלימאַ. און
איך זאָג, אז איך פּאָר קיין קויבישעוו צום פּוילישן שטאַב. אָבער
נישט דאָס בידנע פּאַפּירל און נישט דער פּוילישער תּירוץ באַפּיר-
דיקן זיי. איך פּיל, אז די לאַגע איז אַ ביטערע, ווער ווייסט,
צי דאָס מאָל האָב איך נישט איבערגעצויגן דאָס שטריק? צי מען
וועט מיך פּונדאַנען נישט אוועקשיקן הינטער די הרי הושך?

צום גליק געפינט זיך אויף דער סטאַציע אַ פּוילישע פּלאַצוווקע
און נאָך אַן אינטערווענץ פון אַ פּוילישן אָפיציר ווער איך באַפּרייט.
די סטאַציע, אויף וועלכער דער צוג, האָט זיך געשטעלט הייסט
קינעל. פון דאַנען קיין קויבישעוו איז אַ פּערציק קילאָמעטער. פּער-
ציק קילאָמעטער איז אַ שפּילעכעל אין פּאַרגלייך מיט די פּאַרגאַנגענע
טויזנטער. אויפן לאַקאָמאָטיוו פּונם צוג בין איך דערפּאַרן
קיין קויבישעוו.

דאָס אַראַפּשטייגן אויף דער קויבישעווער סטאַציע איז פּאַר-
בונדן מיט געפּאַרן, ווייל דער שטח איז אַרומגעשטעלט מיט אַ גע-
דיכטער וואַנט מיט מיליציאַנטן און נ. ק. וו. דיסטן. אָבער די דאָ-
זיקע שוועריקייטן עקזיסטירן בלוז פאַר געוויינלעכע פּאַסאַזשירן,
וואָס גייען אַקעגן דעם לייב אין פּיסק אַרײַן. פאַר מיר איז עס
בלויז אַ פּראַגע פון אַ מער קאָמפּליצירטן אומוועג. איך שלייך מיך
אַדורך דורך אַ לאַסט-צוג, וואָס איז געשטאַנען אוועקגעשטעלט אויף
שכּנותדיקע שינעס, פון דאָרט בין איך אָפּגעלאָפּן עטלעכע קילאָמע-
טער לענגאַוים דער באַן-ליניע און דאַן — צוריק — מיט אַ זי-
טיקן וועג אָנגעקומען אין דער שטאָט אַרײַן.

איך בין אַלאַ אין קויבישעוו. פּונדערווייטנס טורעמט זיך אַ
גרויסע און אומבאַקאַנטע שטאָט. די מויערן זעען אויס פּרעמד און
קאַלט, אָבער איך לייג אויף זיי אַ סך האַפּענונג, דערווייל אָבער בין

איך מוראדיק אדורכגעפרוירן און איך קאָן קוים צוזאַמעננעמען די געדאַנקען.

איך דערפיל אַ ברעכעניש אין די ביינער און אַ טויטע, ממש ווייטיקלעכע מידקייט. באַלד ביים ברעג פון דער שטאַט געפינט זיך אַ באַניע — אַן עפנטלעכע באַד. איך גיי אריין אינעווייניק און בעט ביים נאַכט־וועכטער, ער זאָל מיר דערלויבן איבערצוזיצן די נאַכט. ער איז אַ טיפישער רום מיט אַ פּאַר גוטמוטיקע אויגן און דער עיקר — ער איז אַדורכגענומען מיט וואַרימער פּאַרע און מיט אַ נחתדיקער היץ, וואָס שלאָגט פון די אינעווייניקסטע ווענט. קוקט ער אויף מיר מיט רחמנות און ווייזט מיר אַ באַנט, אויף וועלכער כ'קאָן מיך נישט בלויז אנידערזעצן, נאָר אפילו אויסציען ווי ביים טאַטן אין וויינגאַרטן.

וואַרימקייט! עס איז נישטאָ קיין וואָרט, מיט וואָס צו באַ־ צייכענען דאָס דאָזיקע טיערע געפיל. איך ליג אויף דער באַנט און איך בין אינגאַנצן אַרומגענומען מיט דעם נחתדיקן וואָלקן פון פּאַרע. איך טוליע מיך צו דער פּאַרע, אזוי ווי צו אַ מאַמען. און די פּאַרע איז אזוי גוט און אזוי מילד און לאַזט זיך מיט אַזאַ וויי־ כער נאַכגיביקייט אַרומנעמען און צודריקן צו יעדן גליד פון קער־ פער. עס איז מיר אפילו אַ שאַד איינצושלאָפן, כדי נישט צו פֿאַרלירן קיין שטיקל פון די דאָזיקע נחתדיקע מינוטן. אָבער די וואַרעמקייט לייגט אירע מילדע פינגער דווקא אויף די אויגן און מאַכט זיי צו מיט אַ ווייכן גלעט. איך שלאָף. און ווען דער רום וועקט מיך, דאַכט זיך מיר, אז כ'האָב נאָר וואָס צוגעמאַכט די אויגן. אָבער אינדרויסן שטייט שוין אַ ליכטיקער, אַ העלער און אַ קאַלטער, ווינטערדיקער טאָג.

קאפיטל זעקס און צוואנציק

ארויסגעגאנגען אין דער שטאָט בין איך א דורכגענומענער פון דער נאכטיקער וואַרימקייט. אין מה האָבן זיך מיר נאָך געקנוילט וואָלקנס מיט שלאָף, אָבער כ'האָב מיך שנעל אויסגעשוכניעט. קויר בישעוו איז אַ פּלאַץ, וווּ עס דאַרפן דעצידירט ווערן מיינע וויכטיק־סטע ענינים, דאַרף מען דעריבער זיין וואָך און ניכטער.

איך שטעל אָפּ איין דורכגייער נאָכן אנדערן און פרעג, וווּ עס גע־פינט זיך דער פּוילישער שטאַב, אָבער איינער נאָכן אנדערן גיבן מיר דעם זעלבן ענטפער: „ניע זנאָיו“. די שטאַט איז גרויס און עס שטייט מיר פּאָר אַרומצובלאַנדזשען לאַנגע קילאָמעטערס, אויב איך וועל נישט געפינען עמיצן, וואָס וועט מיר וויסן צו געבן דעם ריכטיקן אַדרעס.

צום גליק טרעף איך צוויי פּוילישע אָפיצירן. זיי ענטפערן מיר נישט גלייך. קודם כל פרעגן זיי מיך, צי איך בין פון אַ לאַגער און ווי אזוי איך האָב מיך דאָ אַהערבאַקומען און וועמען איך האָב אַלץ באַגעגנט אויפן וועג. ווען איך זאָל אָנהויבן צו דערציילן די גאַנצע געשיכטע פון אַלף ביז תיו, וואָלטן מיר אזוי געדאַרפט אָפּ־שטיין אַ גאַנצן מעת לעת. מאַך איך עס בקיצור און איך בעט זיי דעם אַדרעס. זיי הייסן מיך נעמען אַ טראַמוויי, ווייל אַנדערש איז נאָך פאַראַן צו גיין אַ גוטע שעה.

דער שטאַב געפינט זיך אין אַ שיינעם, ווייס־געמויערטן בנין. אזוי ווי אַלע אנדערע סאָויעטישע שטעט איז אויך קויבישעוו אַ שטאַט, וואָס באַשטייט פון אַ גרויסע מענגע אַלטע, שמוציקע געס־לעך מיט האַלב־צעפּוילטע הייזער, און מיט עטלעכע פּרינציפּאלע נאסן, וווּ עס שטייען ריזעדיקע, פיטש־נייע בלאַקן.

ביים אריינקומען אין פוילישן שטאב מוז מען זיך פריער אָנ-
מעלדן. איך דערלאנג מיין לאַגער־צעטל און זען מיך אוועק אויף
א ווייכן פאָטעל אין ווארטע־זאל. עס געדויערט נישט קיין צען מינוט
און מען רופט מיך אַרײַן.

דאָס צימער איז ווונדערבאר איינגעאַרדנט. די ווענט זענען
באַקלעפט מיט רײך־פאַרביקע טאַפעטן, די פּאָדלאָגע איז אויסגע־
לײגט מיט דיוואנען און דאָס מעבל איז רײך און מאַסײו. הינטער
א ברייטע בירקע, צוגעדעקט מיט א דיקן גלאָז, זיצט אַן עלטערער
פּאָליאַק מיט אַ העפליך געזיכט. ער זאָגט מיר, אז ער איז גענעראַל
וויאַליקאַווסקי.

איך זאָג אים, ווער איך בין און נאָך וואָס איך בין געקומען.
איך דערצייל אים אין א פּאָר ווערטער וועגן מיין וועג — פון דער
לעמבערגער תּפּיּסה בײַ קאַלימאַ. ער קוקט אויף מיר מיט מיטלײד
און עס פינקלען אים טרערן אין די אויגן.

ער קלינגט אַן און הייסט דעם דינער אריינברענגען אַ הייס גלאָז
טײ מיט פאַרבייסעכץ.

דורך דער גאַנצער צײט, וואָס איך עס, שווייגט ער. ערשט
שפּעטער הױבט ער מיך אַן אויסצופּרעגן מיט א וואַקסנדיקער צור־
דינגלעכקײט. ווער נאָך איז געווען מיט מיר אין סטאַראַביעלסקאַ?
ווער איז צוזאַמען מיט מיר פאַרשיקט געוואָרן קײן קאַלימאַ? איך
דערציילט אים, וואָס כ'געדענק, און ער שלײנגט די ווערטער מיט
ביידע אויערן. איך בין ווייזט אויס דער ערשטער, וואָס קומט פון
יענע מקומות. איך דערצייל אים, אָבער ער ווײל נאָך און נאָך.

איך דערצייל אים וועגן גענעראַל זאַרוסקי ביים דאָזיקן נאָמען
ניט ער אַ צאַפּל. ער דריקט אַ קנעפל און עס קומט אַרײַן אַ הױכער
שלאַנקער און צײויל־געקליידעטער מאַן. ער שטעלט אים פּאָר: דאָס
איז הער זאַלעסקי. די טרערן, וואָס זענען פריער געווען פאַרשטעקט
אין אַ ווינקל פונם גענעראַל'ס אויגן, הױבן אײַצט אַן אומפאַר־
שעמט צו דינען איבער זײנע ביידע באַקן. ער פרוּווט זיך אפּילו
נישט באַהערשן. ער שעמט זיך נישט פאַר מיר און נישט פאַר אַנ־
דערן אָנוועזנדיקן. ער וויינט ווי אַ קינד. ער איז אַן עלטערער
מענטש, אַ גרויער און דאָס וויינען זײנס מאַכט אַ דער־
שיטערלעכן אײנדרוק.

ער פּרעגט מיך נאָכאַמאָל, צי איך געדענק גענוי, וויפל מען האָט

אונז פארשיקט אויפן אינדזל קאלימא. איך זאָג אים וועגן די צוויי שיפן, וועגן די געפאקטע קאיוטעס, וואָס זענען געגאנגען אהינצו, און וועגן די האַלב־ליידיקע שיפן מיט די לעבן־געבליבענע — צוריק. זאלעסקי זאָגט דאָן צום גענעראַל, אַז מען מוז גלייך ארויס־שיקן עמיצן קיין וולאָדיוואָסטאָק און פאַרלאַנגען, מען זאָל ארויס־געבן די איבעריקע פארשיקטע פון אינדזל קאלימא.

איך דערצייל אים דאָן, ווי אזוי מען האָט מיך באַהאַנדלט אין בוזלוק. ווי אזוי די פוילישע מיליטערישע קאָמיסיע האָט פאַרמאַכט דעם איינטריט פאַר יידן צו די רייען פון דער פוילישער ארמיי. זאלעסקי זאָגט, אַז די קאָמיסיע זיצט שוין איצט נישט אין בוזלוק, נאָר אין לונאַוואַיאַ. און אַז ער וועט מיר געבן אַ פערזענלעכן בריוו, מען זאָל מיך דאָס מאַל באַהאַנדלען אַנדערש.

די צייט לויפט דערווייל. עס איז שוין מיטאָנצייט. מען בעט מיך אריין אין אַ זייטיקן צימער, וווּ עס שטייט אַ געדעקטער טיש. איך באַקום גאַפֿל־מעסער מיט אַ קלאָר־ווייסער סערוועטע. גאַפֿל־מעסער! איך קוק דערויף ווי אויף מכשירים, מיט וועלכע כ'האַב שוין כמעט פאַרגעסן, ווי אזוי זיך צו באַנוצן. איך עס מיט געאיייל. איך וויל מיך איינהאַלטן, עסן קאָרעקט, אָבער דאָס שמעקעדיקע פֿלייש מיט די געווירצן מאַכן מיך ווי שכור און איך שלינג אלץ ווי נאָך אַ טיפּוס. אין עטלעכע אויגנבליקן שטייט דער טיש כמעט אַן אויסגעליידיקטער און איך זיך אַביסל אַ פאַרשעמטער. וואָס וועט זאָגן דער גענעראַל? ער וועט שטוינגען, ווען ער וועט זען, אַז אַזאַ סכּום מיט שפּייז איז פאַרשוונדן געוואָרן אין עטלעכע רגע'ס.

נאָכן אָפּעסן קום איך צוריק אריין אין קאַבינעט אַריין. דער גענעראַל שמייכלט טאַקע, ער טראַכט אוודאי וועגן זעלבן, וואָס איך. ער גלעט מיך איבערן קאַפּ און פּרעגט, וויפּל טעג, איך האָב שוין נישט געגעסן צו דער זעט. טעג? איך זאָג אים, אַז מיין הונגער מעסט זיך נישט אין טעג, נאָר כמעט אין יאָרן. זינט מען האָט מיך ארעסטירט אין לעמבערג, בין איך נאָך קיין איין טאַג נישט געווען זאַט.

דער גענעראַל זאָגט מיר דאָן אַ זאַך, וואָס קלינגט פאַר מיר אויסטערליש. ער ראַט מיר, איך זאָל מיר ענדערן דעם נאָמען אויף אַ „ריין פוילישן“, און ער רוקט מיר טאַקע גלייך אונטער אַ צעטלעך, אויף וועלכן עס שטייט אויפגעשריבן: עדמונד דזשעוועניצקי. אזוי

זאָגט ער דאָרף איך פון איצט אָן הייסן. פאָרוואָס? איך פיל מיך צופיל נידערגעשלאָגן און נישט דרייסט, כדי אים צו פרעגן, אָבער ער פילט ארויס מיין פראגע און ער דרייט אַוועק די אויגן. ער דערלאַנגט מיר אויך א פאַרמאַכטן בריוו און זאָגט, אז דאָס איז פאַר דער מיליטערישער קאַמיסיע אין לונגאוואַי. מען וועט מיר דאָרט — זאָגט ער — געבן צען טעג, — כ'זאָל מיך אויסרוען און דער-מאָנען זיך אלע פרטים פון מיין פאַרשיקונג. זאַלעסקי איז אויך אַנוועזנד ביי דעם געשפּרעך. ער זאָגט צו מיר, אז איך וועל וואַר-שיינלעך פריער זיין אין פּוילן, ווי ער. ער בעט מיך איך זאָל איבער-געבן אַ גרום פון דער פּאַמיליע זיינער, וואָס געפינט זיך אין יאַשיצע. דערביי הייסט ער מיך איבערגעבן א סימן: אז אויף איין האַנט טראָגט ער דריי רינגלעך אויף איין פינגער און איין רינגל אויף אַ צווייטן. דאָס איז וואַרשיינלעך אַן אָפּגערעדטער שיפּר, וואָס האָט עַאָר זיי עפעס אַ באַדייטונג, אָבער פאַר מיר קלינגט עס אויסטערליש. פאַרן געזענענען זיך באַקום איך אַ צעטל אין מאַנאַזין אַרײַן. דאָרט גיט מען מיר ארויס אַ פּאָר שײַך, 4 העמדער, 4 פּאָר שקאַד-פעטן, אַן אַנצוג, אַ מאַנטל און אַ שאַל.

מיין ערשטער געדאַנק איז צו לויפן אין באַד אַרײַן און אַראָפּ-וואַרפן פון זיך די פאַרקראַכענע שמאַטעס, וואָס האָבן מיר געדינט די לעצטע פּאָר חדשים פאַר מלבושים. דער בעדער קויפט ביי מיר אָפּ די לייזיקע טראַנטעס.

נאָכן אָפּוואַשן זיך צי איך אויף מיר אַרויף די בלאַנק נייע מלבושים. נישט קיין מלבושים זענען עס געווען — נאָר אַ נייע הויט. יעדעס שטיקל אַנטוועכץ, איז געווען ווי מען וואָלט מיר אַרײַנגע-גענאָסן ניי בלוט אין די אַדערן, אזוי ווי איך וואָלט אויפּסניי גע-בוירן געוואָרן. נאָכן איבערטוען זיך, גיי איך צו אַ פּרינז-רער מיך אָפּשערן. נאָכן אָפּשערן — שטעל איך זיך אַוועק אין שפּיגל.

עס נעמט מיך ארום אַ מאַדנע געפיל. ווער איז ער דער יונגער בחור, וואָס שטייט דאָרט אזוי ריין און ציכטיק אויסגעקליידט, אזוי ווי ער וואָלט געווען אַ נישט-באַרירטער פון די פינגער פון דער גאַנצער איצטיקער מלחמה, פון די תּפּיסות, פון די לאַגערן, פון די וואָכן און חדשים באַן-וואָגלענישן? עפּים ווי אַ פאַרכשוּפטע האַנט וואָלט דאָס אַלץ פון מיר אַראָפּגענומען און וואָלט מיך אויס-

געשילט פון די אלע צרות און פורעניות פון די פארגאנגענע טעג.
איך קנייפ מיך, צי איך חלום נישט. אָט דאָס בין איך, יענער ריינער
און כמעט עלעגאנט־געקליידעטער מענטש אינם שפיגל?

מיין ערשטע ארבעט איז — צו פארנייען דעם אלטן דאָקור
מענט אינם נאָנט פון פאלטן. פאר מיר איז דער אלטער דאָקומענט
מיט מיין אמתדיקן נאָמען טייערער ווי דער נייער און כ'באשלים
מיך מיט אים נישט צו שידן.

נאָכן געזעגענען זיך מיטן גענעראל פארבלייבט מיר נאָך אַכט
שעה צום צוג.

אין קויבישעוו זענען פאראן צוויי באַזאָרן, באַשלים איך דאָרט
אריינצוגיין און צו באַזאָרן זיך מיט צידה לדרך. דער עיקר מיט
מאַכאַרקע. און עס ווייזט זיך ארויס אַ מערקווירדיקע זאַך. אַ גלאַז
מיט טיטון, וואָס האָט אין טשעלאַבינסק געקאָסט 150 רובל און
מען האָט עס באַקומען מיט גרויס שוועריקייטן, קאָסט דאָ נישט
מער ווי 90 רובל און מען באַקומט עס, וויפל דאָס האַרץ גלוסט נאָר.

צוריקגייענדיק פון באַזאָר באַמערק איך פלוּצלונג אויף דער
נאָם צוויי באַקאָנטע פנימער. דער זכרון פארפירט מיך טאָקע נישט:
אָט זענען זיי דאָך, די רוסישע אָפיצירן, וואָס האָבן אַראָפּגעוואָרפן
דעם יידישן אינוואַליד פון דער באַן אַראָפּ! אין דער שטאָט קומט
גראַד פאָר אַן אַבלאָווע און מען לעגיטימירט די דורכגייער. איך
לויף גלייך צו צו דער מיליץ און ווייז זיי אָן אויף די צוויי רוצחים:
אָט די דאָזיקע צוויי אָפיצירן האָבן דערמאָרדעט אַ יידישן
מלחמה־אינוואַליד.

די אָפיצירן לייקענען שטיין און ביין. דער מיליטאָנפירער לע־
גיטימירט זיי און זאָגט מיר, אז ער קען זיי גאָרנישט טוען. זיי
פאָרן אויפן פראַנט און ער האָט נישט קיין רעכט זיי צו פאַר־
האַלטן. איך פרעג אים, צי ס'איז נישט פאַראַן קיין שטראַף אויף
אזעלכע אַכזריותדיקע מערדער? צי קען מען וועגן דעם נישט מעלדן
קיין העכערע אינסטאַנץ? דאָס רעדן מיינט איז אָבער אַ ברכה
לבטלָה. דער מיליטאָנפירער לאָזט פריי די צוויי פארברעכער און
ער נעמט זיך גאָר קאָנטראַלירן מיינע דאָקומענטן. ער טוט מיר נאָך
אַ טובה, וואָס ער גיט מיר צוריק די דאָקומענטן און זאָגט מיר,
אז איך בין פריי. דערווייל, אינמיטן פונם געטומל, זענען מיר די

צוויי רוסישע אפיצירן פארשוונדן פון די אויגן. א פארביטערטער
בין איך אוועק צו דער באן.

דאָס מאָל האָב איך אַ בילעט און איך האָב אַ „פּראָפּוסק“
און אלץ, וואָס איך דארף צו האָבן, אָבער דאָס הייסט נאָך נישט,
אז דערמיט וועל איך מיך קאָנען אריינבאַקומען אין וואַגאָן אַריין.
די פּראַקטיק האָט מיך שוין אָבער אויסגעלערנט, וואָס צו טאָן אין
אַזעלכע פּאַלן. איך דערלאנג דעם קאָנדוקטאָר אַ פּושקע מיט קאָנ-
סערוון און ער לאָזט מיך אַריין נישט אין אַ פּראָסטן וואַגאָן אַריין,
נאָר אין אַ וואַגאָן, באַשטימט פאַר אַפיצירן.

אין וואַגאָן איז פּריילעך. איך באַקען מיך מיט די פּאַרנדיקע
אַפיצירן און מיר מאַכן אַ באַל. זיי נעמען אַרויס אַ פּלעשל בראַנפּן,
ברויט, ציבעלעס מיט אייער און איך גיב צו צוויי פּושקעס מיט
קאָנסערוון און מיר עסן אַ קעניגלעך מאַלצייט. מען בעט אויך אַריין
צוויי מיידלעך פּון אַ שכנותדיקער וואַגאָן־אַפּטיילונג און — כּדי
אריינצוברענגען נאָך מער יום־טובֿדיקייט — צעטייל איך צווישן
עולם ענגלישע ציגאַרעטן, אָבער גראַד די ענגלישע פּאַפּיראַסן האָבן
דעם קלענסטן דערפּאַלג. דער עולם האַלט, אז די רוסישע מאַכאַרקע
איז בעסער. די רוסן הויבן אָן צו זינגען פאַרשידענע לידער און
איינער באַגלייט אויף אַ נאַרמאַשקע. די פּריילעכקייט געדויערט
אָבער בלוזי אזוי לאַנג, ביז דאָס בראַנפּן הויבט נישט אָן צו שלאָגן
אין די קעפּ אַריין און זיי קומען אַרויף אויף דער געוויינלעכער
טעמע פּון יידן. עס הויבן אָן צו פּאַלן באַקאַנטע רוסישע עפּיטעטן.
דאָס מאָל פּיל איך מיך זיכערער ווי פּריער. איך האָב אין
קעשענע גוטע פּאַפּירן און כ'ציטער נישט פאַר קיין קאָנטראַלע. איך
שטעל מיך אויף און זאָג זיי, אז דאָס אלץ, וואָס זיי רעדן אויס אויף
יידן, איז שקר וכזב. אז יידן געפינען זיך אויפן פּראָנט אין גרעסערע
פּראָפּאַרצן ווי אַנדערע פעלקער. אז יידן גיבן אין דער איצטיקער
מלחמה גרעסערע קרבנות, ווי וועלכע ס'איז אַנדער פּאַלק אין
דער וועלט.

די רוסן האָבן נישט קעגן דעם קיין שום אַרגומענטן. זיי דארפן
אָבער נישט קיין אַרגומענטן. זיי זאָגן קלאַר און אָפּן, אז זיי האָבן
פּיינט יידן אָן שום סיבות און פאַרטיק. איך פרעג זיי פּונדאָנען עס
קומט צו זיי די דאָזיקע האַס? זיי זענען דאָך דערצויגן געוואָרן
שוין נאָך דער רעוואָלוציע און אין גייסט, אז אלע מענטשן זענען

גלייך. און אויב אלע מענטשן זענען טאקע גלייך, טאָ פארוואָס זענען יידן אן אויסנאָם? דערויף האָבן זיי אויכעט נישט קיין ענטפער. פארענדיקן זיין דעריבער מיט א זאפטיקע רוסישע קללה און זעצן זיך אוועק שפילן אין קאָרטן.

איך דערווייטער מיך פון זיי און כ'קוק ארויס דורכן פענסטער, ווי די באַן שלינגט ריזעדיקע סאָוועטישע שטחים. איך פיל, ווי איך בער יעדן פיצל פון דער דאָזיקער ערד ליגט אַ דיקע שיכט מיט יידן-האַס. פארוואָס? פאַר ווען? אזוי איז שוין ווייזט אויס דער גורל אונזערער. קאָפיטאליסטישע געזעלשאפט, סאָציאליסטישע געזעלשאפט — דער טייוול איז אומעטום דער זעלבער, נישטאָ אין ערגעץ קיין מלאכים, אומעטום דער זעלבער שנאת-חנם, דער זעל-בער צאָרן און האַס.

אינם זעלבן ווינקל זיצן צוויי מיידלעך און קוקן שוויינגנדיק ארויס פונם פענסטער. זיי פרעגן מיך שטיל, אז די אָפיצירן זאָלן נישט הערן, צי כ'בין נישט אַמאָל אַ ייד. דער אופן, ווי אזוי כ'האָב פארטיידיקט די יידן, האָט זיי אריינגעגעבן דעם דאָזיקן חשד, כאַטש זיכער זענען זיי נישט, ווייל כ'האָב דאָך אזאַ פּוילישן נאָמען. זיי זאָגן אויך, אז זיי זענען צוויי יידישקעס, עוואקואירטע פון דניעפּ-ראַפּעטראָווסק. זייער עשאַלאָן איז ביים ארויספאָרן באַמבארדירט געוואָרן און זיי האָבן פארלוירן זייערע עלטערן. אַ האַלב יאָר האָבן זיי געווינט אין קויבישעוו און פון דאָרט האָט מען זיי איבערגעשיקט אין אַ קאָלכאָז. אין קאָלכאָז האָט געהערשט אַ הונגער און אַ חוץ דעם האָבן זיי געהאַט אויסצושטיין צרות פונם פרעסעדאָטיעל, וועלכער האָט פארלאנגט פון זיי, פארן פרייז פון כעסערע באַשפּיר-זונג, זיי זאָלן מיט אים לעבן. איצט פאָרן זיי אין אַ צווייטן קאָלכאָז אריין, קיין טשימקענט.

ווען דער צוג קומט אָן אויף דער סטאַציע אַרים, שטייגן מיר אלע דריי אויס, ווייל דאָ דאַרפן מיר איבערשטייגן אויף אַ צווייטער באַן, וואָס קומט פון זשאַלאַבאַד—פרונוע. מיר נוצן אויס דעם צייט-איבערריים צווישן ביידע צוגן און גייען אויפן באַזאָר, כדי איינצוקויפן אביסל פּראָוויאנט. פאר אַ העמד, וואָס כ'האָב פאר-קויפט דאָרטן אַ הענדלער, האָבן איך איינגעקויפט עטלעכע בייטלעך מיט פרוכטן. די מיידלעך זענען איבערגעשראָקן פאר דעם לעבן, וואָס ס'שטייט זיי פאָר אין דעם נייעם קאָלכאָז, און ווען מיר

געפינען זיך צוריק אין צוג דער איך זיי צו, זיי זאלן נישט פאלגן די נאפראוולעניע און אינאויסן פארן מיט מיר, אפשר וועל איך קאנען פאר זיי עפיוס אויפטוען נעבן דער ארמיי. איינע פון זיי איז שוין גענויגט אפילו דאס צו טוען, אבער ווען דער צוג שטעלט זיך אָפּ אין טשימקענט, באהערשט זיי ביידע עפיוס א מורא און זיי שטייגן אויס. כ'האָב זיי מיטגעגעבן אביסל קאנסערוון מיט פרוכטן און עס ווערט מיר אויסטערליש אומעטיק, ווען דער צוג רירט זיין טער און די צוויי מיידלעך פארבלייבן אויף דער סטאציע און ווערן פארשוונדן.

דער צוג שניידט זיך איין טיפער אין קאזאכסטאן, פארט אדורך דזשאמבול און פארהאלט זיך ענדליך אויף מיין ציל-סטאציע — אין לונאוואיא.

איך שטייג אויס. באלד ביים ארויסגיין פון דער סטאציע, זעט מען, אז לונאוואיא איז א קליינטשיק שטעטל, ענליך צו די הונדערטער טער שטעט, וואָס ליגן צעשיט איבער די אוימגעווערע שטחים פון קאזאכסטאן. נישט ווייט פון דער סטאציע געפינט זיך די פויר לישע, מיליטערישע קאזארמע און ארום ראיעט מיט מונדירמע זעלנער און מיט גרויסע מחנות יידן. אין גרעסטן טייל זענען דאָס יידישע באַפרייטע פון די לאַגערן און פון די פּאַסיאָלקעס. אויך זענען דאָ פאַראַן גרויסע מחנות יידישע פרויען, וואָס זענען אָנגע-פאַרן פון גאַנץ רוסלאַנד האַפּנדיק, אז זיי וועלן דאָ געפינען זייערע צוריקגעקערטע מענער פון די פאַרשידענע פאַרשיקונגען.

ארום און ארום — אזוי ווי אין סקוויטן-לאַגער — זענען פאַ-נאַנדערגעשטעלט פּאַלאַטקעס. אין איינער פון די האַלצערנע באַראַקן געפינט זיך די מיליטערישע קאַמפּיע. עס געדויערט נישט לאַנג און איך שטיי שוין אין דער קאַנצעלאַריע און דערלאַנג דאָרט דעם בריוו מיינעם פון גענעראַל וויעליקאָווסקי. מען נעמט ביי מיר צו דעם בריוו און מען שיקט מיך אריין אויף דער מעדיצינישער קאַמפּ-סיע. הינטער אַ לאַנגן טיש זיצן אויסגעשטעלט פּוילישע מיליטע-רישע דאָקטוירים און עטלעכע נ.ק.וו.דיסטן . . .

איך מיין, אז דאָס מאָל גיי איך אויף אַ זיכערע בריק, אז דער בריוו מיינער, וועלכן כ'האָב דאָ אַהערגעברענגט פון קויבישעוו, איז אַן אייזערנער בריוו, וואָס קאָן אויפברעכן מויערן. אָבער עס ווייזט זיך ארויס, אז דער בריוו האָט אויף די פּאָליאַקן קיין שום

ווירקונג נישט. זיי באטראכטן מיך כלומרשט און ניבן ארויס א באַרדיקן ענטפער: אַפּוואַרפן!

די נ. ק. וו. ד. אַפּיצירן חידושן זיך. זיי קאַנען נישט תּוּפּס זיין, פּאַרוואָס מען ווארפט מיך אָפּ. איך זע דאָך אויס ווי אַ פּולשטענדיק געזונטער מענטש. איך ענטפער זיי דערויף, אז דאָ גייט נישט אין געזונטקייט, דאָ גייט נישט אין מיינס אַ קראַנק-הייט, נאָר אין זייערס. און די דאָזיקע קראַנקהייט — איז אן אלטע פּוילישע חוֹלָאת, מיט וועלכער עס איז נאָך געווען אָנגעשטעקט די פּריערדיקע רעגירונג פון פּרייען פּוילן — און דאָס דאָזיקע חוֹלָאת — איז יידן שנאה.

די פּאָליאקן זענען אויפגעקאכט פון מיין רעדן, אָבער גלייכ-צייטיק האָבן זיי אַביסל מורא. איינער פון די אַפּיצירן ווארט ביז איך וועל מיך צוריק אַנטאָן, דאָן גיט ער מיר צוריק די פּאַפּירן און ער זאָגט מיר, אז עס טוט אים לייד, וואָס איך בין געקומען אַזא לאַנגע שטרעקע און איך זאָל אים זאָגן, וווּ איך האָב ברעה פונד-דאַנען צו פּאַרן, וועט ער מיר געבן אַ בחנמדיקן מיליטערישן בילעט. איך זע שוין, אז כ'וועל דאָ גאָרנישט אויפּטאָן און אַ כּעס נעמט מיך ארום אויף אַלע פּוילישע פּלאַצוווקעס, אויף דער ארמיי און אויף די אַנטיסעמיטישע אָנפירער. איך זאָג אים טרוקן, אז איך וויל אַ בילעט קיין טשעלאַבינסק. עס געדויערט נישט קיין וויילע און ער רוקט מיר אריין אַ פּאַפּיר מיט אַ מיליטערישן באַן-בילעט. ער וויל מיך שוין זען אויף יענער זייט טיר. און איך וויל שוין אויך זיין וואָס ווייטער פון זייערע ד' אמות, ווייל עס שטיקט מיך אַ ווידערווילן און אן עקל צו דער דאָזיקער ווילדער אַנטיסע-מיטישער פּראַקטיק.

דער צוג שטעלט זיך אין פּרונזע. דאָס איז אַ קליין שטעטל ארומגענומען מיט אַ רינג בערג, וואָס דערגרייכן מיט זייערע קעפּ אין הימל אַריין. די שפיצן פון די בערג זענען באַדעקט מיט שניי און זעען אויס ווי ווייס-פּראַקטיקע גיהנומ'ס. פון יענער זייט בערג געפינט זיך שוין כינע. עס איז גענוג ארויפצוועצן זיך אויף אַ קעמל און אָפּפּאַרן אַ צוויי וואָכן — און שוין געפינט מען זיך אויף יענער זייט גרעניץ. איך קוק אויף די בערג און טראַכט מיט אייפערזוכט, ווי וויל ס'איז זיי, וואָס זיי שטייען מיט איין האַלבן פּוס אין סאָויעט-רוסלאַנד און מיטן אנדערן אין אויסלאַנד.

די פראדוקטן אויפן פרונוזער טאָלטשאַק זענען ביליקער ווי ערגיץ־אנדערש, אָבער די מענטשן שלייבן אַרום איבער די נאסן אזוי ווי שאַטנס, בלאַסע און אויסגעהונגערטע. ווייזט אויס, אז צו דער ביליקייט דאַרף מען אויך האָבן די פּאָר נויטיקע רובל. אזוי איז עס שוין אין די סאָויעטישע שטעט. דאָרטן, וווּ מען פאַר־דינט מער, קאָסטן די פראדוקטן פאַנטאַסטישע פרייזן, און דאָרטן וווּ ס'איז ביליקער, פאַרדינט מען ווייניק.

פון פרונוזע פּאָר איך אָפּ קיין דזשאַמבול. דער באַן־בילעט קיין טשעלאַבינסק איז גילטיק צוויי חדשים, וואָס זשע איז די פעולה אין יאָגן זיך? מיט וואָס איז דזשאַמבול ערגער ווי אַנדערע שטעט? פון דער באַן־סטאַציע ביז אין דער שטאָט אריין איז איבער צוויי קילאָמעטער. אויפן וועג קומט מיר אַנטקעגן אַ באַקאַנט גע־שטאַלט. אינסטינקטיוו וויל איך מיך צוריקציען, אָבער יענער האָט זיך שוין מיט מיר אויסגעגלייכט און ער באַגרייבט מיך גאָר האַר־ציק. עס איז קאָנסטאַנטינאָווסקי. עס איז אים שווער צו דערקענען. ער טראָגט שוין נישט קיין אויסגעטראַלצעוועטע מלבושים און אויפן פנים האָט ער שוואַרצע שאַטנס מיט רינגען. ער גייט מיט אַן אַראָפּ־געלאָזטן קאָפּ און קוקט אויף מיר מיט אַ מאַדנעם בליק. ער פּרעגט מיך, וואָס איך מאַך און ער באוונדערט מייע מלבושים. איך פּרעג אים, וואָס עס הערט זיך ביי אים, און ווי עס גייען אים די „געשעפטן“. ער פילט ארום די איראָניע, און ער ענטפּערט, אַז דאָס אַלץ, וואָס איז פאַרגעקומען, איז נישט געווען מער ווי מיס־פאַרשטייעניש. ער האָט נישט מער ווי געשפּאַסט און איך האָב אים שלעכט פאַרשטאַנען. ער האָט שוין — זאָגט ער — אַזאַ אויסטערלישן סאָרט הומאַר, און מענטשן פאַרשטייען אים שלעכט. ער האָט שוין צוליב זיינע וויצן געהאַט אַ סך צרות, אָבער ער קאָן זיך נישט העלפן, ווייל דאָס ליגט אים שוין אין בלוט.

ער דערציילט מיר בעת מעשה, אז דאָ אין דזשאַמבול איז פאַראַן אַ יידישער אַדוואָקאַט פון ראָוונע, וועלכער הייסט שטראַס־בורג און ער האָט זיך געפּנט אַ ביוראָ, וואָס פאַרנעמט זיך מיט אַרויסשיקן יידן קיין פּערסיע. איך שפּיץ אָן אַן אויער: שטראַס־בורג פון ראָוונע? נישט אַנדערש, נאָר דאָס איז דער זעלבער, וואָס איז געווען מיט מיר אין לאַגער אין סטאַראַביעלסקאַ. איך פּרעג

מיך נאך, ווי אזוי ער זעט אויס, און די באשרייבונג זיינע שטימט טאקע, אָבער די גאַנצע מעשה פארשטיי איך נישט. וואָס הייסט, ער האָט זיך געעפנט אַ ביוראָ אַרויסצופירן יידן קיין פּערסיע? די מעשה קלינגט ווי אַ ווייץ. דאָ, אין סאָוועט־רוסלאַנד, אַן עמיגראַציע־ביוראָ? אָבער קאָנסטאַנטינאָוסקי זאָגט, אַז שטראַסבורג האָט נישט געאַרבעט אויף דער אייגענער האַנט, ער איז געווען אַ גרויסע פיגור אין פּוילישן קאָמיטעט, און דער ביוראָ זיינער האָט זיך געפונען אונטער דער אפּטרופּסת פּון נ. ק. וו. ד. מען האָט געשמועסט, אַז די נ. ק. וו. ד. זאָל אים האָבן געגעבן צו זיין דיספּאָזיציע 40 וואַנאַנען און מען האָט אים צו־געזאָגט, אַז ער וועט קאָנען אוועקשיקן יידישע טראַנספּאָרטן קיין איראַן.

די מעשה קלינגט פּאַנטאַסטיש — אָבער קאָנסטאַנטינאָוסקי זעט אויס צו זיין גענוי אינפּאַרמירט. ער אליין איז געווען יענעמס רעכטע האַנט! ער דערציילט, אַז שטראַסבורג איז במשך פּון יענע פּאַר וואָכן געוואָרן אַ גרויסער גביר, מענטשן האָבן אים געצאָלט ריזעדיקע סומעס, כּדי אַרויפצובאַקומען זיך אויף דער גליקליכער ליסטע. דער עיקר האָבן אים געצאָלט עוואַקואירטע ליטווישע און רוסישע בירגער, וועמען ער האָט דערליידיקט פּאַפּירן, אַז זיי זענען פּון לאַגערס אָדער פּאַסיאָלקעס. עס זענען אפּילו געווען פּאַלן פּון זעלבסטמאָרדן. מענטשן האָבן זיך שוין גענומען דאָס לעבן, פּאַרוואָס מען נעמט זיי נישט אַרויף אויף דער רשימה.

דער סוף איז געווען, אַז די נ. ק. וו. ד. האָט טאָקע אוועקגע־שטעלט אַ צוג מיט 40 וואַנאַנען, אַזוי ווי עס איז געווען אָפּגע־רעדט און שטראַסבורג מיט קאָנסטאַנטינאָוסקי האָבן זיך אַריינגעזעצט דאָרט צוזאַמען מיט די אלע זיינע גליקליכע אפּליקאַנטן. אָבער אינ־מיטן פּאַרן האָט דער עולם זיך אַרומגעזען, אַז מען פירט זיי אין אַ פּאַרקערטער ריכטונג. ווען דער צוג האָט שוין בפּירוש גענומען אַדורכפּאַרן סטאַציעס אויף מערב אַנשטאַט אויף מזרח, האָט דער עולם גענומען שפּרינגען פּון די וואַנאַנען. ער, קאָנסטאַנטינאָוסקי צוזאַמען מיט שטראַסבורג, זענען אַרויסגעשפּרונגען אין דזשאַמ־בול און דעם דאָזיקן פּאַקט פּאַרדאַנק איך טאָקע דאָס באַגעגעניש מיט קאָנסטאַנטינאָוסקי.

אַזוי שמועסנדיק פירט ער מיך צו צו אַ הייזל, וווּ עס וווינט

א גרופע פון פליטים, וואָס זענען געשפרונגען פון דעם משונהדיקן צוג. עס וווינט דאָ אַ פּאַרפֿאַלק פון לעטלאַנד, אַ ראָוונער ייד, ברוך פארבער און אַ לאָדזשער ייד, לעאָן זאלצבערג, וועלכער געפינט זיך נראָד אין שפּיטאַל אויף אַ טיפּום.

איך באַשלים דאָ דערווייל צו בלייבן און מען גיט מיר דאָס אָרט פון זאלצבערגן. דאָס צימערל איז קליין, ס'האָט אַ ליימיקע פּאַדלאַגע און אַ פיטשעדיק פענסטערל. קיין קיך איז אינגאנצן נישטאָ, מען קאָכט אינדרויסן אויף צוויי ציגל. אויך קיין מעבל איז נישטאָ. מען שלאָפט פשוט אויף דר'ערד און פאַר אַ טיש נוצט מען אַ פּאַר צוזאַמענגעקלאַפטע ברעטער אויף הינקעדיקע פיס.

דער שכן מיינער פארבער האָט אַמאָל געהאַנדלט מיט פערד, שטייט ער נעבן מיר נאַנצע שעה'ן און דערציילט מיר טויזנטער מעשיות וועגן פערד: אַראַבישע פערד, בעלגישע פערד, קאַשטאַן-פערד, געיענפערד. מען הערט פון אים נישט קיין איין וואָרט אַחוץ וועגן פערדישע גזשיוועס און פּאַדקאוועס. ער האָט ווייזט אויס זייער שטאַרק ליב דאָס פאך זיינס, אָבער דאָ האָט מען אים אָפּגע-ריסן פון זיינע געליבטע פערד און ער איז געצווונגען צו האַנדלען מיט מאַכאַרקע. ער צאָלט דאָ דריי רובל פאַר אַ גלאָז מאַכאַרקע און ער פירט עס אוועק קיין טשקאַלאָוו, וווּ מען נעמט דערפאַר פּופּציק. פאַרנאַכט קומט צוגאַסט שטראַסבורג. ער איז טאַקע דער זעל-בער שטראַסבורג, פון סטאַראַביעלסקא. מיר דערקענען זיך באַלד. ער איז גוט געקליידעט און זעט אויס גוט אָנגעגעסן, אָבער ער איז נידערגעשלאָגן. ווייזט אויס, אז די מעשה מיטן צוג קיין פּערסיע האָט זיך אים טיף איינגעקריצט אין זכרון און ער וועט שוין נישט דרייען אַזאַ וויאדער, ווי פריער.

ער דערציילט מיר זיינע ניסים, ווי אזוי ער איז דאָ אַהער מגולגל געוואָרן, פון סטאַראַביעלסקא האָט מען אים פאַרשיקט קיין אַרבאַנגעלסק און דאָרטן איז ער נאָכן שיקאַרסקי-אַפּמאַך, באַפרייט געוואָרן. ער וויל מיר אויך נעמען דערציילן וועגן דער מעשה מיט די „40 וואַנגענען קיין איראַן“, אָבער כ'זאָג אים, אז דאָס ווייס איך שוין און ער לאָזט אַראָפּ אַ פאַרשעמטער דעם קאַפּ.

דעם זעלבן טאָג קומט אויך צוריק פון שפּיטאַל דער דריטער איינוווינער פונם צימערל — זאלצבערג. ער איז אַ לאָדזשער ייד, אַ געוועזענער שטריקער-פאַבריקאַנט און ער לעבט נאָך אַליץ מיט

די אמאליקע השגות. ער רעדט וועגן לאָדזש, אזוי ווי דאָרט וואָלט נאָך אלץ געווען, אזוי ווי פריער און אזוי ווי ער וואָלט פון דאָרט בלויז אוועקגעפאָרן אויף אן אָפרו און וועט זיך דאָרטן מאַרגן אומ-קערן און געפונען אלץ ווי געווען. ער איז שוואַך פונם טיפּוס און דער עיקר — ער ווייסט נישט, וואָס מען טוט איצט, צו וואָס מען נעמט זיך. איך דערצייל אים וועגן די סיבירישע שטעט, וועגן די פארשידענע הילפס־קאָמיטעטן און פּוילישע פּלאַצוווקעס און דאָס באַרואיקט אים אַביסל. אין ערנסטן פאל קאָן ער דאָרטן אוועק־פאָרן און לעבן — ווי לאַנג ער איז נישט בכח צו קיין אַנדערער אַרבעט — אויף קהל'ס חשבון.

דעם זעלבן אָונט פירט ער מיך צוגאָסט צו זיינס אַ באַקאַנטע פרוי, אַ מיטליעריקע „ביעזשענקע" פון די „באַפרייטע" געביטן, וועלכע וווינט דאָ, אין אַ טרויעריק קליין צימערל צוזאַמען מיט אירס אַ שוועסטער. איך קוק מיך אַרום איבערן צימער און טראַכט מיר, פאָרוואָס עס איז דאָ מער טרויעריק ווי ערגיץ אַנדערש און איך שטעל פעסט, אז דאָס איז דערפאַר, ווייל עס איז אויסער־געוויינלעך זויבער. עס זעען זיך דאָ אַרויס די באַמאָונגען פון אַ באַלעבאַסטע, וועלכע וויל נישט אַריינלאָזן צווישן די פיר ווענט דאָס אומגליק פון די אַרומיקע באַדינגונגען. עס זענען דאָרט גע־שטאַנען צוויי בעטן מיט בלאַנקעדיק־זויבערע לילעכער.

די פרוי הייסט מירע. זי איז פון ראָוונע. זי האָט דאָרטן איר בערגעלאָזט אַ מאָן מיט צוויי קינדער, וועלכע זי באַזויינט טאָג און נאַכט. איר יונגערער זון איז סך הכל אַלט געווען ניין יאָר ביים צושיידן זיך, אָבער שוין ביים דאָזיקן יונגן עלטער האָט ער אַרויס־געוויזן אומגעוויינלעכע פעאיקייטן אַלס פידלער. די גרעסטע פויר־לישע מוזיקער האָבן אים פאָרויסגעזאָגט אַ גרויסע צוקונפט. זי האָט זיך דאָ געטראָפן מיט אירס אַ שוועסטער, וועלכע איז אַ רוסישע בירגערין און זי איז איר לחלוטין פרעמד טראָץ דער דאָזיקער נאָענטער קרובהשאַפט. דערפאַר האָט זי זיך זייער צוגע־בונדן צו אירס אַ פלימעניצע פון פּוילן, אַ געוועזענע סטודענטין פון לעמבערגער אַוניווערסיטעט. זיי האָבן זיך דאָ געטראָפן אויף זייער גע־ונד־וועג אין רוסלאַנד און איצט לעבן זיי ווי אַ מאַמע מיט טאָכ־טער. די פלימעניצע געפינט זיך איצט נישט אין שטוב, זי איז אוועק אין שטאָט אַריין וועגן אַרבעט און טראָץ, דער שפּעטער שעה איז

זי נאך נישט צוריקגעקומען. איך הייב אָן צו ווערן נייגעריק, ווייל אַ הויז אירע אַנדערע מעלות, וואָס די מומע רעכנט אויס, זאָגט זי נאָך, אז זי איז ווונדערבאַר שוין. בלייבן מיר דעריבער לענגער און ווארטן, ביז זי וועט צוריקקומען.

און וואָס זאָל איך באַהאַלטן — עס האָט זיך טאַקע אַרויס־געוווּזן, אז עס האָט געלוינט דאָס ווארטן. ווען די פלימעניצע האָט זיך אומגעקערט, איז ממש ליכטיק געוואָרן אין שטוב. זי איז נישט בלויז געווען אַ ווונדערבאַרע שיינקייט, זי האָט אויך געהאַט מערק־ווירדיקע אויגן. אויגן, וואָס האָבן געטריפט מיט ווארימקייט, מיט חכשאפט און מיט שוין לגמרי נישט קיין ווייבערישער חכמה. פון איר גאַנץ געשטאַלט האָט אַרויסגעשטראַלט אַן ערנסטקייט און אַ גוטסקייט. איבער אַלעם האָט די באַנעמונג אירע אויף מיר געמאַכט אזא אַיינדרוק, אז איך האָב מיך נישט אויפגעהערט צו ווונדערן, ווי אזוי איז מעגלעך אַדורכצולעבן אזוי פיל שטורעמס און אזוי פיל צרות און נישט פאַרלירן די איידעלע באַנעמונג און די פיינע, מענטשלעכע אויפפירונג.

עס ווייזט זיך אַרויס, אז היים קאָנסטאַנטינאָוסקי איז מירען גוט געווען באַקאַנט. נאָך אין ראָוונע האָט זי געהערט פון אים און פון זיינע שיינע מעשים. ער איז געווען אַ מסור און האָט געאַרבעט אין דער געהיים־פּאַליציי. צוליב אים איז נישט איין קאָד־מוניסט אַרעסטירט געוואָרן, און איר ברודער, דער באַקאַנטער ראַטמאַן פון ראָוונער מאַניסטראַט מיטיע שניידער איז צוליב זיינס אַ מסירה פאַרמשפּט געוואָרן אויף צוועלף יאָר תּפּיסה. שניידער האָט דעם דאָזיקן אורטייל נישט געקאַנט פאַרטראַגן און איז אין קורצן געשטאַרבן. הייסט עס, אז קאָנסטאַנטינאָוסקי האָט אויפן געוויסן נישט בלויז קיין אַרעסטירטע און באַגנבעטע, נאָר אויך אַ מענטש־לעך לעבן.

ווען זי האָט אים דאָ דערזען צום ערשטן מאָל — האָט זי ספּאַז־מירט. מענטשן האָבן איר צוגערעדט, אז זי זאָל דעם מערדער פון איר ברודער איבערליפּערן אין די הענט פון דער רוסישער מיליץ. אָבער זי האָט דאָס נישט געוואָלט. מסירה — דאָס איז אַ פּראָ־פעסיע פאַר קאָנסטאַנטינאָוסקי. זאָל ער פאַלן אויף אַנדערע הענט. איר ברודער וועט שוין סיי ווי פונם קבר נישט אויפשטיין. פאַניע, — אזוי הייסט די פלימעניצע — דערציילט מיר, ווי

אזוי זי איז דאָ אַהער פארוואַלגערט געוואָרן. יעדער פון די מענטשן, וואָס געבייט זיך אויף דער דאָזיקער ערד, איז א גייענדיק שטיק אויסטערלישע געשיכטע. זי האָט שטודירט אין לעמבערג. אָבער א געוויסן טאָג האָט מען א גרויסע צאָל סטודענטן אוועקגעשיקט היינטער די הרי חושך. מען האָט זיי חושד געווען אין ציוניזם — אָבער צווישן די דאָזיקע כלומרשטע ציוניסטן זענען אויך געווען פיל קאָמוניסטישע סימפאטיקער — א סך פון די ארעסטירטע זענען געשטאָרבן אויף פארשיקונג, צווישן זיי — איר נאָענטער חבר. זי האָט זיך עוואקואירט, אַדורכגעמאַכט שבעה מדורי גיהנום און איז ענדליך מיט א ביסל געראטעוועטע זאכן מגולגל געוואָרן קיין טשימד קענט. אָבער אין טשימקענט האָט מען איר צוגענומען אַלץ וואָס זי האָט פארמאָגט. מען האָט איר באַנגעט ביו צום לעצטן פאָדעם. נאָך א גליק, וואָס זי האָט באַגעגנט איר מומע, זי האָט ביי איר נישט בלוז געפונען אַביסל מאַטעריעלע סטאַבילקייט, נאָר קודם כל — דאָס וואָס זי האָט אַממייסטן געדאַרפט האָבן — א שמץ פון איר פארלוירענער פאַמיליע. איצט לעבן זיי צוזאַמען און עס איז גוט. אזוי גוט, ווי עס קאָן נאָר זיין אין די דאָזיקע אומשטענדן. אַוועקגייענדיק פון דאָזיקן צימערל דערמאָן איך מיך פלוצלונג, אז עס איז היינט געוואָרן א יאָר, ווי כ'בין באַפרייט געוואָרן פון קאלימא. גאַנצע צוועלף חדשים איז די היים מיינע — די סאָוויע־טישע באַנען. איך קען שוין פון אויסנווייניק אלע ליניעס, אלע סאָרטן לאַקאָמאָטיוון און וואַגאַנען. איך קען די סיבירער און צענד־טראַל־אזיאַטישע באַן־ליניעס גענויער און גרינטלעכער ווי אַ פראַך־פעסיאָנעלער באַן־אַרבעטער.

אויפן וועג אַהיים פיל איך אַ פלוצלונדיקע נאָגנדיקע וואַ־רעמקייט. פון אָנהויב איז עס א נישט־קלאָר געפיל, בלוז דער שאַטן פון א געפיל, אָבער באַלד שייַלט זיך דערפון ארויס דאָס געשטאַלט פון דער פלימעניצע. איך פאָרנלייך זי אין אָנהויב מיט עוואַן — אָבער עוואַס געזיכט איז שוין פאַרבלאַסט געוואָרן. איך קען שוין איר בילד קוים אַרויסרופן. א וויילע טראַכט איך נאָך וועגן די צוויי שוועסטערן, וועלכע כ'האָב באַגעגנט אויפן וועג צום קאָלכאַז, אָבער אויך יענז בילד שווימט אַוועק, אזוי ווי עס וואַלט געבליבן שוין אויף אייביק אויף דער באַן־סטאַציע, אויף וועלכער איך האָב זיי געזען צום לעצטן מאָל.

איך פרוו רעדן מיט זאלצבערגן וועגן דעם מיידל. ער זעט, אז זי איז מיר שטארק אריינגעפאלן אין אויג אריין און ער רעדט מיך צו, איך זאל מיך מיט איר אפטער טרעפן, אפשר וועט עפעס זיין דערפון. ער גיט אויך צו, אז עס האט זיך מיט איר לעצטנס אינטערעסירט א יונגער קראקעווער דאקטאר, אבער ער איז איר נישט געפעלן געווארן.

דאס נעמט שוין ביי מיר מיר אינגאנצן אפ דעם מוט. אויב זי האט נישט געוואלט קיין דאקטאר פון קראקע, טא פארוואסזשע זאל זי עפעס וועלן א פשוט יינגל פון וועזשבניק. איך פיל, אז די שאנסן מיינע זענען וואס אמאל קלענערע, מען זעט זיי כמעט נישט ארויס. אבער זאלצבערג גיט מיר צו מוט. איך בין טאקע נישט — זאגט ער — קיין קראקעווער דאקטאר, — אבער דערפאר בין איך א יונגער און ענערגישער און זיכער בין איך שענער ווי יענער גאליציאנער. די רייד זיינע טרויסטן מיך אביסל, אבער איך קאן פונדעסטוועגן נישט פארגעסן, אז מיין קאנקורענט איז א דאקטאר און אז אפילו יענעם גייט עס אויך נישט אזוי לייכט צו געפינען חן אין אירע אויגן.

צומארגנס זענען מיר ווידער געגאנגען צו מירען. נאך פארן אריינגיין אין דער קיביטקע אריין, דערהערן מיר פון אינעווייניק א לאכן. ווייזט אויס, אז עס זענען דא אינעווייניק געסט. עס גיט מיר עפעס א טראכע אין הארץ: עס זאל אמאל נישט זיין דער דאקטאר! און גלייך נאכן אריינקומען דערזעען מיר ביים טיש מירען, די פלימעניצע אירע און א יונגערמאן, וועלכער ווייזט זיך טאקע ארויס פארן דאקטאר מיני. הייסט עס, אז איך טרעף מיך איצט אויגאויג-אויג מיט מיין קאנקורענט.

איך באטראכט אים אביסל נענטער. ער זיצט מיט מירען און שפילט מיט איר אין קארטן, אין א ראמי. דאס מיידל זיצט אין א זיט און לייענט א ביכל. די דאזיקע סיטואציע באדראקט מיך א ביסל. הייסט עס, אז זי געפינט מער פארגעניגן אין לייענען א בוך, ווי אין אונטערהאלטן זיך מיט דעם גאליציאנער. קיין גרויסע טרויסט איז עס נישט — ווייל דאס, וואס זי האט א קליינעם אינ-טערעס פארן קראקעווער, הייסט נישט, אז זי וועט האבן מער אינ-טערעס פאר מיר, אבער אז מען זוכט א טרויסט, געפינט מען אים אפילו אין אזא כזית.

ביי אונזער אריינקומען האָט פאניע אוועקגעלייגט דאָס בוך און מיר האָבן גענומען שמועסן פון פֿארשידענע זאכן. דאָס איז פאר מיר ווידער געווען אַ סיבה פון אַ קליינעם נצחון. איך האָב ביי מיר אין קאָפּ אָנגעהויבן צו רעזאָנירן אזוי ווי אַ דעטעקטיוו: הייסט עס, אַז ביים דאָקטאָר האָט זי נישט אוועקגעלייגט דאָס בוך און ביי מיר יאָ... אין אזעלכע מאָמענטן כאַפט מען זיך אפילו אָן אַן די סאמע נישט־געשטויגענע סימנים, און ביי מיר האָבן די דאָזיקע סימנים אויסגעזען מי יודע ווי וויכטיק.

מיר זענען געזעסן אין דער קיביטקע, איינגעוויקלטע אין דער וואַרימער ליכט פון אַ נאַפּט־לעמפל. עס איז געווען דאָ לייכטער אויפן האַרץ, אין דאָזיקן קליינעם, פארוואָרפענעם שטיבל, אין צענ־טראַל־אזיע. די שעה'ן האָבן זיך גערוקט. עס איז געוואָרן שפעט אין דער נאַכט. עס איז שוין געווען די העכסטע צייט אוועקצוגיין, אָבער עס האָט זיך געוואָלט נאָך אַכיסל געניסן פון דער דאָזיקער וואַרימקייט. סוף כל סוף האָבן מיר זיך אויפגעשטעלט און געוואָלט זיך געזעגענען, אָבער דעמאָלט האָט די באַלעבאָסטע אונז דער־קלערט, אז זי וועט אונז נישט דערלויבן אזוי שפעט צו גיין איבער די דזשאַמבולער גאסן. ערשט נעכטן ביינאַכט איז מען אין דער דאָזיקער געגנט באַפאַלן אַ שכן און מען האָט פון אים אַראָפּ געצויגן די מלבושים.

עס פארבלייבט, אז מיר נעכטיקן אין אַ ווינקל פונם צימער און באַלד אינדערפרי איז מירע ארויס אין שטאָט אריין שאַפן פאר אונז עפעס אַ לייטישע שטוב אין דער זעלבער געגנט.

און זי ווייזט זיך ארויס פאַר אַ גרויסע בריה. סך הכל מיט אַ האַלבע שעה שפעטער קערט זי זיך אום מיט דער בשורה, אַז זי האָט באַקומען אַן אויסערגעוויינלעכע מציאה: אַ צימער מיט אַן אמטדיקער פּאָדל־אַגע און דער עיקר — מיט אַ גרויסע לאַמפּ, וואָס דאָס איז נאָך אפשר וויכטיקער ווי די פּאָדל־אַגע אַליין.

די אייגנטימערין פונם צימער איז געווען אַ קריסטין. דער מאַן אירער — אזוי ווי אזוי פיל מיליאָנען אַנדערע — האָט זיך געפֿר נען אויפן פּראָנט. זי אַליין איז דאָ אַהער פארשיקט געוואָרן נאָך מיט יאָרן צוריק אלס אַ „קולאַס“. זי איז נאָך געווען דאָן אַ יונג מיידל, און געליטן האָט זי פארן חטא פון אירע עלטערן. עס איז געווען די צייט פון קאָלעקטיוויזאציע. עלף מיליאָן פויערים האָבן דעמאָלט באַצאָלט מיטן לעבן. אירע עלטערן האָבן נאָך געהערט צו די גליקלעכע, וועלכע מען האָט בלויז „ליקוידירט אלס קלאַס" און

פארשיקט דאָ, קיין צענטראַל־אַזיע. דאָ האָט זי שפעטער געהיראט און דאָס הייזל אין וועלכן זי וווינט, האָבן זיי ביידע אויפגעבוט מיט זייערע אייגענע הענט. הינטערן הייזל געפינט זיך אויך אַ גרוי־סער גאָרטן — דאָס האָט איר די פויערישע פארגאנגענהייט גע־לערנט אויסנוצן יעדן שפאָן ערד און זי האָט געפלאַנצט כלערליי גרינסן און קארטאָפֿל. זי האָט אויך געהאַט אַ קו, אָבער מיט דער קו האָט זי געהאַט די גרעסטע צרות, ווייל עס איז איר אָנגעקומען מיט גרינע ווערים צו שאַפן דאָס עסן. אַ חוץ דעם גאָרטן מיט דער קו האָט זי אויך דריי קינדער. איך דערמאָן די קינדער צום לעצטן — לױט דער וויכטיקייט. אויך זי האָט ביים פאָרשטעלן זיך אויס־גערעכנט איר פארמעגן לױט דער דאָזיקער ריי.

זי האָרעוועט שווער און ביטער, אלײן באַאַרבעט זי דעם גאָרטן, וווּ זי האָט שוועריקייטן מיט באַוואַסערונג. די קינדער האַלט זי ריין און ציכטיק און אויך דאָס הייזל בלאַנקט פון זויבערקייט. אלע שכנים, וואָס וווינען אין ארומיקע הייזלעך, זענען געווען אַמאָל פארשיקטע, איצט אָבער זענען זיי פרייע און פולשטענדיק־באַרעכ־טיקטע בירגער. אַ גרויסער טייל איינוווינער אַרבעט אין דער צוקער־פאַבריק און אין אַ בראַנפֿן־זאַוואָד.

די שטאָט איז זייער מאַלעריש. זי איז ארומגערינגלט מיט הויכע בערג, באַדעקט מיט אייביקן שניי. דער שניי ליגט אזוי ווי זילבערנע קאַפּעלעך אויף די שפיצן פון די גרינע מיט וועלדער באַוואַקסענע בערג־קייטן. פון דער דאָזיקער גרינקייט פליסט אַראָפּ אויף דער שטאָט אַ מחיהדיקע וואַרעמקייט. אָבער צוזאַמען מיט דער וואַרעמקייט פליסן אויך פּרילינג־צייט אַראָפּ שטראָמען מיט וואַסער פון צעשמאָלצענעם שניי און דעמאָלט ליגט די גאַנצע שטאָט צוגעדעקט מיט אַ געדיכטן שיכט מיט בלאָטע. עס איז דעמאָלט ממש שווער אַרויסצושלעפֿן אַ פּוס.

מיר זענען אומגעהויער צופרידן מיטן צימער. עס איז ווי אַן איזאָלירט ריין און געמיטלעך אינדזל אין דער גאַנצער חושבדיקער סביבה. איך בין דאַנקבאַר מירען, וואָס זי האָט אונז געשאַפן אַזאַ גאָלדענע וווינונג און אויך דערפאַר, וואָס זי האָט אונז צוגע־באָרגט אַביסל געלט. איך בין אַרויס אויפן מאַרק און האָב פאַר מירען, מיט דער פּלימעניצע אירער, איינגעקויפט אַ גאַנצן זאַק מיט זאַכן ביי פּוילישע „ביעזשענצעס“. פאַניע האָט זיך אָפּגעזאַגט

אָנצונעמען די מתנות, אָבער איך האָב איר פאַרזיכערט, אז זי וועט מיר צוריקצאלן נאָכן סוף פון דער מלחמה. איך וויל איר דערמיט אויסדריקן מיין דאַנקבאַרקייט איבערהויפּט פאַר דעם, וואָס זי האָט פאַר מיר אויפגעדעקט דעם אמתדיקן פּרצוף פון קאָנסטאַטינאַווסקין.

אָבער הינטער דעם דאָזיקן געפיל פון דאַנקבאַרקייט ליגט עפעס מער. איך האָב נישט קיין דרייסטקייט אפילו פאַר מיר אליין צו פאַרמולירן דאָס געפיל, עס איז אַ געפיל, איינגעוויקלט אין האַפּענונג. אפשר וועל איך פאַרט האָבן מער גליק ווי יענער גאָר ליציאנער דאָקטאָר? ... אָבער רעדן וועגן דעם אָפּן — האָב איך נישט קיין קוראָזש. אזעלכע זאכן דארף מען לאָזן אליין אַנט וויקלען זיך און ריף ווערן. איך ווייס, אז דאָס איז אַ פּראגע פון א סך געדולד און אויסדויער, אָבער אין קאָן שטייט אַ צו טייערע זאך, איך זאָל מיך אָפּזאָגן אפילו פון אַ לאַנגדויערנדיקן געדולד.

מיר שמועסן מיט זיך וואָס אַמאָל אינטיםער. זי דערציילט מיר וועגן דעם דאָקטאָר מינץ. ער איז אַ צעבראָכענער מענטש, די מלחמה מיט די סאָוויעטישע באַדינגונגען האָבן אים אינגאַנצן ארויסגעשאַקלט פון די האַלאַבלעס. ער איז געווען אַ געבילדעטער און פעאיקער מאַן, איצט איז ער נישט מער ווי אַ חורבה. זיין אינ טעליגענץ און דערציאונג האָבן אים נישט געשיצט קעגן די גער פארן פון אויסנווייניק. פאַרקערט, דווקא זיין איינגעבוירענע איידל־ קייט האָט זיך ארויסגעוויזן פאַר אַ שלעכטע שוין־וואַנט פאַר די אַרומיקע שטורעמס.

איך דערצייל איר וועגן עוואַ, וועגן מיין ערשטער ליבע און וועגן דער לעצטער באַגעגעניש. פּאניע שמייכלט. זי זאָגט, אז די וועלט ענדיקט זיך נישט מיט איין איבערלעבעניש און מיט איין אַנטווישונג. איבער דער ערשטער איבערלעבעניש ליגט געוויינלעך דער הויך פון פרישקייט און פון אַ קינדערישער נאַוויטעט, אָבער זי גלייבט נישט, אז אין מיין געפילט צו עוואַן זאָל טאקע האָבן גער לעגן דאָס גאַנצע פייער פון אַן ערשטער ליבע, אַנישט וואָלט דער צווייטער, טרויעריקער צוזאַמענטרעף נישט איבערגעלאָזט נאָך זיך קיין אַש פון אַנטווישונג. אַן אמתדיקע ליבע איז טיפּער, ווי אַ יינגליש און האַלב־אוואָוסטזיניק געפיל. איך וועל נאָך מסתמא נישט איינמאָל געשטרויכלט ווערן און נישט איינמאָל וועט מיר דאָס לעבן

אונטערטראגן אזעלכע אנטוישונגען. אָבער ווען דאָס אמתדיקע גע-
פיל וועט קומען, דעמאָלט וועט נישט זיין קיין צייט אויף זעלבסט-
אנאָליזעס און ניכטערע באַטראַכטונגען. דאָס אמתדיקע געפיל איז
דאָס, וואָס רעגירט מיט אונז און נישט מיט וועלכן מיר רעגירן.

איך באַהאַלט פאר איר נישט אויס, מיינע איבערלעבונגען מיט
קאָנסטאַנטינאָוסקין און זיין פּאַרשאַפּ, איך זאָל ווערן אַ געהילף
צו זיין גנבישער פּראָפּעסיע. זי איז אויפגעטרייסלט פון די דאָזיקע
ווערטער. זי האָט אַליין דאָ ערגיז אַ יונגערן ברודער, וועלכער איז
פארוואָרפן איבער די ריזעדיקע רוסישע שטחים און זי קאָן נישט
אָנטרעפן אויף זיין שפור, ווער ווייסט, צי ער האָט אַמאָל אויך
נישט אָנגעטראָפן אויף אַזאַ קאָנסטאַנטינאָוסקי?

זי זיצט אַ טרויעריקע. די כוואַליעס פון די אַרומיקע צעשטור-
רעמטע וואַסערן דערגרייכן קוים צו אירע השגות. זי איז אַן ערליכע
און נישט-קאָמפּליצירטע. זי פארשטייט זיך קוים אויף די טויזנט-
טער מאַכינאַציעס, אין וועלכע ס'איז פארפלאַנטערט דאָס גאַנצע
רוסישע פּאָלק צוזאַמען מיט די הונדערטער טויזנטער פליטים. זי
אידעאָלאָזירט דאָס לעבן. זי וואָלט אַלץ געוואָלט זען אין ליכטיקע
פארבן. אין יעדן מענטש דערזעט זי בלוז דאָס גוטע, איר אויג
גרייכט פשוט נישט צו די טיפערע שיכטן פון הינטער-כוונות, מיט
וועלכער יעדער מענטש איז אויסגעשטאַט ווי מיט אַ צווייטער פער-
זענלעכקייט. זי איז גוט און פשוט און אויפריכטיק, דעריבער זעט זי
בלויז דאָס גוטע, דאָס פשוטע און דאָס אויפריכטיקע.

איך קוק אויף איר מיט באַוונדערונג, וואָס גרעניצט ממש
מיט קולט. צו האָבן נעבן זיך אַזאַ ריינעם און אומבאַפּלעקטן מענטש
איז נישט בלוז אַ פאַרגעניגן, עס איז אויך ווי אַ קלאָרע און פרישע
לופט, אין וועלכער מען ווערט אויך אַליין געלייטערט.

דערווייל האָט פאַסירט, אז מירע האָט זיך צעקריגט מיט דער
שוועסטער אירער און האָט באַשלאָסן זיך פון איר ארויסצוציען.
צו געפינען אַ צימער איז נישט געווען פון די לייכטע זאַכן, איז
דעריבער באַשלאָסן געוואָרן, אז מירע מיט איר פלימעניצע וועלן
צייטווייליק זיך איינאַרדנען אין אַן אָפּגעטיילטער העלפט פון אונז-
זער צימער. פאר מיר איז דאָס געווען אַ גרויס געשעעניש. איך האָב
איצט געהאַט די געלעגנהייט צו געפינען זיך פיל אָפּטער אין דער
געזעלשאַפט פון פּאַניען. איך מיט זאַלבערגן זענען געשלאָפן אין

איין בעט און מירע מיט פאניען אין צווייטן.
 זאלצבערג האָט זיך וואָס אַמאָל מער אַרויסגעוויזן פאַר אַ
 קרענקלעך קאַרגן מענטש. ער האָט זיך נישט פאַרגינגען צו טרינקען
 קיין טיי מיט צוקער, טראָץ דעם, וואָס ער האָט געהאַט ליגן אַ
 זאַק מיט דרייסיק קילאָ צוקער. טויזנט אַנדערע וואָלטן דעמאָלט
 פאַר דער מעגלעכקייט פון אויסטרינקען אַ גלאָז געצוקערטע טיי
 אוועקגעגעבן מי יודע וויפֿל, ער אָבער טרינקט שטענדיק ביטערע
 טיי אונטערן אויסרייד, אז ער פאַרטראָגט נישט קיין זיסקייטן.
 היות מיר פירן אַ געמיינזאמע באַלעבאַטישקייט קומט זייער אָפט
 אויס, אז ער וויל וואָס אַמאָל מער איינשפּאַרן פון די אויסגאַבן
 און עס וואָלט אויסגעקומען צו לעבן נאָך ערגער ווי אין לאַגער.
 איין מעלה האָט ער אָבער: ער שעמט זיך אַרויסצוברענגען די קאַרג
 שאפט בפרהסיא, דעריבער גריזשעט ער זיך און ער פאַרגינט זיך
 נישט צו עסן דאָס, וואָס ער געהערט צו אים על פי שותפות.
 נאָכן אַריינציען זיך פון די צוויי פרויען, האָבן מיר איינגע-
 אַרדנט אַ געמיינזאמע באַלעבאַטישקייט און די אויסגאַבן זענען
 געווען פיל קלענערע ווי פריער, טראָץ דעם, וואָס דאָס עסן איז
 געווען בעסער און נאַרהאַפטיקער. זאלצבערג האָט דאָס מאָל געהאַט
 אַ טאָפלטע הנאה: אי ער האָט נישט געדאַרפט אזוי פיל אויסגעבן,
 אי ער האָט זיך יעדעס מאָל באַלעקט נאָך אַ געשמאַק עסן.
 אַ געוויסן טאָג איז געקומען צו אונז צוגאַסט מירעס שוועסטער,
 די רוסישע. צו וואָס זי איז געקומען ווייס איך נישט, אָבער זי
 האָט ווייזט אויס דערשפירט פונדערווייטנס, אז מיר האָבן דאָ אַ
 פלאַש מיט בראַנפן, ווייל גלייך נאָכן אַריינקומען אין דער ווילד-
 פרעמדער שטוב אַריין, האָט זי אָנגעוויזן מיטן פינגער אויפן פאַר-
 מאַכטן שענקל און געזאָגט: „ניט אהער אַ גלעזל פון דעם גע-
 טראַנק.“ די רוסישע פרויען האָבן ליב דעם ביטערן טראַפן און
 זענען גרייט דערפאַר אוועקצונעבן דעם טאַטן מיט דער מאַמען.
 זי בלייבט שוין מיט אונז אויף וויעטשערע. די פאָר גלעזלעך
 בראַנפן האָבן געטאָן זייערס. זי צערעדט זיך וועגן איר לעבן
 און וועגן איר ליבע צו סטאַלינען. זי האָט זייער ליב דעם „טאַטן פון
 די פעלקער“. אין איר רעדן פילט זיך ממש אַרויס אַ פיזישע ליבע. זי
 רעדט מיט באַגייסטערונג נישט בלויז וועגן זיין חכמה און וועגן
 זיין געניאַלקייט, נאָר אפילו וועגן זיינע וואַנסעס און וועגן זיינע

שיינע אויגן. פונוואָנען נעמט זיך צו איר אזא ליבע צו דעם מושל פון קרעמל? וואָס פאַראַ נומס האָט ער איר געטוען?
אויף קיין פּאָליטיק קען זי זיך נישט און זי לאָזט זיך אויך נישט אַרײַן אין קיין שום עקאָנאָמישע פּלפּוליס. זי דערציילט אָבער ממש מיט טרערן אין די אויגן, ווי אזוי סטאַלין האָט געראַטעוועט מאַסקווע. די גאַנצע רעגירונג און אוועק קיין קויבישעוו, ער אליין איז אָבער געבליבן אין קרעמל און מיטן כח פון זיין נייסט האָט ער אָפּגעשטעלט די גאַנצע אָפּענסיווע. בלויז מיטן כח פון זיינע ווונד-דערבאַר-שטאַלענע אויגן.

זי קאָן אויך שײַן זינגען. זינגט זי דעריבער אלע לידער, וואָס זי קען וועגן סטאַלינען. די לידער זענען ענלעך צו געצן-לידער. סטאַלין איז גרויס, סטאַלין איז מעכטיק, סטאַלין איז פרעכטיק. עס האָט מיר אַמאָל עמיצער געזאָגט, אז עס זענען פאַראַן אין קלויס-טערס געוויסע גאַנעס, וועלכע האָבן ליב נישט יעזוסן דעם גאָט נאָר יעזוסן דעם מאַנספּערשוי. . . . ווען זי האָט געזונגען די סטאַ-לין-לידער האָט זיך מיך דערמאַנט אָן די דאָזיקע גאַנעס, וועלכע האָבן בינאַכט עראַטישע וויזיעס מיטן ישו הנוצרי. . . אָבער יענער איז כאַטש געווען א יונגערמאַן, ער איז אַלט געווען דרייסיק יאָר, סטאַלין איז דאָך שױן אָבער אן אלטער זקן.

פּלוצלונג הערט זי אויף צו זינגען וועגן סטאַלינען און זי שטעלט אַ פּראַגע, וואָס האָט מיך און פּאַניע ווי אָפּגעגאַסן מיט קאַלט וואַסער. זי פּרעגט אונז קליפּ און קלאָר, ווען מיר קלויבן זיך תּוּנָה צו האָבן. עס האָט מיך באַגאַסן אַ היץ און כ'האָב מיט אַ ווינקל אויג אָבסערווירט פּאַניען, ווי אזוי די דאָזיקע קשיא האָט געווירקט אויף איר. קיינער האָט איר נישט געענטפּערט און ווען זי איז אוועק, איז די שטימונג אין צימער געווען אַ ביסל אָנגעשטרענגטע.

זינט יענעם אָונט האָב איך פּלוצלונג באַמערקט ביי מיר אַ שפּאַגל-נײַ געפיל: אַ געפיל פון אייפּערזוכט. עס האָט מיך אָנגע-הויבן צו פאַרדריסן, ווען עמיצער האָט אויף איר געקוקט אביסל מער צודרינגלעך, אָדער אויב זי האָט צו עמיצן אביסל וואַרעמער געשמייכלט. ביז איצט איז מיר דער דאָזיקער ענין פון אייפּער-זוכט געווען אינגאַנצן פרעמד. איבערהויפּט האָט מיך פאַרדראָסן דאָס, וואָס כ'האָב מיך געפּלאַנטערט אין אַ געפיל, מיט וועלכן כ'האָב

מיך נישט געקאנט מיט קיינעם טיילן. און דער עיקר — האָב איך נישט געקאנט געפינען ביי מיר קיין דרייטסקייט צו הערן דערפון מיט איר אליין. איך האָב מיך דערמאָנט, ווי זי האָט מיר אמאָל געזאָגט, אז דער געדאַנק וועגן הייראַט איז איר פרעמד און אז זי באַדויערט, וואָס ביי יידן זענען נישט פאַראַן קיין קלויסטערס פאַר אייביקע אומפאַרהייראַטע. דאָס האָט מיר אינגאַנצן אָפּגעהאַקט די פליגל.

איבערהויפּט האָבן מיך אויפּגערעגט די צוויי דאָקטוירים, וואָס פלעגן אַריינקומען און האָבן צווישן זיך קאָנקורירט מיט די סאַמע ראַפּינירטסטע קאָמפּלימענטן. גיי, געוויי מיט אזעלכע געפרוּוטע לייבן! די ביידע דאָקטוירים (ווייל אַ חוץ מינצן איז געקומען נאָך איינער, וועמענס נאָמען כ'קאָן זיך נישט דערמאָנען), האָבן אויף אַ זייער עלעגאַנטן אופן געזאָגט צו איר זאַכן, וועלכע איך האָב קיינמאָל נישט געוואָגט צו ברענגען פאַרן מויל, כאַטש איך האָב אויך געטראַכט וועגן דעם. ווי שווער איז דען צו זאָגן צו איר, אז זי האָט ווונדערבאַרע אויגן? צי האָב איך נישט כסדר געטראַכט וועגן דעם? אָבער איך האָב בלויז געטראַכט און זיי האָבן עס איר כסדר געזאָגט און דווקא מיט די שענסטע ווערטער.

אָבער אַ געוויסן טאָג איז געשען אַ זאַך, וואָס האָט מיינע באַהאַלטענע אָפּפּענונגען געגעבן אַ שטיקל, אַ קוים באַמערקבאַרן תּיקוּן. אַהיימקומענדיק אמאָל פּון דער שטאָט, האָב איך געזען, ווי זי זיצט אויף דער שוועל מיט איינעם פּון די צוויי דאָקטוירים און לאַכט אויפן קול. עס האָט מיך אַרומגענומען אַ פאַרדרום און אַ ברענענדיקע אויפּערזוכט און אנשטאַט אין שטוב אַריין בין איך אַרויס אין גאַרטן. ווייזט אויס, אז זי האָט דאָס געהאַט באַמערקט, ווייל אין אַ מינוט אַרום האָט זי איבערגעלאָזט דעם דאָקטאָר מיט די געשליפענע קאָמפּלימענטן און זי איז אַרויסגעקומען מיך זוכן. איך האָב געהאַלטן דאָס דאָזיקע געשעעניש ממש פאַר אַ ווענד־פּונקט אין אונזערע באַציאונגען. איך האָב באַשלאָסן זיך אָנצורעמען מוט און איינמאָל פאַר אלע מאָל זאָגן איר וועגן מיינע געדילן. איך האָב געוואוסט, אז מיין ליבע־דערקלערונג וועט נישט אַרויסקומען אזוי שייך, ווי דאָס וואָלט געמאַכט איינער פּון די צוויי דאָקטוירים, אָבער דערצו האָב איך נישט קיין עצה. איך קאָן זאָגן, אזוי ווי איך קען, מיט מיינע אייגענע רייד. אָבער ווען איך בין

אריינגעקומען אין שטוב אריין און האָב מיך צו איר דערנענטערט, כדי צו זאָגן דאָס, וואָס כ'האָב מיר הונדערט מאָל צוגעגרייט, האָט זיך ארויסגעוויזן, אז רייד זענען דאָ בכלל איבעריק. מיר האָבן זיך בלויז א וויילע אָנגעקוקט און איך האָב געזען, ווי זיי לייענט ארויס יעדעס וואָרט, וואָס ליגט ביי מיר אויף דער שפיץ צונג.

אין דער דאָזיקער צייט האָט זיך צווישן די פליטים פאָר-שפרייט אַ קלאַנג, אז די סאָוועטישע מאַכט האָט בדעה צו שיקן די אלע, וועלכע האָבן נאָך רוסישע פעסער, אין די קאָלכאָזן אריין. היות אין שפיץ פון פוילישן קאָמיטעט איז דעמאָלט געשטאַנען דער באַקאַנטער אונזערער שטראַסבורג, האָב איך באַשלאָסן אויס-צונוצן די פראַטעקציע און אויסארבעטן פֿאַר מירען און פאַר פּאַניען פוילישע פּאַפּירן.

דאָס צוקומען צו שטראַסבורגן איז נישט געווען פון די לייכ-טע זאַכן. דער הויף פון קאָמיטעט איז געווען ממש באַקלעפט מיט מענטשן. דער ברוק איז געווען אויסגעלייגט מיט פעק און מיט יידישע „ביעזשענצעס“, וואָס האָבן אויסגעזען ווי שקעלעטן. דאָס גאַנצע אומגליק פון יידישער עלנט און נויט איז געלעגן אויסגע-לייגט פאַר דער טיר פונם קאָמיטעט. מיט גרויס מי און מאַטערניש האָבן מיר זיך דערשלאָגן צו שטראַסבערגן. ער איז דאָ געווען אַ גרויסער מענטש, ער האָט לחלוטין נישט דערמאָנט מער דעם נידער-געשלאָגענעם אַרעסטאַנט פון סטאַראָביעלסקער לאַגער. עס האָט נישט געדויערט קיין רגע און ער האָט אונז אויסגעשריבן צוויי דאָקומענטן, אז מירע מיט פּאַניען זענען כשרע פוילישע בירגער. דערמיט זענען זיי באַפרייט געוואָרן פום געשפּענסט פאַרשיקט צו ווערן אין אַ קאָלכאָז. איך זאָג „פאַרשיקט“ צו ווערן, ווייל די באַ-דינגונגען אין אַ קאָלכאָז זענען געווען אזעלכע, אז מען קאָן זיי אָן שום באַוואָרעניש פאַרגלייבן צו אַ שקלאַפּן-לאַגער.

איינער פון אונזערע שכנים איז געווען אַ מאַסקווער ייד, אַן אַפּטער יוצא ונכנס אין אונזער דירה. ער האָט געהייסן סאַלאָמאָן סאַלאָמאָנאוויטש. ער איז געווען אַ ייד, אַ קלוגער און אַ געביל-דעמער, אָבער מער פון אַלעס איז ער געווען דאָס, וואָס מען זאָגט אויף יידיש, אַ „געשמיענער“. די באַדינגונגען, אין וועלכע ער האָט געלעבט, האָבן ביי אים אויסגעבילדעט אַ ספּעציעלן חוש פון — רעדן, אָבער גאָרנישט זאָגן. ער האָט געהאַט ממש אַ געניאלע

פעאיקייט צו רעדן וועגן די פארשידנסטע זאכן און מען זאל נישט וויסן, וואָס אזוינס ער האָט געזאָגט און וואָס ער טראַכט וועגן דעם. ער האָט אָפּטמאָל גערעדט וועגן סטאַלינען, וועגן דער רעגירונג, וועגן סאָויעטישן סיסטעם, וועגן דער קאָלעקטיוויזאציע, וועגן די פּיאַטי-לעטקעס, וועגן דער יידן-פּראַגע. אָבער נאָכן אָפּרעדן שעה'ן האָט מען אָנגעהויבן צו טראַכטן: וואָס אזוינס האָט ער איינגעלעך געזאָגט? ווי איז זיין באַציאונג צו דעם אלעם? מיט קיין שום וואָרט וואָס ער האָט געזאָגט, האָט ער זיך מיט גאַרנישט פאַר-פליכטעט. יעדעס וואָרט, וואָס ער האָט אַרויסגעזאָגט, האָט מען געקאָנט אויסטיטשן אויף פאַרשידענע אופנים. ער איז געווען ווי אַ קאָץ, וואָס איז שמענדיק געפאלן אויף די לאַפּקעס.

נאָכן ערשטן געשפרעך מיט אים איז באַלד געוואָרן קלאָר, ווי אזוי ער האָט אויסגעמיטן אלערליי „טשיסטקעס“ און אַרעסטן. ער האָט דאָס אַלץ געמאָן מיט דעם כּה פּון דער גליטשיקער צונג און אפילו די נ. ס. וו. ד. האָט זיך קיינמאָל מיטן דאָזיקן כיטרען מאַן נישט געקאָנט קיין עצה געבן.

אָבער דאָך, אויב מען האָט זיך צו זיינע מעשיות צוגעהערט מיט אַן אויפּמערקזאַם אויער, האָט מען פּון „צווישן די שורות“ געקאָנט אַרויסלייענען אַ ים מיט אינטערעסאַנטע פרטים וועגן דער סאָויעטישער מדינה. פּון זיינע רייד איז אַרויסגעדורנגען, אז ער געפינט זיך דאָ צוליב אַ ליד וועגן לענינען. פּון פאַרשידענע שטיק-לעך און פּיצלעך פּון זיינע דערציילונגען, האָט מען געקאָנט צוזאַ-מענטשעלן די געשויכטע פּון זיין אַרויסשיקן פּון מאַסקווע.

ער איז געפאלן אַ קרבן פּון זיינס אַ מיידעלע, שורא, זי איז געגאַנגען אין אַ קינדער-גאַרטן און דאָרטן האָט מען — ווי דער שטייגער איז — געלערנט מיט די קינדער געצוּדינערישע לידער וועגן סטאַלינען און אויך לידער וועגן טויטן לענין, וועגן דער רויטער אַרמיי און אַנדערע פאַטריאָטישע געזאַנגען.

איינס פּון די דאָזיקע לידער וועגן לענינען האָט זיך אָנגע-

הויבן מיט אַ סטראָפּע:

לענין, לענין דאָראָגאי

טי לעזשיש וו' זעמלע ס'ראַי,

אַ קאָנדאַ יאַ פּאָדראַסטו

וו' טוואַי אַרמיו פּאָידו.

(לענין, טייערער לענין,
דו ליגסט אין דער רויער ערד,
און ווען איך וועל אויפואקסן,
וועל איך גיין אין דין ארמיי").

א געוויסן טאג איז אָבער דאָס מיידעלע אַהיימגעקומען פון
דער שולע זינגנדיק אויפן קול דאָס ליד, נאָר אַנשטאט „לענין“, האָט
זי געזאָגט „סטאַלין“. עס האָבן נישט געהאַלפן די וואָרענישן און
דראָונגען פון די עלטערן, די קליינע איז אַרומגעגאַנגען איבער
דער גאַס און האָט געזונגען וועגן דעם, אז „סטאַלין ליגט אין
דר'ערד“. אזוי לאַנג, ביז איינע פון די שכנטעס האָט עס דערטראָגן
דאָרטן אַהין, וווּ מען דאַרף און די נ. ק. וו. ד. האָט דערפון אַרויס-
געדרונגען, אַז נישט אַנדערש, נאָר דאָס האָבן איר די קאָנטר-
רעוואָלוציאָנערע עלטערן אזוי געלערנט.

זיי זענען אָפגעקומען מיט אַרויסגעשיקט ווערן פון מאַסקווע
און זיי האָבן נאָך גוט אָפגעשניטן, עס האָט געקענט פאַסירן
פיל ערגער. סאַלאַמאָן סאַלאַמאַנאָוויטש האָט אַ פליסיקן און
קאָלירפולן אופן פון רעדן און טראַץ דעם, וואָס יעדעס וואָרט איז
ביי אים גליטשיק און צוויידייטיק, גיט עס אָבער אַ פלאַסטיש בילד
וועגן דעם, ווי אזוי מען לעבט אין מאַסקווע. יעדעס וואָרט, וואָס
ער זאָגט קאָן מען לייענען פון רעכטס אויף לינקס און פון לינקס
אויף רעכטס. ער זאָגט, אז אין רוסלאַנד איז איצט פיל בעסער
ווי פריער, ווייל יעדער בירגער האָט איצט אַ רעכט צו לערנען זיך,
און באלד גיט ער צו, אז איצט קאָן שוין אפילו די פינצטערסטע
מוזשיקעס לייענען די אַרטיקלען אין „פראַוודאַ“.

ער דערציילט וועגן די וווינונגס־באַדינגונגען אין מאַסקווע.
מען לעבט אין בשותפותדיקע דירות — מען שלאָפט בלויז אין
באַזונדערע צימערלעך, אָדער אָפגעגערענעצטע שטחים מיט שפאַ-
נישע ווענטלעך, אָבער מען קאָכט צוזאַמען און מען לעבט צוזאַמען
און אלץ, וואָס מען זאָגט הערן אַלע איינוווינער, און היות צווישן די
איינוווינער געפונען זיך שטענדיקע מער אָדער ווייניק אַנגאַזשירטע
נ.ק.ו.ד.־אַגענטן, לעבט מען אונטער אַ כסדרדיקע, 24 שעהדיקע
קאָנטראָל פון דער געהיים־פּאָליציי. עס איז פונקט ווי אין פילם
מיטש טשאַפּלינען, וווּ אויף דער וואַנט פון זיין צימער קאָן זיך

צו יעדן מאַמענט באַווייזן דאָס פנים פון זיין באַלעבאָס און אים קאָנטראָלירן, וואָס ער טוט.

דערביי זענען פאראן צווייערליי אַנענטן — פאראן אזעלכע, וואָס טראָגן טאקע אונטער אמת'דיקע מסירות וועגן פארשידענע זאָגעכצן, וואָס זענען נישט „בלאָגאָנאָדיעזשנע". דאָס זענען די „אַרנטלעכע" מוסרים. פאראן אָבער נישטאַרנטלעכע מוסרים, וועל'כע טראָגן אונטער דער נ. ק. וו. ד. אויסגעטראַכטע לינגס, כדי אזוי ארום — דורכן ארעסט פון גע'מסר'ט'ן — צו באַפרייען די דירה פון א קאָקאטאָר און אזוי ארום ירשענען דעם קרבן ביים לעבן. בעת די גרויסע רייניקונגען אין די יאָרן 1938-39 זענען די דאָזיקע קאָלעקטיווע ווינונגען געווען ערטער פון אומציליקע טראַג'יעדיעס. גאַנצע דירות פלעגן אינמיטן דער נאַכט אויסגעליידיקט ווערן צוליב דער קלענסטער מסירה פון איין פראָוואָקאָטאָר. און היות קיין פראָוואָקאָטאָרן פעלן נישט — יעדער בירגער איז על פי געזעץ געצוונגען צו זיין אַ מסור — דעריבער קאָן מען זיך פאַרשטעלן דעם חורבן אין מאַסקווע אין יענע פינצטערע טעג.

סאַלאָמאָן סאַלאָמאָנאָוויטש רעדט אויך וועגן דער יידן-פראַגע. פארשטייט זיך מיט די זעלכע פאַרשלאָסענע ווערטער, אָבער מיר האָבן שוין דעם שליסל דערצו און פארשטייען גוט דעם תוכן. אויפן פאפיר איז יידן-שנאה און יידן-דיסקרימינאציע אַ גרוי-סער הטא. אָבער פאפיר איז שטאַרקער פון אייז און קאָן אויס-האַלטן א סך לינגס. אויפן פאפיר ווערט אויך געזאָגט, אז די אַרבעטער זענען פֿריי, אז זיי קאָנען איינאַרדנען דעמאָנסטראַציעס, אז די נאַציאָנאַלע רעפובליקן קאָנען זיך אפילו אָפּרייסן פון דער מאַסקווער הערשאַפט, אויב זיי ווילן נאָר ...

יידן-שנאה איז זייער פארשפּרייט אין רוסלאַנד. די הויכע קאָמוניסטישע טשינאָוויקעס רעדן נישט וועגן דעם. אָבער מען פילט עס אויף טריט און שריט. די באַציאָונג צו יידן איז אַ ביטול'דיקע. אָפטמאָל פול מיט גאַל. דעריבער איז ביי דער גרעסטער טייל יידן פאראן אַ טענדענץ פון פולשטענדיקער אסימילאציע, פון אויסמישן זיך, פארשוונדן ווערן און איינמאָל פאַר אַלעמאָל פטור ווערן פון די שפּיזלדיקע בליקן פון די גויים. און היות מען קאָן עס נישט טוען מיט זיך אליין — טוט מען עס מיט די קינדער. אָפטמאָל דערציילט מען די קינדער אינגאַנצן נישט, אז זיי שטאַמען

פון יידן. מען גיט זיי א נאָמען ניקאָלאַי, אָדער סטיעפאַן און מען דערציט זיי טאַקע ווי אמתדיקע ניקאָלאַי'ס און ווי אמתדיקע סטיעפאַנס.

מיר האָבן דאָ א צווייטן שכן — אויך א רוסישן ייד. ער הייסט דאָמאַנקעוויטש און ער שטאַמט פון קיעוו. ער האָט צוויי טעכטער מיט א זון. ער געפינט זיך דאָ אָבער בלוז מיט די טעכטער, ווייל דער זון איז אוועק אויפן פראַנט. מאַטעריעל האָט זיך דעם דאָזיקן ייד געלעבט גאָרנישט שלעכט. ער האָט איינס פון די בעסטע פאכן, וואָס מען קאָן האָבן אין קאָמוניסטישן רוסלאַנד — ער איז א שניידער. און היות ער האָט געאַרבעט פאַר דער נאַט-טשאַלסטווע — האָט זיך אים געלעבט גאָר נשקשה. די נאַטשאַל-סטווע האָט געצאָלט נישט בלוז מיט פאַפירענע אַסיגנאַציעס, פאַר וועלכע ס'איז אָפטמאָל נישט געווען וואָס צו קויפן, נאָר מיט פראַ-דוקטן און מיט רוי-שטאַפן. עס האָט זיך געשאַפן א מין אויסטויש-האַנדל: פאַר אויפנייען א פאַר הויזן האָט ער באַקומען א פאַר קילאָ צוקער, א פעקל פוטער, א זעקעלע מעל, הזיר-שמאַלץ, אייער, גרינווארג און אָפטמאָל אפילו שטיקער שטאָף, וואָס ער האָט פאַר-צוקערט אויפן טאָלטשאַק. פונוואַנען האָט די נאַטשאַלסטווע גענו-מען די דאָזיקע אוצרות, כדי צו צאָלן דערמיט דעם שניידער? דערויף זענען זיי דאָך נאַטשאַלסטווע, וואָס האָבן א צוטריט צו די סאַמע מקורות פון די פאַרשידענע מאַגאַזינען. און אין רוסלאַנד איז דאָך דער עיקר דער צוטריט.

וואָס שייך יידישקייט — דערציילט ער דאָס זעלבע וואָס סאַ-לאָמאַן סאַלאָמאַנאָוויטש. יענער האָט געווינט אין מאַסקווע און ער — אין קיעוו, אָבער אין פּרט פון דער באַציאונג צו די יידן זענען די אוקראינער נישט בעסער געווען פון די גרויסרוסן. נישט איינמאָל זענען די קינדער אהיימגעקומען פון דער שולע מיט גע-שיכטעס, וואָס האָבן געברענט אין די אויערן. אין סאָויעטישן רוסלאַנד זאָלן מעגלעך זיין אזעלכע זאכן? נישט נאָר זיי זענען מעגלעך געווען, נאָר דער אַנטיסעמיטיזם איז געווען א טיף-איינ-געבאַקענער.

אָבער מער נאָך ווי די אַנטיסעמיטישע שטעכווערטלעך פון זייערע מיטשילער האָבן אים געברייט די פאַרלאַנגען פון די לערערס, אַז די קינדער זאָלן אים נאָכשפּיאַנירן, אַז זיי זאָלן דערציילן פאַר

דער שול-מאכט אלץ, וואָס מען רעדט אין שטוב, ווי אזוי מען דריקט זיך אויס וועגן דער סאָויעטן-מאכט, וועגן סטאַלינען. דאָס זענען געווען זיינע דריי אייגענע קינדער, זיין אייגן בלוט און פלייש, אָבער כאַטש ער האָט געוואוסט, אז זיי זענען איבערגעגעבענע קינדער און וועלן אים נישט טוען קיין שלעכטס, איז ער דאָך ימים וכלילה ארומגעגאַנגען מיט אָנגעצויגענע נערוון, זוייל די איבער-געגעבנקייט פון זיינע קינדער איז געווען א שטעקן מיט צוויי עקן — זיי האָבן געקאָנט ווערן באַשולדיקט דורך דער שול-מאכט דערין, אז זיי האַלטן די זייט פון טאַטע-מאַמע ...

א געוויסן אָונט האָבן מיר געהאַט צוגאַסט שטראַסבערגן. ער איז געקומען אונז אָנזאָגן די בשורה, אז די פּוילישע ארמיי, וואָס האָט זיך פאַרמירט אין לונאוואי איז שוין אָפּגעפאַרן קיין איראַן. איצט פאַרמירן זיך נאָך ווייטער זעלנערישע אָפּטיילונגען אין גוזאר און קיערמענע. אָבער דעם אמת געזאָגט באַדויער איך נישט, וואָס מען האָט מיך נישט אָנגענומען אין מיליטער. טאַמער וואָלט איך איצט געטראָגן דעם פּוילישן מונדיר, וואָלט איך מן הסתם געפונען מיך אויפן צוג קיין טעהעראן און דער גורל וואָלט מיך קיינמאַל נישט צונויפגעפירט מיט פּאַניען. שטראַסבערג קוקט טאַקע אויף פּאַניען און אויף מיר און ער לייענט מיינע פאַרבאָרגענע געדאַנקען. ווייזט אויס, אז די דאָזיקע פאַרבאָרגענע געדאַנקען ליגן נישט אזוי טיף באַהאַלטן, אויב יעדער קאָן זיי אזוי לייכט ארויסלייענען. ער רעדט נישט וועגן דעם אָפּן — ער גיט עס אָבער אָנצוגעהערן אויף פאַרשידענע דרכים.

ער זאָגט, אז ער קען שוין פּאַניען פון זיין היים-שטאָט, פון ראָוונע און אז דער, וועלכער וועט איר באַקומען, וועט זיין אַ גליק-ליכער. ער לייענט ביי מיר אין די אויגן, אז דאָס איז טאַקע דער טרוים מיינער און אז דער דאָזיקער טרוים איז אונטערגעשלאָגן מיט אַ שאַטן פון צווייפּל. און כאַטש איך זאָג דעם דאָזיקן צווייפּל נישט ארויס, לאַכט ער, שטראַסבערג, און ער זאָגט (אזוי ווי ער וואָלט דערמיט געגעבן אַן ענטפּער אויך אויף מיינע אינטימסטע געדאַנקען): אין מלחמה-צייטן פאַרווירקלעכן זיך די פּאַנטאַס-טישסטע חלומות ...

זיינע רייד האָבן אויף מיר פונקט אַ קאַפּויערדיקע ווירקונג. איך פיל, אז כדי חלומות זאָלן פאַרווירקלעכט ווערן, מוז מען אַליין

דערצו צולייגן א האנט. אויך מיט עוואַן איז געווען דאָס זעלבע, אָבער איך האָב נישט געהאַט קיין מוט איר צו זאָגן וועגן מייע געפילן, מיט וואָס זשע האָט עס זיך אויסגעלאָזט? דערמיט וואָס זי האָט חתונה געהאַט מיט אַן אַנדערן. צי וועט אַמאָל דאָ נישט פּאַסירן דאָס זעלבע? איך האָב געלעבט אין אַן אויסטערלישן צור־שטאַנד. אַ גאַנצן טאַג בין איך געווען פּולשטענדיק נאַרמאַל, אָבער מיטן מאָמענט, ווען כ'האַב מיך צו איר דערנענטערט און האָב געוואָלט זאָגן דאָס סאַמע וויכטיקסטע, וואָס האָט מיך אַממייסטן געדריקט — בין איך געוואָרן אזוי ווי פּאַראַליזשירט. איך בין געווען ביז אויף מיר צוליב דער דאָזיקער נאַרישער הילפּלאָזיקייט, אָבער כ'האַב מיר גאַרנישט געקאַנט העלפּן. פּאַרקערט, וואָס מער איך האָב ביי מיר אָנגענומען פעסטע באַשלוסן, אלץ טיפּער בין איך געוונקען אין אַ געדיכטן געפּלאַנטער.

ווי אזוי רייסט מען זיך ארויס פון דאָזיקן צושטאַנד? ווי אזוי געוויינט מען דאָס לשון אין מאָמענט, ווען דאָס לשון איז געווען אזוי וויכטיק? איך האָב נישט געזען קיין שום אויסוועג און האָב געווארט אויף עפעס אַ געשעעניש, וואָס זאָל מיך אויסלייזן פון דאָזיקן צושטאַנד.

אַ געוויסן טאַג האָב איך באַגעגנט אויף דער גאַס מיינס אַ לאַנדסמאַן — אַן איינוויינער פון וויעזשביניק, — אברחה צוקער־מאַן. אויפן געשטאַלט זיינעם איז געלעגן דער גאַנצער חותם פון גלות־רוסלאַנד. אינדערהיים איז ער געווען אַ צאָן־טעכניקער, איינער פון די עלעגאַנטסטע בחורים אין דער שטאָט. דאָ איז פון אַמאָליקן פּראַנט פּאַרבליבן אַ בינטל ביינער, איינגעהילטע אין אַ פּאַק מיט שמאַטעס.

ער איז געווען אַ פּאַרשיקטער אין קאַטלאַס און האָט זיך דאָרטן באַשעפּטיקט מיט שניידן ביימער. די ארבעט, דער קלימאַט און די באַדינגונגען האָבן אים פּאַרוואַנדלט אין אַ געשפּענסט. ווי אזוי דער פּלאַס פון לעבן האָט נאָך געטליעט אין דעם דאָזיקן גייענ־דיקן שקעלעט — איז ביי מיר אַ רעטעניש. ער איז געווען שוואַרץ ווי די ערד איז אויסגעטרוקנט ביז צום ביין, בלויז אין די אויגן האָט נאָך געלויכטן אַן אַפּשיין פון אַמאָליקן גלאַנץ. מיר האָבן זיך דערפרייט ביי אונזער באַגעעניש, אָבער די פּרייד איז גלייך פּאַר־צויגן געוואָרן מיט אַ טונקעלן נעפּל. ער איז געווען פּאַרשיקט צוזאָ-

מען מיט נאך א גרופע וויעזשבניקער און ער האָט מיר געברענגט זועגן זיי טרויעריקע גרוסן. נישט אַלע האָבן געהאַט דאָס גליק צו געניסן פון דער שיקאַרסקי־אַמנעסטיע. א טייל איז געשטאַרבן פון קראַנקהייטן און אויסשעפונג, אנדערע זענען אומגעקומען, אַדער געוואָרן קאַליקעס אונטער פאַלנדיקע ביימער.

איך האָב אים פאַרבעטן צו זיך אין צימער און ער האָט דאָ — דאָס ערשטע מאָל זינט דער פאַרשיקונג — דערפילט זיך געריט פון אַזא הימישער אַטמאָספערע. ער האָט זיך געשעמט פאַר אונז — סיי מיט זיין הולך און סיי מיט זיי אויסזען און דער עיקר — מיט זיין הונגער. און צוליבן הונגער טאַקע, האָט ער גאַרנישט געוואָלט עסן. עס האָט גענומען א סך מי און צורעדעניש, ער זאָל זיך דער־פילן ווי ביי זיך אין שטוב. איבערהויפּט האָט מירע פשוט אָנגע־וואַנדן ווונדער פון איר רעדנערישן טאַלאַנט, ביז זי האָט געפועלט ביי אים, ער זאָל מיט אונז מיטעסן מיטאַג. צוקערמאַן האָט זינט דעמאָלט אָנגעהויבן אָפטער צו קומען און מיטן געשטאַלט זיינעם און מיט זיינע דערציילונגען האָט ער אריינגעברענגט א שטיק פון פאַרגאַנגענעם לעבן.

אין א געוויסן זין האָט ער אויך דערפירט צו א גרעסערער דערנענטערונג צווישן מיר און פּאַניען. ער האָט דערציילט געשיכ־טעס וועגן מיינע עלטערן. ער האָט געשילדערט דאָס געשטאַלט פון דער מונ־צער מיינע, אירע מעלות טובות, די ראַלע, וואָס זי האָט געשפילט צווישן די שכנות. איך דערפיל ווי מיט יעדער פון די דאָזיקע דערציילונגען געוויין איך וואָס אַמאָל מער חשיבות. אַט בין איך ביז דאָ נישט לאַנג געווען עפעס אַ בעזשעניעץ, אַ מענטש וואָס האָט געפּוילט אין לאַגערן, ארומגעפאַרן איבער באַנען און נישט געהערט צו קיינעם און דאָ ווייזט זיך פּלוצלונג ארויס, אז דער דאָזיקער הפּקר־מענטש האָט גאָר געהאַט אַ שטוב, אַ מאַמע, אז ער איז נישט קיין פאַרוואַרפענער שטיין ערגיץ אין אַ וויסמעניש, גאָר אַ מאַמע־סיניד און אַן אָנגעהעריקער אין אַ שטוב. . . . איך דערפיל, אז מײן חשיבות וואַקסט, אז די מענטשן ארום דערזען מיך מיט אנדערע אויגן. דער „אַמאָל“ האָט אָנגעהויבן אויף מיר צו שיינען עפעס מיט אַן אנדערן גלאַנץ און האָט פון מיר אַראָפֿ־געדראַפּעט דעם אָנגעוואַקסענעם שיכט מיט די לעצטע צוויי הפּקרי־אַרן.

און זיצנדיק אזוי אמאל ביים טיש האָבן זיך ביי די שטוביקע אויפגעוויקלט די צינגער. זאלצבערג האָט געזאָגט, אז עס איז באמת אז עבירה, וואָס מיר זעען נישט צו פראַווען עפעס אַ שמחה. ער קוקט דערביי אויף מיר און אויף פאניען מיט גאַרנישט קיין צוויי דייטיקן בליק. און צוקערמאַן גיט צו, אז מיינע עלטערן וואָלטן געווען גאָר צופרידן, ווען איך ברענג זיי אהיים אזא שנה. אַ געדיכטע רויטקייט האָב מיך באַגאַסן. זיי האָבן אַלזאָ איבערגעשניטן דעם קניף, וואָס האָט מיך אזוי ענג געדריקט ביים האַלדז, אין וועלכן איך האָב מיך געפלאַנטערט די לעצטע פּאַר וואָכן. אויך פאניע איז רויט געוואָרן, אָבער זי האָט זיך נישט אזוי פארלוירן ווי איך. זי האָט געזאָגט, אז איצט איז דאָך נישט קיין מיטלאַטער, ווען מען פלעגט אַפ'פּסקענען וועגן דער פרוי'ס גורל, נישט אָנ־פרעגנדיק פריער איר מיינונג.

איר ענטפער האָט מיך שוין ווייט נישט צופרידגעשטעלט. צי האָט עס געזאָלט באַדייטן, אז זי שאַקלט זיך טאקע לחלוטין אָפּ פון אזא מעגלעכקייט? איך האָב געווארט אויף עפעס אַנדערש. איך הויב מיך אָן צו פילן שוין גאָר ווייניק דערהויבן. הייסט עס, אז מיינע האַפּענונגען זענען געבויט אויף זאמר? אז איך האָב געשפּינט אַ חלום פון לופט?

אָבער דער עולם ארום איז שוין אַביסל בגלופין און מען קוקט נישט אויף אונז בידע, נאָר מען דערליידיקט שוין דעם ענין אָן דעם בעל־דבר. צוקערמאַן הויבט אויף אַ פּריש גלעזל מיט וויין און ווינטשט אונז אַ הויכן מזל טוב. מירע זאָגט, אז מאָרגן באַלד אינדערפרי וועט זי אריבערגיין צום שוחט ער זאָל אונז דינען אַלס מסדר קידושין. פאניעס מאַמע — זאָגט זי — וואָלט נישט איבער געלעבט — ווען איר טאָכטער שטעלט נישט קיין חופה כדת משה וישראל.

פאניע קוקט אויף אלע ווי אויף משוגעים. וואָס קומט דאָ פאַר? צי זענען אלע אַראָפּ פון די געדאַנקען? אין איין וועגס קוקט זי שוין אויך מיר אויך צי בין איך אויך — פונקט אזוי ווי יענע — פאררוקט געוואָרן? איך פיל, אז זי ווינטשט זיך, אז די פּאַדלאַגע זאָל זיך עפענען און זאָל איר איינשלינגען אזוי ווי זי זיצט. אָבער זי רעדט גאַרנישט. און דאָס שווייגן אירס איז ביי מיר נאָך מער רעטעניש, ווי דאָס פריעדדיקע רעדן, אויב זי וויל טאקע אויף אן

אמת נישט, פארוואס זאגט זי דאס נישט אפן, אז עס זאל נישט בלייבן קיין שום ספק.

אָבער דער דאָזיקער האַלכ־ניכטערער אָוונט האָט שוין גע-
וואָרפן טיפע וואַרצלען ביי די שטוביקע. מירע און זאַלבערג האָבן
טאַקע פעסט באַשלאָסן אַדורכצופירן דעם פּלאַן. מירע הויבט אָן
אין געהיים צוצוגרייטן די חתונה. איר ערשטער שריט איז געווען
צו באַזאָרגן זיך מיט פּלייש, פּוטער, אייער און קעז. אויך זאַלבערג
און צוקערמאַן גרייטן צו אין געהיים — שפּיזן. עס זעט אויס
ווי מען וואָלט דאָ צוגעגרייט עפעס אַ געהיימע, רעוואָלוציאָנערע
פארשווערונג. איך קוק אויף די דאָזיקע אלע צוגרייטונגען און איך
רוף מיך נישט אָפּ מיט קיין וואָרט. איך האָב נישט קיין מוט זיך
אָפּצורופן, אָבער פון דער צווייטער זייט גלויב איך נישט, אז די
דאָזיקע צוגרייטונגען זאָל עפעס ברענגען אַ רעזולטאַט. וואָר-
שיינלעך וועט עס זיך ענדיקן מיט אַ סעודה, איז זאָל זיין אזוי.
אָבער פאַר מיר וואָלט עס געווען איינע פון די גרעסטע אַנטויר-
שונגען אין מיין לעבן.

די „קאָנספּיראַטאָרן“ האָבן דערווייל געאַרבעט אויף אלע כּליים.
צוקערמאַן האָט שוין באַשטעלט דעם שוחט, וועלכער האָט געדארפּט
דעם זעלבן טאָג אויך אַדורכפירן די חופּה־צערעמאָניע. ער האָט
אויך באַשטעלט צוויי מענטשן, וואָס זאָלן שטיין אינדרויסן און
היטן, די ג. ק. וו. ד. זאָל נישט פּאַקן דעם שוחט ביי דער דאָזיקער
קאָנטר־רעוואָלוציאָנערער אַרבעט. זאַלבערג מיט מירען האָבן
געברענגט צוויי גאַלדענע פינגערלעך. ענדליך האָט זיך דערנענטערט
די שעה און כּ'האָב געזען, ווי מירע האָט אוועקגערופּן פּאָניען אין
אַ זייט און האָט מיט איר גענומען עפעס איינטענה'ן. איך האָב
געזען, ווי פּאָניע האָט גאַרנישט געענטפּערט, זי איז בלויז בלאַס
געוואָרן און האָט געקוקט ערגיץ מיט שטאַרע אויגן.

דעמאָלט בין איך צו איר צוגעגאנגען און האָב איך ווייך
אַנגענומען ביי דער האַנט און געפרעגט וועגן וואָס זי טראכט. זי
האָט געענטפּערט, אז זי טראכט איצט וועגן אירע עלטערן, וועגן דער
היים אירער, וועגן איר גאַנצן פּאָרגאנגענעם לעבן.

מיר זענען דעמאָלט צוזאַמען ארויס פון הויז. הינטער אונז
איז נאָכגעגאנגען מירע, זאַלבערג מיט צוקערמאַנען. מיר זענען
געגאנגען אין דער ריכטונג פון דער נייער שטאָט, וו עס האָט גע-

ווינט דער שוחט. מיר האָבן ביידע געשוויגן, אָבער איך האָב איר לייכט געהאַלטן די האַנט און איך האָב געפילט, ווי פון אירע פינגער האַט געשטראַמט צו מיר אַ סך וואַרימקייט.

איך בין געווען אזוי גליקלעך, אז איך האָב נישט געקאָנט געפונען דערצו קיין ווערטער. איך האָב געפילט, אז איצט מער ווי שטענדיק וואָלט איך געדארפט רעדן צו איר, אָבער דער פריער־דיקער פאַראַליוש איז צו מיר ווידער געקומען און האַט אַראָפּגע־דריקט יעדעס וואָרט, וואָס האַט געוואָלט אַרויסקומען אויף דער אויבערפלאַך. זענען מיר דעריבער געגאַנגען שווייגנדיק, אָבער דאָס שווייגן איז געווען אָנגעלאָדן מיט מער ווערטער ווי רעדן.

ווען מיר זענען אַריינגעקומען צום שוחט איז שוין אַלץ געווען גרייט. היות די פּראָצעדור פון אַ רעליגיעזער חופּה־צערעמאָניע אין אַ פּרוּוואַטער שטוב און אָנגעפירט דורך אַ נישט־אָפיציעלער פּער־זאָן, איז אומלעגאַל, איז דעריבער אַלץ פּאָרגעקומען איינס־צוויי.

איך שטיי מיט פּאַניען אונטער דער חופּה. דער שוחט שטייט פאַר אונז און לייענט פאַר די כּתיבה. פונדערווייטנס שטייט מירע און שמייכלט צו אונז מיט אַ פאַר פּאַרטערטע מאַמישע אויגן. איך פיל ווי פּאַניע ציטערט אויפן גאַנצן קערפּער. איך ווייס זענען וואָס זי טראַכט איצט. אויך פאַר מיינע אויגן שטייען איצט די בילדער פון מיינע טאַטע־מאַמע, פון אלע מיינע נאָנטסטע. איך באַמי מיך דאָס בילד זייערס נישט צו פאַרלירן. זאָלן זיי אויך זיין דאָ. זאָלן זיי אויך שטיין ביי מיין זייט — כאַטש בלוז אין געדע־כעניש — און בייזיין די חופּה פון זייער זון, פון זייער מוזיניק. ווי דורך אַ געדיכטן נעפּל דערגייען צו מיר די פּרעמע ווער־טער פונם שוחט. און שפּעטער די מזל־טוב אויסגעשרייען פון די שטוביקע. איך נעם אָן פּאַניען ביי דער האַנט. אַ ווילע קוקן מיר זיך ביידע אָן און מיר שמייכען צו זיך פאַרשעמט. מיר זענען איצט מאַן און ווייב.

קאפיטל זיבן און צוואנציק

ערשט נאָכן צוריקקומען אַהיים האָבן מיר אויף אַן אמת געפראָוועט אונזער חתונה.

די באַלעבאָסטע האָט פארהאַנגען די פענסטער, כדי די שמחה זאָל זיך נישט ארויסגיין אויף דער גאס ארויס. ווייל אויך אַ שמחה קאָן זיך ארויסווייזן נישט לעגאל. און עס האָבן אָנגע-הויבן צו קומען געסט. עס איז געקומען סאַלאַמאַנאוויטש, דאַמאַנ-קעוויטש מיט די טעכטער, די צוויי דאָקטוירים (מיניע צוויי געוועזענע גאַליציאַנער קאָנקורענטן), אַדוואָקאַט מיטשיסלאָווסקי פון קאָמיטעט, דאָקטאָר הערצאָג פון דער וואַרשעווער פילם-געזעל-שאַפט און פיל אַנדערע גוטע פריינט.

שטראַסבערג האָט געהאַלטן א רעדע אין עברית, ער האָט פאַרגעסן, אז ער געפינט זיך אויף אַ חתונה; ער האָט געמיינט אַוודאי, אז ער געפינט זיך אויף אַ מאַסן-פאַרזאַמלונג, ווייל מען האָט אים יעדע פאַר רגע'ס געמוזט איינשטילן, ער זאָל נישט רעדן אַזוי הויך און בכלל האָט ער גאָר גערעדט וועגן ענינים, וואָס האָבן זיך געפאַסט פאַר אַן אוידיטאָריע אין פּאָלקס-אוניווערסיטעט.

די רוסישע יידן האָבן ממש געשטראַלט בעת זיי האָבן גע-הערט אַ רעדע אויף לשון קודש. זיי האָבן געשלאָנגען יעדעס וואָרט, אַזוי ווי עס וואָלט געווען ריינער האָניק. און אין אַלגעמיין זענען זיי שוין לאַנג נישט געווען אויף אַזאַ זאַך ווי אַ יידישע חתונה. איבערהויפט הערן זיי צו מיט גערירטקייט די ווינטשע-וואַניעס. מען ווינטשט יעדן ער זאָל חתונה מאַכן די קינדער, כאָטש נישט יעדער האָט קינדער ביי זיך און ווער ווייט ווו זיי געפינען זיך און אין וואָס פאַראַ מצב? אַ הויך דעם ווינטשט מען זיך, מען זאָל בקרוב באַפרייט ווערן, מען זאָגט עס מיט אַ ספּעציעלן קנייטש. מען פאַרשטייט זיך אויפן ווונק, וואָס פאַראַ באַפרייאַנג

מען ווינטשט זיך.

אָבער אזוי ווי עס פירט זיך אויף יידישע שמחות, לאַכט מען נישט בלויז, נאָר מען וויינט אויך. מען וויינט טאקע מער ווי מען לאַכט. מען דערמאָנט זיך די אַלע, וואָס געפינען זיך דאָ נישט, וואָס זענען פאראן אויף יענער זייט פראָנט, ביי די נאַציס. אָבער די מענער לאָזן נישט, אז די חתונה זאָל פארוואַנדלט ווערן אין אַ תשעה באב, הויבן זיי אָן צו זינגען. סאַלאַמאָנאָוויטש און דאָמאַנקעוויטש זינגען אַלטע רוסישע לידער, נאָך פון די אַלטע צאָרישע צייטן. פאר יעדן ליד באַזונדער קאָן מען באַקומען אַ צען יאָר קאַטאַרגע. אָבער היות די גאַנצע חתונה איז אַזאַ מין שטיק, „קאָנטרעוואָלוציע“, דערלויבט מען זיך שוין דערויף אויך. איינע פון סאַלאַמאָנאָוויטשעס טעכטער שפילט אויף אַ גיטאַרע, מען בעט פאַניען זי זאָל רעציטירן. ערשט איצט דערוויס איך מיר, אז זי האָט אַ טאַלאַנט צו רעציטירן. זי איז שוין נישט איינמאַל אַרויסגעטרעטן אויף אַוונטן און האָט שטענדיק געהאַט גרויס דערפאַלג. מען האָט איר אפילו געהאַט צוגערעדט צו אַן אַקטיאָרישער קאַריערע. עס איז אַ נחת צו הערן די יידישע פּאָלקס-לידער, וואָס זי האָט רעציטירט מיט אזוי פיל זיסקייט. די גיטאַרע ברומט צו ווי מיט אַ טיפער מענטשלעכער שטימע. דער עולם זינגט צו האַלב-אין זיך די רעפריינען און איבערן צימער פליסן די האַרציקע טענער פון יידישע פּאָלקס-לידער. זיי פליסן אָבער בלויז איבערן צימער, ביים פענסטער פארהאלטן זיי זיך און שלאָגן זיך אָפּ אָן די דיקע קאַטאַרן, מיט וועלכע מען האָט זיך אָפּגע-גרענעצט פון אויסנווייניק. אונזער שטיבל איז איצט ווי אַן אינדזל פון יידישער היימישקייט און פון געמיטלעכער רו אין אַ ים פון קעלט, פון פֿרעמדקייט און פון לאַגערן.

ביז דריי אַ זייגער פארטאָג האָט געדויערט די דאָזיקע חתונה. עס האָט שוין געגרויט אַ נייער פרימאָרגן, ווען די געסט האָבן זיך גענומען אַרויסשארן פון דער שטוב אַרויס. צומאָרגנס אינדערפרי האָט אונז די באַלעבאַסטע אַריינגע-ברענגט פרישע מילך. עס איז אונז נאָך פארבליבן צו גיין רעגיר סטירן אונזער חתונה אין „זאַקס“. אָבער יענע צערעגעלע איז געווען טרוקן און גרוי, אזוי ווי טרוקן און גרוי עס איז אַ שטיק פּאַסטע סאָוועטיש ברויט. קיין עדות האָבן מיר בכלל נישט

געדארפט. אויף דער וואנט זענען געהאנגען די בילדער פון לענין
נען און פון סטאלינען — האָבן זיי אראָפּגעקוקט פון דער וואַנט
אראָפּ און זענען געווען די עדות פון אונזער אָפיציעלן „פּאַר-
שרייבן“ זיך. דער באַזאָמער האָט נישט געמאַכט קיין לאַנגע
שהיות. ער האָט אָפּילו נישט גענומען קיין סך געלט — בלויז
אַ דרייער רובל. איצט זענען מיר שוין אַ לענאַל פּאַרל — אי
פאַר נאָט און אי פאַר — סאָויעטישע לייט.

איצט, נאָכן חתונה האָבן, איז שאַרפּער נאָך ווי פריער
געשטאַנען פאַר אונז די פראגע, וואָס ווייטער צו טאָן? די לאַסט
איז איצט געווען אַן אַנדערע, זי האָט שוין גערוט טאַקע אויף
אונזערע ביידנס פליצעס, אָבער דערמיט איז די דאָזיקע לאַסט
נישט געוואָרן קיין לייכטערע.

פאַר מיר איז נאָך דער ענין פון אַנשליסן זיך אָן דער פּויל-
לישער ארמיי כסדר געווען אַן אַקטועלע. פון סאָויעט-רוסלאַנד
קיין פּערסיע זענען געגאַנגען כסדרדיקע עשאַלאַנגען מיט פּוילישע
זעלנער און מיט זייער הויזגעזינד. דאָס אַריינבאַקומען זיך אין
אַ מיליטערישער פּאַרמאַציע האָט באַדייט די מעגליכקייט אַרויס-
צופאַרן פון רוסלאַנד. אַרויסצופאַרן פון רוסלאַנד! וואָס פאַראַ
חלום איז עס דעמאָלט געווען פאַר הונדערטער טויזנטער
יידישע פּליטים!

איז דעריבער פאַרבליבן נאָכאַמאָל צו פּרובירן דאָס גליק.
דער נאָנטסטער מיליטערישער פּונקט איז אין גוזאַל. דער נאָנט-
סטער — געמאַסטן פאַרשטייט זיך לויט די מאָסן פון רוסישער
נאָנטקייט. דאָס מאָל זענען מיר ביידע — פּאַניע און איך — איינ-
געשטיגן אין צוג און געלאָזט זיך קיין גוזאַר. די דאָזיקע ריזע
איז גלייכצייטיק געווען אונזער האַניק-חודש. אמת — אָן דעם
אויסערלעכן גלאַנץ פון אַן אַמתדיקער האַכצייט-ריזע. אָן לוקסוס-
וואַנגען און אָן דיסקרעטע פּאַנסיאָנען אין פאַרשידענע קור-
ערטער און פאַרבאַרגענע סטאַציעס.

דערפאַר אָבער זענען מיר געפאַרן צוזאַמען און מיר האָבן
גענאָסן פון דער גאַנצער רחבות פון דער רוסישער לאַנדשאַפּט.
אין די ביד-אויצטיקע ריזעס בין איך געפאַרן איינער אליין. און
עס זענען נישט געווען קיין ריזעס, נאָר וואַגלענישן און מאַטער-
נישן. גאַנץ אַנדערש איז אָבער, אז מען פּאַרט מיט נאָך אַ פּערזאָן,

און דערצו נאך מיט א פערזאן, וועלכע מען האָט אזוי ליב, ווי איך האָב ליב געהאַט פאניען.

מיר האָבן נישט אָנגעזען די רוסישע גרויקייט, די השכות פון די מענטשן, זייערע אַרימע פופיקעס מיט די אויסגעמאַגערטע פנימער — דאַקעגן זענען מיר געשטאַנען ביים פענסטער פון צוג און געקוקט אויף די גאַלדיקע זון־אויפגאַנגען און בלוטיקע שקיעות. ס'איז אונז געווען גוט, אפשר צום ערשטן מאל, זינט מיר האָבן איבערגעטרעטן די דאָזיקע אוימגליקלעכע און אומ־מענטשלעכע ערד.

מיר קומען קיין גוזאר אין א טונקעלן, פאַרנעפֿלטן טאָג, אָבער טראַץ דעם נעפֿל איז געפערלעך הייס. עס יאָגט אַ מדבר־ווינט, וואָס ברייט דאָס פנים, אזוי ווי מיט הייסע, אָנגעגליטע אייזנס. דער עיקר איז דאָ שווער די באַזאַרגונג מיט וואסער. דאָס וואסער פירט מען דאָ אַהער אַזש פון באַקו און פאַר אַ גלאַז מיט דער דאָזיקער פראָסטער פליסיקייט באַצאָל איך גאַנצע 50 רובל. אַ פאַר קילאָמעטער פון דער סטאַציע געפינט זיך דער לאַגער פון פוילישן מיליטער. ארום שטייען הויכע בערגיקע פעלזן באַדעקטע טע מיט שניי, און דער גאַנצער טאָל איז אויסגעשטעלט מיט זעלנערישע בידלעך.

אין דעם אָפיצירן־באַראַק מאַכט מען מיט מיר נישט קיין לאַנגע שהיות. מען דערקלערט מיר, אז דער קאָנטינגענט איז שוין אָן איבערגעפולטער און מען נעמט נישט אָן קיין נייע רעקרומן. איך זוייס שוין אָבער פון טויזנטער פֿאַלן, אז די הערצער פון די דאָזיקע אָפיצירן קאָנען ווייכער ווערן, ווען מען רירט זיי אָן מיט אַ פאַיר־אַסינאַציע. איך זאָג דעריבער צו דעם הויפט־אָפיציר, אז איך וועל אים „פאַרגיטיקן“ פאַר זיין טרחה און דאָס פנים זיינס באַקומט טאַקע גלייך אַן אנדערן אויסזען. ער הייסט מיך פאַרבלייבן אַ טאָג־צוויי אין גוזאר און ווארטן אויף אַ געלעגנהייט. אפשר וועט זיך מאַכן עפּים אַ מעגלעכקייט.

ארויסגייענדיק פונם אָפיצירן־באַראַק, דערזע איך פּלוצלונג אַ באַקאַנט געזיכט און דאָס האַרץ גיט מיר אַ האַסטיקן קלאַפּ אין ברוסט. אַט ער איז, שישקאָ, דער מסור פון דער לעמבערגער תּפּיסה! צוליב זיינס אַ מסירה האָב איך באַקומען אַמאָל אַכוריות־דיק געשלאָגן און צוליב זיין מיטאַרבעט מיט דער מאַכט זענען

געפאלן דעמאלט צענדליקער קרבנות. איך פרעג אים, צי ער דערקענט מיך, און ער ווערט טויט און רויט. ער זאגט, אז ניין, ער דערמאנט זיך נישט. אבער איך קען מיך נישט באהערשן, עס קומט מיר אויף די געדאנקען די אלע צרות, וואָס די ארעסטאנטן האָבן געהאַט פון אים אויסצושטיין און איך דערלאנג אים א קלאַפּ. עס האָט זיך גלייך פארזאמלט ארום אונז א חברה מיט זעלנער. פון באראק איז ארויסגעקומען דער אָפיציר, מיט וועלכן איך האָב נאָר וואָס געהאַט גערעדט, און איך דערצייל אים, ווער דער דאָזיקער פארשוין שישקאָ איז, און וואָס פֿאַראַ ראַלע ער האָט געשפּילט. די אויפֿרעגונג פון פארזאמלטן עולם האָט געהאַלטן אין איין וואַקסן. ווען נישט די קאַלטבלוטטיקייט פונם אָפיציר, וואָלט מען אים זיכער געלינטשט אויפן אָרט. אזוי אָבער האָט עס זיך בלויז געענדיקט דערמיט, וואָס מען האָט אים גלייך אויפן אָרט אויסגעשטראַכן פון דער זעלנער־רשימה און ער האָט אזוי ארום באַקומען זיין פּסק פאַר די אָפּגעטוענע פארברעכנס.

אונזער ווארטן אין גוזאר האָט זיך ארויסגעוויזן פאר צוועק־לאָז. קיין נייע ערטער אינם קאַנטינגענט זענען נישט געווען פאַר רויסצוזען. דער אָפיציר האָט העכסטנס געקאָנט אריינשטעלן מיין נאָמען אויפן אָרט פונם פּראָוואַקאַטאָר שישקאָ, אָבער איך דערקלער אים, אז איך בין פארהייראַט, און אז עס האַנדלט זיך וועגן צוויי פּלעצער. גיט ער אונז דעריבער אן עצה, מיר זאָלן נאָך פרווון צופאַרן אין הויפּט־שטאָב, אין יאַנגע־יול קאָמפּאַנס. ער באַציט זיך צו אונזער זייער העפּליך, שרייבט אונז אַן אַ בריוו און דער עיקר — ער גיט אונז די נויטיקע פּראָפּוסק'ס און בחנמדיקע באַן־בילעטן.

פאַרן מיר שוין ווידער אין דער באַן, אָבער דאָס מאָל האָט די רייזע געלוינט. באַלד ביים אריבערטערען די שוועל פון יאַנגע־יול, פארהאַלט זיך נעבן אונז אַ מיליטערישע מאַשין און עס שפּרינגט פון איר אַרויס אַן עלטערער פּוילישער פּולקאָוויניק. איי־דער איך קוק מיך אַרום, כאַפט ער מיך אַרום און הויבט מיך אָן צו דריקן צום האַרץ. איך קוק מיך אַרום א דערשטוינטער: וואָס קומט דאָ פאַר? אָבער דער פּולקאָוויניק קלאַפט מיר איבער די אַקסלען און פרעגט אַ צעשטראַלטער: דו דערקענסט מיך טאַקע נישט?

יא, איצט דערקען איך אים. דאָס איז דאָך דער מאַיאָר סליווינסקי, וואָס איז געווען מיט מיר צוזאַמען אין סטאַדאָביעל-סקאָ און שפּעטער אין קאַלימא, מיט אים טאַקע האָב איך געהאַט דעם עפּיזאָד מיט דער צייטונג, פאַר וועלכער איך בין גע-זעסן אין קאַרצער.

עס איז אים ממש נישט צו דערקענען. צוגלייך מיטן דיינעם אָפיצירישן מונדיר, איז אויף אים ארויף עפּים אַ מאיעסטעטישער גלאַנץ. דער מונדיר און דער עיקר — זיין איצטיקער מצב — האָבן אים צוגעגעבן אַ לחלוטין נייעם אויסזען. און כאָטש דאָס געזיכט איז דאָס זעלבע און די באוועגונגען זענען די זעלבע, איז אים אָבער שווער צו דערקענען.

איך באַווייז אים נישט צו זאָגן אפּילו וועגן מיין ווונטש זיך אָנצושליסן אין מיליטער, ווי ער לייענט ארויס פון מיין בליק און ער דערקלערט מיר גלייך, אז דער ענין איז אַ דערליידיקטער. איך קאָן מיך שוין באַטראַכטן ווי אַ צוגעהעריקער צו אַן עשאַלאָן. דערויף זאָג איך אים אָבער, אז איך בין נישט אלײן, איך געפּין זיך דאָ צוזאַמען מיט מיין פּרוי. ער גראַטולירט מיר מיט אַ וואַ-רימען דרוק פון דער האַנט און ער זאָגט, אַז נאַטירלעך וועט אויך מיין פּרוי מיטפּאַרן. דאָס גיט מיר צו קוראַזש און איך זאָג אים שוין אינאיינעם, אַז אויך מיין קוזין זאַלצבערג וויל זיין מיט אונז צוזאַמען. איך מאַך פון זאַלצבערגן גלייך אַ קוזין, כּדי צו פאַרגרעסערן זיינע שאַנסן. דער פּאַלקאַוויניק סליווינסקי דערלאַנגט מיר די האַנט: איר פּאַרט אלע דריי.

עס פאַרבלייבט פאַר אונז בלוין צוריקצופאַרן קיין דזשאַמבול, איינצופאַקן אונזערע זאַכן און צוריקצוקומען. דער פּולקאַוויניק וואַרנט אונז, אז דאָס איז שוין דער לעצטער טראַנספּאַרט, דערי-בער זאָלן מיר נישט באַלעמוטשן און גלייך צוריקקומען.

אָבער גלייך ביים געזעגענען זיך דערפּיל איך פּלוצלונג, ווי עס שוידערט מיך. דער קאַפּ דרייט מיר און עס שווינדלט מיר פאַר די אויגן. איך לייג נישט דערויף קיין סך אַכט. מסתמא איז עס אַ רעזולטאַט פון די לעצטע חדשים וואַנדערן און נישט רעגן-לער שלאַפּן. אַ מענטש איז דאָך נישט פון אייזן. אַזעלכע זאַכן רופן זיך אָפּ.

אָבער ווען די באַן קומט אָן קיין דזשאַמבול דערפּיל איך,

אז איך קאן ממש נישט ניין, איך פלאַנטער מיט די פים און דער קאָפּ שווימט מיר ארום, אזוי ווי ער וואָלט נישט געהערט צו מיר, נאָר צו עמיצן אַנדערש. אלץ וואָס מען רעדט צו מיר, קלאַפט זיך אָפּ אָן מיינע אויערן אזוי ווי אין אַ וואַנט און פליסט ערגיץ אַוועק.

אין שטוב אריין גיי איך שוין נישט מיט קיין אייגענע כחות, נאָר אַן אָנגעשפּאַרטער אויף פּאַניען, זי איז איבערנעשראַקן און קוקט אויף מיר מיט אויגן, אַנגעגאַסענע מיט אומרו. וואָס איז דאָ געשען?

ווען מירע דערזעט מיך, פּאַרשטייט זיך גלייך: איך האָב אן אויסערנעוויינלעך שווערע פּאַרם פון מאַלאַריע. אונזער שכן, דאָקטאָר גאַטליב קומט אריין און שטעלט פעסט, אז מירע איז גערעכט. אז מײן מאַלאַריע איז פון אַ גאָר שאַרפּער פּאַרם. מען לייגט מיך אריין אין בעט און מען דעקט מיך צו מיט שווערע קאַלדעס. מײן גאַנצער קערפּער איז אדורכגענומען מיט צוויי כסדרדיקע כוואליעס: פון היץ און פון קעלט. אַ רגע געפין איך מיך אין די קלאַמערן פון אַ פּראָסטיקער קעלט און אין אַ רגע ארום צאַפּל איך שוין אין אַ מדברדיקער היץ.

די צײן קלאַפּן מיר, אזוי ווי זיי וואָלטן געווען נישט מיינע, נאָר פּרעמדע. דער קאָפּ איז מיר שווער, איך האָב נישט קיין כח גלייכצוהאַלטן די לויזע מוסקולן פון האַלדז און ער זינקט אראָפּ אויפן קישן. די הענט און פים ווערן כסדר געוואָרפן פון כוואַל ליעס פון קעלט און פון היץ. פּאַניע זיצט נעבן מיר, האַלט מיר אַ האַנט, אָבער איך זע איר, ווי זי וואָלט ארומגעשווימען איבערן צימער. דאָס אויסטערלישסטע געפיל איז אָבער דאָס, וואָס איך אַליין בין נישט איך. איך קאָן נישט פעסטשטעלן, וווּ איך געפין מיך. צי ליג איך טאַקע אין בעט, אָדער צי געפינט זיך בלויז מײן האַלב־שכורער באַווסטזיין דאָ אויפן קישן, אָבער איך אַליין בין גאָר ערגיץ אַנדערש, ערגיץ הינטער אַ מאַטע שויב, וווּ די קאַנטורן זענען פּאַרמעקטע און נישט־דייטלעכע.

בלויז פון צײט צו צײט געווינן איך אויף אַ רגע דאָס באַ־ווסטזיין און דעמאָלט דערזע איך, ווי פּאַניעס קאָפּ איז איבער־געבוין איבער מיר. איך וויל מיר אָנטוען אַ כח און נישט אונ־טערגעבן זיך דער כוואליע פון די כסדרדיקע שוידערס, אָבער איך

קאן נישט געוועלטיקן מיט מיינע אייגענע מוסקולן, און ליג אומבאר
האלפן, ווי א פארלאזשירטער, און די מאלאריע טוט מיט מיר, וואָס
זי וויל. אזוי ווי א צעבושעוועט וואסער מיט א שפענדל.

איך הער, ווי דאָקטאָר גאַטליב זאָגט, אז ער האָט נאָך אזא
פאָרם פון מאלאריע נישט געזען. ער לויפט ארום נאָך מעדיקאָ-
מענטן און באַקומט זיי מיט גרויס מי און מאַטערניש. דריי וואָכן
געווערט אזוי דער אָנפאל. נאָך דער דריטער וואָך בלייב איך
ליגן אן אויסגעשעפטער און א האַלב־טויטער.

עס איז דער ערשטער פרימאָרגן, ווי עס מיך אָפגעלאָזט דאָס
שוידערן. עס איז קיינער גראָד נישטאָ אין צימער, איך פרוּוו
אראָפגיין פון בעט, אָבער איך באַווייז באַווייז מיך קוים אראָפֿ
צושלעפן אויף די אויסגעדארטע פיס און צוצוקריכן צום שפיגל.
איך דערקען מיך אליין נישט. דאָס פנים איז איינגעפאלן, די אויגן
ארומגענומען מיט שוואַרצע רינגען און אויסגעלאָשן.

דער דאָקטאָר זאָגט, אז מיין אומקערן זיך צום געזונט איז
ממש א נס. איך האָב עס צו פארדאַנקען קודם כל פאניען און
אויך דעם פאקט, וואָס עס איז אים געלונגען צו קריגן מעדיקאָ-
מענטן אין די שפיטעלער. ער האָט זיי ממש אויסגעריסן מיט די
נעגל. ווען נישט זיינע באַקאַנטשאַפטן, וואָלט אים נאָרנישט גע-
האַלפן און דעמאָלט וואָלט איך שוין פון בעט נישט אויפגעשטאַנען.
איך טו מיך צום ערשטן מאָל אָן. גיין קען איך בלויז אן
אָנגעשפאַרטער אויף א שטעקן. איך שלייך צו צום פענסטער.

אין דרויסן איז זומער. דער הימל הענגט אַ בלויזער, א הייסער.
דער לעצטער עשאַלאָן מיטן פּוילישן מיליטער איז שוין אוועק
קיין איראן. וואָס האָט געטראַכט דער פּוּלקאַוּניק שליווינסקי,
ווען איך בין נישט געקומען צום באַשטימטן טערמין? איצט איז
די זאך אַ פאַרשפּילטע. צוליב דער קרענק מיינער האָבן מיר פאַר-
לוירן דעם לעצטן שאַנס. איצט שטייט ווידער פאַר אונז די גרעניץ
אַ פאַרמאַכטע. מיר געפינען זיך צוריק, ווי מיר זענען געווען פּריער
און מיר דארפן צופאַסן דאָס לעבן אונזערס צו די איצ-
טיקע באַדינגונגען.

אָבער וועגן דעם איז מיר איצט צו שווערן צו טראַכטן. איך
בין אויסגעדערענגט פון יעדן שטיקל כח און אין קאָפּ ליגט אַ

מאדנע מאכטלאזיקייט. איך שלייך צו צו דער טיר, אן אָנגעלענטער
אויפן שטעקן, איך פראל זי אויף.
אין דרויסן שטייט אַ הויסער זומער-טאָג. דאָס שניי אויף
די אַרומיקע באַרג-פעלזן ברענגט נישט קיין דערפרישונג. עס זעט
נישט אויס ווי קיין שניי, נאָר ווי אַ ווייס-אָנגעגליטער מעטאל.

קאפיטל אכט און צוואנציק

נאכדעם ווי די מאלאריע האָט ביסלעכווייז אויסגעפארעוועט פון מייע ביינער און איך בין צוריקגעקומען צו די כחות, האָב איך אָנגעהויבן ארומזוכן א באַשעפֿטיקונג, ווייל סיי מייע פּאָר רובל און סיי פּאַניעס האָבן זיך שנעל אויסגעשעפּט. אפילו די מטלטלים צו פארקויפן אויפן טאָלטשאַק זענען אויך ביסלעכווייז פארטוישט געוואָרן אויף שפּייד־פּראָדוקטן און אויף דיר־הגעלט. צו וואָס זשע נעמט מען זיך? עס פאלט מיר איין צו ווענדן מיך צום דירעקטאָר פון אַרטיקן „זאוואָד“, צי ער האָט פאר מיר נישט עפּים אן ארבעט. ווייזט זיך ארויס, אז ער האָט און דאָס גראָד אן ארבעט, וואָס איז געווען אַ פּאַרזעצונג פון מיין ארומ־וואַנדערן מיט די באַנען.

די ארבעט באַשטייט אין אַרומפירן פּופיקעס פון דזשאַמבול קיין סעויערני קאזאַכסטאַן, קיין קאראַנאַנדאַ. די דאָזיקע באַשעפֿ־טיקונג האָט מיך דערפּרייט. ערשטנס איז עס בעסער ווי שמיין צוגעשמידט צו אַ מאַשין און זיין אַ שקלאַף פון די איבערמענטש־לעכע נאָרמעס מיט די טאָגטעגלעכע פּאַרזאַמלונגען און רעזאַ־לוציעס, און צווייטנס איז מיר דאָס פּאָרן סתם אריין אין די ביינער, כּפּרט נאָך, אז דאָס מאַל וועט דאָס פּאָרן פּאַרקומען אין לחלוטין אַנדערע אומשטענדן. איך בין איצט אן אַפיציעלע־מלוכה־באַאַמטער.

די ארבעט האָב איך געזאָלט אויספירן נישט אליין, נאָר בשות־פות מיט נאָך איינעם, א רוסישן אינוואַליד. צוואַמען האָבן מיר געזאָלט פירן צוויי וואַגאַנען מיט פּופיקעס און מיר זענען געווען פּאַראַנטוואָרטלעך פּאַרן טראַנספּאָרט מיטן „קאַפּ“. פאר איין וואַגאַן בין איך געווען פּאַראַנטוואָרטלעך און פּאַרן צווייטן — ער. גלייך אָבער, ווי מיר האָבן גערירט פון דער סטאַציע, דערלאַנג

איך אַ קוק, ווי דער אינוואַליד שלעפט ארויס פון וואַנגן דריי פּור פייקעס און פארקויפט זיי צו עפעס אַ טונקעלן פּאַרשויין. די דאָזיקע גנבה האָט מיך אינגאַנצן אויפגעטרייסלט. איך זאָג צו אים, אז ער איז אוודאי משוגע, ווייל מיט דער דאָזיקער גנבה, וועט ער דאָך אויף הונדערט פּראָצענט ארויפציען זיך אויפן קאַפּ און אומגליק. די פּופייקעס זענען דאָך געצייילטע! אָבער יענער ענטפערט מיר קורץ און שאַרף: „ניע טוואָיע סאַכאַטשע דיעלאַף“ — נישט דיין הינטיש עסק.

קיין קלאָרערע ווערטער האָט ער נישט געקאָנט זאָגן און איך זע שוין, ווי אזוי זיין וואַנגן מיט פּופייקעס וועט אַריינקומען אויפן באַשטימטן אָרט. פּרעג איך אים דעריבער מער נישט, זאָל ער זיך טוען, וואָס ער וויל. איך בין פאַראַנטוואָרטלעך פאַר מיין וואַנגן, ווייל איך אים טאַקע היטן ווי אן אויג אין קאַפּ. פאַר יענעם בין איך נישט מחויב מיך צו דערהרגענען, בפרט נאָך, אז אויף יעדן וואָרט מיינעם ענטפערט ער אָפּ מיט אַ טריפּנדיקע, אמתדיק רוסישע קללה. דאָס פירן די סחורה קומט נישט אויס אזוי לייכט צוליב דעם, וואָס די באַן שטייט מער, ווי זי גייט. אויף יעדער סטאַציע פאַר-האַלט זי זיך און דער נאַטשאַלניק שטעלט איר אוועק אין אַ זייט און זאָגט אונז: „נישטאָ קיין“, פּרייע ליניע.“ ווען נישט דאָס, וואָס מיר גיבן די נאַטשאַלניקעס יעדעס מאָל אַ פּלעשל בראַנפּן, וואַלטן מיר זיך אָפּגעשטעלט אויף איינער פון די סטאַציעס לעולם ועד. אויפן וועג זעען מיר צענדליקער אַנדערע וואַנגען מיט סחורות, וואָס ווערן אזוי ארומעט געפירט דורך „פּראָוואַדניקעס“. די סחורות ווערן באַרענגט, פאַרברענט דורך דער זון, אָדער סתם אזוי געפליגן-דערט דורך צענדליקער נישט-געוונטשענע הענט. ווי אַנדערש זעט אויס די סחורה, בעת זי פאַרלאָזט דעם לאַגער און ווי לחלוטין אַנדערש זעט זי אויס, בעת זי קומט אָן אויפן אָרט.

אין טשעלאַבינסק פּועלן מיר אויס (פאַר צוויי ליטער בראַנפּן) אז מען זאָל אונזערע וואַנגען צושטעלן צו אַ פּאַסאַזשיר-צוג און אזוי ארום פאַרזיכערן מיר זיך, אז מיר וועלן פאָרן אָן שום שטע-רונגען ביז פּעטראָפּאָולאַסק. פון פּעטראָפּאָולאַוסק גייט אַ צוג, וועלכן מען רופט „פּריגאַרדני פּאַיעזד“, וועלכער גייט איבער אַקמאַלענסק קיין קאַראַנאַדאַ.

אויפן וועג דערזעען מיר ווי געוויינלעך לאַנגע קאַנוואָיען מיט

ארעסטירטע און פארשיקטע, וואָס ווערן געפירט דורך באַוואַפנטע
נ. ק. וו. ד. זעלנער. אָבער צווישן די פארשיקטע דערזעען מיר צום
ערשטן מאל דייטשע קריגס־געפאָנגענע. אָט דאָס זענען זיי, די
מלחמה־העלדן, די וואָס ווייזן ארויס אזוי פיל בריהשקייט ביים
שעכטן זקנים מיט קינדער. דאָס זענען זיי, די רוצחים פון
אונזער פאָלק.

זיי גייען מיט אראָפּגעהאַנגענע קעפּ, שמוציק, באַוואַקסן און
אַפּגעריסן. זיי גייען ווי די לעמעלעך. זיי קוקן אויף די סאָוועטישע
זעלנער מיט חניפה־אויגן און אַ ליאדע וואָס שמייכלען זיי מיט
גליטשעדיקע, אונטערלעקערישע שמייכלען. ערשט נעכטן האָבן זיי
ארוםקאָמאָנדעוועט אין זייערע גלאַנציקע שטיוועלעך און מיט די
אויסגערייניקטע ביקסן און האָבן געצונדן יידישע שטובן און האָבן
געמאַרדעט יידישע מאַמעס און קינדער. און דאָ זעען זיי אויס אומ־
שולדיק ווי די שעפעלעך. זיי גייען מיט הכנעה און אונטערמעניק,
עס זעט אויס, ווי זיי וואַלטן נישט געווען פעאיק צו דער־
הרגענען אַ פליג.

א געפיל פון צאָרן אין פון ווידערווילן באַהערשט מיך שטענ־
דיק, ווען איך זע אַ קאָלאָנע מיט די נאַצישע געפאָנגענע. איך דריי
אוועק דעם קאָפּ, איך זאָל נישט אָנקוקן זייערע פנימער.

אונזערע וואַגאַנען קומען ענדלעך אָן קיין קארא־
נאנדע, וואָס איז באַרימט פֿון די קוילן־גרובן. אויף
אַ קליין סטאַציעלע, דאָרטן וווּ מיר דאַרפן אָפּשטעלן
די פופייקעס. דער באַן־וואַקזאַל איז קליין ווי אַ קינדער־שפילעכל
און דאָס שטעטל באַשטייט פון אַ פּאַר מנינים האַלצערנע היזלעך,
וואָס זענען צעוואָרפן איבער אַ ריזעדיקן שטח זאַמדן. פונדער־
ווייטנס זעט מען אַן אָפּצוימונג פון שטעכיקע דראַטן, מיט די
באַקאַנטע טורעמלעך מיט מאַשין־ביקסן. עס איז דאָ פאַראַן אַ לאַגער
פון 120 טויזנט פארשיקטע.

מיר גיבן אָפּ די סחורה. איך קוק מיט נייגיר, וואָס עס וועט
פאסירן מיט מיין מיטפאַרנדיקן „פראָוואַדניק“, מיטן רוסישן
אינוואַליד, וועלכער האָט אויפן וועג אראָפּגעגנבעט עטלעכע דרייסיק
פופייקעס. איך קוק און דערווארט, אַז אָט נעמט מען אים און
מען אַרעסטירט אים, אָבער עס פאַסירט גאַרנישט. פארקערט, איך

זע, ווי מען דריקט זיך דאָרט די הענט און מען קלאַפט זיך איבער די אַקסלען.

דער ענין ווערט מיר באַלד קלאַר. ווען עס קומט צו מיין זואַנאָן, מעלדע איך דעם „סקלאַדאָווטשיק“, אז אַלע פּופּיקעס געפינען זיך אין בעסטן אָרדנונג. ער דערלאַנגט אויף מיר אַ פּאַר-חידושטן קוק און דערנאָך צעגיסט זיך אים איבערן פנים עפּים אַ משונהדיקער שמייכל. ער בויגט זיך צו מיר צו צום אויער און באַט מיר אָן, איך זאָל אָנגעבן, אז 100 פּופּיקעס זענען מיר צע-ננב'עט געוואָרן אויפן וועג און די דאָזיקע 100 פּופּיקעס זאָל איך צוזאַמען מיט אים „אַראַפּשלינגען“. ער זאָגט, אז קיינער וועט מיר דערפאַר גאָרנישט טאָן. פאַרקערט, די סחורה איז געלעגן פון סאַמע אויבן און עס איז אַ גאַנץ נאַטירלעכע זאַך, וואָס מען האָט אַראַפּ געשלעפט אויף אזא לאַנגן וועג אַ הונדערט שטיקלעך. ער איז מיר גרייט, זאָגט ער, צו געבן 100 רובל פאַר אַ שטיק.

איך וויל אָבער נישט הערן דערפון. קיינער, זאָג איך, האָט מיך נישט באַ'גנב'עט און איך זע נישט די סיבה, פאַרוואָס דער טראַנספּאָרט זאָל נישט צוגעשטעלט ווערן, אזוי ווי עס דאַרף צו זיין. ער קוקט אויף מיר מיט איראַניע און זאָגט: „טי דוראַק!“ דאָן ווערט ער וואָס אַמאָל בייזער און וואָס אַמאָל ריזיח'דיקער, אָבער עס העלפט אים גאָרנישט. איך פאַרלאַנג אויסדריקלעך, ער זאָל מיר געבן אַ קבלה אויף דער גאַנצער צאָל און ער מוז סוף כל סוף מסכים זיין. ער שפּייט אויס, זאָגט עפּים דערביי אַ וואָרט, וואָס איך האָב אפילו אין די לאַגערן נישט געהערט און פאַר-קלאַפט הינטער מיר די טיר.

אין דרויסן איז אַ ווינט, וואָס רייסט אַראַפּ דעם קאַפּ. מענטשן האַלטן זיך ביי די פאַרקאַנעס און ביי די טעלעגראַפּן-סלופּעס, זוייל עס דראַט ממש, זיי זאָלן אוועקגעטראַגן ווערן מיטן ווינט. קיין קינדער לאַזט מען אין אזעלכע טעג נישט ארויס פון די שטובן. עס האָט שוין טאַקע געטראַפּן, אז זיי זענען אוועקגעפלוין און דאָן פאַרשיט געוואָרן מיט זאַמדן און מען האָט זיי נישט געקאָנט אויסגראַבן. דאָס צוריקגיין פון דעם סקלאַד ביז צום וואַקזאַל, כאַטש דער שטח איז אַ גאַנטער, געדויערט ביי מיר אַ גאַנצע שעה. איך גיי צוריק אַליין. מיין מיטפאַרער, דער אינוואַליד, איז אריין אין סקלאַד און איז פֿון דאָרט מער נישט ארויסגעקומען,

ווארשיינלעך זיצט ער דאָרט און פארשיכורט דאָס געלט, וואָס ער האָט באַקומען פאר די גע'גנבעטע פופייקעס.

דאָס צוריקפאָרן אַהיים פארנעמט גאַנצע אַנדערטהאַלבן וואָכן, אָבער די קאָמאַנדיראָווקע, וואָס איך האָב באַקומען אין זאַוואָד, רוקט פון מיר אוועק אלע שטערונגען.

באַלד נאָכן צוריקקומען דערזע איך, אַז די לאַגע, אין דזשאַמער בול, האָט זיך אינגאַנצן געביטן. ווייזט אויס, אַז צווישן סטאַלינען און דער פּוילישער רעגירונג איז אדורך עפּיס אַ שוואַרצע קאַץ, ווייל די באַצויאונג צו די פּוילישע בירגער האָט זיך אינגאַנצן געענדערט. מען שלעפט אַרויס פון די שטובן און מען פארשיקט אין מיליטערישע אַרבעטס־ברונאַדעס. ביי דער אַרבעט אין די זאַ וואָרן פאַרלאַנגט מען ווידעראַמאָל רוסישע פעסער. די פּוילישע דאָקומענטן, וואָס האָבן ביז איצט געגעבן פאַרשידענע פּרוּוויז־לעגיעס, זענען גאַר געוואָרן טמא. מיר געפינען זיך אין דער לאַגע פון קליינע קינדער, וואָס זענען אָפּהענגיק פונם קאַפּריז פון זייערע עלטערן. טאַמער זענען די עלטערן אין אַ גוטער שטימונג — גלעט מען זיי. און פאַרקערט. מיר זענען קיינמאָל נישט זיכער מיט אונזער סטאַטוט. אלץ איז אָפּהענגיק פון מלכות. דער מינדסטער באַפעל פון קרעמל קאָן מיט אונז אַ וואָרף־טאָן ווי אַ מדבר־ווינט, וואָס הויבט אויף אַ באַרג מיט זאַמד און צעשיט עס איבער אלע ווינקלען.

קאפיטל ניין און צוואנציק

צוריקקומענדיק קיין דושאמבול דערוויס איך מיר, אז דאָס מענטשן-געכאַפּעריי איז געוואָרן נאָך געפערלעכער ווי פריער. מיר צין זיך דערפאר איבער קאָקאָנד, וווּ איך באַקום גלייך אַ פרישע „דיעלע“, — צו פֿירן צוויי וואַנגאַנען מיט בראַנפן. די וואַנגאַנען זענען אָפּענע און אויף יעדער פּלאַטפּאָרמע געפונען זיך 18 פעסער, וווּ עס זענען פאַראַן צו 500 און צו 800 ליטער. איך באַמי מיר, אז אויך פּאַניע זאָל באַקומען דעם „אַמט“ פון א פראוואַדניק“ און מיר זאָלן פאָרן דאָס מאָל צוזאַמען. דאָס לעבן אָפּגעזונדערט אין אזעלכע אומזיכערע טעג רויבט ביי מיר צו דעם שלאָף פון די אויגן. נישט איך בין זיכער מיט איר גורל און נישט זי — מיט מיינעם. אזוי וועלן מיר כאַטש טיילן דעם גורל בשותפות.

די באַמיאַונגען צו באַקומען פאַר איר די אַרבעט פון אַ „פּראַ וואַדניק“ איז נישט קיין לייכטע. אָבער סוף כל סוף געלונגט עס אונז און מיר קריגן אַרויס די נויטיקע פּראַכטן און פּאַפּירן. אין אַלגעמיין זענען פאַראַן דריי פּלאַטפּאָרמעס. פּאַניע און איך זענען פאַראַנטוואָרטלעך פאַר צוויי און אַן אַלטער 72-יעריקער רום — פאַרן דריטן. דאָס אָרט, וווּ מען דאַרף אָפּשטעלן דעם בראַנפן הייסט נוקוס. דער מיטפּאָרער אונזערער איז טראַץ זיין עלטער זייער אַ זשוואַוער און באַוועגלעכער גוי. ער שטעלט זיך פאַר אונז פאָר מיט זיין גאַנצן נאָמען: איוואן איוואַנאָוויטש מאַרטאַוו. ער פאַר-קוועטש אַן אייגל, ווי איינער זאָגט: איר ווייסט גאַרנישט, וואָס פאַר אַן אוצר מיר פירן, זייט נאָר נישט קיין שוטיים...

גלייך ווי דער צוג רירט פון אָרט נעמט ער אַרויס פון אַ קעסטעלע, א האַמער מיט אַ לאַנגע, גומענע קישקע. ער קלאַפט אַרויס מיטן האַמער דעם קאַרעק פון איינעם פון די פעסער, לאָזט אַריין אינעווייניק די גומע און הייבט אָן צו צאַפן בראַנפן אין א

גרויסן טאָפּ אַרײַן. ער טוט די דאָזיקע אַרבעט מיט אַן ערנסטקײט און מיט גרויס שלימות, אזוי ווי דאָס וואָלט טאַקע געהערט צו זײַנע פּליכטן. ער קוקט אויף אונז מיט אַ זײטיק אויג, ווי ער וואָלט אונז געזאָגט: קוקט קינדערלעך און לערנט זיך אויס די מלאכה. מיר פרעגן אים, צי ער האָט נישט קיין מורא צו גנב'ענען מלוכה אײנגוטם. ער לאַכט מיט אַ פּוסט, צײנלאָז מויל. ער זאָגט אונז, אז ער אַרבעט שוין אזוי 30 יאָר ביים פירן בראַנפן און ער האָט שוין בוכשטעבלעך אויפגעגעסן די צײן זײנע ביים אָפּ-צאַפן די דאָזיקע ווונדערלעכע פּליסיקײט.

ער גיט אונז גלײך צו פאַרשטיין, אז אינם פּאס וועט נאָרנישט פעלן, אז דאָס, וואָס ער צאַפט אָפּ, גיסט ער גלײך צו. קיין וואַ-סער, זאָגט ער, פעלט נאָך דערווייל נישט אין רוסלאַנד. און אויב אפילו אַ קאָנטראַלע וועט קומען און אדורכפירן אַ כעמישע אינ-ספעקציע, וועט זי אויך נאָרנישט פעסטשטעלן, ווייל וואָס באַדייטן דען עטלעכע ליטער אויף גאַנצע אַכט הונדערט?

אויף יעדער סטאַציע פאַרקויפט ער דעם אָפּגעצאַפטן בראַנפן. גאַנצע רײען מיט מענטשן שטעלן זיך אויס צום פּאס, און דער אַלטימשיקער שטייט מיט אַ שעפּ און גיסט זיי אין פּלעשער, באַנקעס און אפילו טשייניקעס. ער שטאַפט זיך אָן פּולע קעשענעס מיט געלט און דאן — ווען דער צוג רירט נאָר — שטעלט ער זיך אוועק בײ אַ פּרישן פּאס און נעמט ארויס די מכשירים: דעם האַמער, די גומע, מיטן טאָפּ.

דאָס ערגסטע ביים טראַנספּאָרטירן דעם בראַנפן — זענען די נעכט. מען מוז שטאַרק אַכטונג געבן, אז מען זאָל אונז נישט באַ-גנב'ענען. ווייל ווען עס זאָל זיך פאַרשפּרייטן די יריעה אין דער אומגענונג, אז מיר פירן בראַנפן, וואָלט מען אונז ממש צעטראַגן. דעריבער מוז עמיצער פון אונז אויף זײן אַ גאַנצע גאַכט. און דאָס אויפזײן די נעכט איז אַ מאַטערניש, ווייל עס ווערט וואָס אַמאָל קעלטער און מען ווערט אדורכגעפרוירן ביז צום בײן, אפילו נאָכן אײנטוילען זיך אין אַ וואַטענער קאַלדרע, וואָס מיר האָבן מיטגענומען.

פון אָנהויב נעמען מיר נישט קיין אָנטייל אין די מאַניפּר-לאַציעס מיטן בראַנפן און מיר גלױבן, אז עס וועט אונז געלונגען צוצושטעלן די פעסער, אזוי ווי זיי זענען ארויס פון די בראַנפן.

גיסערייען. אָבער גלייך אויף דער ערשטער סטאַציע איז ארויפגע-
 קומען א גרופע באן־מיליציאָנערן, אזוי גערופענע זשעלאַזנאָדאָ-
 ראָזשנאַיאַ נ. ק. וו. ד., און האָבן פארלאַנגט, מיר זאָלן זיי געבן
 צו דערוואַרימען זיך מיט אביסל וואָדקאַ. דאַן האָבן די באָן־נאָ-
 טשאַלניקעס יעדעס מאָל אוועקגעשטעלט אונזערע וואַגאַנען אויף
 א זיטיקער ליניע און דאָס איינציקע מיטל זיי איבערצוצייגן, מען
 זאָל אונז לאָזן ווייטער פאָרן — איז ווידעראַמאָל געווען אַן אָפּגע-
 צאַפטער טאַפּ מיט בראָנפן. דער סוף איז געווען, אז ווילנדיק צי
 נישט ווילנדיק האָבן אויך אונזערע פעסער אָנגעהויבן צו ווערן וואָס
 אַמאָל וואַסערדיקער. פון אָנהויב האָבן מיר געהאַט דערפון פאר-
 דרום, אָבער דער אלטיטשקער האָט אונז באַרוואַיקט: נאַרשישע
 קינדער, וואָס איר זענט, ווען איר וואָלט געקומען מיט אמתדיקע
 פעסער בראָנפן, וואָלט מען אייך דאָך פארמאַכט אין א משונעם־הויז.
 דער צוג שניידט ווייטער די סאָויעטישע שטיקער ערד און איך
 מיט פאניען זיצן אין אונזער „פראוואדניק“־בוסקע און האָבן הנאה
 פון גאָטס וועלט. די לופט ווערט שניידיק און לויטער. פאר די
 אויגן דעקן זיך אויף וואָס אַמאָל אַנדערע פאַנאָראַמעס. מיר זיצן
 ארומגעוויקלט אין א קאָלדער און הערן זיך צו צום ריטמישן קלאַפּ
 פון די מעטאַלענע רעדער איבער די ליניעס. עס דאַכט זיך אָפטמאָל
 אויס, אז מיר זענען איינע אליין אויף דער גאַנצער וועלט, אז דער
 צוג אונזערער פאָרט פון ערגיץ נישט און ער וועט קיינמאָל אין
 ערגיץ נישט דערפאָרן, און דעמאָלט ווערט גוט אויפן האַרץ. מען
 ווערט אָפּגעטיילט פון אלע פלאַגן און פון אלע זאָרגן. אָבער דורכן
 פענסטערל פון דער בוסקע זעט מען ווי עס שטייען די גרויסע ביי-
 כיקע פעסער מיט די ארויפגעשטעמפלטע רוסישע צייכנס, און די
 ווירקלעכקייט שטייט ווידער פאר די אויגן און מען קאָן זיך פון
 איר נישט באַפרייען.

אָט קומען מיר ביינאַכט אויף אַ קליינע סטאַציע אין טור-
 קעסטאַן. מיר שטייען דאָ אָפּ אַ צוויי שעה און דער צוג הויבט
 ווידער אָן צו גיין. אָבער ער גייט נישט דאָס מאָל ווי געוויינלעך,
 נאָר ער פליט איבער די שינעס, אזוי ווי ער וואָלט זיך נישט גע-
 קאָלערט אויף קיין רעדער, נאָר ממש געפלוין אויף פליגל. אפילו
 דער שנעל־צוג פון וואַדוואַסטאַק איז קיינמאָל אזוי ווילד נישט
 געלאָפּן. עס מישט זיך פשוט אין קאָפּ פון דער דאָזיקער שנעלקייט

און מיר פארשטייען נישט, וואָס דאָ איז געשען.
 פֿלוצלונג דערזעען מיר, ווי עמיצער דראַפּעט זיך ארויף אויף
 אונזער וואַגאָן. פון אָנהויב מיינען מיר, אז דאָס איז אַ גנב, אָבער
 עס ווייזט זיך ארויס, אז דאָס איז דער פירער פונם צוג. ער פאַלט
 אויף אונז מיט אַ יללה. דער באַן־מאַשיניסט האָט זיך אויף
 דער לעצטער סטאַציע אָנגעשיכורט, מיט בראַנפן טאַקע, און
 פליט ער ווי אַ געיענ־פּערד. ער שרייט און בייזערט זיך און זאָגט,
 אז אויף אונז וועט פאַלן די פּאַראַנטוואָרטלעכקייט, טאַמער וועט
 עפּים געשען אַן אומגליק.

די באַן לויפט אַ צעצוואַלעוועטע און פֿליט דורך דערפּער
 און אפֿילו דורך סטאַציעס, וווּ מען האָט זיך געדארפֿט אָפּשטעלן
 נעמען וואסער. עס באַפאַלט אונז אַ פּחד. נישט אנדערש נאָר מיר
 וועלן דאָ אַלע אומקומען. דערביי זענען מיר גאָט די נשמה שולדיק,
 ווייל גראַד דעם באַן־מאַשיניסט האָבן מיר נישט געגעבן קיין לעק
 בראַנפן; ער האָט זיך ווארשיינלעך אָנגעשכורט אויף דער סטאַ־
 ציע, ביים בופּעט. אָבער דער באַן־פירער האָט אזש אַ שוים אויף
 די ליפּן פאַר רוגזה. ער וועט אונז, זאָגט ער, לאָזן שמידן אין קייטן,
 ער וועט אונז הייסן פאַרשיקן און אפֿילו דערשיסן. ער זידלט זיך
 און ער קאָכט זיך וואָס אַמאָל שטאַרקער, אָבער סוף כל סוף באַ־
 רואיקט ער זיך, נאָכדעם, ווי ער באַקומט פון אונז אַ בייטל מיט
 רייז. ער קלעטערט דורך איבער די פליענדיקע וואַגאָנען, כדי צו האַל־
 מעווען דעם שכורן מאַשיניסט. דאָס בילד זעט אויס אזוי ווי אין
 אַ קאָמישן פילם. אינדרויסן איז אַ בהלה. מיר זעען, ווי מענטשן
 טייטלען מיט די פינגער אויף אונזער צוג. אויף די סטאַציעס פאַ־
 כעט מען צו אונז מיט פענדלעך — אָבער דער צוג לויפט אזוי
 ווי נישט אים מיינט מען. אזוי ווי ער וואַלט פֿלוצלונג אראַפּ
 פון זינען.

ענדליך באַרוואיקט ער זיך, ווייזט אויס, אז דער באַן־פירער
 האָט אים דאָרט אָפּגעגאַסן דעם קאָפּ מיט אַ וויאדע קאַלט וואסער.
 דער לאַקאָמאָטיוו הייבט אָן צו קרעכצן און צו זיפּצן, אזוי ווי אַ
 צעיאַגט פּערד, וואָס לאָזט זיך נישט איינשטילן, אָבער סוף כל סוף
 באַרוואיקט ער זיך און הייבט אָן צו גיין מיט געמאַסטענע טריטלעך.
 די טעג אינדרויסן האָבן זיך געשטעלט וואָס אַמאָל קעלטערע.
 מיר פאָרן וואָס אַמאָל מער אויף צפון און מיר דערפילן טאַקע, ווי

די דאָזיקע געאָגראַפישע ענדערונג עסט זיך אין אין די ביינער. נאָכן אָנקומען קיין אוראַלסק טשעפעט מען אָפּ אונזערע דריי וואַגאָ-נען און מען שטעלט אונז אוועק אויף א זייטיקער ליניע. פונדאָנען ערשט הויבט זיך אָן דער גלייכער וועג צום פּאָרט פון „אַראַל-סקע מאָריע“.

אינם פּאָרט איז אַ גערעטעניש אויף אַ זאַלץ. אויף דער סטאַ-ציע שטייען צענדליקער מענטשן און פארקויפן די דורכרייזנדיקע גאַנצע קובלעס מיט דער דאָזיקער סחורה און די רייזנדע פּאַסן זיך טאַקע אָן פולע טשעמאַדאַנעס און זעק. זאַלץ איז אַ וויכטיק אַר-טיקל און ערגניץ אַנדערש איז עס אויך אַ יקר המציאות. אָבער אזוי ווי עס פירט זיך טאַקע אין רוסלאַנד — זענען געוויסע אַרטיקלען בלויז אַ יקר המציאות אויף איין אָרט און מען דאַרף זיך פשוט אָפּבייסן די פינגער ביז צום ביון, מען זאָל עס קריגן, דאַקעגן אויף אַנדערע ערטער ליגט עס ממש אויף די גאַסן. זאַלץ איז אַן אומגע-הויער נויטיקער פּראָדוקט און אין הונדערטער שטעט און שטעטלעך שטייט מען שעה'ן אין די אַטשערעדס, כדי צו באַקומען אַ קעשענע מיט זאַלץ. דאָ אָבער אין אַראַלסק, איז עס ביליק ווי זאַמער די פּאַר-סאַזשירן שוין זיך אָן גאַנצע בערג פאַר געציילטע קאַפּיקעס. זיי נעמען עס נישט פאַר זיך, נאָך וואָס דאַרף אַ מענטש צו האָבן אזוי פיל זאַלץ? זיי קויפן עס, ווייל דאָס זאַלץ וועט זיי דינען ערגניץ אַנדערש ווי אַ גוטע וואַלוטע. פאַר אַ קעשענע זאַלץ וועט מען אפילו קאַנען באַקומען אַ פּאַר ברויט און אפּשר נאָך מער.

די גאַנצע געגנט איז דאָ באַדעקט מיט לאַגערן. אויף טריט און שריט זעט מען „באַציאָנעס“ מיט שטעך-דראָטן. דער אַלטימטשקער אייוואן אייוואַנאָוויטש ווערט פּאַרזיכטיק. ער זאָגט, אז ער האָט שוין דאָ דערפאַרונג, אין דער דאָזיקער געגנט. דאָ איז די קאַנטראָל אַ פאַרשטאַרקטע און מען דאַרף נישט אזוי אָפט באַנוצן דעם האַמער מיט דער גומע. אלע, וואָס אַרבעטן דאָ, געהערן צום נ. ק. וו. ד. אָנהויבנדיק פונם באַן-נאַטשאַלניק ביז צום גרוואָושוטשיק. דאָ, אין פּאָרט, דאַרפן מיר פאַרבלייבן צוויי טעג, ביז עס וועט אָנקומען דער דאַמפּער. דעמאָלט וועלן מיר ארויפלאַדעווען דאָרט די פעסער מיטן בראַנפן און לאָזט זיך ווייטער אין וועג אריין מיט פלי-סיקן אוצר.

דער נאַטשאַלניק פון נ. ק. וו. ד. ווייזט זיך אָבער ארויס פאַר

א נאָר ווױלן מענטש. ער איז אונז קודם כל מכבד מיט דעם בעסטן, מיט וואָס מען קען מכבד זיין מענטשן, וואָס געפינען זיך אין אונז-זער לאַגע. מיט צוויי הייסע קעסלען מיט וואסער, מיר זאָלן זיך קאָנען ווי געהעריק ארומוואשן נאָך אזא רייזע. דאָן גיט ער אונז שמעקעדיקע מאכלים: פארשירענע פאָטראוועס פון געקאכטע און געפרעגלטע פיש. ער האָט זיך מיט אונז אוועקגעזעצט און גענומען רעדן צו אונז וועגן זיין אָפּשטאַם און וועגן זיין בילדונג. ער האָט גענומען אריינארפן פסוקים פון פושקינען און פון לערמאַנטאָוון. און דאָן גיט ער אונז אויף א צוויידייטיקן אופן — אַנצוגעהערן, אז ער וואָלט געוואָלט פון אונז א קובעליקל בראַנפן. אויף דעם אַלטן איוואן איוואַנאוויטש נעמט ציטערן די הויט. די הענט טרייסלען זיך אים פשוט פאר פחד. דער נאַטשאַליק באַ-רואיקט אונז און זאָגט, מיר זאָלן נישט מורא האָבן, אַלץ וועט זיין „וױ פאָריאַדקע“.

אַלס צייכן פון גוט־ברודערשקייט נעמט ער ארויס פון דער שאַנק אַ מיליטערישן מונדיר און שענקט אים מיר אוועק... צום מונדיר לייגט ער נאָך צו אַ פאָר שיד, צוויי קאָצן און אַ קורץ פוטערל פאַר פאַניען. ער שטופט אונז נאָך אריין — און דאָס שוין בפרוש קענן אונזער ווילן — אַ פאָר טויזנט רובל אין טאַש אריין. וואָס זשע בלייבט אונז צו טאָן? מיר מוזן ריזיקירן.

איך פיר אים צו צום וואַגאָן און ער נעמט זיך קינצלעריש אָפּצאַפן דאָס בראַנפן אין צוויי טשייניקעס אריין און לאָזט זיך דורך אַ הינטער־רועג — צו זיך אויף דער סטאַציע. אין אַ מינוט ארום איז ער שוין דאָ צוריק און ער צאַפט ווידער. אין פאַרלוף פון געציילטע מינוטן האָט ער אזוי אָפּגעצאַפט 50 ליטער בראַנפן און דערנאָכן מיט וואסער. עס דערמאָנט מיך שלום עליכ'ס מעשה פון מאָטל פייסע דעם חזנ'ס, וועלכער האַנדלט מיט קוואַס. וואָס עמיצער פון דער משפחה האָט אויסגעטרונקען, האָט מען צו-ריק צוגעגאָסן פון וואָדאָטשאַנג אָדער פון אַ באַליע.

דערווייל קומט אָן דער דאַמפער און מען נעמט ארויפקאַלערן די פעסער. טראָץ דער שרעק פון אַלטן איוואַנען, פאַרהאַלט אונז קיינער נישט און מיר פעקלען זיך אלע אַריבער בשלום אויף דער שיף. אויפן דאַמפער אַרבעטן זעקס יונגע פרויען מיט פיר מענער, זקנים. די שיף געפינט זיך אין אַ מוראדיקן צושטאַנד, שמוציק, אָפּגעריסן און אָפּגעשליסן. דער קאַפיטאַן פירט זיך מיט זיין ווייב,

— אלע זענען צו אונז אומגעהויער גוט — זיי ווייסן, אז מיר פירן
בראָנפן און מיט בראָנפן-פירער דארף מען לעבן בשלום.
דעם קאפיטאָנס אַלט ווייב חנדלעט זיך און פּוצט זיך צום 72-
יעריקן אייוואָן. דווקא אים האָט זי אויסגעקליבן פאר איר אַמאַנט
און זי קושט אים פאַר אַלע אין די אויגן. זי איז פאַרשטייט זיך
נישט אויסן די הגדה, נאָר די קניידלעך. דער מאַן אירער איז
כלומרשט אייפערזיכטיק, ער שווייגט פינצטער אריין אין זיין קאַל-
טענאָוואַטער באַרד, אָבער פון צייט צו צייט באווייזט זיך אין
זיינע אויגן אַ בליציקן שפּיזל. דער גאַנצער „פּלירט“ איז ווייזט אַוים
אַן אינסצעניזירטער. עס גייט דאָ דעריין, אז מען זאָל פון אַלטן
אַרויסצאָפן וואָס מער משקה.

די פרויען אויף דער שיף שעלטן און זידלען נישט ערגער ווי
די מענער, זיי זענען אויך שטאַרק ווי די מענער, זיי אָרדנען אָפּט-
מאָל איין אזעלכע מין פארמעסטן פון שטאַרקייט און נישט איין
מאָל זענען די פרויען גובר. דאָס לעבן אויפן דאַמפער איז גרוי
און ברוטאַל. מען האָרעוועט שווער ביי די קרעכצנדיקע מאַשינען
און מאַסט-כיימער און מען רעדט צו זיך מיט אַ שפּראַך, מיט
וועלכע קאָזאַקן באנוצן זיך נישט.

כאָטש דאָס איז נישט קיין אמתדיקער ים, איז אָבער דאָס וואָ-
סער אָפּטמאָל שטורמיש און עס ווארפט ווי אין קדחת. דריי מעת
לעת זענען שוין פארביי זינט מיר זענען ארויפגעשטיגן אויפן
דאַמפער און מען זעט נישט קיין ברעג. דאָס וואַסער האַלט אין
איין טוישן די קאָליר, פונקט ווי א קאַמעלעאָן. אין פארלויה פון
טאָג ווערט ער פון בלוין — גרוי, פון גרוי — גרין און פון גרין —
טונקל-גראַנאַט, ווי א ביינאַכטיקער הימל. אונזער קאַימע, וואָס
מיר האָבן געקריגן פון קאפיטאַן איז די בעסטע אויף דער שיף (אַלץ
אין זכות פון בראָנפן). די שיף הוידעט זיך ווי אן אַלטע, צע-
טראַנענע באַליע, די פעסער קלאַפן איינס אָן ס'אַנדערע און עס
דאַכט זיך, אז אָט צעפאלן זיי זיך און דאָס גאַנצע בראָנפן וועט
זיך אריינגיסן אין ים אריין.

די נעכט זענען קאַלטע, אָבער טראָץ דעם, מוז עמיצער פון
אונז שטיין און אכטונג געבן, אז עמיצער פון דער מאַנשאַפּט זאָל
זיך נישט צוכאַפן צום פליסיקן אוצר. עס איז נישט פון די לייכטע
זאכן צו שטיין און אַדורכשטעכן די נאַכטיקע פינצטערניש מיט

שלעפערדיקע אויגן, אָבער אַנדערש קאָן מען נישט. טאָמער כאַפט זיך עמיצער פון זיי צו צו אַ פּאַס, איז דער פּאַס אַ געענדיקטער, ווייל וווּ איז פּאַראַן דער כּה, וואָס וועט אָפּשטעלן עמיצן ביים צאַפּן דעם בראַנפּן?

אַ געוויסע נאַכט איז אויסגעבראַכן אַ מוראדיקער שטורעם און עס דראָט — אויב נישט, אז דער דאַמפּער זאָל אונטערגיין — איז לכּל הפּחות, אז די פעסער זאָלן אָנקלאַפּנדיק זיך צעשמע-טערט ווערן אויף שטיקלעך. מיר זענען ארומגעקראַכן פון איין פּאַס צום אַנדערן און האָבן זיי ארומגעבונדן מיט אונזערע מלבושים און קאַצן, אזוי ווי מען בינדט ארום קינדער. די שרעק פאַר תּפּיסה און פאַרשיקונג האָט אונז צוגעגעבן כּה און אַן אוממענטשלעכן אויסדויער. אָבער טראָץ אונזער זאָרג, איז איין פּאַס דאָך געפּלאַצט. טראָץ דעם שטורעם־זוינט האָט זיך אָנגעהויבן פון אלע זייטן אַ געלויפּעריי מיט טעפּ, מיט טשייניקעס און מיט וויאדרעס. מען האָט געשעפּט דעם בראַנפּן צוזאַמען מיטן ים־וואַסער, וואָס האָט באַנאַסן דעם דעק און מען האָט דאָס אלץ פאַרקאָרקעוועט. דער קאַפיטאַן האָט געזאָגט, אז מיר זאָלן זיך נישט זאָרגן, ווייל ער וועט אונז צושטעלן אַן אַקט, וואָס וועט אונז באַפּרייען פון יעדער פאַראַנטוואָרטלעכקייט. דער פּאַס האָט געהערט צו איזוואַן איזוואַ-נאָוויטש. דער קאַפיטאַן האָט טאַקע גלייך געמאַכט אַ פּראָטאַקאָל וועגן דעם געשעעניש און האָט דערויף ארויפגעקלאַפּט אלע שטעמפּלען, וואָס ער האָט פאַרמאָגט.

ענדליך איז דער דאַמפּער אונזערער אַריין אין אַ רואיקער געגנט און דערנענטערט זיך צום טייך אַמודאַריאַ. פון אלע זייטן רינגלען אונז ארום שיפלעך מיט פּישערס. זיי דערלאנגען אונז פּיש און בעטן דערפאַר נישט מער ווי איין זאַך: אַ קאַפּעטשקע בראַנפּן צו באַנעצן די ליפּן. סיי זייערע פּיש און סיי אונזער בראַנפּן זענען געווען טריף, ווייל נישט זיי האָבן געהאַט אַ רעכט צו פּאַנגען און נישט מיר האָבן געהאַט אַ רעכט צו צאַפּן. אָבער דאָך האָבן ביידע צדדים נישט געקאַנט ביישטיין דעם נסיון און — זיי האָבן טאַקע איינגענעצט די ליפּן און מיר האָבן גענעסן ווונדערבארע שמאַלציקע אָסטיעס.

מיר געפינען זיך איצט אין קארקלאַפּאַטסקע ס. ס. ר. עס איז אַ לאַנד אָן באַנען. די גאַנצע קאָמוניקאַציע קומט פּאָר אויפן

וואסער — אויפן ברייטן, ווילד־שטרעמיקן טייך אמודאריא.
דער דאמפער אונזערער האָרעוועט שווער, אויף טריט און
שריט מוז ער אויסמיידן אינדזלען מיט זאמד. דערצו האָט דער
טייך נאָך אנדערע קאָפּריוזן, היינט פֿליסט ער דאָ און מאָרגן פֿאַר
גלֹסט זיך אים און ער ענדערט די קאָריטע.

ענדליך שמעלט זיך די שיף אונזערע אויך ביי א ווילד־באַ
וואָקסענעם ברעג, וווּ מען זעט נישט קיין מענטש פֿאַר די אויגן.
צוויי פון דער מאַנשאַפֿט שפּרינגען ארויס אויפן ברעג ארויס און
באַפעסטיקן דעם דאמפער מיט גראָבע שטריק. מיר קלעטערן אלע
ארויס אויף דער יבשה און דערזען פונדערווייטנס דעם סאוּכאז
— אָט דאָ דאַרפן מיר טאַקע אָפּגעבן אונזער בראַנפן.

מען פֿאַרוואַרפט ברעטער צווישן דעם דאמפער און דער טרוֹר
קעניש און מען הויבט אָן צו קאָלערן די פעסער. מען פֿאַרזיכערט
אונז, אז אָט קומט מען און מען נעמט ביי אונז איבער די סחורה.
אַבער דער דאָזיקער „אָט“ האָט געדויערט צען טעג מיט צען נעכט.
די שיף איז אוועקגעפֿאַרן און מיר זענען דערווייל געלעגן נעבן די
פעסער און האָבן זיך צוזאַמען מיט אנדערע היטערס פון סחורות
געוואַרעמט ביי אָנגעצונדענע פייערן.

דערווייל טשעפן זיך צו צו אונז פֿאַרשידענע מיליציאַנערן.
יעדע פֿאַר שעה קומט עמיצער אנדערש און הייסט זיך ווייזן פֿאַר
פֿירן מיט דאָקומענטן. איבערהויפט האָט זיך יעדער צוגעטשעפעט
צו דעם געפֿלאַצטן פֿאַס. מען הערט אױס יעדן פון אונז באַזונדער
און יעדער מוז דערציילן די מעשה מיטן פֿאַס פון סאַמע אָנהויב
ביז צום סאַמע סוף, ווי אזוי דאָס פֿאַס האָט געפֿלאַצט און ווי אזוי
מיר האָבן צוזאַמענגענומען דעם בראַנפן אין די כלים צוזאַמען
מיטן ים־וואסער. אונזערע באַריכטן האָבן זיי סוף כל סוף צופֿירן
געשמעלט און זיי האָבן באַשטעטיקט דעם פֿראַטקאַל פֿונם
שיף־קאַפיטאַן.

דעם אנדערן טאָג זענען מיר אויף אַ גרוזאָוויק אָפּגעפֿאַרן
אין א דערבייאיקן שמעטל טורקול.

דאָס שמעטל טורקול באַשטייט פון קליינע הייזלעך, וואָס
זענען פֿאַנאנדערנעוואָרפן איבער זאַמדיקע געסלעך. ארום די הייז
לעך שטייען הילצערנע פֿאַרקאַנעס. מיר שטאַטן אָפּ אַ ווייזט ביים
„פֿרעסעדאַטעל“ פון שמעטל. ער איז א הויכער מאַן מיט בלאַנדע

האָר, העלע אויגן און אַ טראַציק - פאָריסענע נאָז, אָבער גלייך נאָך די ערשטע פּאָר ווערטער ווייזט זיך אַרויס, אַז ער איז אַ ייד. און נאָך וואָס פּאַראַ ייד? ער רעדט אַ יידיש, מיט וועלכן נישט איין יידישיסט וואָלט אים געקענט מקנא זיין. ער רעדט מיט אונז וועגן טויזנטער פארשידענע זאכן, אָבער ער דערפירט דאָס געשפרעך אזוי, אַז דער שפּיץ זאָל אויס-קומען צו אונזער בראַנפן. ער איז אונז מכבד מיט וויין און מיט חזיר-שמאַלץ און מיט געשמאַלצענע פוטער, אָבער ער באַרואיקט זיך נישט, ביז מיר גיסן אים נישט אן קיין טשייניק מיט דער ברענענדיקער פליסיקייט.

עס איז מערקווירדיק, וואָס פאַראַ שפּע פון שפּיץ עס געפינט זיך דאָ, אויף דער דאָזיקער זאַמדיקער ערד! דער טאַלמטשאַק ברעכט זיך אַזש אונטער די משאות פון פלייש און פון פעטס און פון ברויט! פּוננאָנען נעמט זיך דאָס אַלץ? דאָס שטעמל איז איינס פון די פרימיטיווסטע, וואָס מיר האָבן ווען אַמאָל געזען. עס איז איינגעטלעך נישט מער ווי אַ זאַמדיקער מדבר, אויף וועלכן עס זענען ווי מיט גומי-אַראַביקע צוזאַמענגעקלעפט געוואָרן אַ צענדליק הייז-לעך, אָן נאָז, אָן עלעקטרי, אָן שום באַקוועמלעכקייטן. די הייזלעך מאַכן נישט דעם איינדרוק ווי קיין וויין-הייזער, נאָר ווי טעאַ-טער-דעקאָראַציעס.

מיר פּאָרן צוריק צום ברעג פון דער אָזיערע און סוף כל סוף דערוואַרטן מיר זיך אויף צוויי מאַשינען, וועלכע קומען אונז אַר-בערפירן — צוזאַמען מיט די פעסער בראַנפן — אין סאָובכאַז אַר-יין. און דאָ אין קאַלכאַז ווייזט זיך אַרויס אַ מערקווירדיקע זאך:

ביים אָפּוועגן די פעסער ווייזט זיך אַרויס, אַז פון יעדן פון מיינע פעסער פעלט אַ 30-40 ליטער. דאַקעגן ביי דעם אַלמאָן איז אַן איזאָנאָאָויטש האָט גאַרנישט געפּעלט. איך קען דאָס גאַרנישט פאַר-שטיין. יענער איז געשטאַנען גאַנצע טעג און האָט געאַרבעט מיט דער גומענער קישקע און — גאַרנישט. אַלץ איז געווען אין בעסטן אָרדנונג, און מיר, וואָס האָבן אזוי געציטערט ביי יעדן אַרויסנע-געבענעם טראַפן בראַנפן, זענען גאַר אינגאַנצן טריף. דער אַלמער קוקט אויף אונז אָבער און ער לאַכט. ער זאָגט, אַז מיר זענען נאַייע מענטשן. מ'דאַף נישט, זאָגט ער קוקן, אויף דעם וואָס, מען וועגט, נאָר ווי אַ זוי מען וועגט. ביי אים האָבן די מאַגאַזינערן גע-קריגן אַ פּאָר קובלעס מיט בראַנפן האָבן זיי געווייגן די פעסער אזוי,

אז עם האָט נישט געפעלט קיין האַלבער טראָפּן, דאָסענן האָבן זיי ביי אונז נישט באַקומען גאַרנישט, איז די וואָג דעריבער אויסגע- פאַלן אַנדערש...

דאָס פירט אונז ארויף אויפן ריכטיקן געדאַנק. מיר רופן אַוועק דעם מאַגאַזינער אין א זייט און הייסן אים אריינברענגען אַ פּאָר טשייניקעס. ער צאָפט זיך אָפּ אַ פּאָר ליטער בראָנפן און דאַן שרייבט ער אויס אַ דאָקומענט, אז עס האָבן טאַקע געפעלט ביי אונז 200 ליטער בראָנפן, אָבער אַז דאָס דאָזיקע בראָנפן איז אויסגערוגען געוואָרן בשעת מען האָט עס טראַנספּאָרטירט.

איצט זענען מיר שוין ענדליך פטור געוואָרן פון די פעסער. עס פארבלייבט אונז איצט צוריקצופאַרן קיין קאָאָנאָ, אָבער צוריק מיטן זעלבן וועג קען מען נישט, ווייל עס האָבן זיך אָנגערוקט די ערשטע ווינטערדיקע טעג און דער אַראַלסק'ער מאָריע איז פאר- פרוירן געוואָרן.

מיר קלויבן דעריבער אויס אַן אנדערן מאַרשרוט און דערווייל נעכטיקן מיר איבער אין דער כאַטע פון אַ קאָראַלפּאַק, אויף אַן אויסגעבעטער ערד.

מיר לייגן זיך אַנדער אויף דעם האַרטן געלעגער און עס נעמט מיך פּלוצלונג ארום אַ גרויסער השק צו לאַכן. פאַניע קוקט אויף מיר און קאָן נישט פארשטיין, וואָס איך טרייסל מיך אינגאַנצן. אָבער איך קאָן מיך נישט באַהערשן. די מוסקולן פון גאַנצן קער- פער זענען מיר לויז געוואָרן און איך קאָן נישט באַהערשן דעם לאַכעדיקן ספּאַזם.

אָט זענען מיר אויסגעפאַרן אַ שטיק וועלט מיט 36 פעסער בראָנפן. מיר זענען געפאַרן מיט לאַסט-באַנען, מיט פּאַסאַזשיר-צוגן, מיט אַ שיף און מיט לאַסט-אויטאָס. מיר האָבן געשלעפט די פעסער דורך בערג און דורך טאָלן, דורך יבשות און וואַסערן. מיר זענען געפאַרן דורך גאַנצע רעפּובליקן וואָס זענען גרויס, ווי אייראָפּעאישע מדינות. דורכן גאַנצן וועג זענען מיר כסדר באַלאַגערט געווען דורך הונדערטער מענטשן, וואָס האָבן פאַרלאַנגט פון אונז אַביסל בראָנפן. פון אונזערע פעסער האָבן געטרונקען נאַטשאַלניקעס פון באַן-סמאַר ציעס און אָפיצירן פון דער רויטער אַרמיי, זעלנער פון נ. ק. וו. ד. און באַן-מיליציאַנערן, פּאַבריק-דירעקטאָרן און מאַגאַזינערן, פּשוטע אַרבעטער און פּויערים. דאָס בראָנפן איז כסדר געוואָרן ווינציקער

און דאָס וואסער איז געוואָרן מער. אָבער מיר זענען דערמיט כסדר געפאָרן, האָבנדיק אין קעשענע די בעסטע קאָמאָנדיראָווקעס, מיט די כשרסטע שטעמפלען. אונזער רייזע מיט די פעסער איז פאר-וואַנדלט געוואָרן אין אַ גאַנצע עפאָפּייע. דאָס גאַנצע סאָויעטישע לעבן האָט זיך אַנטפלעקט פאר אונז, בעת מיר האָבן געפירט די בראַנפן-סחורה, דער גאַנצער תוכן פון סאָויעטישן לעבן איז גע-לעגן אין אונזערע פעסער. ווען עמיצער זאָל מאַכן אַ פילם פון אונזער רייזע מיטן פעסער-טראַנספאָרט, וואָלט דערפון ארויסגעקומען דאָס בעסטע דאָקומענטאַרע בילד וועגן רוסלאַנד. עס וואָלט נישט געהאַט איז זיך די גאַנצע גרויזאַמקייט פון די תּפּיסות פון די לאַגערן און פון דעם טעראָר, אָבער עס וואָלט פארמאָגט די גאַנצע לעכערלעכ-קייט פון קאָמוניסטישן לאַנד. ווייל דאָס סאָויעטישע לאַנד איז נישט בלויז גרויזאַם, עס איז אויך קאָמיש.

קאפיטל דרייסיק

דער וועג צוריק איז א שווערער. די גאנצע געגנט, וואָס ציט זיך אויף טויזנטער קילאָמעטער, פארמאָגט נישט קיין באַן, נאָר בלוז וואסער-וועגן. איצט, אז די וואסער-וועגן זענען פארפרוירן, פארבלייבט בלוז צו פאָרן מיט לאַסט-אויטאָס, צו וועלכע מען דארף אָבער האָבן ספעציעלע דערלויבנישן פון דער נ. ק. וו. ד. דאָס בלוזע באַקומען אָבער א דערלויבניש איז נישט גענוג. מען דארף אויך קאָנען באַקומען דעם לאַסט-אויטאָ. אין צווישנצייט קומט אונז אויס צו נעכטיקן אין מאָנגאָלישע היילעך, פאַרקראַכענע פון אינ-זעקטן און אָנגעוירענע פון שמוץ.

מיר פאָרן מיט די גרוזאָוויקעס איבער זאמדיקע סטעפעס. ער-טערווייז זעט מען מויערן פון אַלטערטימליכע פארשאַטענע שטעט. איבער די זאמדין לויפן ארום אויסטערלישע ווילדע פעזאָנען-פייגל. טיילמאָל פארגעסט מען אינגאנצן, אז מען געפינט זיך אין סאָויעט-רוסלאַנד, נאָר אז מען פאָרט ערגיץ דורך סטעפעס אין ווייטן אפריקע. אָבער אויף טריט און שריט געפונען זיך אומצווייפלהאַפּטע, סאָ-וועטישע סימנים: דאָס זענען די לאַגערן, וועלכע ציען זיך דאָ אויף ריזעדיקע שטרעקעס. פון צייט צו צייט זעט מען מאַרשירנד דיקע קאָלאָנעס מיט די דאָזיקע שקלאַפן, געפירטע דורך באַוואָפּנטע נ. ק. וו. ד. אַגענטן. פון צייט צו צייט פאָרן מיר אדורך דורך אזעלכע ארבעטס-פלעצער, וווּ די פארשיקטע פלאַסטערן שאַסייען, אָדער שטעלן אויף באַראַקן.

עס מישט זיך אזש אין קאָפּ, ווען מען זעט די לאַגער-דראָטן. געוואַלט, וויפל מיליאָנען מענטשן מוזן זיך געפינען אין די דאָזיקע פארשיקונגען! עס איז ממש נישט פאראן קיין ווינקל אין דעם

דאזיקן גרויסן לאנד, וואָס זאָל נישט זיין באַדעקט מיט די דאָזיקע קאַטאָרגעס. רוסלאַנד איז אַ לאַנד פֿון פֿאַרשידענע געאָגראַפֿישע ברייטקייטן. אומעטום איז אַן אַנדערער קלימאַט, אַנדערע געוויקסן, אומעטום וווינען אַנדערע מענטשן מיט אַנדערע מנהגים — אָבער איין זאָך איז אומעטום די זעלבע: די דאָזיקע לאַגערן, די „באָ-טשאַנעס“ מיט די מאַשין־ביקסן, די פֿאַרשיקטע מיט די גרויע, ערדיקע פֿנימער און מיט די אויסגעלאָשענע אויגן.

אונזער וועג פֿירט דורך פֿאַנטאַסטישע סטעפּעס, וואָס זענען ערטערווייז באַוואַקסן מיט קאַרליקעס־קוסטעס.

אַ געוויסן אינדערפֿרי פֿאָרן מיר אדורך די שטאָט קאַראַקול — דאָס איז די שטאָט, וווּ מען מאַכט די באַרימטע קאַראַקולענע פעלעכלעך די דאָזיקע פעלעכלעך ווערן געמאַכט פֿון פֿוטערלעך פֿון שעפּסן, וועלכע מען קוילעט אויפֿן זעכצנטן טאָג נאָך זייער געבוירן. די שטאָט איז אַ מאָדערנע, מיט פֿיל גרויסע, געמויערטע הייזער. איבער די גאַסן דרייען זיך אַרום עלעגאַנט־אַנגעטוענע קאַזאַכן און טאָטערן. אָבער דער דאָזיקער מאָדערניזם איז נישט מער ווי אַן אויבערפֿלעכלעכער. עס הערשט נאָך דאָ אַ ווילדער מנהג, וועלכן עס האָבן אפֿילו נישט אויסגעראָטן די סאָוועטישע „זאַקאַנען“. נאָכדעם ווי אַ קימפּעטאַרין ווערט געלעגן מיט אַ קינד, ווערט דאָס נירגעבוירענע נפּש אַ אויסגעשמירט מיט בלאָטע און אזוי אַרום האַלט מען עס קיילעכדיקע פֿיר וואָכן. ערשט דעמאָלט מאַכט מען דעם קינד די ערשטע באָד.

פֿון קאַראַקול זענען מיר געפֿאָרן קיין טשורזשו. פֿונדאַנען קאָנען מיר שוין פֿאָרן מיט דער באַן דורך אַ אַרסאַסיק קיין קאַקאַנד. מיר זענען צוריק אין דער „ציוויליזירטער“ וועלט און מיר דערוויסן זיך די נייעסן, וואָס זענען דערווייל פֿאָרגעקומען בעת אונזער פֿיר־הדשימידיקער אָפּוועזנהייט.

דורך דער צייט האָט זיך דאָ אָנגעהויבן צו שאַפֿן אַ פֿוילישע אַרמיי, אַן אַנדערע ווי די פֿריערדיקע — די קאָשציושקאַ־אַרמיי. איצט איז שוין נישט פֿאַראַן קיין רייד וועגן אַרויספֿאָרן קיין פֿערסיע, די איצטיקע אַרמיי־אַפּטיילונגען ווערן אַרויסגעשיקט צוגלייך מיט די סאָוועטישע אויפֿן פֿראַנט און נעמען אָנטייל אין די שלאַכטן קעגן די נאַציס.

מיר דערוויסן זיך אויך אַ צווייטע בשורה. אַ בשורה — אַ

פינצטערע און א שווארצע. די רויטע ארמיי האָט אָנגעהויבן צוריק צוטרייבן די דייטשן פון די אַקופירטע שטעט און אומעטום האָט זיך אויפגעדעקט פאר די אויגן א גרויליך בילד: די באַפרייטע ערד איז אויסגעלידיקט געווען פון יידן. די נאַצישע האָבן אומעטום אויף א רציחהדיקן אויפן אויסגעמאַרדעוועט די יידישע איינוווינער. עס ווילט זיך נישט גלויבן, עס ווילט זיך נישט דערלאָזן צום געדאַנק, אָבער עס זיצן פאר אונז לעבעדיקע עדות, וואָס האָבן אליין, מיט זייערע אייגענע אויגן געזען די ווילדע רציחות. די מאַסן־דערשרי סונגען, דעם טויט פון גאַנצע יידישע ישובים, די אימה'דיקע פיינען פון הונדערטער טויזנטער יידישע מענער, יידישע פרויען און יידישע קינדערלעך. זיי דערציילן וועגן דעם גרויסן טרויער־טאָל אין באַבי-יאר. די ווערטער שניידן זיך אריין ווי מיט מעסערס. דאָס גאַנצע יידישע קיעוו און אויסגעשאַכטן געוואָרן במשך פון איין נאַכט!

מיר האָבן זיך דערשלאָגן צו אונזער לעצטער סטאַציע — קיין קאַקאַנד. ווי ווייט האָבן געגרייכט די נאַצישע מערדערייען? ווי איז די באַציאונג פון די היטלעריסטן צו די יידן אין פּוילן? צי קאָן מען נאָך האָבן אילוזיעס? נאָך די אַלע שוידערלעכקייטן! מיר טרייבן פון זיך אָפּ די געדאַנקען, וואָס קריכן אריין אין געמיט אריין, ווי שווארצע קראַען. די רעדער פון דער באַן קלאַפן אזוי ווי א קאַלטער אָנריר פון ביינער אָן שטאַלענע מעסערס. אין דרויסן גייט אונטער די זון אין רויטע וואַלקנס — די רויטקייט איז אָבער א רויטקייט פון בלוט. די באַן שטעלט זיך אָפּ אויף דער סטאַציע. מיר שטייגן אויס מיט שווערע הערצער.

נאָכן אריינקומען צו אונז אין שטוב אריין דערוואס איך מיך פון דער באַלעבאַסטע א בשורה, אז מען האָט מיך געזוכט. וועגן וואָס מען האָט מיך געזוכט — האָב איך נישט קיין אַנונג. אָבער איך דערמאָן מיך, אז נאָך פאַרן אוועקפאַרן האָט מען אַדורכגעפירט אַבלאַוועס צווישן פּוילישע בירגער און עס זענען פאַר־געקומען שיקאַנעס צווישן די, וואָס האָבן נישט געהאַט אַמאָל אַנ־גענומען קיין רוסישע פעסער. היות קיין אַנדערע חטאים קעגן דער סאָויעטישער „וואַסעט" האָב איך נישט (א הויז דער פאַרביטערונג, וואָס איך טראָג ביי מיר אין האַרץ) מיין איך, אז די דאָזיקע וויזיט פון דער מיליץ האָב איך צו פאַרדאַנקען נישט מיינס אן אייגענעם

הטא, נאָר די קאַלע־געוואָרענע באַציאונגען צווישן סטאַלינען מיט שיקאַרסקין.

דעם ערשטן באַזוך מאַך איך אין פּאַבריק, וועלכע האָט מיך אַרויסגעשיקט מיט דעם טראַנספּאָרט בראַנאַן. ס'ווייזט זיך אַרויס, אז דער פּריערדיקער דירעקטאָר איז שוין נישטאָ, אז אויפן אָרט זיינעם זיצט אַ ניער פּאַרשוין, עס איז ויקס מלך חדש אשר לא יודע את יוסף. ער קען מיך נישט. ער ווייסט נישט וועגן דער גאַנצער געשיכ־טע, דעריבער הייסט ער מיך קומען צומאַרגנס.

די ערשטע נאַכט פּאַרברענגען מיר ביים אַראָפּוואַשן פּון זיך די טויזנטער אַדורכגעפּאַרענע קילאָמעטער. דאָס שייערן און דאָס וואַשן געדויערט כמעט ביז פּאַרטאָג און מיר דערגייען סוף כל סוף צו אַ שטיקל זויבערקיט. דערווייל בעט איך ביי דער באַלעבאַסטע, זי זאָל זיך נישט פּעדערן און נישט גיין צווייטן געבן אין דער מיר לוי, אז מיר זענען שוין דאָ צוריק, אויב זיי דאַרפן מיך האָבן, קאָנען זיי אַליין קומען צו מיר, אָבער אַריינשטעקן דעם קאָפּ צום לויב אין פּיסק אַריין בין איך נישט מחויב.

באַלד אין דער פּרי גיי איך ווידעראַמאָל אוועק אין זאַוואָד אַריין. אָבער אַ מאַדנע זאָך — איך האָב עפעס אַן אויסטערליש פּאַרנעפּיל, אַ פּאַרנעפּיל, וואָס פּילט אָן מיט שרעק.

איך קום אַריין צום דירעקטאָר, דערלאַנג אים אַלע פּאַפּירן און פּאַרלאַנג פּון אים, ער זאָל אונז אויסצאָלן פּאַר דער גאַנצער צייט, וואָס מיר האָבן זיך געפונען אין וועג. דער דירעקטאָר מאַכט עפּים אַ מאַדנע מינע. ער שטעלט זיך אויף און הייסט מיך צו וואַרטן. זיין געזיכט ווערט מיר אויפּפאַלנדיק. איך זאָג אים, אז אויב ער האָט נישט קיין געלט — מאַכט עס נישט אױס, וועל איך קומען אין אַ פּאָר טעג אַרום. איך וויל טאַקע אַ שפּרייז טאָן אין דער ריכטונג צו דער טיר, אָבער ער פּאַרשטעלט פּלוצלונג דעם וועג. די זאָך איז אַלואַ אַן אַפּענע. ער האָט בדעה מיך נישט אַרויסצו־לאָזן. איך שטופּ אים האַסטיק אַוועק און וויל אַ שפּרונג טאָן צום אַרויסגאַנג, אָבער דאָרט שטייט שוין דער וועכטער מיט אַן אַרויס־געשטרעקטער ביקס.

פּון אַלע זייטן הויה נעמען זיך צוזאַמענלויפן גרופּן מיט אַר־בעטער און פּאַלן אויף מיר אָן פּון אַלע זייטן. זיי מיינען אַוורדאָי, אז איך האָב מיך דאָ געגרייט אַדורכצופּירן אַן איבערפּאַל אויפן

דירעקטאָר און אויף דער קאַסע און זיי האָבן דאָ געכאַפט דעם
ריכטיקן פּויגל.

אין אַ מינוט אַרום — אזוי ווי פון אונטער דער ערד —
וואַקסן אויס פיר ציווילע אַגענטן און מען פירט מיך אוועק אין
דער נאַנטסטער נ. ק. וו. ד. געביידע.

פון די דאָזיקע אלע געשעענישן מישט זיך מיר אין קאַפּ, וואָס
קומט דאָ פאַר? וואָס האָט דאָ פאסירט?

איך זיין קאַפּ אַ שעה אין אַן אָפּגעשלאָסענעם צימער און איך
ברעך מיר דעם קאַפּ, וואָס האָב איך דאָ חוטא געווען? וואָס פאַראַ
פאַסטקע האָט מען דאָ פאַר מיר אוועקגעלייגט אין דער נ. ק. וו. ד.?
אין אַ שעה ארום פירט מען מיך אין אויספאַרשונג-צימער.
קיינער פּרעגט מיך גאַרנישט, נאָר מען זעצט מיך אוועק און מען
לאָזט מיך אזוי זיצן ביז עס עפנט זיך אַ זייטיקע טיר. מען פירט
אריין אַ באַקאַנטן פאַרשוין. איך קוק אים אָן און איך דערקען
אים גלייך. דאָס איז דער פּריערדיקער דירעקטאָר פונם זאַוואָד.

מען פּרעגט מיך, צי איך קען אים. זאָג איך, אז יאָ. אז דאָס
איז ער טאַקע, וואָס האָט אַנגאַזשירט מיך און די פרוי מינע אוועק-
צופירן דאָס בראַנפן. דערויף פּרעגן זיי מיך, וויפּל איך האָב אים
באַצאָלט דערפאַר. זיי פּרעגן עס מיך כלאחר יד, און קוקן מיר דער-
ביי שפּיציק אין די אויגן אריין.

איך זאָג זיי דערויף, אז איך האָב אים דערפאַר גאַרנישט באַ-
צאָלט, אז ער האָט מיך אַנגאַזשירט, ווייל ער האָט געדאַרפט האָבן
צוויי אזעלכע „פּראוואַדניקעס“ און פונקט זענען מיר אים אונ-
טערגעקומען אונטער דער האַנט.

דער דירעקטאָר זעט אים פאַרחושכ'ט, אָפּגעלאָזן. ער איז באַ-
וואַקסן ווי אַ ווילדע חיה. אָבער ער קוקט אויף מיר מיט אַ שטור-
מער דאַנקבאַרטיג.

דאָן גייען זיי אַריבער אויף אַ פּרישע טעמע: פאַרוואָס האָב
איך נאָך ביזן היינטיקן טאָג נישט ארויסגענומען קיין רוסישן פּאַס?
דערויף ענטפער איך, אז איך האָב מיך נישט אָפּגעזאָגט פון מיין
פּוילישער בירגערשאפט, ווייל מיין גאַנצע פאַמיליע איז פאַרבליבן
אין פּוילן און אז מיין האַפּענונג איז זיך צו זען מיט זיי, דעריבער
קען איך נישט מיך אָפּשניידן פון זיי מיט אַ גרעניץ.

דער סלעדאָוואַטיעל גיט מיר דאָן אַ פּלוצלונדיקן פּרעג, צי
איך קען אַ געוויסן חיים קאַנסטאַנטינאָוסי. פון זיין אופן פון

פרעגן, זע איך, אז קאנסטאנטינאָווסקי איז זייערס א מענטש, אז פון אים טאקע האָבן זיי געשעפט זייערע אינפארמאציעס. איך זאָג זיי, אז ער איז מיר באַקאנט. און איך דערצייל זיי בפרטיות די אומשמענדן אין וועלכע איך האָב אים באַגענט. ווען איך שילדער זיינע גנבישע פרנסות, ווערט דער נ. ק. וו. דראַגענט אויפגערינגט און רייסט מיר איבער. ער באַפעלט מיך גלייך אָפּצופירן אין דער קאָאנדער תפיסה.

צוויי באַוואָפנטע זעלנער שטעלן זיך אוועק פון ביידע זייטן און מען פירט מיך איבער דער שטאָט אין תפיסה אַריין. פונדערווייטנס דערזע איך פאניען. זי שטייט מיט פארצווייפלעטע אויגן, און ברעכט מיט די הענט. איך שריי צו איר אויס, זי זאָל ארויסנעמען א רוסישן פאַס. דאָס איז אַליץ וואָס איך באַווייז צו איר ארויסצו-זאָגן, ווייל אַט זענען מיר ביים תפיסה-בנין און אין א מינוט ארום געפין איך מיך אין אַ צעלע.

די צעלע איז אָנגעפראָפט מיט אוזבעקן. די מויערן זענען דיקע און קרישלידיקע, ווייזט אויס, אז עס איז דאָ געווען פריער אַ מיטל-אַלטערלעכער שלאָס.

איך זעץ מיך אוועק אויפן עק פון אַ פריטשע און איך פיל, ווי דער שארבן ווערט מיר צעפלאַצט פאר ווייטיק. איך פיל מיך, ווי א חיה, וועלכע מען האָט אָפּגעשלאָסן אין א שטייג. פארוואָס און פארווען? איך האָב נישט קיין ענערגיע צו רעדן צו קיינעם פון די צעלע-שכנים. עס הויבט זיך אָן די געוויינלעכע תפיסה-רוטיין. אינדערפרי 400 גראם ברויט און גאנצן טאָג, ביי מיטאָג — אַ זופ, די ערנסטע, וואָס איך האָב ווען עס איז געגעסן אין אַ סאָוועטישן לאַגער.

מיט דריי טעג שפעטער פירט מען מיך אוועק אין טאַשקענטער דורכגאַנגס-לאַגער. עס געפינען זיך דאָ מענטשן פון אלע ווינקלען פון רוסלאַנד. עס איז דאָ אויך פאראן א גרויסע צאָל רוסישע אָפּיר-צירן, וואָס האָבן דעזערטירט פון פראַנט, און אויך אזעלכע, וואָס האָבן געוואָלט אריבער צום דייטש. עס זענען דאָ פאראן אַ 200 טויזנט מענטשן.

די באַדינגונגען זענען קלאַגעדיקע. מען ראַזירט זיך איינער דעם אנדערן מיט שטיקער בלעך. אין עלף טעג ארום קום איך אָן אויפן טראַנספּאָרט. איך באַגען דאָ עטלעכע באַקאנטע פון דזשאַמ-

בול. און דאָ גיט מען מיר איבער אַ בשורה וועגן שטראַסבערגן.
ער איז אַרעסטירט געוואָרן אין דזשאַמבול און דאָן האָט ער געהאַט
אַן עפנטלעכן פּראָצעס, אויף וועלכן ער האָט באַקומען 15 יאָר
פאַרשיקונג. אָבער ווען מען האָט אים געבראַכט קיין סאַקסאַאָלסק,
איז ער דאָרט דערשאַסן געוואָרן. די ידיעה איז אַ זיכערע, עס האָבן
עס איבערגעגעבן באַגלויבטע עדות.

דער רעזשים אין דאָזיקן איבערגאַנגס־לאַגער איז אַ שווערער.
מיר ווערן באַוואַכט דורך אוזבעקן און קאַזאַכן און זיי זענען פיל
שטרענגער און טעמפּער ווי די רוסן.

ערשט איצט הויבט מיר אָן ביסלעכווייז צו ווערן קלאָר, אז די
סיבה פון מײַן ארעסט איז געווען קאָנסטאַנטינאָווסקי. איך ווייס
נישט, וואָס פאַראַ בלבלולים ער האָט געמאַכט אויף מיר, אָבער
יענער איז אויף אלץ פעאַיק. אַ מיטשכן מיינער, אַ רוסישער אָפּי-
ציר, זאָגט, אז אויב די סיבה פון מײַן ארעסט איז דאָס, וואָס איך
האָב נישט אָנגענומען קיין רוסישע בירגערשאפט, וועל איך מסתמא
נישט באַקומען מער ווי איין יאָר פאַרשיקונג אין די אַלמאַטינ-
סקער לאַגערן. אָבער דאָס אַלץ איז אָפּהענגיק דערפון, וואָס פאַראַ
„סטאַטוט“ איך האָב.

מען לאַדעוועט אונז אריין אין אַ צוג און מען לאָזט אַראָפּ
די אייזערנע פּרענטן איבער די טירן. דער דאָזיקער סקריפּעדיקער,
מעטאַלענער קלאַנג איז מיר שוין גוט באַקאַנט פון פריער. אויך
דער וועג איז מיר באַקאַנט — מען פירט אונז דורך אַלמאַ אַטאַ
און אושטאַבע. זאָל עס הייסן, אז מען פירט אונז אין די נאָוואַ-
סיביראַקער לאַגערן?

איך פיל, אז דאָס לעבן מיינס איז שוין אַ פאַרשפּילטס. נאָר
כאַמאָל איבערהאַלטן דאָס אַלץ, פון אָנהויב אָן, האָב איך נישט
קיין כח. אויפן דרייצנטן טאָג דערזע איך די סטאַציע נאָוואַסי-
בירסק. עס שטיקט מיך אַ נישט אויסגעשרינגן געוויין, וואָס קומט
איצט פאַר מיט קיין פרוי? איך בענק נאָך איר, דאָס האַרץ רייסט
זיך מיר אַהין. און דאָ פירט מען אונז נישט אַמאָל צוריק קיין
קאַלימאַ? אין יענעם עק וועלט, וואָס איז ווייס נישט בלויז פון
שניי נאָר אויך פון צענדליקער טויזנטער אומגעקומענע שקלאַפּן-
אַרבעטער?

די טיר פון אונזער וואַנאָן עפנט זיך און די וועכטער נעמען

ארויס מיך מיט נאך צוויי פערזאן, וועלכע זענען אויך ארעסטירט געוואָרן פאר נישט ארויסנעמען קיין פעסער. מען פירט אונז צו צו אַ פּאַסאַזשיר־צוג, דער לעצטער וואָגאַן איז אַ תּפּיסה־וואָגאַן מיט פּאַרקראַטטע פענסטערלעך. ווידער שטופּט מען אונז אַריין אין אַ שטיקנדיקער טונקלקייט און מען פאַרשליסט הינטער אונז די שלע־סער. די רעדער נעמען זיך האַמעטנע קאַלערן איבער די שינעס. מיר פּאָרן נישט רעכטס — אין דער ריכטונג פון קראַסנאַיאַרסק און אויך נישט לינקס — קיין אַמסק. מיר פּאָרן לחלוטין אין אַן אַנדערער ריכטונג.

אין 24 שעה ארום דערהערן מיר אויסרופן די סטאַציע קיע־מיעראָוו און אין עטלעכע שעה ארום שטעלט זיך די באַן אָפּ אין קוזנעצק. אין די אַנדערע וואָגאַנען איז אַ גערודער. פּאַסאַזשירן שטייגן אַראָפּ און אַרויף, מען קלאַפט מיט די טירן, מען שלעפּט טשעמאַדאַנעס, מען געזענגט זיך און מען באַגריסט זיך. אונזער וואַגאַן איז אַן אָפּגעשלאָסענער און אַ שטילער ווי אַ לוי־עגלה. אויפן דריטן טאַג קומען מיר אַן קיין סטאַלינסק־קוזניצעק.

מען לאַדעוועט אונז אַרויס פון וואָגאַן. מיר זענען צעבראַכן פון וועג, אויסגעהונגערט, שמוציק און באַוואַקסן. מען נעמט אונז פירן איבער דער שטאַט, וואָס איז פול מיט פאַבריק־קווימענס און מיט ווייסע, נייע בנינים. אונזער וועג איז אָבער אַ קורצער — פון דער באַן־סטאַציע ביז צו דער מיליץ.

אין דער תּפּיסה־צעלע טרעף איך דאָ צום ערשטן מאָל קליינע, מינדעריעדריקע קינדער. אָפטמאָל זענען עס נישט מער ווי אַכט יאָר־דיקע וועווריקלעך, אַרומגעפאַטלטע אין שמאַטעס און מיט פינקל־דיקע, היהשע אַייגעלעך. אין וואָס די פאַרברעכנס פון די דאָזיקע קינדער זענען באַשטאַנען ווייס איך נישט. מסתּמא געהערן זיי צו די שייקעס גנבימלעך, מיט וועלכע גאַנץ רוסלאַנד ווימלט ווי מיט ווילדע שוואַמען.

איך בין צופרידן, וואָס מען האָט מיך אַיינגעזעצט אין דער מיליץ און נישט אין נ. ק. וו. ד. אויב אַזוי — איז נאָך פאַראַן אַ שטיקל האַפּענונג. אינמיטן דערנאַכט רופּט מען מיך אויף אַ פאַרהער.

דער אויספּאַרשונג־דיכטער נעמט מיך העפּליך אויף. ער איז יונג און גוט אויפגעלייגט. ער פרעגט מיך מיט אַ שמייכל, פאַר־

וואָס איך האָב נישט גענומען קיין רוסישן פּאַס. איך ענטפער אים דאָס זעלבע, וואָס איך האָב געענטפערט אין קאָקאָנאָ. ער מאַכט נישט מיט מיר קיין גרויסע צערעמאָניעס. ווייזט אויס, אז איך בין נישט קיין וויכטיקער העכט. אזעלכע פישלעך ווי איך זענען דאָ פאַראַן אין די הונדערטער טויזנטער און עס איז אַ שאָד צייט און ענערגיע צו פּטראָן אויף אונז.

ער גיט אַ דרוק ביים קנעפל און עס קומען אַרײַן צוויי מילי־ציאָנערן. איך ריכט מיך — פון מיין פּרײַערדיקער דערפאַרונג — אז באַלד וועט מען מיך אָנהויבן צו שלאָגן, איך קען שוין דעם טעמפן געקלאַפּ פון די מעטאַלענע קניפּלעך. אָבער קיינער פון זיי חלומט אפילו נישט מיך אָנצורירן. זיי נעמען מיך אָן ביי די אַרעמס און פירן מיך אַרײַן אין ק. פ. ז., דאָס איז אַ מין אָרט, וווּ מען פירט אדורך די אמתדיקע פאַרהערונגען. דאָ זיצט מען אַ צען־פּופּצן טעג, ביז וואַנען מען וועט אוועקגעשיקט אין תּפּיסה אַרײַן.

עס איז טאַקע נישט מער ווי צען־פּופּצן טעג, אָבער די דאָזיקע פּאַר טעג זענען ערגער ווי לאַנגע וואַכן אין אַ „געוויינלעכער“ תּפּיסה־צעלע. דאָס צימער איז אָנגעפאַקט מיט מענטשן, אזוי ווי אַ הינער־שטייג. אַ גאַנצן טאָג מוז מען שטיין, ענג צוגעפּרעסט און עס איז נישטאָ קיין אָרט זיך אַ דריי צו טאַן. גלייך נאָכן אויפהויבן זיך אינדערפרי פון דער שמוציקער פּאַדלאָגע, אויף וועלכער מען לייגט צונויפגעקארטשעט און צוזאַמענגעדרייט אזוי ווי אין קראַמפּן, שטייט מען אויף מיט צעבראַכענע ביינער און מען פאַרשעלט זיך יעדע רגע. מען קאָן זיך נישט אַ ווענד טאַן. יעדע וויילע איז מען אויס־געשטעלט, אז יענעם אַן עלנבויגן זאָל אַרײַנפאַלן אין די אויגן אַרײַן, מען טרעט זיך אויף די פּיס, מען איז אומאויפהערלעך אויפ־גערעגט און די נערוון זענען אָנגעשפּיצט צום פּלאַצן.

דעם פּערטן טאָג רופּט מען מיך ווידער צום פאַרהער. איך בין גליקלעך, וואָס איך קאָן כאַטש אויף אַ ווייל אַרויסבאַקומען זיך פון דער ענגשאַפט. מען פאַרהערט מיך ווידער. דער „סלעדאָוואַטעל“ איז שוין אָבער נישט דער זעלבער. נישט יענער שמיכלענדיקער, העפלעכער יונגערמאַן. דער האָט אַ הינטיש פנים מיט גאַליקע אויגן. ער רופּט מיך „אַגענט“ און „קאָנטרעוואָלוציאָנער“ און זאָגט, אַז פאַרן נישט וועלן אַרויסנעמען קיין פּאַס, וועל איך פאַר־משפּט ווערן אויף 25 יאָר קאַטאָרגע. ער שפּיזלט מיך אדורך מיט

די אויגן און פארלאנגט, כ'זאל אים זאגן צו וואס פארא אונטער-
ערדישע באוועגונג איך געהער און ווער עס האט מיר געגעבן די
דירעקטיוו נישט אָנצונעמען קיין סאָוועטישע בירגערשאפט.

איך זאָג, אז איך געהער נישט צו קיין שום קאָנטרעוואָליר-
ציאָנערע אָרגאַניזאַציע און איך דערצייל אים די סיבה, פארוואָס
איך האַלט מיך ביים פּוילישן פּאַס. די אויספאַרשונג געדויערט פינף
שעה. ער שרייט און מאַכט קולות און וויל מיך צעטומלען מיט
זיינע געוואַלטן און דראָאונגען, אָבער איך קאָן אים נישט זאָגן
עפעס אַנדערש, ווי עס איז, ער זאָל אפילו מיך אדורכשטעכן מיט
נאָך שפּיציקערע אויגן קאָן איך אים נישט דערציילן וועגן קיין שום
קאָנטרעוואָלירציאָנערע אָרגאַניזאַציעס, ווייל איך ווייס פון גאָרנישט.
ענדלעך לאָזט ער מיך אָפּ. איצט פירט מען מיך שוין נישט
צוריק צו דער פאַרהער-שטעלע, נאָר אין תּפּיסה אַרײַן. זי געפינט
זיך אַכט קילאָמעטער הינטער דער שטאָט און איז אַרומגענומען
מיט אַ הויכן, הילצערנעם פאַרקן. אויך דער תּפּיסה-בנין אליין איז
געמאַכט פון האַלץ, געמאַלן אויף שוואַרץ און זעט אויס ווי אן
אימהדיקע טרומע. אויף טריט און שריט איז דער פאַרקן איבערגע-
שניטן מיט „באַציאָנעס“ און מיט באַוואָפּנטע וועכטער.

מען פירט מיך אַרײַן אין אַ צעלע, אין וועלכע עס געפינען זיך
95 אַרעסטאַנטן. די גרעסטע טייל פון זיי האָבן אויף זיך אַרטיילן
פאַר פאַרשפּעטיקן זיך צו דער אַרבעט — צו פינף און צו זעקס
יאָר. זיי דערוואַרטן, אַז אַ ליאָדע טאָג וועט מען זיי אוועק-
שיקן אין די לאַגערן, וועלכע געפינען זיך דאָ אויף טריט און שריט,
צעוואָרפן איבער דער נאַנצער געגנט. די לאַגערן געפינען זיך אַרום
די קוילן-גרובן און די אַרבעט באַשטייט טאַקע אין אַר-
בעטן אין די שאַכטן.

צווישן די אַרעסטאַנטן געפֿינען זיך פיל דייטשן פון דער נאַר-
וואָלזשאַנסקער רעפּובליק. זיי זענען אָפּגעטיילט געוואָרן פון די
פּאַמיליעס און זענען דאָ אַהערגעשיקט געוואָרן מיט לאַנגע פאַרשי-
קונגס-אַרטיילן אין די גרובנס אַרײַן. בשכּנות פון מיין פּריטשע
ליגן עטלעכע רוסישע יידן. זיי זענען דאָ אַהערגעשיקט געוואָרן פאַר
„כאַלאַטנאַסט“. זיי האָבן באַקומען צו דריי יאָר תּפּיסה, ווייל אינם
עלעקטרישן זאוואָד, אין וועלכן זיי האָבן געאַרבעט האָבן פּלוצלונג
אָנגעהויבן צו פֿעלן לעמפלעך.

מיר האָבן דאָ אויך אין דער צעלע עטלעכע ארעסטאנטן, וואָס זיצן שוין דאָ עטלעכע יאָר און זיי זענען נאָך קיין איינמאָל נישט גערופן געוואָרן צו קיין פארהער. זייערע פאפירן זענען פארלוירן געוואָרן גלייך נאָך זייער ארעסט, זיצן זיי דעריבער און ווייסן נישט אויף וועלכער וועלט זיי זענען. זיי האָבן שוין פֿיל מאָל געשריבן קיין מאַסקווע, אָבער עס איז אין קול ואין עונה. זיי געפינען זיך אין אַן אויסטערלישער לאַגע. עס קאָן זיין, אז מען וועט זיי א ליאָ-דע טאַג ארויסלאָזן אויף דער פריי, עס קאָן זיין, אז מען וועט פלוצ-לונג געפינען זייערע פאפירן און מען וועט זיי צומשעפן א פאַ-ראַגראַף, אויפן סמך פון וועלכן זיי וועלן באַקומען שווערע פארשרי-קונגיאָרן, און עס איז אויך מעגלעך, אז זיי וועלן אָפּזיצן נאָך לאַנג-גע חדשים און יאָרן און וועלן נישט אָנהויבן צו וויסן, וואָס מען וויל פון זיי.

די פּאָדלאָגע פון דער צעלע איז א צעמענטענע, אָבער די ווענט זענען פון האַלץ. געמאָלן זענען די ווענט אויף שוואַרץ, אָבער דאָך זענען זיי רויט, ווייל זיי זענען צוגעדעקט מיט גאַנצע חמרים וואַנצן. אין דער נאַכט דערטראַגט זיך אין דער צעלע אריין דאָס געוויין פון קליינע קינדער. אונזער צעלע גרענעצט זיך מיט א פֿרויען-צעלע און עס געפינען זיך דאָרטן פרויען, וועלכע האָבן גע-בוירן קינדער. די קינדער בלייבן מיט דער מוטער ביז צום עלטער פון דריי יאָר. שפעטער — אויב די מוטערס האָבן אויף זיך גרויסע אורטיילן — ווערן די קינדער איבערגעפירט אין קינדער-הייזער.

שלאָפן אין דער צעלע איז בכלל אוממעגלעך. די וואַנצן עסן פשוט אויף לעבעדיקערהייט. מען פירט אונז פון צייט צו צייט אין באַד אריין און מען דעזינפעקצירט אונזערע מלבושים, אָבער וואָס פאַראַ באַדרייטונג האָט עס קעגן די גאַנצע חמרים מיט וואַנצן, וועל-כע לעבן אין די ווענט און קעגן וועלכע עס ווערן נישט אָנגענו-מען קיין שום מיטלען.

די גרעסטע טייל ארעסטירטע זענען פון דער אומגעגענט און זיי באַקומען שפּייז-פּאַקעטן פון דער הויס. מען שיקט זיי דאָ אריין געבאַקענע קארטאָפּל, ציבעלעס, קנאָבל, מאַכאַרקע און צעשניטענע צייטונגס-שטיקער צו „וויקלען“ דעם טאַבאַק. וויי איז אָבער די, וואָס האָבן נישט קיין קרובים און באַקומען נישט קיין פעקלעך.

פֿון דער תפיסה־הרדיעטע קאָן מען נישט זאָט זיין און איך פאל טאקע שנעל פון די כחות.

די צייט גייט פאָרויס. טעג ווערן פארוואנדלט אין וואָכן און וואָכן אין חדשים. עס איז שוין באַלד דריי פערטל יאָר, ווי מען האָט מיך דאָ אריינגעזעצט אין דער תפיסה. איך הויב אָן צו קרענקן אויף הינער־בלינדקייט. ווען עס הויבט נאָר אָן צו ווערן טונקל, הער איך אויף לגמרי צו זען.

אינדרויסן איז שוין ווינטער. אויפן צעלע־פענסטערל ליגט אַ געדיכטער שניי. פון דער צעמענטענער פאָדלאַגע ציט א וויססע קעלט. פון די הילצערנע ווענט יאָגן פֿראַסטיקע ווינטן. אזוי פאר־צוויפלט בין איך נאָך קיינמאָל נישט געווען. איך פארליר די ענער־ניע און דעם חשק צום לעבן. אין קאָפּ איז ביי מיר אַ געמיש, אַ כאַאָס פון געדאנקען. אָבער סוף כל סוף הער איך אויף אינ־גאַנצן צו טראַכטן. איך זיך גאַנצע טעג אַן אַפּאַטישער אָן שום ציל און האַפּענונג. איך בין אזוי גלייכגילטיק צו אַלץ, אז אפילו דער הונגער און די קעלט הערן מיך אויף צו פייניקן. איך בין פאסיוו אויף אַלעס. איך קאָן קוים ארויסרופן ביי מיר אין געדאַנק דאָס געזיכט פֿון פאניען. צי זענען די פארגאנגענע טעג טאקע געווען אן אמת, צי זענען זיי בלויז געווען אַ קורצער און גליקלעכער הלום?

עס ווילט זיך מיר נישט גלויבן, אז ערשט נישט לאַנג האָב איך געוווינט אין אַ מענטשלעכער שטוב, אז איך בין געשלאָפן אין אַ בעט, אז איך האָב געזען א הימל און אז איך האָב געהאַט נעבן זיך מיין פרוי. אַ נאָגנדיקע בענקשאַפט עסט מיר אויס שטיקער האַרץ. פון צייט צו צייט פארגיסט מיך א שווארצער אומרו. וואָס איז געשען מיט פאניען? אַ ווילע נעמט מיך ארום אַ שטעכעדיק ווייטיק, אָבער באַלד פאל איך ווידער אריין אין אַ שווארצער רע־זינגאַציע. איך האָב נישט קיין כח צו טראַכטן און אפילו נישט צו זיין אומראַויק. איך פֿיל, ווי איך ווער ביסלעכווייז פארוואנדלט אין אַ טויטן שטיין.

קאפיטל איין און דרייסיק

א באזונדער קאפיטל אין תפיסה איז די „באניע“.

מען פירט אונז דאָרט צוזאמען מיט די פרויען. אלע זענען קרעציק. די קערפערס זענען באַדעקט מיט געשווירן. די באָד איז שלעכט געהייצט און דאָס וואסער איז טיילמאָל אייזקאלט און מען קערט זיך אום פון דאָרט א פאַרקילטער. אנשטאָט צו האָבן אן הנאה פונם וואשן זיך, איז עס גאָר אן אָפּקומעניש. דאָס געמיינזאמע באָדן זיך מיט די פרויען רופט ביי קיינעם פֿון אונז נישט ארויס קיין שום רייך. די פרויען זעען נאָך אויס ערגער און אָפּשטויסנדיקער ווי מיר אליין. אָפּטמאָל האָבן מאַנכע די „חודשלעכע“ און זיי האָבן נישט קיין וואטע. די זעלנער, וואָס היטן אונז אין דער באניע מאַכן פארשידענע ניבול־פה וויצן און זאָגן צו אונז, אָנווייזנדיק אויף די פרויען: „אך, קאַקאיע דוראקי“. דאָס הייסט, אז מיר זענען שוטים, וואָס מיר קוקן נישט מיט קיין גלוסטעניש אויף די פרויען, אָבער ביי יעדן פון אונז איז שוין פֿון לאַנג דער דאָזיקער מענטשלעכער דראַנג אויסגעלאָשן. מיר זענען צופיל אָפּאַטיש און נידערגעשלאָגן, צופיל אויסגעהונגערט און פאַרמוטשעט, אז מיר זאָלן נאָך האָבן אין זין דעם גלוסט צו „אַזעלכע זאכן“. עס קומט מיר אויפן געדאַנק דער צינישער אויסדרוק פון נ. ק. וו. ד. אָפֿיציר, בעת ער האָט מיך פאַרהערט: „לעבן וועסטו, אָבער דער חשק צו וויי בער, וועט ביי דיר אָפּשטאַרבן“. פאַרשטייט זיך, אז ער האָט דאָס געזאָגט אַ ביסל אַנדערש, אויפן אמתדיקן רוסישן אופן, אָבער דער אינהאַלט איז דער זעלבער. און דער דאָזיקער אינהאַלט איז טאַ קע מקוים געוואָרן.

אין דער צעלע אונזערער האָט מען אַ געוויסן טאָג אריינגע- פירט צוויי נייע אַרעסטאַנטן. איינער פון זיי איז אן אוקראינער, פון

קאלאָמיי, פון די „באפרייטע“ געביטן. ער איז פעסט געבויט, אזוי ווי א פעלדז. ער באַרימט זיך, אז ער האָט שוין ביי 46 מענטשן אָפֿ-געשניטן די קעפּ. פון „פאך“ איז ער א גנב; ער האָט זיך פאַרנומען מיט גנבענען ביי פויערים חזירים, וועלכע ער פלעגט פֿירן אין שטאָט אריין צו פאַרקויפֿן. אלע אין דער צעלע ציטערן פאַר אים. אפילו די מיליציאָנערן קוקן אויף אים מיט אַ באַהאַלטענעם פחד.

באַלד נאָכן אריינקומען אין דער צעלע, ווערט ער דאָ דער הערשער. ווער עס באַקומט אַ פעקל, מוז זיך מיט אים טיילן, העלפט אויף העלפט. ער איז תמיד הונגעריק און תמיד אויפגערעגט. ער איז געווען אויפן פראָנט און ער איז דאָרט זעקס מאָל פאַרווונדערט געוואָרן. ער דערציילט מעשיות וועגן פראָנט, וועלכע טריפֿן מיט בלוט. אויך אויפן פֿראָנט האָט ער געהאַלטן אין איין ראַבירן און פּרעסן. אלע מעשיות ענדיקן זיך ביי אים מיט עסן. ער דערציילט וועגן דעם, ווי ער האָט געשלונגען הינער מיט געבראַמענע גענדז, ווי ער האָט געזשלאָקעט בראָנפֿן. און בעת ער דערציילט עס, הערט מען בפירוש ווי צווישן די ציין זיינע קנאַקן די ביינער און ווי אין זיין גאָרגל כלופעט דער בראָנפֿן. איין שוואַכקייט האָט ער אָבער — ער האָט ליב מען זאָל אים דערציילן טשעקאַווע מעשיות.

ער האָט זיך געבן מיר אַמאָל אוועקגעזעצט און געפרעגט, צי איך האָב געזען אַמאָל עפעס טשעקאַווע פּילמען. איך זאָג אים, אז יאָ, און דערצייל אים דעם אינהאַלט פונם פּילם „זנאַכאַר“. עס איז אַ מעשה וועגן אַ דאָקטאָר, וואָס האָט פאַרלוירן דעם זכרון, האָט אוועקגעוואַנדערט אין אַ פאַרוואָרפֿן דאָרה אריין און האָט זיך דאָרט פאַרנומען מיט „זנאַכאַרסטווע“. די מעשה געפעלט אים אויסער־געוויינלעך. אלס צייכן פון צופֿרידנקייט נעמט ער ארויס אַ גאָרשט טאַבאַק און איז מיך מכבד מיט רויכערן. קיין פויער איז נישטאָ, אָבער מיר האָבן שוין אונזער אייגן מיטל, ווי אזוי צו פאַררויכערן. מען נעמט אַ שטיקל וואַסע פון אַ פּופּיקע און מען רייכט עס אזוי לאַנג אין דער צעמעטענער פּאָדלאָגע, ביז עס הויבט אָן דערפון צו גיין אַ רויך. פּריער איז עס לייכטער געווען, איינער פון די אַרע־סטאַנטן האָט געהאַט אַ שטיקל אייזן מיט אַ שטיינדל און מען האָט געקאַנט דערפון ארויסבאַקומען אַ פֿונק. איצט אָבער איז דער שטיין פאַרפאַלן געוואָרן.

דער אוקראינער באַפּרידיקט זיך נישט מיט דער איינער מעשה וועגן „זנאַכאַר“ און ער פאַרלאַנגט פון מיר נאָך. איך דערצייל אים די צווייטע טייל. איך לייג צו אַ סך פרטים פון קאַפּ ארויס, ווייל איך געדענק שוין נישט גענוי דעם פּילם און צווייטנס, וואָלט ער

זיך מיט דער טרוקענער פילם-מעשה נישט צופרידנגעשטעלט. מען מוז די מעשה באזאלצן מיט נאך מער סענסאציע. ער שלינגט די מעשה מיט זיינע צוויי גרויסע, אַקסישע אויגן און מיט די חיהשע אויערן. ער פֿארלאנגט אָבער נאָך און נאָך. די גאַנצע צעלע איז מיר דאַנקבאַר, וואָס איך האָב געפונען אן אופן, ווי אזוי צו „בענדיקן“ דעם ווילדן פאַרשוין אָבער איך טראַכט מיט שרעק, אַז אַ געוויסן טאַג וועלן זיך מיר די מעשיות אויסלאָזן און ער וועט זיך דערקענען, אז איך טראַכט זיי אויס פון קאַפּ ארויס און דע-מאַלט וועט ער מיך מסתמא אוועקהרגענען.

אָבער עס דערגייט נישט דערצו. דער אוקראינער (דער נאָמען זיינער איז געווען אַראדענקאַ) האָט נאָך פריער איינגענומען אַ שנעלן סוף.

אַ געוויסן טאַג איז ער פֿלוצלונג ווילד געוואָרן. ער איז צו-געשפּרונגען צו דער טיר און מיט איין קאַפע האָט ער זי ארויסגע-בראַכן פון די זאוויאסעס. ער האָט דערלאנגט אַ זבענק דעם „קלוטשניק“ איבערן קאַפּ און האָט גענומען מאַכן קולות, ווי אַ צעווילדעוועטע חיה. פון אלע זייטן זענען געקומען אַנצולויפן וועכ-טערס און עס האָט זיך דערהערט אַ געשיסעריי. אין אַ מינוט אַרום איז זיין גרויסער מאַסיווער גוף געלעגן אן אדורכגעלעכערטער מיט עטלעכע טויז קוילן. ער האָט שווער און לאַנג געקעמפט מיט דער נסיסה, אָבער דער טויט האָט אים סוף כל סוף בייגעקומען און ער איז געבליבן ליגן — אין אַ קאַלדזשע בלוט — ווי אַ גרוי-סע, געקוילעטע חיה.

די גרעסטע טייל ארעסטאַנטן איז צופרידן. זיי וועלן שוין פון איצט אָן נישט דאַרפֿן מער טיילן זיך מיט אים מיט זייערע שפייזפעקלעך. אָבער ווען מען האָט גענומען אוועקשלעפן דעם גוף זיינעם ביי די פיס, האָבן אלע מיט גרויס צער אוועק-געדרויט די אויגן.

נאָכן דאָזיקן פּאַרפאַל האָט מען אונזער צעלע צעטיילט אויף עטלעכע גרופּן און מען האָט אונז צעשיקט איבער פאַרשידענע צעלעס. מיר קומט אויס אריינצופאַלן צווישן מינדעריעריקע קינדער, פון ניין און פון צען יאָר. זיי זיצן דאָ אלע פאר דעם זעלבן חטא : פאר אויסשניידן קעשענעס. איינער, אַ קליינער חברה'מאַן מיט אַ פּאַר לויפֿנדיקע אייגעלעך, איז אַלט ניין יאָר, אָבער אויסזען, זעט

ער אויס — אויף פיר. ביים שניידן די קעשענעם האָט ער שלעכט אָנגעטראַפּן: די קעשענעם האָבן געהערט צו אן נ. ק. וו. ד.אַפיציר. ער האָט באַקומען צוויי יאָר. אונז, די דערוואַקסענע, רופן זיי „דיאדיא“. זיי וווּווען ארום אין דער צעלע ווי אין א קינדער־גאַרטן און דערציילן זיך איינער דעם צווייטן די בריהשאַפטן, וואָס זיי האָבן באוויזן אויף דער פּריי, ביים שניידן טאַשן. זיי זענען כיטרע און ראַפינירט. זיי זען אויס פיל יונגער, ווי זיי זענען אין דער אמתן, אָבער ווען זיי הויבן אָן צו רעדן האָט מען פאר זיך אַלטע, דורכגעטריבענע חברה־לייט. זיי באַנוצן זיך מיטן זעלבן לשון ווי די דערוואַקסענע. זיי שעלטן נישט ערגער ווי אן אַלטער, דערפארענער „אורקע“. פֿאַראַן דאָ אַ קליינער יאַט, דער נאָמען זיינער איז קאָליאַ. איך פרעג אים, ווי לאַנג ער האָט נאָך צו זיצן, ענטפערט ער מיר, אז ער האָט נאָך „איבערצוזיצן פיר חדשים אויף דער פּאַראַשע“. די קליינע גנבימלעך קאָנען נישט ליעגען און נישט שרייבן. די תּפֿיסה איז פאר זיי נישט קיין אויסבעסערונג־אַרט, נאָר פארקערט, דאָ באַגעגענען זיי זיך מיט דערפארענע אַלטע גנבים און דאָ ארבעטן זיי אויס פלענער וועגן צוקונפטיקע גנבישע טעטיקייטן, בעת זיי וועלן ארויס אויף דער פּריי. די תּפֿיסה איז פאר זיי אן אַוניווערסיטעט. זיי קומען דאָ אָהער ווי נישט־דער־פארענע, קליינע „אורקעלעך“ און גייען ארויס פונדאָנען ווי „גע־סקאַנטשעמע“ און דיפּלאָמירטע גנבים.

נאָך עטלעכע טעג פירט מען אונז צוריק אין דער פּריערדיקער צעלע. אין תּפֿיסה אריין הויבן אָן אריינצודרינגען ידיעות פון אויס־ווייניק, ידיעות פון פּראָנט. מען ווייסט שוין דאָ, אז די רוסישע אַרמיי גייט אויף וואַרשע. מיר פֿרייען זיך פון די נצחונות. אין דער לופט הערשט דאָס געפיל, אז די מלחמה האַלט זיך שוין ביים ענדיקן.

דער וועכטער רופט פּלוצלונג אויס מיין נאָמען און דערלאַנגט מיר אַ פּאַקעט. אינעווייניק געפינט איך אַביסל סלאָנינע, צעשניטן צייטונגס־פּאַפּיר, מאַכאַרקע און ציבעלעס. ווער האָט עס געקאָנט מיר שיקן? נישט אַנדערש, נאָר איינער פון די דריי יידן, וועלכע זענען דאָ געזעסן מיט מיר און וועלכע זענען מיט אַ צייט צוריק באַפּרייט געוואָרן.

מיט אַ נאַכט פּריער האָב איך געהאַט אַ מאָדנעם חלום. עס

האָט זיך מיר געחלומ'ט, ווי איך קלעטער ארויף אויף אַ הויכן, משופּעדיקן באַרג און קריך אַריבער איבער אַ פּלויט. פּלוצלונג באַקום איך פּון ערגניץ אַ קויל אין קאָפּ אַריין און דאָס בלוט טריפט פּון דער נאָז. איך ווונדער מיך אין חלום, ווי אזוי איז דאָס מעגל'יך, אז די קויל האָב איך באַקומען אין קאָפּ אַריין און דאָס בלוט גייט מיר גאָר פֿון דער נאָז. פּלוצלונג באַווייזט זיך פאַר מיר דאָס געשטאַלט פּון מיין מוטער. זי זאָגט צו מיר, איך זאָל מיך נישט אָפּשטעלן, נאָר לויפּן ווייטער, איך וויל איר אַרומנעמען, אָבער זי רייסט זיך אַרויס פּון מייע אַרעמס און ווערט פאַרשווונדן.

יעדן אינדערפרי דערציילן זיך די אַרעסטאַנטן די חלומות און איינער טייטשט אַויס דעם צווייטן, וואָס דאָס באַדייט. איך געפין מיך שטאַרק אונטערן איינדרוק פּון דעם געזעענעם חלום און איך קאָן מיך נישט איינהאַלטן, נישט צו דערציילן אים פאַר די מיט אַרעסטאַנטן. איינער פּון זיי דערקלערט זייער קאַטעגאָריש, אז מיין חלום איז אַן אָנווייז אויף באַפּרייאַונג. פֿאַרוואָס דאָס איז אזוי — זאָגט ער נישט. אָבער ער איז קאַטעגאָריש איבערצייגט, אז היינט מאַרגן באַפּרייט מען מיך — אַ צווייטער זאָגט פּונקט דעם היפּוך. אז דאָס אַריבערשפּרינגען אַ פּלויט — איז גאָר אַ שלעכטער סימן. דערויף מישט זיך אָבער אַריין אַ דריטער און מאַכט אַ פּשרה צווישן די ערשטע צוויי. דער חלום — זאָגט ער — איז אַ באַווייז, אז איך געפין מיך פאַר אַן ענדערונג. איך הער אַויס די אלע חלומות־פאַרשטייער און איך שאַקל מיטן קאָפּ. איך בין מסכים, אז יעדער איינער פּון זיי זאָל זיין גערעכט — אַבי עם זאָלט טאַקע קומען עפּיס אַן ענדערונג. איך טראַכט אָפּטמאַל וועגן דער ענדגיל־טיקער אַויסלייזונג — וועגן טויט. איך בין שוין צופיל נידער־געשלאָגן און דערשעפט, אז איך זאָל נאָך קאָנען לענגער פאַר־טראַגן דאָס איצטיקע לעבן.

און מיט אַ טאַג שפּעטער איז טאַקע געקומען דאָס אומגעריכ־טע שפּייז־פעקל. נאָכן עפענען דעם פּאַקעט צעטייל איך די סלאָנינע מיט דער מאַכאַרקע צווישן די שותפּים פּון מיין גורל. די אַרע־סטאַנטן זענען געריט און נישט יעדער וויל ביי מיר נעמען די געשענקטע פּראָדוקטן, ווייל איך בין דאָ דער איינציקער, וואָס קריגט בכלל קיין פעקלעך נישט, דעריבער זאָגן זיי, אז איך דאַרף מיר באַ־האַלטן די פּראָדוקטן פאַר זיך. פּלוצלונג רופּט איינער אַויס, אז

ביים צעשניידן דאָס ברויט, האָט ער געפונען אינעווייניק אַ צעמעלע. ער דערלאַנגט עס מיר און איך באַהאַלט עס שנעל אין דער קעשענע אַרײַן. פון וועמען איז דאָס דאָזיקע ברויט? איך לײג אָפּ דאָס לײענען אויף אַ פּאַסיקן מאַמענט, ווען עס וועט נישט דראַען קײן געפּאַר, אז דער וועכטער זאָל פּלוצלונג אַרײַנקומען.

איך וויקל עס אויף מיט ציטערדיקע פינגער און דערקען גלײַך די האַנטשריפט פון פּאַניען. איך בין דערשטוינט און קען קוים צוזאַמענעמען די געדאַנקען. פּוננאָנען ווייסט זי, וווּ איך געפֿין מיך? די אותיות שפּרינגען מיר פאַר די אויגן און ווײַלן נישט אײנשטײן אויף די שורות. עס געדויערט אַ היפשע ווײַלע, בין איך באַרואַיק מיך אײננאַנצן און לײען אײבער די אויפגעשריבענע פּאַר ווערטער: „איך קום פֿון מאַסקווע, זאָרג דיך נישט“.

מער גאָרנישט. קײן אונטערשריפט איז נישט פּאַראַן. איך וווּנד דער מיך, פּאַרוואָס זי האָט כאַטש נישט אוועקגעשטעלט אײן בוכ־שטאַב פון איר נאָמען? די גאַנצע זאַך זעט מיר אויס ווי אַ דע־טעניש. סײ דאָס, וואָס זי האָט אויסגעפונען וווּ איך געפֿין מיך, סײ די פּאַר מיסטעריעזע ווערטער וועגן מאַסקווע. איך זײַ און ברעך מיר דעם קאָפּ, אָבער אויסטראַכטן קען איך גאָרנישט. דאָס ברויט האָט בײַ מיר אַרויסגערופֿן האַפּענונגען, אָבער אויך אַ גלײַכצײטיקע נערוועזיטעט. בײַז איצט בין איך געווען אַפּאַטיש און נידערגעשלאָגן, אײצט אָבער בין איך אומגעדולדיק און יעדע מינוט זעט מיר אויס ווי אַ יאָר. בײנאַכט קאָן איך לחלוטין נישט שלאָפּן. איך לײג מיט אַפּענע אויגן און אַנאַליזיר צום טױזנטסטן מאָל די פּאַר ווערטער פון צעקנייטשטן שטיקל פּאַפּיר, וואָס איז געלעגן אַרײַנגעקוועטשט אײנעם ברויט.

אזוי איז אדורך אן אומרואיקע וואָך. אַ געוויסן פּרימאַרגן ברענגט מיר דער וועכטער אַ פּריש שפּײז־פּעקל. דאָס מאָל פּלאַטערן מיר שוין די הענט ביים אײבערשניידן דאָס ברויט. אינעווייניק איז אָבער גאַרנישט פּאַראַן. איך בלײב זיצן אַ רעזױגירטער און אַנטווישטער. אָבער פּלוצלונג פּאַלט דער בליק מײנער אויף דער סלאָנינע. איך נעם אומגעדולדיק רײסן די סלאָנינע, און איך געפֿין טאַקע אַ פּריש ברויט. דאָס מאָל איז די ידעיה אַ מער קלאַרע און איך שפּאַר מיך אַזש אָן אין דער וואַנט, כּדי צו באַהערשן אַן אײנערלעכע פֿרײד.

פאניע שרייבט מיר: „איך בין מיט דיר. איך האָב גערעדט מיט וואַנדא וואַשילעווסקא“. דער ענין הויבט מיר אָן צו ווערן קלאָרער, כאָטש אויפן קאָפּ נידערט מיר אַראָפּ אַ גאַנצער וואָלקן מיט פראַגן. וואָס הייסט, זי האָט גערעדט מיט וואַנדא וואַשילעוור סקאָ? ווי אזוי האָט זי זיך צו איר דערשלאָגן? אָבער איינס ווערט מיר איצט קלאָר. אז נאָר דאָרטן, אין „פאַרבאַנד פון די פּוילישע פאַטריאָטן“, האָט זי זיך געקאָנט דערוויסן, וווּ איך געפינן מיך. איך פיל מיך אינגאַנצן אנדערש, ווי ביז איצט. איך בין שוין נישט אזוי איזאָלירט און אזוי אָפגעריסן פון דער וועלט. עס איז פאַראַן עמיצער אינדרויסן, וואָס ווייסט וועגן מיין גורל און דער עיקר, וועמען דער גורל מיינער איז טיער און אייגן. איך לעב פון איצט אָן ווי אין אַ כסדרדיקן פֿיבער. יעדעס מאָל, ווען מען עפנט די טיר פון דער צעלע, דאַכט זיך מיר, אז אָט רופט מען אויס מיין נאָמען. יעדעס מאָל, ווען דער וועכטער קומט אריין און רופט מיך נישט, פיל איך, ווי עפּים דייסט זיך ביי מיר אָפּ אין האַרץ. און דאָ ווי להכעיס הויבן זיך אָן צו ציען טעג און וואַכן און אפילו די פעקלעך האָבן אויפגעהערט צו קומען. איך האָב נישט קיין צוטרוי צו מיינע מיטארעסטאַנטן, אַראָפּצורעדן זיך פאַר זיי דאָס האַרץ, ווייל עס קאָן זיך צווישן זיי געפונען עמיצער, וואָס וועט עס דערטראַגן צו דער תּפֿיסה־מאַכט. אָבער איינער פון מיינע שכנים פאַרשטייט מיינע עגמת נפשׁ און ער זאָגט צו מיר, אז איך זאָל מיך נישט איבערנעמען. וואַרשיינלעך איז איינס פון די בריוור לעך אַריינגעפאלן אין די הענט פון די תּפֿיסה־באַזאַמטע און דערי־בער פאַרהאַלט מען דאָרט מיינע פעקלעך.

אין אָנהויב פון דער פּערטער וואָך דערהער איך ענדלעך, ווי מען רופט אויס מיין נאָמען. טראַץ מיינע דערוואַרטונגען, בין איך אָבער פֿולשטענדיק רואיק און באַהערשט. מען רופט מיך אריין אין אַ קליינע צעלע, וווּ עס שטייען צוויי בעטן. די צעלע איז קליין, מען קאָן זיך אינעווייניק קוים אויסדרייען. אין אַ פּאָר גנעס אַרום פירט מען אַריין אַ צווייטן מאַן. ער זעט נישט אויס ווי אַ אַרעסטאַנט. ער איז פּריש ראַזירט און עס ליגט נאָך אויף אים די גאַנצע פּרישקייט פון דער שטאָט און פון פּרייהייט. ער האָט אַ פּולע קעשענע מיט טאַבאַק און ער רויכערט איין פאַפּיראַס נאָכן צווייטן. ער זעט מיר אויס פאַרדעכטיק. זיין גאַנץ אויפפירן זיך און דער

עיקר זיין אויסזען און זיינע מלבושים פאסן עפעס נישט אריין אין דער אטמאספֿער פון א תפיסה.

איך זע, ווי ער מאכט אַנשטרענגונגען אנצוהויבן מיט מיר א געשפרעך. איך באשלים צו שטיין אויף דער וואַך און צו היטן יעדעס וואָרט, וואָס איך וועל ארויסזאָגן. ער דערציילט מיר, אז ער איז פון ליטע, פון דער אמאָליקער פּויליש-ליטווישער גרעניץ. און גלייך הויבט ער אָן צו זידלען און צו שעלטן די נ. ק. וו. ד., וואָס זיי מאַטערן אומשולדיקע מענטשן, אָבער איך ענטפער אים דערויף רואיק, אז איך זיי נישט אומזיסט, אז איך בין באַזאָנגען אַ הטא דערמיט, וואָס איך האָב נישט ארויסגענומען קיין רוסישן פּאַס. און אז דאָס טוט מיר טאַקע באַנג. מיט אַ רוסישן פּאַס וואָלט איך אפּשר אויך געקאָנט צוריקקומען צו דער פּאַמיליע מיינער. ווייל אַט האָט דאָך שוין די רויטע אַרמיי פאַרנומען כמעט גאַנץ פּוילן און וועט ווארשיינלעך בקרוב זיין די הערשערין איבער גאַנץ אייראָפּע.

ער באַמיט זיך כסדר ארויפצופירן דאָס געשפרעך אויף דער זעלבער טעמע: אויף די רציחות פֿון נ. ק. וו. ד. איך טראַכט מיר, אז אויב ער איז אַ פּראָוואַקאַטאָר (און דערין האָב איך כמעט קיין ספק נישט) טוט ער די ארבעט זיינע גאָר שליממולדיק, ווייל נישט קענענדיק מיך אינגאַנצן פאַרטרויט ער פאר מיר פּלוצלונג זאכן, פאר וועלכע עס דראָען אים די שטרענגסטע שטראַפּן. און וואָס מער ער רעדט אויס אויף דעם פּאָליצייאַישן רעזשים, אלץ מער הויבט איך אים אָן צו פאַרטידיקן. איך זאָג אים, אז קיינער זיצט דאָ נישט אומזיסט, אז די נ. ק. וו. ד. ווייסט, וואָס זי טוט און זי איז תמיד גערעכט. איך זאָג עס מיט אַ געוויסער פאַרם פון איראַניע, אָבער די ווערטער מיינע זענען „בלאַגאַנצדיעזשנע“, אזעל-כע ווערטער קאָן מען הערן בלויז פון סאָויעטישע ענטוויאסטן.

דריי טעג איז ער מיט מיר אזוי געזעסן און האָט מיך געצויגן ביי דער צונג, איך זאָל עפּים מיך אויסגליטשן מיט אַ וואָרט. אָבער איך האָב מיך כסדר געהיטן און האָב גערעדט אזוי ווי אַ צירק-אַקראַבאַט, וואָס גייט איבער אַ דראַט. איך האָב געוויסט, אז יעדע פּאַלשע באַוועגונג דראַט מיך אראָפּצופאַלן, דעריבער האָב איך מיר געהיטן די בינער. דורך דער צייט האָט מען מיר געגעבן צו עסן

טאָפּלטע פּאַרציעס און איך האָב אָנגעהויבן צוריקצוקומען
צו די כחות.

אויפן דריטן טאָג איז מיין קאַמער־שכּן פּלוצלונג נעלם געוואָרן.
עס געדויערט נישט קיין שעה און עס קומט אריין דער „קלומש־
ניק“ און ער הייסט מיר „פּאַרנעמען די זאכּן“. ער הויבט מיך אָן
צו פירן איבער לאַנגע קאָרידאָרן און איבער הויכע, מעטאַלענע
טירן. ביי יעדער טיר שטעלט ער זיך אָפּ און שליסט אויף אַ שלאָס.
איך צייל אָפּ נישט וויניקער ווי דרייצן אזעלכע טירן. ענדליך
פּראַלט ער אויף אַ ריזעדיקע, מאַסיווע קראַטע און מיטאַמאָל דער־
זע איך מיך אויסער דער תּפיסה.
אויף דער גאס.

קאפיטל צוויי און דרייסיק

עס גיט מיר א בלענד פאר די אויגן דער ריזעדיקער שטיק הימל און אין די לונגען גיט מיר א שלאג א מחיהדיקער שטראם מיט לופט, מיט ריינער, פרייער און נישט-אדורכגעפולטער לופט פֿון א ליכטיקן, קילן טאָג.

איך בין אלזאָ אויף דער פֿריי. דאָס טויער פון דער תפיסה איז באַלאַנגערט מיט הונדערטער פרויען און קינדער, וואָס שטייען דאָ ביים איינגאנג, כדי אריינצוגעבן פעקלעך. צווישן די פרויען דערזע איך אַ באַקאנט, ליכטיק פנים. עס פארמישט זיך מיר אין קאָפּ. דאָס איז מיין פרוי, פאניע. דאָס האַרץ נעמט מיר האַסטיק קלאַפּן. איך קוק אויף איר, גלייך אין די אויגן אריין, אָבער זי קוקט דורך מיר ווי דורך לופט. זי האַלט די אויגן אָנגעשטעלט אויף דער טיר, אזוי ווי זי וואַלט עמיצן דערווארט. איך רוף איר אָן ביים נאָמען און זי דערלאַנגט אויף מיר א קוק. זי ווערט בלאַס ווי די וואַנט. זי צעוויינט זיך ספּאַזמאַטיש און פאַלט אויף מיר אַרויף. אלע אַרומיקע צעוויינט זיך גלייך מיט אונז. וועמען איז אזוי באַקאנט די דראַמע פון אונזער טרעפּן זיך — ווי זיי?

מיר גייען א פּאָר רגע'ס צוזאַמען, אָנהאַלטנדיק זיך איינער אָן צווייטן און רעדן נישט אַרויס קיין וואָרט. איך שלעפּ מיך קוים אויף די פיס. פֿאַניע האָט געדונגען נישט ווייט פונדאנען א צימער, אָבער דאָס דאָזיקע „נישט ווייט“ איז אויך עטלעכע קילאָמעטער. ענדליך דערשלעפּ איך מיך אין צימער אריין. איך דערלאַנג א קוק אין שפיגל און ווונדער מיך שוין מער נישט, וואָס זי האָט מיך נישט דערקענט. עס קוקט אויף מיר א פֿרעמד, אויסגעדארט פנים פון אַ שקעלעט. די אויגן פלאַמען ווי מיט פיבער, אָבער דאָס זענען די איינציקע צוויי לעבעדיקע פונקטן אינם איינגעפאלענעם און וויסטר-אויסגעמוטשעטן געזיכט. עס נעמט מיך אליין אָן אַ ביטער רחמנות

אויף מיין אויסזען און איך האלט מיך איין מיט צוואנגען נישט אויסצוברעכן מיט א געיאָמער.

פאניע העלפט מיר זיך ארומוואשן און איך לייג מיך אריין איז א זויבער בעט.

דאָס געפיל, וואָס נעמט מיך ארום, איז נישט צו דערציילן. איך וויל זאָגן פאניען אלץ, וואָס עס האָט מיט מיר פאָסירט, אָבער די נחת'דיקע וויסקייט פֿונם איבערבעט נעמט מיך ארום ווי די ווייכע פלינגלען פון טייערע מלאכים. איך פאל אריין אין זייער שוים און מאַך צו די אויגן, אפילו הינטער די פארמאכטע אויגן-לעפלעך דרינגט אריין די בלענדדיקע וויסקייט פונם בעט און עס דאַכט זיך מיר אויס, אז איך געפין מיך אין אַ פּוּכיקע מאַסע מיט ווייסן, ווארימען שניי. עס איז גלייכצייטיק אזוי ריין און אזוי אַנ-גענעם ווארעם.

ערשט נאָכן אויפּוועקן זיך שטעל איך פעסט, אז די געלקייט פֿון מיין פנים איז נישט סתם אזוי קיין אויסגעמוטשעטקייט פון דער תפיסה, נאָר איך בין קראַנק אויף געלבוזכט. פאניע באַרד-איסט מיך. אין דער צייט, וואָס זי האָט דאָ געוואַרט אויף מיר, האָט זי זיך דערווייל איינגעאַרדנט אין א שפיטאַל אַלס קראַנקן-שוועסטער. עס קומט איר דעריבער זייער לייכט אָן אראָפּצוברענגען א דאָקטאָר מיט מעדיקאַמענטן און אין פארלוף פון עטלעכע מעת-לעת בין איך פטור געוואָרן פון דער „זשולטוכע“.

ביים אריינגיין אין תפיסה האָב איך געוויגן 62 קילאָ, איצט וועג איך נישט מער ווי 42. דער גאַנצער קערפער איז באַדעקט גע-ווען מיט געשווירן פון וויטאַמין-מאַנגל. דער דאָקטאָר, א יודישער פאַרשיקטער פון רומעניע, טוט אלץ, וואָס ער קאָן, כדי מיך צוריק צוברענגען צו די כחות. ער מאַכט מיר אַ בלוט-טראַנספּוזיע מיט פֿאַרשידענע איינשפּריצונגען און דער עיקר באַמיט ער זיך מיך צו ריקצוברענגען צו אַ פּסיכישער גלייכגעוויכט.

אָבער דאָס איז א שווערערע זאַך, ווי דאָס צוריקבאקומען די פיזישע כחות. ווי אזוי שאַקלט מען פון זיך דעם קאַשמאַר פון די אדורכגעלעבטע חדשים? ווי אזוי קאָן מען אָפּשליסן זיך ביינאַכט פון די פינצטערע שאַטנס, וואָס קריכן אריין אין שלאָף און מאַטערן מיך מיט בילדער פון קראַטן, פון שלעסער, פון צעלעס און פון ארעסטאַנטן-פּנימער? איך וויל וואָס שנעלער אוועק פון דער דאָ-

זיקער שטאָט, כדי צו זיין וואָס ווייטער פֿונם אָרט, וווּ איך האָב דאָס אַלץ אדורכגעליטן, אָבער איך בין נאָך צו שוואַך דערצו און טראָץ דעם, וואָס איך האָב אלע נויטיקע פּאפּירן אוועקצופאַרן מווּ איך נאָך פּאַרבלייבן דאָ אַ דריי וואָכן.

איך ליג כמעט גאַנצע מעת לעת'ן אין בעט און בלוז פון צייט צו צייט גיי איך ארויס אין שטאָט אריין. עס גלויבט זיך קוים, אז מיר געפינען זיך אין אַזאַ ווייט־פּאַרוואָרפענער שטאָט, ערגיץ הינ־טער די הרי חושך. די שטאָט איז מאַדערן, די בנינים זענען אימ־פּאַזאַנטע און איבער די פּריש־בעטאַנירטע גאַסן לויפן טראַמוויען מיט ניי־פעכלדיקע אויטאָבוסן. עס איז פונקט, ווי עמיצער וואָלט גענומען אַ פרעמדן געוויקס און איינגעפֿלאַצט אין אַ לנמרי־אַנדערשדיקע סביבה.

אָבער קיין הנאה פון מיינע שפּאַצירן איבער די גאַסן האָב איך נישט. אויף טריט און שריט קומען דאָ פּאַר אָבלאוועס. גאַנצע גאַסן ווערן אָפּגעשלאָסן. מען פּאַרהאַלט, מען קוקט נאָך די דאָקור מענטזן, מען פּאַרשט, מען פּאַרהערט, מען שטעכט מיט שפיזלדיקע בליקן. כאַטש ביי מיר זענען די פּאפּירן אינגאַנצן אין אָרדנונג, טרייסל איך מיך אָבער שטענדיק, ווען איך פּאַל אריין אין אַזאַ אָבלאווע. איך וויל שוין זיין וואָס ווייטער פון דערפון. איך בין זיי מוחל די טראַמוויען מיט די שיינע אויטאָבוסן מיט די גרויסע הייזער־בלאָקן. ווי ווערט מען שוין פטור פון די דאָזיקע אויביק אַרומנישטערנדיקע אויגן פֿון די נ. ק. וו. ד.־אַגענטן?

פּאַניע דערצוילט מיר שעה'ן לאַנג, ווי אזוי זי איז געקומען אויף מיין שפור. גלייך נאָך מיין אַרעסט, האָט זי געוואַנט און איז אוועק צום לייב אין דער נאָרע אריין, צום סאַמע נאַטשאַלניק פון נ. ק. וו. ד. און נאכהער צום פּראָקוראַר, אָבער פונקט אזוי ווי עס איז לייכט אַריינצופאַלן אין אַ תהום פון רוסישע תּפּיסות, אזוי איז שווער צו געפינען דעם זכר פון אַן אַרעסטאַנט. מען האָט איר געקאַרמעט מיט צוזאַגן, אָבער פון דעם אַלעם איז גאַרנישט אַרויס־געקומען. זי האָט זיך דאַן דעצידירט אויף גאָר אַ געוואַנטן שריט. זי האָט באַשלאָסן אָנצוקומען אין מאַסקווע צום סאַמע קאַפּ פון „פּאַרבאַנד פֿון פּוילישע פּאַטריאָטן“, צו וואַנדאַ וואַשילעווסקא און אינטערווענירן וועגן גורל פון אַ פּוילישן בירגער.

כדי עס זאָלן איר לייכטער אָנקומען די באַמיאונגען, האָט זי

ארויסגענומען א רוסישן פאס און האָט נאָך גרויסע שוועריקייטן אָנגעשלאָגן קיין מאַסקווע. וואַנדאָ וואַשילעווסקאָ האָט אין דער דאָזיקער צייט געשפּילט א גרויסע ראָלע. זי האָט געדארפֿט דינגען ווי דער פּאַרבינדעטער, וואָס האָט געזאָלט אַרײַנציען דאָס באַפֿרייטע פּוילן אין דער ספּערע פֿון סאָויעט־רוסלאַנד. זי האָט דאָן געשפּילט אַ טאָפּלע ראָלע. פֿון איין זייט איז זי שוין דאָן געווען נישט קיין פּוילישע, נאָר א רוסישע שריפטשמעלערין און פֿון דער צווייטער זייט איז זי געווען דאָס שילדל פֿון די „פּוילישע פּאַטריאָטן“. זײַ ענדיק די פּרוי פֿון רוסישן וויצע אויסערן־מיניסטער קאַרנעײטשױק, האָט זי געהאַט פּאַרבינדונגען אין די העכסטע פענסטער און אירס אַ פּראָטעקציע האָט מער גענאָלטן, ווי די באַמײאונגען פֿון אַ פּראָקור ראָר. פּאַניען איז סוף כל סוף געלונגען אָנצוקומען צו וואַנדאָ וואַ־שילעווסקאָ, און יענע האָט עס טאַקע אויסגעפונען, אז איך געפֿין זיך אין דער תּפּיסה פֿון סטאַלינסק־קוֹניעצק.

דאָס אַרויסבאַקומען מײנע פּאַפּירן און דאָס אויספּעלן אַ באַ־פּרייאַונג איז געווען אַ געשיכטע פֿון טױזנט און איין נאַכט. עס האָט געדויערט ניט פּיל ווײַניקער ווי טױזנט און איין נאַכט. עס האָט פּאַרנומען קײלעכדיקע עלף חדשים זינט פּאַניע האָט אָנגעהויבן אַי־רע באַמײאונגען, ביז איך האָב זי דערזען אַ וואַרטנדיקע ביים טױער פֿון דער תּפּיסה. אָבער בײַ אַ רוֹס איז עלף חדשים נישט קיין לאַנד גער פּעריאָד. ער איז צוגעוויינט צו מעסטן דאָס לעבן נישט מיט קלײנע מעסטעלעך פֿון טעג און וואָכן, נאָר מיט גרויסע שפּאַנען פֿון חדשים און יאָרן. דעריבער נעמט ער זיך נישט אזוי שטאַרק אײבער, ווען ער באַקומט אַ פּאַרשיקונג־אָרטײל פֿון פּינף אָדער אפּילו אכט יאָר. אַ „סראָק“ פֿון דריי יאָר ווערט באַטראַכט כּמעט ווי אַ באַפּרייאַונג־אָרטײל.

אָבער פּאַר מיר ציען זיך אפּילו די איצטיקע דריי וואָכן אויף דער פּריי ווי דער ייִדישער גלות. איך וואָלט מיך שוין געוואָלט געפּינען וואָס ווײַטער פֿון דער דאָזיקער שטאָט. די צײַט פֿליסט לאַנגזאַם, מיט פּאַמעלעכע טריטלעך, אָבער סוף כל סוף דערנענטערט זיך די ענדע. עס קומט דער טאָג, ווען מיר דאַרפֿן זיך אַרײַנזעצן אין דער באַן און אָפּפּאַרן — דורך מאַסקווע — קיין פּוילן.

אין שפּיטאָל, וווּ פּאַניע אַרבעט, אָרדנט מען איין פּאַר אונז אַ געזעגנט־מאַלצײט. מען זיצט ביים טיש, וועלכער איז באַשטעלט

מיט גוטע שפייזן, אָבער רעדן רעדט מען זייער ווייניק. די דאָקטויר
רים באַדויערן, וואָס פּאַניע פּאַרט אוועק. זי איז דאָ געווען איינע
פון די בעסטע ארבעטערניס און זי האָט אַ סך געלייטעט. אָבער
אַ חוץ דעם דאָזיקן באַדויערן הערט מען אויך אין די געזענגונגס-
ווערטער אַ סך קנאה, וואָס מיר פּאַרן אוועק פונדאנען וואָס ווייטער.
און כאָטש די דאָזיקע ווערטער ווערן נישט ארויסגעזאָגט, פילט
מען זיי אָבער ארויס פון צווישן די שורות; פון אַ בליק, פון אַ
טאָן, פון אַ דריק מיט דער האַנט.

זיי באַגלייטן אונז צום צוג. ווען דער לאַקאָמאָטיוו גיט אַ
שלעפּ די וואַנאָנען און די רעדער הויבן אָן זיך פּאַמעלעך צו קאָ-
לערן איבער די שינעס, האָב איך אַ מאָדנע געפיל.

עס זענען פּאַראַן הלומות, אין וועלכע מען וויל עפעס טוען,
מען וויל ערגיץ גיין אָדער עפּיס זאָגן, אָבער מען ליגט ווי פּאַראַ-
ליזשירט. די הענט באַוועגן זיך נישט, די פּיס זענען געפּענטעט,
פונם האַלדז וויל נישט ארויסקומען קיין איינצלנע זילבע. פונקט
אזוי פיל איך מיך איצט, כאָטש איך בין וואַכעדיק און נישט אין
שלאָף. דער צוג גייט אויף מערב, מיט יעדן דריי פון די רעדער דער-
גענטערט ער זיך צום אָרט, פונדאנען איך בין דאָ אהער פּאַר-
וואַגלט געוואָרן. עס איז איצט בלווי אַ פּראַגע פון געציילטע וואַכן
און איך וועל דערגיין צום פונקט פון וועלכן איך האָב אָנגעהויבן
מיינע וואַנדערונגען. אָבער כאָטש דאָס גאַנצע געמיט רייסט זיך
צו דערגיין איצט צו יענעם אָרט, צו דער היים, צו די נאַנט-
סטע, בין איך ווי אַ געבונדענער, וואָס שטייט פּאַר אַ הויכן
באַרג און קאָן נישט אריבערקלעטערן. דער וועג, אויף וועלכן מיר
פּאַרן, איז אָנגעפּראָפט מיט טוויזנטער שטעכלקעס. די רעדער גליטשן
זיך טאַקע אזוי געשיקט איבער די שינעס, אָבער עס איז פונקט
אזוי מעגליך, אז זיי זאָלן זיך געבן אַ האַסטיקן שטעל אָפּ און
שוין בלייבן אזוי לעולם ועד. מיר דארפן נאָך אדורכפּאַרן צענדלי-
קער וואַקזאלן, אַריבערשטייגן אויף סטאַציעס, איבערנעכטיקן אין
שטעט. יעדער פון די דאָזיקע וואַקזאלן איז פול מיט באַהאַלטענע
געפּאַרן. אויף יעדן פון די סטאַציעס טשאַיען זיך אַנדערע סור-
פּריזן, אין יעדן פון די שטעט זענען פּאַראַן אַנדערע נעצן. ווער קאָן
פּאַרויסזעען, אין וואָס פּאַראַ לאַנער מיר וועלן זיך געפונען אין
אַ מעת לעת ארום?

דעריבער שטייט נישט איצט פּאַר די אויגן אונזערע דער

ציל פון דער ריזע, נאָר די פּלאַנענישן פון דער ריזע גופא. די געדאַנקען פון דער ענדגילטיקער סטאַציע ווערט פארווישט און אוועקגעשטופט דורך די סטאַציעס, דורך וועלכע מיר פאָרן איצט אַדורך און וועלכע לויערן אויף אונז פון אלע זייטן מיט נישט פאָרויסגעזעענע סכנות.

אין דרויסן איז שוין הערבסט. לענג אויס די באַן־שינעס שטייען ביימער מיט צעפלאַמטע קרוינען. פֿון דער ווייטנס גילדן זיך גאַנצע וועלדער און זעען אויס ווי זיי וואָלטן געברענט מיט גרויסע, רויט־ליכטיקע צינגער. פון די פעלדער האָט מען נאָר וואָס אראָפגענומען דעם שניט און זיי שטייען פוסטע און אויסגע־לידיקטע, אזוי ווי עס וואָלט איבער זיי אדורכגעגאַנגען אַ גרוי־סער שטורעם. איבערן הימל הענגען וואָס אַמאָל שווערערע וואָלקנס, אָנגעפוישטע מיט רעגן און טרויערן אויפן אוועקגייענדיקן זומער. פאַרנאַכט גיט טיילמאָל אַ בלאָז אַן אייזיק ווינטל — דער ער־שטער שליח פונם ווינטער וואָס געפינט זיך ערגיץ הינטער די בערג און גרייט זיך דאָ בקרוב אַהערצוקומען אין זיין גאַנצער ווייסער און בייזער גרויס.

בלויז ביינאַכט, ווען אין די פענסטער שטעלט זיך אוועק אַ פינצטערניש, זעט דער וואַנאָן אונזערער אויס, ווי ער וואָלט געווען אַ לויפנדיקע תיבה, אן אָפגעשניטענע פֿון אלע ווירקלעכקייטן. בלויז דעמאָלט איז גוט צו ליגן, מיטן קאָפּ צוגעפרעסט צו דער באַנק און צו פאַרנעמען דעם געקלאַפּ פון די רעדער און דעמאָלט בלויז — אין דער דאָזיקער אויסטערלישער פינצטערניש און אינעווייניקסטער שטילקייט — גיט פּלוצלונג אַ בליץ אויף דער ווייטער ציל, צו וועלכן מיר האָלטן זיך אין איין דערנענטערן. און דעמאָלט גיט מיר פּלוצלונג אַ ספּאַזמאטישער קלעם אין האַרץ און פאר די אויגן טויכט פּלוצלונג אויף דאָס שטעטל מיינס, דאָס שטעטל מיט די זעלבע ליניעס פון די הייזלעך, מיט די זעלבע קאַנטורן פון די גאַסן.

קאפיטל דריי און דרייסיק

דער וועג פֿון סטאלינסק־קוזנעצק קיין מאַסקווע האָט געפירט דורך אַ דריי סטאציעס, אויף וועלכע מיר האָבן געמוזט אראָפּשטייגן און טוישן די צוגן.

אויף דער ערשטער סטאציע נאָוואַסיבירסק קומט אונז אויס צו וואַרטן גאַנצע 48 שעה. מיר באַזוכן דערווייל די שטאָט. דאָס וועטער איז שוין קאַלט, מען פילט שוין ווי דער ווינטער קומט דאָ פֿון אלע ווינקלען, אָבער אין די מאַנאַזינען קריגט מען דאָ נאָר זומער־קליידלעך, שטרויענע זומער־שיך און פּלאַזשע־הייזלעך. מיר נעכטיקן ביי אַ רוסישער פּרוי, וועלכע לעבט נאָר איבער אַ דראַמע. דער מאַן אירער איז אוועק אויפן פּראָנט און האָט איר איבערגעלאָזט מיט אַ טעכטערל. אין אַ יאָר אַרום האָט זי באַקומען אַ בריוו פון וואַיענני קאָמענדאַנט, אז דער מאַן איז געפאלן און זי האָט אפילו באַקומען אויסגעצאָלט אַן אלמנה־פענסיע. מילא, זי האָט שטאַרק געטרויערט, אָבער דערנאָך האָט זי זיך צוגעוויינט צום געדאַנק, אז זי איז נישט בלויז אַן אלמנה, נאָר אויך אַ יונגע פּרוי און זי האָט זיך אויסגעזוכט אַ מאַן פון צווישן די „ביע־זשענצעס“, נאָר אַ פּוילישן ייד. צום יאָר האָט זי געהאַט נאָך אַ טעכטערל, שוין פונם נייעם מאַן. אָבער עס איז נישט באַשערט געווען צו פּראַווען קיין נייע שמחות. אַ געוויסן טאָג האָט זיך גע־עפנט די טיר און אויף דער שוועל איז שטיין געבליבן דער ערשטער מאַן, זייער אַ לעבעדיקער, פונקט אזוי ווי אין טאָג, ווי ער איז אוועק אויפֿן פּראָנט, נאָר מיט איין פּוס ווייניקער. וואָס האָט זי געזאָלט טוען? האָט זי באַשלאָסן צו האַנדלען יושרדיק און האָט אוועקגעשיקט דעם צווייטן מאַן, דעם ייד, און האָט צוריק גענומען וווינען מיטן ערשטן. זי שטרייכט אונטער, אז זי האָט עס געמאָן בלויז צוליב יושר, ווייל עס האָט אים געפּעלט אַ פּוס. זיין גליק

איז ווייזט אויס געווען, וואָס ער איז געוואָרן אַן אינוואַליד, אַנישט וואָלט ער געמוזט זיך זוכן, וווּ צו געכטיקן.

אין דער אוראלסקער געגנט, אויף דער סטאַציע רוזאַיעוואַקא, מוזן מיר אויסשטייגן. עס פאַרבלייבן בלויז א פּאַר מיליטער-לייט, וואָס פאַרן גלייך קיין מאַסקווע. מיר מוזן נעמען אַ צוג קיין קאַזאַן און פון דאָרטן ערשט נעמען אַ צוג, וואָס פירט אין דער סאָויעט־שער הויפּט־שטאָט. פאַרוואָס איז עס אזוי? קיין קשיות פּרעגט מען אָבער נישט. עטאָ זאַקאָן, אזוי איז דאָס געבאָט און אויף גע־באָטן שטעלט מען נישט קיין שאלות.

קאַזאַן איז די הויפּט־שטאָט פון דער טאַטאַרסקער רעפּובליק. די שטאָט איז גרויס און פונקט אזוי ווי זי איז גרויס, אזוי איז זי שמוציק.

די באַפֿעלקערונג איז זייער העפּלעך. מערסטנטייל זענען עס טאָטערן מיט שמאַלע כּיטרע אייגעלעך, אָבער מען זעט דאָ אויך אַ סך גרויס־רוסן. אזוי ווי אומעטום האָבן מיר דאָ אָפּגעשטאַט א וויר זיט אויפן טאָלטשאַק, ווייל דער טאָלטשאַק איז דאָס קאָלירפּולסטע און אינטערעסאַנטסטע אָרט אין יעדער סאָויעטישער שטאָט. איינס, וואָס מען באַקומט דאָ בשפּע און וואָס מען האָט נישט געקאָנט באַקומען ערגיז אַנדערש איז געווען האָניק. האָבן מיר טאַקע גע־קויפט אַ גאַנצן גאַנשאַר מיט אזוי גערופּענעם „ליפּאָווי מוּד“.

דער טאָטער ביי וועלכן מיר געכטיקן, איז אַ גרויסער מוטלער, און ווען ער דערוויסט זיך, אז איך בין געזעסן אין תּפיסה, זאָגט ער: „ניטשעוואָ דרוך, אי עטאָ דלאַ לודיעי“. ער דערציילט, אז ער איז אויך אַ געזעסענער, אין דער תּפיסה פון קאַזאַן טאַקע. ער איז אָבער געזעסן זייער קורץ. בלויז דריי יאָר, ווייל מען האָט פעסט־געשטעלט, אז ער איז אומשולדיק. אַ געוויסן טאָג האָט אים דער סלעדאָוואַטעל צוגעפֿירט צום פענסטער און געזאָגט: דו זעסט די אלע מענטשן, דאָרט אויף דער גאס? דאָס זענען אלע צוקונפטיקע קאַנדידאַטן אין תּפיסה אריין.

צומאָרננס איז אָנגעקומען דער צוג און מיר זענען שוין דאָס מאָל אָן שום שטערענישן פאַרפאַרן ביז קיין מאַסקווע. דער וואַקאַזאַל איז גרויס, אומגעהויער גרויס און עס גיט אַ ווייע אין געזיכט אריין דער ריח פון אַ ריזעדיקער מעטראָפּאָליע. דאָס איז נישט קיין וואַקאַזאַל, וואָס איז נאָר וואָס אויפגעבויט געוואָרן, אזוי

ווי אויף די סיבירער סטאציעס, נאָר אַן אַלט איינגעפונדעוועטער
בנין, וואָס טראָגט סימנים פון אַלטערטימלעכקייט און אַמאָ-
ליקן גלאַנץ.

אויך די בופעטן זענען פֿאַרזאָרגט מיט גוטע מאכלים און אין
די רעסטאָראַנען זענען די שפּיז־קארטעס אָנגעפּראָפּט מיט כלערײ
נעמען פון די סאַמע רייכסטע עסנס.

שוין גלייך ביים אריבערטערטן די שוועל פון מאַסקווע, זעט
מען, אז די דאָזיקע שטאָט איז נישט ענלעך צו אלע אנדערע. נישט
בהנחם זינגט דאָס סאָוועטישע פּאָלק אזוי פיל לידער וועגן מאַסקווע,
אַלץ, וואָס סאָוועט־רוסלאַנד פאַרמאָגט, אלע אירע רייכטימער
פון די ווייטסטע פּראָווינצן, ווערן דאָ אַהערגעפירט אין דער דאָ-
זיקער שטאָט אריין. דעריבער באַקומט מען דאָ כל־ערליי פּראָ-
דוקטן פון אַרבע פינות רוסלאַנד און דאָס לעבן איז דאָ פיל לייכטער
און באַקוועמער ווי ערגיץ אַנדערש.

אָבער די דאָזיקע באַקוועמלעכקייטן זענען פֿאַרשטייט זיך רע-
לאַטיווע. זיי זענען באַקוועם — אין פּאַרגלייך מיט אַנדערע רוסישע
שטעט, אָבער נישט מיט אַ שטאָט פון מערב־איייראָפּע. די שטאָט
איז פּול מיט ריזעדיקע בולוואַרן און אימפּאַזאַנטע פּלעצער, אָבער
עס איז גענוג, אז מען זאָל אַראָפּגיין אין אַ זייטיק געסל און גלייך
דערזעט מען שמוציקע און אָפּגעריסענע הייזלעך און פון די פינצטע-
רע איינגאַנגען שלאָגט אין פנים אריין אַ טובלער ריח.

אויך די געדיכטע מענטשן־מאַסע, וואָס פילט אויס די גאַסן און
גערטנער, איז בלויז אַביסל בעסער געקליידעט ווי אין די פּראָווינץ-
שטעט, אָבער אויף די פּנימער פון די מענטשן ליגט די זעלבע אַפּאַ-
טיע און די זעלבע טויטקייט, ווי אומעטום. מען זעט נישט קיינעם
מיט אַ שמיכלעדיק געזיכט. אַלע שפּרייזן שווער איבער די טראָט-
אַרן מיט שווער־אָנגעגאַסענע געמיטער און קוקן קוים איינער
אויפן אַנדערן.

צווישן די דורכגייער זעט מען פון צייט צו צייט דיק־אָנגע-
געסענע פּאַרשוינען מיט גרויסע לעדערנע טעקעס און מיט פיין-
גענייטע פּאַלטנס אָדער מונדירן, אָבער אויך זיי האָבן פֿאַרזאָרגטע
געזיכטער און זיי שפּרייזן שנעל, אזוי ווי זיי וואָלטן זיך ערגיץ
געאיילט. אפילו קליינע קינדער לאַכן זעלטן. עס איז אַ מאָדנע
שטאָט מיט אַ מאָדנע לעבן. אומעטום, אויף די פּלאַקאַטן און

טראנספארמאציע, שרייבט אראפ סמאלינס א סלאגאן: „דאס לעבן איז געוואָרן בעסער, דאָס לעבן איז געוואָרן פריילעכער.“ אויב דאָס זאָל זיין אמת, אויב דאָס איצטיקע לעבן איז טאקע געוואָרן בעסער און פריילעכער ווי דאָס פריערדיקע, דאָן נעמט מיך ארום א ציטער, ווען איך טראכט וועגן דעם פריערדיקן.

די שטאַט איז באַדעקט מיט א ווייסן שניי. אויפן בלויען, ווייַז טעריקן הימל, שניידן זיך שאַרף אָפּ די קאַנטורן פון פיל שיינע געביידן. אונזער ערשטן וויזט ווילן מיר אָפּשטאַטן ביים ברודער פון סאַלאַמאָן סאַלאַמאַנאוויטש, וועלכער איז געווען אויף אונזער חתונה און וועלכער האָט אונז געבעטן איבערצוגעבן א גרום.

מיר שטייגן אראָפּ אין מעטראָ, אין דעם באַדימטן מאַסקווער מעטראָ. פאר די אויגן גיט אַ שלאָג אַ בלענדענדיקע פֿאַרשווענדע-רישקייט. אזא מין פראכט און לוקסוס האָבן מיר נאָך נישט געזען, נישט בלויז אין רוסלאַנד, נאָר אפילו אין פארמלחמהדיקן פוילן.

די מעטראָ־סטאציעס זענען פון ריינעם מאַרמור, פול מיט סקולפּטורן און בילדער. עס הענגען אראָפּ שווערע, קרישטאָלענע זשיראַנדאַלן. דער מעטראָ מאַכט אַ מאַדנעם, אומהיימלעכן איינדרוק. די דאָזיקע רייכקייט, וואָס דאַרף אויפרייסן די אויגן און ארויס-רופן אַ באַנייטערונג, רופט גאָר אַרויס א געפיל פון א ווידערווילן. עס זעט אויס ווי אן אינדזל פֿון לוקסוס און פון פראכט אין א ים פון הונגער און פון אַרימקייט. ווער האָט עס באַדאַרפט צו האָבן? צי האָט מען נישט געקאַנט בעסער נעמען די אויסגעגעבענע אוצרות און פארגרעסערן די צאָל טראַמווייען, אז די מענטשן זאָלן נישט דאַרפן אָפּשטיין אין לאַנגע אַטשערעדס אויף די סטאציעס און שפּעטער נאָכהענגען אויף די שטיגלעך אין אקראַבאַ-טישע פּאַזיציעס?

אַ חוץ דעם האָט דער מעטראָ נישט מער ווי געציילטע סמא-ציעס און פּאַרט בלויז אין די פּרינציפּאַלע געגנטן. אזוי ארום איז דאָס דאָזיקע פארשווענדערישע קאָמוניקאַציע־מיטל באַשטימט בלויז פאַר באַצמטע פון די ביוראָס אין די צענטראַל־קוואַרטאַל און נישט פאַר קיין אַרבעטער, וואָס דאַרפֿן פאַרן אין די הינטער-שטאַט־פּעריפּעריעס, אין די פאַבריקן אריין.

ארויסגייענדיק פון מעטראָ, פאַרן מיר ארויף אויף דער גאַס־אויבערפלאַך אויף מעכאַנישע שטיגן. פּראָווינצער פּאַסאַזשירן, וואָס

קומען דאָ אַהער קיין מאַסקווע אויף פאַרשידענע פאַרטייאישע מיסיעס, ווייסן ממש נישט, ווו אַהינצוטאָן די אויגן פון דער שפע פון מאַרמאָר און פֿון קרישטאָל. אהיימקומענדיק שפעטער אין די פאַרוואַרפענע קאַלכאַזן און אין זייערע שטעטלעך אַרײַן, וועלן זיי מסתמא דערציילן ניסים וועגן דער סאָויעטישער הויפט־שטאָט.

דער ברודער פון סאַלאָמאָן סאַלאָמאָנאוויטש און די פֿרוי נעמען אונז זייער וואַרעם אויף. און די דאָזיקע וואַרעמקייט קומט אונז טאַקע צונױ, ווייל אַ חוץ דעם איז די דירה נישט געהיצט און מיר מוזן זיצן אין די מאַנטלען. דער ברודער איז אַ מלחמה־אינ־וואַליר. ער איז געוואָרן פאַרוונדעט אויפן פֿראַנט און מען האָט אים אַראָפּגענומען די פינגער פון איין האַנט. ער אַרבעט אלס בוכ־האַלטער אין דער שטאָטישער עלעקטרישער סטאַציע. די פֿרוי איז אַ לערערין. זי איז אַ רוסישע. זייער אַ גוט האַרציקע און אַ גאַסט־פֿריינטלעכע. קיין קינדער האָבן זיי נישט..

מיר נעמען אַרױס אַ פּושקע האַניק און גיבן זיי אַלס מתנה. די פֿרוי איז זייער גערירט. זי מאַכט פאַר אונז בלינעס. די שטימונג איז אַ היימישע. פון זייערע ווערטער דרינגען מיר אַרױס, אז עס לעבט זיך זיי גאַרנישט שלעכט. די דירה, אַ צוויי־צימערדיקע ווױ־נונג, איז זייער אייגנטום, ווייל דאָס הױז געהערט צו די לאָקאַל־טאַרן, בלוז די קיך איז בשותפּותדיק מיט נאָך צוויי שכנים.

די צימערן פעכלען פון ריינקייט. זיי זיצן אָנגעלענט אויף באַ־קוועמע פּאַטעלן און דערציילן וועגן די גרויסע ענדערונגען, וואָס עס האָט אַריינגעברענגט די רעוואָלוציע. פֿריער איז דאָס לאַנד געווען אָפּגעשטאַנען און פינצטער, די גרעסטע טייל פּויערים און אפֿילו שטאָטישע אַרבעטער זענען געווען אַנאַלפּאַבעטן, האָבן קוים געקענט לייענען און שרייבן. היינט איז דאָס אַלץ אָפּגע־שאַפן געוואָרן. יעדער סאָויעטישער בירגער האָט איצט אַ צור־טריט צו אוניווערסיטעטן. מען האָט אויפֿגעבויט קינדער־גערטנער און פּיאַנער־היזער. די קינדער און די מאַמעס איז ווױל ווי די וועלט. עס איז אויך אָפּגעשאַפן געוואָרן פעלקער־האַס און אַנטי־סעמיטיזם. אלע זענען איצט גלייך.

היות די שטימונג איז אזא היימישע, ממש אַ פּאַמיליאַרע, נעם איך אויך דערציילן, וועגן מיינע אייגנדרוקן. איך גיב איבער וועגן די תּפּיסות, אין וועלכע איך בין געזעסן און אַביסל מער

בפרטיות — וועגן די לאַגערן. דער באַלעבאָס אונזערער וואַרפט זיך איבער מיטן ווייב זיינעם מיט אַביסל דערשראָקענע בליקן און ער זאָגט אונז, אז דאָס וואָס איך דערצייל, איז וואַרשיינלעך אַ פּראָדוקט פון דער איצטיקער מלחמה. אז פריער איז עס נישט גע- ווען. פארקערט, אין די תּפֿיסות און אין די לאַגערן זענען כּסדר פּאַרנעקומען אינספּעקציעס און טאָמער האָט מען געפּאַקט ערניץ אַ שטיקל אומאַרדנונג, האָט מען די פּאַראַנטוואָרטלעכע גלייך איינגעזעצט און אפילו דערשאָסן.

ער וויל כּכּח אויסדרייען דאָס געשפּרעך אויף אַנדערע טעמעס. ער רעדט וועגן די נייע שטעט און הייזער, וואָס מען בויט כּסדר, וועגן די קאַנאַלן און עלעקטרישע סטאַציעס און טורבינעס. איך פּרעג אים: „צי ווייסט איר אויף וויפּל מענטשלעכע טרערן דאָס אלץ ווערט געבויט?“ ער שווייגט אַ וויילע, אָבער גלייך באַ- הערשט ער זיך און זאָגט, מיט אַ טיפּער אויפּריכטיקייט אין דער שטימע: עס איז קראַנטער, אז מען זעט נישט צופּיל. עס איז אויך בעסער, אז מען באַגרעניצט די ווערטער.

ער זאָגט עס נישט מיט קיין טענה, פּאַרקערט, די ווערטער זע- נען געווענדעט צו זיך אליין. דאָס זאָגט ער אזוי אַרויס הויך אויפֿן קול אַ געדאַנק, לויט וועלכן ער ריכט זיך זיין גאַנץ לעבן אונטער דער סאָוועטישער הערשאַפט.

עס ווערט שפּעט. זיי לייגן אונז פּאַר, מיר זאָלן איבערנעכטיקן און גיבן אונז אָפּ זייער שלאַף-צימער. אינדערפּרי, ווען מיר שטייען אויף, זענען זיי שוין נישטאָ אינדערהיים. אויפֿן טיש געפינען מיר אַ צעמעלע, אז זיי האָבן פּאַר אונז צוגעגרייט פּרישטיק און אז מיר זאָלן צוריקקומען פינקטליך צוויי אַ זייגער, וועלן מיר צוזאמען גיין אין דער „סטאַלאָווע“ אויף מיטאַג. מיר געפינען טאַקע צוגעגרייט ווייסע זעמל, פּוטער מיט אַ פּושקע אַמעריקאַנער „נעסטל“ מילך.

אונזער ערשטן וויזיט דעם דאָזיקן פּרימאַרגן דאַרפֿן מיר אָפּשטעלן אין דער פּוילישער פּלאַצוווקע. ווען מיר גייען אַרויס אין שטאָט, באַגעגענען מיר אַ ווייכע און שטילע רייניקייט. דורך דער נאַכט איז אָנגעפּאַלן אַ פּרישער שניי און האָט אלץ צוגע- דעקט מיט אַ מחיהדיקן פּוך. איבער די גאַסן עפנט מען די גע- שעפטן. עס ווונדערט אונז, וואָס מען זעט נישט פּאַר די געוועל- בער קיין אַטשערעדס. זאָל דאָ טאַקע זיין אזאָ שפע פון פּראָדוקטן,

אז מען דארף דאָ לחלוטין אויף גאָרנישט וואַרטן? אָבער די דאָזיקע זאָך ווערט אונז קלאָר, ווען מיר קוקן אַרײַן אין אזאָ גע- שעפט אַרײַן. די געוועלבער זענען דאָ זייער גרויסע, ממש מאַנאַז- נען, און די אַטשערעדס געפונען זיך — אַנשטאַט אויף דער גאַס — אינעווייניק.

אויף דער גאַס קאָן מען קריגן „סאַכאַרנאָיע מאַראָזשנאָיע“, געפרוירענע עפעלעך, סלאַיקעס מיט איינגעמאַכטס און אפילו גע- רויכערטע קישקעלעך. די עפל שיט מען אַרײַן אין די קעשענס, ווייל קיין „בומאַנאַ“ (פּאַפּיר) איז נישט פאַראַן. מיר זעען אויך גרויסע „קאָלייקעס“ פֿאַר די קיאָסקן פון צייטונגען. אין דער פּרעסע באַ- רימען זיך די סאָוויעטן, אז דאָס איז דאָס פּאַלק אזוי אויסגעהונגערט נאָך קולטור. אָבער אין דער אמתן שטייט מען דאָ נאָך דער „פּראַוו- דאַ“ און „איזוועסטיאַ“ פשוט דערפאַר, ווייל מען דארף האָבן פאַ- פּיר צום רויכערן, אָדער „בומאַנאַ“ צום פּאַקן.

אין דער פּוילישער פּלאַצוווקע באַגעגען מיר אַ באַזאַמטן, וועל- כער איז ווייזט אויס אַ פּרישער, ווייל פּאַניע קען אים נישט פון איר פּריערדיקער ווייזט. פּאַניע זאָגט אים, אז זי האָט אַן ענין צו וואַנדאַ וואַשילעווסקאַ און אז זי וויל זיך מיט איר פּערזענלעך פּאַרשטענדיקן. אָבער יענער ענטפּערט דערויף, אז וואַנדאַ וואַשי- לעווסקאַ איז איצט דאָ אַ זעלטענער גאַסט. וואַרשיינלעך וועלן מיר זי אָבער טרעפן אין דער קאָמענדאַנטור פון פּוילישן מיליטער.

גייען מיר דעריבער אויף דער קאָמענדאַנטור. דער שניי גיט צו דער שטאָט אַ ווייסע יום-טובדיקייט און די דאָזיקע רואיקייט לייגט זיך אויך אויפן געמיט. מיר האָבן פון אָנהויב בדעה צו פּאַרן מיטן טראַמוויי, אָבער ביי די טראַמוויי-סטאַציעס טוט זיך אזוי, אז מיר ווילן בעסער אויס צוצוגיין צופּוס. דער וועג איז געמיט- לעכער. מען באַגעגנט דאָ טאַקע אויף טריט און שריט מונדירטע נ. ק. וו. דאָפּיצירן, אָבער דאָ, אין דער גרויסער שטאָט, לייגן זיי ווייניקער אַכט אויפן פּאַרבייגייער.

ביים אַריינקומען אין דער מיליטערישער קאָמאַנדע ווענדן מיר זיך צו אַ פּאַרוטשניק, וועמען מיר דערקלערן דעם ענין. דער פּאַרוטשניק רעדט אַ שוואַכן פּויליש. שפּעטער ערשט איבערצייגן מיר זיך, אז אַ גרויסע צאָל אָפּיצירן אין דער פּוילישער אַרמיי זע- נען פּאַקטיש רוסן, וואָס זענען דאָ אַריינגעזעצט געוואָרן און זיי

בילדן טאקע דעם הוטהשדרה פון דער גאנצער ארמיי. דער פאך-
רוטשניק שיקט אונז איבער צו א צווייטן, וועלכער איז שוין דאס
מאָל אן אמתדיקער פאָליאָק. ער איז אן אינוואַליד, אָן אַ האַנט.
ער איז העפליך, מיט דער געוויינלעכער קורטואַזיע פון א פּוילישן
אינטעליגענט. ער זאָגט, אז וואַנדאַ וואַשילעווסקאַ קומט דאָ טאָקע
אדריין, אָבער נישט יעדן טאָג, נאָר א צוויי דריי מאָל אין דער וואָך.
ער ראַט אונז, מיר זאָלן איבערלאָזן פאר איר אַ צעטעלע און ער
וועט עס איר שוין איבערגעבן. עס פארבלייבט אונז נישט קיין
אַנדערע עצה, ווי צו טאָן דאָס, וואָס ער ראַט אונז. פאניע שרייבט
טאָקע אָן צו איר אַ פאָך ווערטער און מיר געזענען זיך מיט
דעם פאָרוטשניק. (שפעטער האָבן מיר טאָקע דורך איר פארמיט-
לונג באַקומען אלע נויטיקע פּאַפּירן).

די שטאָט רייצט מיט אירע אינטערעסאַנטע געביידעס און גאַסן
און מיר וואָלטן גערן פארברענגט דעם דאָזיקן טאָג באַזוכנדיק די
מאָסקווער מערקווירדיקייטן, אָבער די צייט שטייט נישט. צוויי אַ
זייגער דארפן מיר זיין צוריק ביי אונזערע גאַסטפריינטלעכע באַלע-
באַטימ, כדי צוזאַמען צו גיין אויף מיטאַג און מיר ווילן נישט פאר-
שפעטיקן. גייען מיר דעריבער — דאָס מאָל שוין מיט שנעלערע
טריט — און מיר קומען טאָקע אָן פונקט צו דער באַשטימטער צייט.
מיר זענען זאָלבעפערט אוועק אין דער סטאַלאָווע און האָבן
דאָרט באַקומען אַ מיטאַג, וואָס איז — לויט די סאָוועטישע מאַסן
— געווען נישט שלעכט. דאָן האָט זיך ארויסגעוויזן, אַז דער
נייער באַקאַנטער אונזערער האָט אַ האַלבן טאָג פֿריי און ער האָט
פאָרגעלייגט צו ווייזן אונז די שטאָט.

זייענדיק אַ מאָסקווער געבוירענער איז ער שטאַלץ מיט זיין
געבורטשטאָט און ער פירט אונז ארום מיט שטאַלץ איבער די
בולוואַרן און גאַסן. אַ שווערן אינדרוק האָט געמאַכט אויף מיר
דער קרעמל. דער גראָבער מויער, וואָס האָט אַרומגענומען דעם
קרעמל, האָט אויסגעזען, ווי אַ דיקע שוויצוואַנט, מיט וועלכער די
רויטע הערשער האָבן זיך אָפגעטיילט פונם פאָלק. פון אינעוויי-
ניק האָבן זיך ארויסגעזען גאָלדענע שפיצן פון אָן אַ שיער צערק-
וועס, אויך דעכער פון גרויסע געביידעס. אין איינעם פון די דאָזי-
קע בנינים זיצט אינעווייניק „דער טאַטע פון די פעלקער“, סטאַלין,
וועלכער איז „טיפּער ווי ימ'ען און העכער ווי די בערג“...

פונדררויסן געפינט זיך דער ריזעדיקער שטח פונם רויטן פלאץ, ווו עס קומען פאר די גרויסע מיליטערישע און ספארט-פארטאדעס. נעבן דער קרעמלין-וואנט שטייט דער לענין-מאוזאָלעאום, מיטן פשוטן אויפשריפט: „לענין“. דער מאוזאָלעאום איז דעם דאָזיקן טאָג געווען געשלאָסן. אין אנדערע טעג קאָן מען דאָ אריינגיין און זען דעם שעפער פון דער רוסישער רעוואָלוציע, ווי ער ליגט, א באַלזאָמירטער, אונטערן צודעק פון א גלעזערנער טרומע.

מיר האָבן אויך געזען די גרויסע לענין-ביבליאָטעק, דעם בנין פון גרויסן טעאָטער און אַ גאַנצע ריי הייזער-בלאָקן, וועלכע זענען נאָר וואָס אויפֿגעשטעלט געוואָרן פאר די הויכע סאָוועטישע משור-נאָוויקעס. די גאַנצע שטאָט, איז טאָקע אַזאַ מין געפֿלעכט פון אַלט און ניי. דאָס אַלטע זענען איבערבליבענישן פון די צאָרישע צייטן און זיי גיבן צו דער שטאָט אַ געוויסע ראָמאַנטישקייט. דאָס נייע איז געבויט אויפֿן סאַמע מאָדערנסטן אופן. אָבער סיי פֿונם אַלטן און סיי פֿונם נייעם געניסן די הויכע סאָוועטישע באַאַמטע, די נייע רעגירנדיקע קאַסטע, וועלכע געפינט זיך איצט ביי דער מאַכט און לעבט אויפֿן השבון פון די צענדליקער מיליאָנען פֿאַראַרמירטע און פֿאַרהוישטע אַרבעטס־מענטשן.

מיר האָבן נאָך געדאַרפט אָפֿגעבן אַ גרוס אַ מאַ-סקווער פֿאַמיליע פון זייער אַ קרוב אין קאַזאַן. די דאָ-זיקע פֿאַמיליע האָט שוין נישט געווינט אינם צענטער פון דער שטאָט. מען האָט געדאַרפֿט לאַנג זיך שלעפֿן אין אַן אָנגע-פֿראַפֿטן און שמוציקן טראַמוויר־וואַגאָן, ביז מיר זענען צוגעקומען צו די שטאַט־פֿעריעריעס. די מענטשן, צו וועלכע מיר האָבן זיך סוף כל סוף דערפֿרעגט, האָבן געווינט אין אַ ריזעדיקער קאַמיע-ניצע, וואָס איז געווען אָפֿגעריסן און אָפֿגעשליסן. ביידע האָבן גע-אַרבעט אין פֿאַבריקן און האָבן דאָ פֿאַרנומען אַ קליין צימערל און האָבן געהאַט אַ בשות־פּותדיקע קיך מיט אַ גאַנצן שטאָק לאָקאַטאָרן. עס זענען נישט געווען ביי זיי נישט קיין פֿאַטעלן און נישט קיין פּוּשקעס מיט אַמעריקאַנער קאָנסערווירטע מילך. טראָץ דעם, וואָס זיי האָבן ביידע געאַרבעט, האָבן זיין דאָך אָבער נישט געקאָנט אויסקומען אפֿילו מיטן בלויון עסן און געראַטעוועט האָט זיי דאָס, וואָס זיי האָבן נאָך אין די פֿרייע טעג אַביסל צוגעהאַנדלט.

זיי רעדן אונז טאָקע צו מיר זאָלן מיט זיי דעם זעלבן אָוונט

פאָרן הינטער מאַסקווע, אױף דער סטאַציע פּוּשקײַנאַ, וווּ עס גע-
פּינט זיך אן אזױ גערופֿענע „באַראַכאַלקע“, אַ באַזאַר פּון אַלטע
מלבושים און שמאַטעס. מיר פּאָרן מיט זיי — עס איז אַ קלײַנער
שטח פּון זײער ווױנונג — און דאָרטן דערזען מיר בילדער, וואָס
לאָזן זיך קײנמאָל נישט אױסקרײַצן פֿון זכּרון. דער גאַנצער באַ-
זאַר איז באַלײגט מיט שמאַטעס, פּון וועלכע עס גײט אזש אַ
שטױב פּון שמוץ און פּון פּוילעניש. אָבער הונדערטער מענטשן
גראַבלען זיך אין די דאָזיקע שמאַטעס און זוכן עפּיס אַ מלבוש,
וואָס מען זאָל נאָך קאָנען אַרױפּציען אױפּן לײב. סך הכל מיט
געצײלטע קילאָמעטער ווײטער, אין מאַסקווע, זענען פֿאַראַן מאַגאַ-
זײנען, וווּ מען קען באַקומען פּון שענסטן און פּון בעסטן. נײע
אַנצײגער, פעכלדיקע שײך, זײדענע העמדער, פּײזשאַמעס, קראַוואַטן.
אָבער יענץ ווערט פאַרקױפט פאַר פּאַנטאַסטישע פּרײזן. פאַר אַ קראַ-
וואַט בלוז וואָלט אן אַרבעטער געדאַרפֿט אױעקגעבן צװײ וואָכן
פּון זײן פענסיע. פּון אן אַנצױג אָדער מאַנטל איז שױן אײנגאַנצן
אַפּערעדט. צו אזאַ סומע וועט ער קײנמאָל אין לעבן נישט צוקומען.
דערפאַר קומט ער דאָ, אױף דער דאָזיקער „באַראַכאַלקע“. עס
שניידט זיך בײם האַרץ צו קוקן, ווי מענטשן נישטערן דאָ אַרום
אין שמאַטעס, וועלכע עס וואָלט נישט אָנגערירט דער אַרײמסטער
בעטלער אין פאַרמלחמהדיקן פּוילן. און דאָ דאַרף עס דינען פאַר
מלבושים נישט פאַר אַרײמעלײט און נישט פאַר קײן אַרבעטסלאָזע,
נאָר פאַר אַרבעטנדיקע פּראָלעטאַריער, פאַר די הערשער פּון דער
דאָזיקער אַרבעטער־מדינה. . .

דער באַזאַר איז אָנגעפֿילט מיט קולות און יללות פּון די קױ-
פּער, פאַרקױפּער און סתּם שײכורים. נישט זעלטן שלאַגט מען זיך
און דעמאָלט גיט זיך די מענטשן־מאַסע אַ צעװיג און די געשרײען
דעגײען דאן ער לב השמים.

צוריק קײן מאַסקווע פּאָרן מיר מיט אַ „פּרײגאַרדנע“ צוג,
מיט אַן עלעקטרישער. ווען מיר קומען צוריק אַרױף צו אונזערע
באַלעבאַטים, צום ברודער פּון סאַלאָמאָן סאַלאָמאַנאָװיטש, זאָגט
ער אונז, אז הײנטיקן אָװנט קומט פּאָר אין דער מאַסקווער שול
אַ יזכּור־אָװנט נאָך די אומגעקומענע יידן.

נאָכן עסן אָװנט־ברױט, פּאָרן מיר אַלע פיר אױעק אין דער
שול. די שול איז אָנגעפּראָפּט מיט מענטשן. עס איז שױער צו

אורטיילן, צי דאָס זענען געווען בלויז רוסישע יידן, צי אויכעט יידישע ביעזשענצעם פון מערב, מיט וועלכע מאַסקווע האָט דאָן געראַיעט. איינס איז אָבער זיכער, אז די אלע יונגערע מענטשן זענען שוין זיכער געווען פון די אָנגעקומענע, ווייל די רוסישע יידן זענען באַשאַטאנען מייסטנטייל פֿון מיטליעריקע און עלטערע לייט.

איך געפין מיך איצט צום ערשטן מאָל צווישן אַ יידישן קהל, וואָס האָט זיך פאַרזאַמלט, כדי צו באַוויינען די יידישע קרבנות פון היטלערן. ערשט דאָ, ווען עס הויבט אָן צו וויינען דעם חזוֹנ'ס שטימע און ווען גאַנץ קהל הויבט אָן מיט געבראַכענע קולות צו זאָגן קדיש, נעמט ארומשוועבן איבערן חלל דער אמתדיקער, דער אַנטאַפבאַרער שאָטן פון אונזער אומגליק.

מיר שטייען צוזאַמענגעדריקטע צווישן די ווענט פון דער שול. פאַר די אויגן נעמען פלוצלונג אויפטויכן בילדער, וואָס טריפן מיט טרערן און מיט בלוט פון אונזערע פאַרשניטענע. ערשט דאָ, ווען מען הערט דאָס שטילע געיאַמער פון די פֿאַרשידענע, ווילד־פּרעמד דע יידן, ווען מען הערט, ווי עס ציטערן די ווערטער פונם קדיש אינם מויל פון יידן פון רוסלאַנד, פון פּוילן, פון רומעניע, פון ליטע, — דערזעט מען דעם אימהדיקן גרויס פונם חורבן. מיר דער־פּילן זיך אלע ווי יתומים. אפילו פאַרהאַרטעוועטע יידן, מיט בייער־דיקע געזיכטער און פרעמדע, העלע בליקן, שטייען איינגעבויגן אונטער דער לאַסט פון דעם חורבן און איבער די פנימער זייערע טריפן גרויסע, בלוטיקע טרערן.

איך שטיי אַ צוזאַמענגעבראַכענער, צוזאַמען מיט דער איבע־ריקער עדה יידן, און די ליפן מיינע פליסטערן א שטילן קדיש. איך ווייס נישט פאַר וועמען דער קדיש איז באַשטימט. ווער פון מיינע נאַנטסטע וועמען איך האָב איבערגעלאָזט ביים לעבן אין וויזשניק, איז אומגעקומען אין די נאַצישע שחיטות, אין די מאַס־דערשי־סונגען, אין די גאַז־לאַגערן, אין די „אַקציעס" און וועמען עס איז געלונגען צו ראַטעווען זיך.

עס איז אַ גרויזאם בילד פֿון אַ גאַנץ קהל, וואָס זאָגט צוזאַר־מען קדיש. קיינעמס ליפן בלייבן נישט אומבאַוועגלעך, עס איז נישט פאַראַן קיין איינער דאָ, וועמענס בלוט און פלייש איז נישט פאַרשניטן געוואָרן דורך די נאַצישע רוצחים.

אין פונקט אזוי ווי דער עולם איז צוזאַמענגעקומען אין

שטילקייט, אזוי ווארט מען שטילערהייט איבער דעם קדיש און מען צעגייט זיך אין שווייגעניש. די געמיטער זענען פינצטערע, די הערצער זענען שווערע, יעדער קערט זיך אום א טרויעריקער און א צעבראכענער אין זיין ווינקל, ווו ער לעבט אהורך אין איינזאמ קייט זיינע בלוטיקע פארלוסטן.

מיר גייען ארויס אויף דער גאס. ווידער פאלט א געדיכטער שניי. אויף די טראטוארן שטייען פרויען און זקנים און רוימען דעם שניי מיט לאפאטעס. זיי זענען אפגעריסן און אפגעשליסן, און זיי שארן דעם שניי מיט רויטע, געפרוירענע הענט. קיין איינער פון זיי טראגט נישט קיין הענטשקעס. ביי פיל זענען די הענט פאר בלוטיקט. זיי ארבעטן מיט אומבאוועגלעכע, טעמפע פנימער. דער שניי ווערט געלאדעוועט אויף לאסט־אויטאס, נאכדעם, ווי זיי פארן אוועק קומען אונטער פרישע און די שניירוימער הויבן ווידער אן צו ארבעטן מיט די שווערע, אייזערנע לאפאטעס. איך האב שוין געזען, ווי פרויען האבן געהארעוועט אין די לאגערן, אבער דאס איז נישט געווען קיין לאגער, נאר די הויפט־שטאט, מאסקווע. דעריבער ווירקט דאס בילד פון די יונגע, מיט שמאטעס ארוימ געוויקלטע פרויען, אימה'דיק.

עס קומט ענדליך דער מאמענט, ווען מיר געזענגען זיך מיט אונזערע נאסטפריינטלעכע באלעבאטים און מיר פארלאזן מאסקווע. מיר פארלאזן די שטאט אן שום באדויערן. די שטאט איז טאקע א שיינע און מאנכע גאסן און פלעצער אימפאזאנטע, אבער דער דאזיקער שטאט פֿעלט א זאך, וואס איז וויכטיקער ווי גאסן און ווי שיינע מויערן און גערטנער. עס פעלט איר דער פשוטער מענטש־לעכער שמייכל. מיר האבן אין דער דאזיקער מיליאנען־שטאט נישט געזען קיין איינעם מיט א לאכנדיק פנים, מיט אפענע, אויפ־ריכטיק־לייכטנדיקע אויגן, מיט א צופרידן געזיכט. דער שמייכל איז דא אראפגעדיקט געווארן דורך דער שווערער דיקטאטור, וואס שיינט ארויס פון די גראָבע תפיסה־מויערן פון קרעמל, און וואס דריקט די גאנצע באפעלקערונג ביים האלדז.

קאפיטל פיר און דרייסיק

מיר פאָרן מיט דער באַן קיין קיעוו. דער צוג איז נישט באַ-
לויכטן, און מיר זיצן צוגעטוליעטע אין דער פינצטער און קוקן
ארויס דורך די פֿענסטער.

אינדרויסן הויבן זיך אָן צו באַווייזן די ערשטע סימנים פון
קריג. צעאָקערטע פעלדער מיט טיפע גריבער פון באַמבעס, אויפגע-
ריסענע בריקן, אָפגעברענטע חורבות פון הייזער, פון דערפער, טויר-
טע מויערן פון ליידיקע שטעטלעך, פון וועלכע עס זענען בלויז
פֿאַרבליבן רויכעדיקע און שוואַרץ־פאַרסאַזשעטע קוימענס.

אויף די וועגן וואַלגערן זיך פאַרברענטע שקעלעטן פון אוי-
טאָמאַבילן, אויף די באַן־ליניעס שטייען נישט־אוועקגערוימטע באַמ-
באַרדירטע וואַגאָנען. עס זעט אויס, ווי א ווילדער שטורעם־ווינט
וואָלט דאָ אדורכגעלאָפן און אָנגעמאַכט די דאָזיקע חורבנות.
ערטער־ווייז זעט מען אפילו גאַנצע שטרעקעס מיט פאַרניכטעטע
וועלדער. די ביימער ליגן אויסגעריסענע מיט די וואַרצלען, אזוי ווי
ארויסגעשלעפטע מיט די הענט פון אומזעבאַרע ריזן.

ווען מיר קומען אָן אויף דער קיעווער סטאַציע וואַרפט זיך
אין די אויגן ארויך דער באַמבאַרדירטער וואַקזאַל. די זייטיקע ווענט
זענען אונטערגעשפאַרט מיט סלאַפעס. טעטיק איז בלויז איין העלפט
פונם וואַקזאַל, די אנדערע העלפט איז פֿאַרקלאַפט מיט ברעטער.
די גאַנצע הויפט־גאַס, וואָס ציט זיך פון דער סטאַציע, די קרע-
שטישאַטעק, איז אינגאַנצן פאַרברענט. פון ביידע זייטן ליגן בלויז
בערגער מיט גרוז, אויפן אָרט, ווו עס זענען אַמאָל געווען הייזער,

אמתן, שולן. איבער דער שטאָט הערשן בלויז די פינף צלמים פון דער צערקווע. דאָס איז איינער פון די געציילטע בנינים, וואָס איז כמעט אינגאנצן נישט באשעדיקט געוואָרן.

מיר זוכן מיט די אויגן עפּים אַ זכר פון אַ ייד. קיעוו איז דאָך געווען אַ שטאָט, מיט אַ גרויסער יידישער באַפֿעלקערונג. ביי די שטיגן פֿון אַ האַלב־פארברענט הויז באַמערקן מיר אַ גרופע היימד לאַזע, מיט געפעק, מיט טשעמאָדאַנעס און מיט פארצווייפלטע אויגן. מיט יידישע אויגן. מיר זעצן זיך נעבן זיי און מיר באַקע־נען זיך. זיי זענען קיעווער יידן, וואָס זענען ביים אויסברוך פון קריג עוואקואירט געוואָרן קיין טיף־רוסלאַנד. איצט האָבן זיי זיך צוריקגעקערט, אָבער מען וויל זיי דאָ נישט „צושרייבן“. דאָס הייסט מיט פשוטע ווערטער, מען דערלויבט זיי דאָ נישט צוריק צו וווינען אין דער דאָזיקער שטאָט. פארוואָס?

אַרום בושעוועט אַ חיהשער אַנטיסעמיטים. דאָס האָט הייט לער איבערגעלאָזט די ירושה זיינע. די אוקראַינער פון קיעוו, פון די ארומיקע שטעט און דערפער האָבן נישט בלויז צוגעקומט זיך גלייכניגליק צו די יידן־שחיטות, נאָר זיי האָבן מיט זייערע אַיִר־נענע הענט צוגעהאַלפן די היטלעריסטן אדורכצופֿירן זייערע רצי־חות. דער פּאַנאַנדערנגעוויינטער יידן־האַס לאָזט זיך נישט איינ־שטילן, דער ריח פון יידישן בלוט רייצט נאָך זייערע נאָז־לעכער. זיי לאָזן נישט קיין ייד אויף די אויגן. אויף די וועגן, אין די וועל־דער, אין די דערפער, פון הינטער די שטאָטישע מויערן אפּויר לויערן זייערע אויגן און וווּ זיי דערזעען אַ ייד, דערמאָרדן זיי אים.

מיט אַ טאָג צוריק סך הכל האָט מען אויפן באַזאַר, פאַר אַלעמען אין די אויגן, דערהרגעט דריי יידישע אינוואַלידן. די מיליין קוקט אויף די אַנטי־יידישע רציחות דורך די פינגער, ווייל אויך צווישן דער „נאַטשאַלסטווע“ בושעוועט אַן אַנטיסעמיטיזם. וואָס שייך די איינוווינער פון קיעוו, ווילן זיי אוודאי נישט, אז די רעשטלעך לעבן־געבליבענע יידן זאָלן זיך ראַטעווען, ווייל די גוֹר־אישע שכנים האָבן זיך דורך דער צייט אָנגעראַבעוועט מיט יידיש האָב און גוטס און זיי האָבן מורא, אז מיטן צוריקקומען פֿון די יידן, וועלן זיי דאַרפן זיך אָפּזאָגן פון זייער רויב. דעריבער קוקן זיי מיט נאַליקע אויגן אויף דעם בינטל צוריקגעקומענע, וועלכע

דרייען זיך טאקע איבער די גאסן און האָבן מורא פאר די שפּיזל-דיקע בליקן, וואָס לױערן אויף זיי פון אלע זייטן.

אָבער די יידן ווילן טראָץ אלעם דאָ בלייבן. ערשטנס איז דאָס זייער היים־שטאָט. דאָ האָבן זיי אָפּגעלעבט זייער לעבן, דאָ האָבן זיי געהאַט זייערע פאמיליעס, דאָ האָבן זיי געאַרבעט, דאָ האָבן זיי געהאַט זייערע פריידן און ליידן. און צווייטנס — וווהין זאָלן זיי גיין? וווהין זאָלן זיי ווענדן זייערע ערשטע שריט? ווילן זיי בעסער דאָ פארבלייבן. בעסער ריוזיקירן מיטן לעבן, ווייל אויב אפילו אומקומען, זאָל כאָטש זיין אויפן אָרט, ווו עס זענען אומ־געקומען אלע זייערע נאָנטסטע.

א יידיש מיידל דערציילט אונז וועגן אירע איבערלעבענישן. זי זעט אויס ווי א קריסטין. זי האָט געלעבט דאָ, צווישן די פויר־ערים, ווי אן „אריעריין“. זי האָט דאָ מיט די אויגן אירע צוגעזען די שחיטות, בעת וועלכע עס זענען אומגעקומען אלע יידן פון קיעוו און פון די שכנותדיקע שטעט און שטעטלעך, מען האָט איר א געוויסן טאָג צוזאמען מיט זעכציק טויזנט יידן אוועקגעטריבן הינטער דער שטאָט און מען האָט זיי גענומען אויסשיסן ביי אָפּענע גריבער. ארום איז געשטאַנען אַ המון פון אוקראינער מיט זייערע ווייבער און קינדער און האָט זיך מיט גרויס שמחה צוגעקוקט צו דעם בילד פון רציההדיקן מאַסן־מאָרד. א סך יידן און זייערע פרויען האָבן געפרוּווט אַנטלויפן פון די גריבער, אָבער אַרום זענען געשטאַנען די אוקראינער און האָבן זיי מיט קלאַניצעס אין די הענט צוריקגעטריבן אין די גריבער אריין. זי, דאָס יידישע מיידל, איז צוזאַמען מיט טויזנטער אנדערע קרבנות אריינגעפאלן אין אַ גרוב און זי איז פארשאָטן געוואָרן מיט ערד. זי איז אָבער נישט געטראָפן געוואָרן דורך קיין קויל. פארטאָג האָט זי צוריקגעוונען דאָס באַווסטזיין און האָט מיט די לעצטע כחות גענומען זיך ארויס־גראָבן פֿונם באַרג מתים. זי שווערט ביי אַלעם הייליקסטן, אז די ערד איבער די גריבער האָט זיך געהויבן. זי האָט ווי א וואַנזיניקע גענומען לויפן אין א נאָנטן וואַלד אריין, ווו זי האָט פון זיך גע־פרוּווט אַראָפּטרייסלען דאָס איבערגעלעבטע. זי איז סוף כל סוף אריין אין א פויערישער כאַלופּע און האָט זיך פאָרגעשטעלט פאַר אַ רוסישע „ביעזשענקע“, א קריסטין, וועלכע האָט פארלוירן די

פאמיליע און אזוי ארום האָט זי איבערגעלעבט די ווייטער-
דיקע מאָרדן.

זי דערציילט, אז שוין מיט עטלעכע טעג נאָך יענעם גרויסן
מאָרד איבער די זעכציק טויזנט יידן, האָט פּלוצלונג פון די גרי-
בער ארויס גענומען זעצן אַ שטראָם מיט בלוט. די אוקראינער
פון די ארומיקע הייזער האָבן זיך דאן פארקאטשעט די הויזן, און
האָבן גענומען ארומבראָדזשען אינם בלוט. זיי האָבן געמאַכט זיי-
טיקע ראָוועס, כדי דאָס בלוט זאָל האָבן דורך וואנען אָפּצופּליסן.
מען זאָגט, אז עס זענען פאַראַן מאַמענטן, ווען די האָר שמעלן
זיך קאַפּויער אויפן קאַפּ. ווען דאָס מיידל האָט אונז דערציילט
די דאָזיקע איבערלעבונג, האָב איך דערפילט ווי די הויט פון קאַפּ
האָט זיך מיר צוזאַמענגעקורטשעט און ווי די האָר זענען געוואָרן
אַנגעצויגן. מיר האָבן זיך ממש דערפילט פיזיש קראַנק, ווען מיר
האָבן געקוקט אויף דעם מיידל, אויף אירע אומבאַוועגלעכע, בלויע
אויגן, וואָס האָבן זיך אָנגעזען אזעלכע גרויזאמקייטן.

אונזער ווייטערדיקער וועג פירט דורך לעמבערג. דאָס איז דער
נאַנטסטער וועג קיין פּוילן. אָבער מען ראַט אונז צו פאַרן בעסער
דורך בריסק. דער וועג קיין לעמבערג איז נישט קיין זיכערער, די
נאַנצע אומגענוט ראַיעט פון באַנדעס מיט אוקראינישע נאַציאָנאַל-
ליסטן, מיט באַנדוראָוועס, וועלכע באַפאַלן צוגן און הרג'ענען די
יידן. און נישט בלויז יידן, אויך רוסי און קאָמוניסטישע פונק-
ציאָנאַרן. די וועלדער זענען פול מיט אזעלכע אַנטי-סאָוועטישע און
אַנטי-יידישע גרופּן, וואָס האָבן אויף זייער געוויסן טויזנטער לעבנס.
פאַרן מיטן צוג דורך לעמבערג וואָלט געהויסן ממש ריזיקירן מיטן
לעבן. באַשליסן מיר דעריבער צו נעמען די באַן, וואָס גייט
קיין בריסק.

דער צוג איז אויסגעפילט כמעט בלויז מיט אַזעלכע ווי מיר,
מיט צוריקוואַנדערער קיין פּוילן. אויף טריט און שריט ווערן די
וואַגאַנען קאָנטראָלירט. דער צוג ווערט כסדר ארומגערינגלט מיט
מיליץ און נ. ק. וו. ד. זעלנער און עס הויבט זיך אָן אַן אונטער-
זוכונג פון דאָקומענטן. און כאַטש אלע האָבן די פּאַפּירן אין
אָרדנונג, הערט מען אָבער ווי עס קלאַפּן די הערצער, ווי די שטי-
מעס פּלאַטערן, זעט מען, ווי א טויטע בלאַסקייט באַשלאָגט אלע
פנים אַל פנים מיט די מונדירטע מחבלים. די גרעניצוועכטער זענען

שטרענג, זיי קוקן נישט בלויז אויף די דאָקומענטן, זיי קוקן אויך אויף די פנימער פון די פאָרער און טאָמער געפעלט זיי נישט עמיצנס מינע, נעמט מען אים אראָפּ פֿון צוג. מען זעט טאָקע, ווי אונטן אויף די פּעראַנען, שטייט אזא גרופע מיט אַרונד טערגענומענע. זיי קוקן מיט פארצווייפלטע אויגן ארויף צו די וואַגאַנען, ווו עס איז אין פיל פאלן געבליבן זייער משפחה, און ציטערן מיטן גאַנצן קערפער. זיי ווייסן, אז יאָ-שולדיק, צי נישט שולדיק, אזוי שנעל וועלן זיי זיך פון די מלאכי-הבלה נישט ארויסקריגן.

דער צוג קומט אָן צו דער אַלט־רוסישער גרעניץ. ער שטייט דאָ אזוי לאַנג, ביז די דאָזיקע גרינטלעכע רעוויזיע ווערט אַדורכ־געפירט מיט אלע פיטשעווקעס. ענדלעך דערלאַנגט די לאַקאָמאָטיוו אַ פייה און מיר דערפֿילן אלע, ווי עס ווערט אונז ליכטער אויפן האַרץ. מיר קומען אָן קיין קאָוועל. עס איז שווער צו זאָגן, צי מיר געפינען זיך טאָקע אין אַ שטאָט, צי בלויז נעבן אַ באַרג מיט צעקרישלטע ציגל און גרוז. עס ליגט בלויז אַ הויפּן מיט שטיינער. פון צייט צו צייט באַווייזט זיך עפעס אַ מענטש, וואָס שלעפט אַ טלומיקל. דאָס איז די ערשטע שטאָט, וואָס מיר זעען אין אַמאָ-ליקן פּוילן, וואָס איז אָן יידן.

מיר דערזען דאָ דעם גאַנצן גרויל מיט אונזערע אייגענע אויגן. אין רוסלאַנד זענען געווען מענטשן, וואָס האָבן געזאָגט, אז די ידיעות, וואָס קומען אָן פון פּוילן, זענען אַביסל איבערגעטריבן. אַביסל האָט מען געמיינט גיט צו דער רוסישער ראַדיאָ, כדי ארויס־צורופן וואָס מער האָס צו די נאַציס, און אַביסל האָט מען זיך אַליין געוואָלט טרויסטן מיט אזא באַרויאַקונג.

אַבער דאָ ליגט דאָס בלוטיקע בילד אַ פאַנאַדערעגעוויקלטס פאַר די אויגן. ביים גייען איבער די שטחים, וואָס זענען אַמאָל געווען געסלעך פון קאָוועל, פּילן מיר, ווי מיר וואָלטן געטרעטן אויף בלוט; אין דער לופט הענגען נאָך פאַרגליווערטע געשרייען פון די געפֿייניקטע, פון די געפֿירטע צום טויט.

און צו דעם אלעם בושעווען אין דער גאַנצער אומגעגנט באַנד־דעם מיט „באַנדוראָוועס“, מיט אוקראַינישע פּאָשיסטן, וועלכע מאַרדן יעדן צוריקגעקומענעם ייד. זיי טשאַיען זיך אין די וועל־דער, אין די אָפּגעברענטע גאַסן, ווי היענעס, און מאַכן אַנפּאַלן

אויף איינצלנע, דורך ניסים לעבן-געבליבענע יידן און אויך אויף פאליאקן און רוסן.

א סך פון זיי כאפט מען און מען מאכט מיט זיי נישט קיין לאנגע שהיות. מיר זעען טאקע, ווי נ.ק.וו.ד. פירט עטלעכע אזעלכע אוקראינישע גזלנים.

ענדליך דערפארן מיר צו דער גרעניץ-שטאט. דא איז די קאנט-ראלע נאך שטרענגער ווי אומעטום. אבער אויך די דאזיקע רע-וויזיע ענדיקט זיך סוף כל סוף און דער צוג הויבט אן ארויס-צופארן פון דער סאוויעטישער טעריטאריע. איך דערמאן מיך מיט צער און מיט איראניע, מיט וואס פאר א התפעלות איך בין דא אהערגעלאָפֿן מיט 4 יאָר צוריק, און ווי איך דאנק גאָט, וואָס איך בין שוין ענדליך פטור איצט פון דער דאזיקער אוממענטש-לעכער ערד.

ערשט איצט, ווען דער צוג הויבט אן צו פארן איבער פוילן, דערזעט מען ערשט דעם בלוטיקן חורבן, וואָס די נאַצִים האָבן דאָ אָנגעמאַכט. די ערד ליגט א צעריסענע און אן אייטערדיקע פון אויפרייסן. גאַנצע דערפער און שטעטלעך זענען אוועק מיטן רויך. אז מען דערזעט ערניץ א נאנץ הייזל, זעט עס אויס, ווי עס וואָלט דאָ איבערגעבליבן פון אן אנדערער, שוין לאנג נישט עקזיר-סטירנדיקער וועלט.

דער צוג אונזערער פארט קיין לובלין. אויפן גאַנצן וועג שטייגן איין פאליאקן. זיי האָבן צעפרידענע מינעס, פאר זיי האָט זיך די מלחמה געענדיקט. זיי הויבן איצט אן צו פירן א נאַרמאַל לעבן. קיין יידן זעט מען נישט. זינט מיר זענען אריבער די פוילישע גרעניץ, האָט מען נאך אלץ קיין ייד נישט געזען. מיר פארן אדורך נעבן שטעטלעך, וועלכע זענען געווען דורכאויס יידישע. איצט זעט מען דאָ בלויז פאליאקן. די גאסן, דער מאַרק-פלאַץ, די הייזלעך, אלץ וואָס האָט אַמאָל געראַיעט מיט יידיש לעבן, איז איצט אויס-געפילט מיט פאליאקן. זיי וווינען אין יידישע שטובן, טראָגן יידישע מלבושים, שטייען אין יידישע געוועלבלעך. עס נעמט אן א ווייטיק און א גרויל, ווען מען קוקט דערויף.

קיין לובלין קומען מיר פארנאכט. די שטאָט איז בלויז טייל-ווייז צעשטערט. אנדערע גאַסן שטייען גאַנצע, נישט אָנגערירטע פון דער מלחמה. דאָ באַגעגענען מיר די ערשטע יידן, אין פוילישע

ארמיי־מנדירן. מען גיט אונז איבער, אז עס איז פאראן דאָ אַ ייִדי־
שער רעסטאָראַן, וווּ מען קאָן טרעפן יידן, וואָס זענען ניצול גע־
וואָרן פון די היטלער־שחיתות. צו אונזער שטוינונג — ווייזט
זיך ארויס, אז דער אייגנטימער פונם רעסטאָראַן איז אונזערס אן
אַלטער באַקאַנטער פון דזשאַמבול, ברוך פאַרבער.

דאָ אין רעסטאָראַן באַגעגען מיר טאַקע על פי נס לעבן־
געבליבענע. עס פאלן ווערטער: מאַידאַנעק, בזשעזשינקי, טרעמב־
לינקע, גאַדקאַמערן, קרעמאַטאָריעס. בלויז איינצלנע זענען זיי געקו־
מען פון יענע גרויסע מענטשלעכע שעכטהייזער, אנדערע זיצן
דאָ מיט פאַרלאָשענע אויגן, מיט אַש־גרויע געזיכטער. דאָס זענען
יידן, וואָס האָבן זיך אויסבאַהאַלטן אין גריבער, פאַרמויערטע אין
ווענט, אין קעלערס.

עס ציט מיך צו פאָרן גלויך אין מיין שטעטלעך, קיין וויעזש־
בניק. קיין גרויסע האָפענונג צו טרעפן עמיצן ביים לעבן האָב איך
נישט. אָבער איך מוז דאָרטן זיין, איך מוז עס זען מיט מינע
אייגענע אויגן. אויב איך וועל נישט טרעפן קיינעם צווישן די
לעבעדיקע, וויל איך כאַטש מיטן אויג ארומנעמען דאָס אַלץ, וווּ
מינע נאָנטסטע האָבן אויסגעהויכט זייערע נשמות.

אָבער נאָך פאַרן פאָרן קיין וויעזשבניק הער איך די ערשטע
שוואַרצע בשורות. איך באַגעגן צוויי וויעזשבניקער יידן, לוסט־
גאַרטן און ראָזנבערג. זיי גיבן מיר אָפּ פּרטים וועגן מיין פאַמיליע!
מיין טאַטן מיט דער מאַמען האָט מען נאָך אין 1942 אוועקגעפירט
קיין טרעמבלינקע. מיין שוואַגער און מיין יונגסטע שוועסטער זענען
דערשאָסן געוואָרן דורך די פּאָליאַקן, דורך דער א. ק., אין וואַלד.
מיין עלטסטע שוועסטער מיט די צוויי ברידער האָט מען אוועק־
געפירט קיין אוישוויץ. דאָס איז אין קורצע, קאַלטע, שוידערלעכע
ווערטער דער בילאַנס פון מיין פאַמיליע. זיי זאָגן מיר נאָך, אז
מיין שוועסטערס אַ מיידעלע איז אוועקגעגעבן געוואָרן צו אַ קריס־
טין, און אז דאָס קינד לעבט. מען דאַרף עס גיין אָפּנעמען, די
קריסטין הייסט מאַרילאַ יאַרקאָוסקאַ.

איצט האָט מיין פאָרן קיין וויעזשבניק שוין אַ טאַפּלטן זין.
איך וועל טוען אַלץ וואָס איז מעגלעך, כדי אָפּצוראַטעווען דאָס קינד
און עס אַרויסנעמען פון די גויאישע הענט.

סוף

דאָס האַרץ קלאַפט מיר, ווען דער צוג דערנענטערט זיך
קײן וויעזשבניק.

צום ערשטן קומען מיר אַנטקעגן די בערג מיט די געדיכט-
באוואַקסענע סאַסנע-ביימער. די בערג הויבן אָן אָפּצוטרעטן אין אַ
זײט און עס נעמען זיך אַרויסשײלן די ערשטע פּאַבריק-קויםענס,
די זעלבע פאַבריק-קויםענס, וואָס האָבן פון אייביק אָן אויסגע-
זען ווי פינגער, אויסגעצײלטע אינם הימל. פון דער וויטנס הויבן
אָן אויפֿצוטייכן די ערשטע צוזאַמענגעוויקלטע פאַרבן פונם שטעטל.
די באַן פאַרט אַביסל אין אַ זײט, די צעצווײגטע ביימער פאַר-
שטעלן אויף אַ ווײלע די פּריער-אויפגעדעקטע לײניען, אָבער פּלוצ-
לונג גיט זיך די באַן האַסטיק אַ פאַרדריי און הויבט אָן פּאַוואַליע
צו דערנענטערן זיך צו דער סטאַציע.

דאָס גאַנצע שטעטל גיט זיך אַ שטעל אוועק פון דער נאַענט.
עס האָט זיך דאָ גאַרנישט געענדערט. די זעלבע שפּיצן פונם
קלױסטער, די זעלבע גאַסן, די זעלבע בנינים, דער זעלבע מאַרק,
מיט די זעלבע פּאַר געמויערטע הייזער. איך שטרענג אָן דאָס
אויג מיטן אויער אַריינצודרינגען אינם פּלוצלונג אויפגעדעקטן
בילד. אָבער אומזיסט זוכט ס'אויג דאָס בילד פון אַ ייד. אומ-
זיסט הונגערט דאָס אויער נאָכן קלאַנג פון אַ יידיש וואָרט.

אַלץ איז דאָ ווי געווען, און דאָס פּאַרגרעסערט נאָך די גרוי-
זאַמקײט. וואָלטן כאַטש אויך די יידישע הייזער פאַרשוונדן צוזאַ-
מען מיט זייערע אינוווינער. אָבער נײן, די יידישע הייזער שטייען
ווי געווען. די זעלבע פענסטער, די זעלבע טירן, אינעווייניק שטייט
דאָס זעלבע מעבל, אויף די בעטן לײגט דאָס זעלבע בעטנעוואַנט,

אין די קרעדענסן ליגט דאָס זעלבע געשיר, אין די שענס הענגען די זעלבע מלבושים, נאָר אין די פענסטער זעט מען נישט קיין קעפלעך פון יידישע קינדער, אונטער די יידישע איבערבעמן ליגן פרעמדע גוים, אין די יידישע מלבושים דרייען זיך ארום אויסגע- שליערט פרעמדע פויערטעס מיט זייערע קינדער.

עס נעמט מיך ארום אַ גרויל. עס ווילט זיך שרייען, האָקן מיט די פויסטן אין די איבערגעבליבענע יידישע ווענט. פון אלע זייטן באַגעגענען מיך שמעכעדיקע בליקן פון גוים. די, וואָס דערקענען מיך נישט, קוקן סתם מיט שנאה אויף אַ נישט־געבעטענעם גאַסט. די, וואָס קענען מיך, ווילן מיך בעסער נישט דערקענען.

איך שנייד אַדורך די גאסן און באַמי מיך וואָס ווייניקער צו זען. איך גיי גלייך אריין צו דער קריסטין, ביי וועלכע עס דאַרף זיך געפינען מיין שוועסטערס קינד. דער לעצטער פֿונק פון האָפענונג לעשט זיך אויס. די גויע נעמט מיך אויף אביסל אַ דערשטוינטע און אביסל אַ דערשאַקענע און זאָגט מיר, אז זי האָט אָפּגעהיטן דאָס קינד ווי אן אויג אין קאַפּ, ביז מען האָט איר געמסר'ט און די דייטשן האָבן ביי איר צוגענומען דאָס מיידעלע. פונם פנים אירן שרייט אַראָפּ אַ שרעקלעכער ליגן. ווי אזוי איז עס מעגלעך, אז די דייטשן האָבן ביי איר צוגענומען דאָס קינד און איר אליין האָבן זיי גאַרנישט געטאָן? פאַר באַהאַלטן יידן פלעגן זיי דאָך אומברענ- גען אויך די באַהאַלטערס! זי ווייסט נישט, וואָס דערויף צו ענטפערן, זי וויל מיך שוין זען פון דער אנדערער זייט טיר. זי וווינט אין א שיינער דירה, אלע שטובן זענען באַשמעלט מיט יידי- שע זאכן, די קרעדענסן זענען באַשמעלט מיט יידישע זילבערנע הפצים. זי אליין טראָגט עפעס קליידער, וואָס פאסן איר נישט צום פנים. איך לויף ארום פון איר, נישט זאָגנדיק קיין וואָרט, נאָר פילנדיק, ווי אנשטאט דעם האַרץ, האָב איך אין ברוסט־קאָסטן — אַ פינצטערן גרוב.

איך וויל וואָס שנעלער אוועק פֿון דער דאָזיקער שטאָט. אָבער די פים פירן מיך אויף אַ באַקאַנטער גאס און האַלטן מיך דאָרטן ווי צוגעשמירט. דאָס איז דאָס הויז אונזערס, דאָס הויז, וווּ מיר האָבן געווינט, פון וועלכן איך בין אוועק פונדאָנען יענעם סעפטעמבער טאָג.

דאָס הויז שטייט אַ נישט־גערירטס. אינעווייניק, אויפן הויף,

שטייט דער ברונעם, וואָס איז געווען דער שטאַלץ אונזערער, דער שטאַלץ פון אלע איינוויינער. אָט דאָ האָט געוויינט דער באַנקע-שטעלער, דער דענטיסט און דאָ... דאָ איז אונזער שטוב.

איך שטיי אויף דער שוועל און קלאַפּ אָן. עס עפנט מיר א ווילד־פרעמדע גויע. זי פרעגט זיך, וועמען איך זוך. איך ענטפער איר נישט. וואָס זאָל איך איר ענטפערן? איך קוק אריין אינעווייניק. יעדעס שטיקל מעכל שטייט אויפן אָרט. עס שלאָפט זיך איר גוט אין מיין מאַמעס בעט, דער דאָזיקער גויע. עס עסט זיך זיי גוט מיט אונזער געשיר. עס וואַרעמען זיי מיינע עלטערנס און מיינע ברידערס און שוועסטערס קליידער. בלויז אויף דער וואַנט, דאָרטן, וווּ עס זענען געהאַנגען די בילדער פון מיין טאַטע־מאַמע, הענגען בילדער פון יויזלען מיט מאַטקע באַסקעס. און פון דער קיך גייט אויף אַ געפרעגלעכץ פון הזיר־פֿעטס. די גויע פרעגט מיך נאָכאַמאָל, וועמען איך זוך. איך לאָז איר שטיין און לויף צוריק ארויס אויפן הויף.

דאָ קומט מיר אַנטקעגן דער סטרוזש. עס איז דער זעלבער סטרוזש ווי פריער. ער איז דאָ דער איינציקער, וואָס איז פארבליבן פון די פריערדיקע איינוויינער.

דער סטרוזש קוקט אויף מיר מיט פארזשמורעטע אויגן. ער דערקענט מיך גלייך. ער זאָגט צו מיר עפעס — אָבער איך הער נישט. פאר די אויגן שטייט מיר אַ נעפל. איך וויל אַנטלויפֿן פונט־דאַנען. אוועק פונדאַנען וואָס שנעלער.

איך רייס מיך ארויס פון הויף און לויף אין דער ריכטונג פון וואָקזאַל.

ווען דער צוג רירט, פארשלים איך די אויגן.